

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Ústav európskeho práva

MEDZINÁRODNÉ SÚDNICTVO A MEDZINÁRODNÉ PRÁVO

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV ZO ŠTUDENTSKÉHO SYMPÓZIA
KONANÉHO DŇA 12. APRÍLA 2012
NA PRÁVNICKEJ FAKULTE UPJŠ V KOŠICIACH

ADAM GIERTL A ĽUBICA GREGOVÁ ŠIRICOVÁ (eds.)

KOŠICE 2012

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Právnická fakulta
Ústav európskeho práva

MEDZINÁRODNÉ SÚDNICTVO A MEDZINÁRODNÉ PRÁVO

Zborník príspevkov zo študentského sympózia

konaného dňa 12. apríla 2012
na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach

Košice 2012

Zborník vznikol v rámci riešenia projektu Jean Monnet Scheme, Module, ref. Nr.: 176308-LLP-1-2010-1-SK-AJ-MO.

Medzinárodné súdnictvo a medzinárodné právo (k 90. výročiu založenia Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti)

Zborník príspevkov z V. študentského sympózia konaného dňa 12. apríla 2012 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach.

Zostavovatelia: Mgr. Adam Giertl
Mgr. Ľubica Gregová Širicová

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani jeho žiadnu časť nemožno reprodukovat', ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv. Za odbornú a jazykovú stránku tejto štúdie zodpovedá autor. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-7097-957-0

Predhovor

It is a mistake to evaluate the exercise of powers by all international courts in the same manner because each court is created for a specific purpose or function and that function shapes its powers.

....
An understanding of the different functions and the implications of them for the type and scope of implied powers is necessary to properly evaluate the work of the international judiciary.

...
It should be considered an invitation to others interested in the work of international adjudication to give more attention to the variety of international judicial bodies and the powers they exercise.

Dinah Shelton¹

Už po piaty krát sa na pôde Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach konalo Študentské sympóziu z medzinárodného práva. Tohtoročné sympóziu svojim tematickým zameraním „*Medzinárodné súdnictvo a medzinárodné právo*“ dalo zadosť výzve, ktorú vyslovila Dinah Shelton: venovať viac pozornosti množstvu rôznorodých medzinárodných orgánov a právomociam, ktoré vykonávajú.

Dôkazom, že nastolená téma patrí k aktuálnym otázkam medzinárodného práva je i to, že približne v rovnakom čase, ako svoje príspevky o medzinárodnom súdnictve prezentovali študenti na sympóziu, sa vo Washingtone konala konferencia „*Confronting Complexity in the Hague*“.² Účastníci konferencie – predstavitelia medzinárodných súdnych orgánov sídliačich v Haagu – diskutovali o otázkach úloh medzinárodných tribunálov, ich prínose k právnemu systému a vzájomnej dynamike medzi nimi. Diskusiu otvoril predseda Medzinárodného súdneho dvora Peter Tomka poukázaním na históriu Medzinárodného súdneho dvora, ako nasledovníka Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti, ktorý začal svoju činnosť v roku 1922. Rok 2012 preto predstavuje 90 rokov medzinárodného súdnictva. Toto výročie si pripomenuli aj organizátori a účastníci sympózia, ktoré nieslo podtitul „*K 90. výročiu založenia Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti*“. Tematickou orientáciou sympóziu zároveň vzdáva hold zvoleniu Petra Tomku za predsedu Medzinárodného súdneho dvora.

Študenti druhého ročníka Právnickej fakulty vo svojich príspevkoch analyzovali jednak jednotlivé medzinárodné súdne orgány individuálne, ako aj medzinárodné súdnictvo prierezovo (počnúc historickým vývojom cez súčasné organizačné formy a druhy súdov, konkurenciu ich jurisdikcií, právnu záväznosť a vynútiteľnosť ich rozhodnutí, otázky procesného charakteru až po vyhliadky do budúcnosti). Rozdelenie príspevkov do dvoch skupín je reflektované i v zborníku príspevkov zo sympózia (všeobecná časť a osobitná časť zborníka).

¹ SHELTON, D.: Form, Function, and the Powers of International Courts. In: *Chicago Journal of International Law*, Vol. 9, No. 537, 2009; GWU Legal Studies Research Paper No. 542; GWU Law School Public Law Research Paper No. 542. Dostupné na SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1793275>.

² Tan Hsien-Li: *Event Report: Confronting Complexity in the Hague*. Dostupné na: <http://asilcables.org/2012/03/30/event-report-confronting-complexity-in-the-hague/>.

„Malé jubileum“, ktoré pre sympóziu znamená jeho piaty ročník, je príležitosťou na ohliadnutie späť k predhovoru prvého zborníka zo sympózia. Organizátori si za cieľ kládli vytvorenie priestoru pre realizáciu študentov mimo rámca povinnej vysokoškolskej výuky a snád' i založenie tradície. Úspešne usporiadaných päť ročníkov a pozitívna odozva svedčí o naplnení týchto cieľov. Zároveň je však výzvou pre organizátorov, ako myšlienku sympózií posunúť ďalej a úroveň podujatia vylepšovať. Dúfame, že živou i naďalej zostane motivácia študentov pracovať na sebe, zlepšovať svoje argumentačné a prezentačné schopnosti a venovať svoj čas štúdiu medzinárodného práva.

Tradične by sme radi vyjadrili vďaku p. prof. JUDr. Jánovi Klučkovi, CSc. a doc. JUDr. Kristiánovi Csachovi, PhD., LL.M. a JUDr. Ľudmile Pošivákovej za podporu pri príprave sympózia a množstvo inšpiratívnych podnetov v diskusiách v priebehu sympózia.

Zostavovatelia

Obsah

Predhovor	III
Podrobný obsah	VII
Všeobecná časť	13
Historický vývoj pokusov o vytvorenie medzinárodných súdov	15
<i>Martina Čuchračová</i>	
Súčasná organizačná forma a druhy medzinárodných súdov	24
<i>Mária Sássová</i>	
Konkurujúce si jurisdikcie medzinárodných súdnych orgánov	32
<i>Ladislav Kováč</i>	
Posudková činnosť medzinárodných súdov a jej špecifiká	45
<i>Martina Magulová</i>	
(Sporová) Rozhodovacia činnosť medzinárodných súdov a jej špecifiká	57
<i>Katarína Hrubjaková</i>	
Právna záväznosť a spôsob vynútenosti rozhodnutí medzinárodných súdnych orgánov	67
<i>Lenka Mančáková</i>	
Locus standi pred medzinárodnými súdnymi orgánmi	79
<i>Viktor Štark</i>	
Procesné pravidlá a postavenie účastníkov v konaní pred medzinárodnými súdmi	92
<i>Martin Blaha</i>	
Garancie nezávislosti a nestrannosti sudcov v medzinárodnom súdnictve	101
<i>Petra Kašeláková</i>	
Financovanie medzinárodných súdov ako jedna z podmienok riadneho výkonu súdnych funkcií	111
<i>Patrik Špirko</i>	
Medzinárodné súdnictvo na prahu 21. storočia	127
<i>Annamária Štabrilová</i>	

Osobitná časť	135
Medzinárodný súdny dvor ako súdny orgán generálnej jurisdikcie a rozdielnosti proti špecializovaným súdom	137
<i>Norbert Fecko</i>	
Miesto a úloha medzinárodných súdov pri regionálnych organizáciách	150
<i>Michal Magur</i>	
Medzinárodné trestné súdy ako špecializované súdne orgány	157
<i>Ivona Fabianová</i>	
Medzinárodný tribunál pre morské právo ako špecializovaný súdny orgán	175
<i>Ivana Motošková</i>	
Dôvody vzniku a existencie paralelných medzinárodných mechanizmov na ochranu ľudských práv	181
<i>Ondrej Tencer</i>	
Stály arbitrážny dvor a jeho prínos k rozvoju medzinárodného súdnictva	189
<i>Peter Bobčík</i>	
Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov	196
<i>Ivan Puškár</i>	

Podrobný obsah

Predhovor	III
Podrobný obsah	VII
Všeobecná časť	13
Historický vývoj pokusov o vytvorenie medzinárodných súdov	15
Úvod.....	15
1. Stály arbitrážny dvor (rozhodcovský).....	15
2. Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti	16
3. Medzinárodný súdny dvor.....	17
4. Medzinárodný tribunál pre morské právo	18
5. Európsky súd pre ľudské práva	19
6. Súdny dvor Európskej únie	20
7. Medzinárodné trestné súdnictvo	21
7.1. Medzinárodné trestné tribunály ad hoc	21
7.2. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu, Medzinárodný trestný tribunál pre územie bývalej Juhoslávie	21
7.3. Medzinárodný trestný súd	22
Súčasná organizačná forma a druhy medzinárodných súdov	24
Úvod.....	24
1. Klasifikácia medzinárodných súdov.....	24
<i>Súdne a arbitrážne orgány</i>	25
<i>Univerzálne a regionálne sudy</i>	25
<i>Všeobecné a špecializované sudy</i>	25
<i>Stále a ad hoc sudy</i>	25
<i>Sudy, voči ktorým majú locus standi štáty, iné subjekty medzinárodného práva a jednotlivci</i>	26
<i>Zmiešané sudy</i>	26
<i>Administratívne tribunály</i>	26
2. Organizácia konkrétnych súdnych orgánov	26
<i>Medzinárodný súdny dvor</i>	26
<i>Stály arbitrážny dvor</i>	27
<i>Medzinárodný trestný súd</i>	28
<i>Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu</i>	28
<i>Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu</i>	29
<i>Európsky súd pre ľudské práva</i>	29
<i>Medziamerický súd pre ľudské práva</i>	29
<i>Africký súd pre ľudské práva a práva národov</i>	29
<i>Zvláštny súd pre Sierra Leone</i>	30
<i>Špeciálny tribunál pre Libanon</i>	30
<i>Medzinárodný tribunál pre morské právo</i>	30
<i>Súdny dvor Európskej únie</i>	31
Záver	31

Konkurujúce si jurisdikcie medzinárodných súdnych orgánov	32
Úvod	32
1. Vymedzenie základných pojmov	32
1.1. Medzinárodný rozhodovací orgán	32
1.2. Pojem konkurujúca jurisdikcia	32
2. Historický vývoj a postupné narastanie počtu medzinárodných rozhodovacích orgánov	33
3. Hrozby zvyšovania počtu medzinárodných súdnych orgánov	34
3.1. Forum shopping	34
3.2. Konfliktné rozsudky	35
4. Prípady	37
4.1. Prípád „IJzeren Rijn“	37
4.2. Prípád „Mexican soft drinks“	38
4.3. Prípád „Tadič“	40
5. Možné riešenia	42
Záver	44
Posudková činnosť medzinárodných súdov a jej špecifiká	45
1. Medzinárodný súdny dvor	45
2. Posudková činnosť MSD	46
3. Jurisdikcia MSD a poradný posudok	48
4. Povinnosť orgánu podať návrh	49
5. Právne a morálne hodnoty pomocných posudkov MSD	50
6. Náhrada škôd utrpенých v službách OSN – 1949	54
7. Výhrady k zmluve o zabránení a trestaní zločinu genocídy - 1951	55
8. Namíbia – 1971	55
9. Štatistické údaje	56
(Sporová) Rozhodovacia činnosť medzinárodných súdov a jej špecifiká	57
Úvod	57
1. Prostriedky mierového urovnávania medzinárodných sporov	58
2. Medzinárodné rozhodcovské konanie (arbitráž)	58
3. Sporové konanie pred Stálym dvorom medzinárodnej spravodlivosti	59
3.1. Právne postavenie juhovýchodného územia Grónska	60
4. Sporové konanie pred Medzinárodným súdnym dvorom	60
4.1. Jurisdikcia MSD	61
4.2. Gabčíkovo- Nagymaros	62
4.3. Štatistické údaje MSD	63
Príloha	63
Právna záväznosť a spôsob vynútiteľnosti rozhodnutí medzinárodných súdnych orgánov	67
Úvod	67
1. Medzinárodný súdny dvor	67
1.1. Právna záväznosť rozsudkov Medzinárodného súdneho dvora	68

1.2. Spôsob vynútenosti rozsudku Medzinárodného súdneho dvora	69
1.3. Iné súdne rozhodnutia MSD	71
2. Mechanizmus vynucovania rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva...72	
3. Medzinárodný trestný súd.....	74
3.1. Výkon rozsudku	75
4. Medzinárodný arbitrážny súd	76
Záver	77
Locus standi pred medzinárodnými súdnymi orgánmi	79
1. Úvod do problematiky	79
1.1. Konceptie medzinárodnoprávnej subjektivity	79
2. Locus standi v systéme medzinárodných súdnych orgánov	81
2.1. Medzinárodný súdny dvor	82
2.2. Medzinárodný trestný súd (ICC)	84
2.3. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY) a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (ICTR)	86
2.4. Stály arbitrážny dvor (PCA)	88
2.5. Medzinárodný tribunál pre morské právo (ITLOS)	88
2.6. Európsky súd pre ľudské práva	89
2.7. Súdny dvor Európskej únie (CJEU)	89
Procesné pravidlá a postavenie účastníkov v konaní pred medzinárodnými súdmi	92
1. Medzinárodný súdny dvor.....	92
Garancie nezávislosti a nestrannosti sudcov v medzinárodnom súdnictve	101
1. Úvod do problematiky	101
2. Zásady v medzinárodnom súdnictve	102
3. Čo je nezávislé súdnictvo?	103
4. Základné princípy nezávislého súdnictva podľa OSN	103
5. Nezávislosť sudcov vo všeobecnosti.....	105
6. Medzinárodné súdy a tribunály, postavenie sudcov v nich.....	105
6.1. Európsky súd pre ľudské práva	107
6.2. Medzinárodný súdny dvor	107
6.3. Medzinárodný tribunál pre morské právo	108
6.4. Stály arbitrážny dvor.....	108
7. Zásah do nezávislosti a nestrannosti sudcov v praxi.....	109
Záver	110
Financovanie medzinárodných súdov ako jedna z podmienok riadneho výkonu súdnych funkcií	111
1. Finančné príspevky Slovenskej republiky do rozpočtov medzinárodných súdnych orgánov.....	111
2. Financovanie Medzinárodného súdneho dvoru.....	112
3. Financovanie Medzinárodného trestného súdu.....	114
4. Financovanie medzinárodných trestných tribunálov	117

5. Garancia efektívnosti uspokojovania finančných potrieb	118
6. Financovanie riadneho fungovania medzinárodného súdneho orgánu	119
7. Odmeňovanie sudcov medzinárodných súdnych orgánov	119
7.1. Úplatkárstvo sudcov a úradníkov medzinárodných súdov	120
Záver	123
Prílohy	124

Medzinárodné súdnictvo na prahu 21. storočia 127

1. Situácia v 20. a 21. storočí	127
2. Dôvody vzniku nových medzinárodných súdov	127
2.1. V oblasti trestného práva	127
3. V oblasti obchodného práva	128
4. V oblasti humanitárneho práva	129
5. Cieľ a prínos medzinárodných súdov	130
6. Kam smeruje medzinárodné súdnictvo v 21. storočí?	131

Osobitná časť 135

Medzinárodný súdny dvor ako súdny orgán generálnej jurisdikcie a rozdielnosti proti špecializovaným súdom 137

1. Vznik Medzinárodného súdneho dvora alebo ako sa rodila myšlienka „svetového súdu“	137
2. Postavenie a poslanie súdu v súčasnom svete	138
3. Medzinárodný súdny dvor ako „singularis“ orgán medzinárodnej justície	139
3.1. Organizácia súdu	140
3.2. Príslušnosť súdu	141
3.2.1. <i>Ratione materiae</i>	142
3.2.2. <i>Ratione personae</i>	145
3.2.3. <i>Ratione temporis a ratione loci</i>	147
4. Úvahy do budúcnosti. Utopický sen ?	148

Miesto a úloha medzinárodných súdov pri regionálnych organizáciách 150

1. Regionálne organizácie	150
2. Rada Európy	150
3. Európska únia	151
4. Organizácia Amerických štátov	153
4.1. Správny súd Organizácie amerických štátov	154
5. CARICOM (Karibské spoločenstvo)	154
6. Africká Únia	155

Medzinárodné trestné súdy ako špecializované súdne orgány 157

Úvod	157
1. Všeobecná charakteristika Medzinárodného trestného práva	158
1.1. Pojem zločin v medzinárodnom práve	158
1.2. Pojem jurisdikcia v medzinárodnom trestnom súdnictve	159
2. Medzinárodné trestné právo a medzinárodné trestné súdnictvo	160

3.	Vývoj medzinárodného trestného súdництва a základné míľniky.....	161
3.1.	Prvá svetová vojna.....	161
3.2.	Druhá svetová vojna – Norimberský a Tokijský trestný tribunál.....	162
3.3.	Návrh Kódexu zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva.....	163
3.4.	Nová éra medzinárodného trestného súdництва- koniec 20. storočia.....	163
4.	Prehľad súčasných medzinárodných a zmiešaných trestných tribunálov.....	163
4.1.	Prvá generácia medzinárodných trestných tribunálov.....	163
4.1.1.	Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY).....	164
4.1.2.	Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (ICTR).....	165
4.2.	Druhá generácia- Špeciálny súd pre Sierra Leone (SCSL).....	167
4.3.	Tretia generácia- zmiešané trestné tribunály.....	168
4.4.	Štvrtá generácia- Špeciálny tribunál pre Libanon (STL).....	169
5.	Medzinárodný trestný súd (ICC).....	170
	Záver.....	172

Medzinárodný tribunál pre morské právo ako špecializovaný súdny orgán	175
Úvod.....	175
1. Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve.....	175
2. Medzinárodný tribunál pre morské právo.....	176
2.1. Členovia tribunálu a spôsob voľby.....	176
2.2. Súčasné zloženie tribunálu.....	177
2.3. Konanie pred medzinárodným tribunálom.....	178
3. Rozhodovacia prax tribunálu.....	178
Záver.....	180

Dôvody vzniku a existencie paralelných medzinárodných mechanizmov na ochranu ľudských práv	181
Úvod.....	181
1. Ľudské práva.....	181
2. Delenie ľudských práv.....	182
3. Medzinárodné právo ľudských práv.....	183
4. Súdna ochrana ľudských práv.....	187
Záver.....	188

Stály arbitrážny dvor a jeho prínos k rozvoju medzinárodného súdництва	189
1. Historický vývoj Stáleho arbitrážneho dvora.....	189
1.1. Aplikácia UNCLoS a UNCITRAL.....	190
2. Organizácia Stáleho arbitrážneho dvora.....	190
2.1. Generálny tajomník.....	190
2.2. Sekretariát SAD.....	191
2.3. Dohody o hostiteľskej krajine.....	191
2.4. Finančná podpora.....	192
3. Historicky významné spory.....	192
4. Súčasný stav.....	193
Záver.....	195

Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov	196
Úvod	196
1. Právny režim medzinárodných investícií a ich ochrany	196
2. Dohovor o riešení sporov z investícií medzi štátmi a občanmi druhých štátov (Washingtonský dohovor)	197
3. Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov (ICSID)	199
3.1. ICSID a Skupina Svetovej banky	199
3.2. ICSID – základná charakteristika	199
3.3. Jurisdikcia ICSID pre riešenie sporov z investícií	200
3.4. Formy vyjadrenia súhlasu s právomocou ICSID	201
3.5. Obmedzenie súhlasu s jurisdikciou ICSID	202
4. Zmierovacie konanie	202
5. Rozhodcovské konanie	203
6. Osobitosti ICSID arbitráže	204
7. Opravné prostriedky	206
Záver	207

Všeobecná část

Historický vývoj pokusov o vytvorenie medzinárodných súdov

Martina Čuchračová

Úvod

Za posledné storočie sme svedkami zrodu nových medzinárodných súdov a tribunálov. Nemožno poprieť, že spoločnosť sa v tomto smere v porovnaní s históriou posunula dopredu míľovými krokmi za pomerne krátke časové obdobie. Máme k dispozícii stále väčší počet kvalifikovaných sudcov, celý rad špecializovaných súdov, ktoré riešia konkrétne vecné oblasti práva a zvýšil sa taktiež rozsah opravných prostriedkov.¹ Ocitli sme sa v dobe, kedy máme veľký počet súdov, na čo taktiež nadväzuje aj väčšia sloboda výberu v konaniach pred nimi. Avšak nie každý súd či už v minulosti pôsobiaci, alebo aktuálne fungujúci má rovnakú kompetenciu. Nemalú úlohu pri odlišnostiach zohrávajú rozdielne príčiny vzniku, alebo obdobie a podmienky, v ktorých sa kreovali. Moderné medzinárodné súdy a tribunály sú rôznorodé vo svojich mandátoch, štruktúre, organizácii, ale aj v prípadoch ktorými sa zaoberajú. Práve preto, aby sme týmto odlišnostiam porozumeli je podstatné nazrieť aj do histórie vzniku a založenia medzinárodného súdnictva zasa raz o niečo hlbšie.

1. Stály arbitrážny dvor (rozhodcovský)

Pokiaľ hovoríme o Stálom arbitrážnom dvore treba poznamenať, že ide o inštitúciu spadajúcu skôr do histórie arbitráže a jej vývoja. Stály rozhodcovský súd je najstarší z existujúcich orgánov na urovanie sporov.² Avšak už len obyčajná skutočnosť, že ešte do dnes existuje je dôvodom pojednávania o ňom. Stály arbitrážny dvor so sídlom v holandskom Haagu bol zriadený v roku 1899 Dohovorom o mierovom riešení medzinárodných sporov počas prvej mierovej konferencie. Táto konferencia sa uskutočnila na popud ruského cára Mikuláša II. s úmyslom hľadať čo najobjektívnejší spôsob ako zabezpečiť všetkým národom skutočný a trvalý mier.³ Dohovor bol v roku 1907 prepracovaný a formálne ho nahradil II. Dohovor o mierovom riešení medzinárodných sporov z roku 1907. Tieto tzv. haagske dohovory upravovali, ako už ich názov napovedá, mierové riešenie medzinárodných sporov. Uvádžali pritom prostriedky riešenia sporov, ktoré sa dodnes považujú za hlavné prostriedky riešenia sporov, teda dobré služby, mediácia, vyšetrovanie, zmierovacie konanie a rozhodcovské konanie (Dohovory neupravovali priame rokovania ako metódu riešenia sporov a ani súdne konanie). Avšak arbitrážny orgán bol ustanovený vždy len pre konkrétny spor, vždy si sám taktiež vypracoval rokovací poriadok a po vyriešení daného sporu bol následne opäť rozpustený. To bol aj jeden z dôvodov prečo činnosť

¹ MACKENZIE, R., SANDS, S.: International Courts and Tribunals and the Independence of the International Judge, In: *Harvard International Law Journal*, 2002 Vol. 44.

² CAPLAN, COMBS, NESSER, ONWUAMAEGBU, ROMANO: International Courts and Tribunals, In: *The International Lawyer*.

³ Permanent court of arbitration, history. Dostupné na internete: http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1044.

Stáleho arbitrážneho dvora vážne narušil Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti a v súčasnosti takmer paralyzoval Medzinárodný súdny dvor.⁴

2. Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti

Keďže Stály arbitrážny dvor nie je žiadnym stálym súdom, stálym sa stal len jeho zoznam rozhodcov, uložil Pakt Spoločnosti národov pripraviť vo svojom čl. 14 Rade návrh Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti (SDMS). Štatút bol potom prijatý členskými štátmi a signatárskym protokolom. Účinnosť nadobudol 8. 10. 1921, a tak SDMS svoju činnosť zahájil v roku 1922. Požiadavkami pri zriaďovaní bolo, aby daný súd mal právomoci nielen na prerokovanie a rozhodovanie akéhokoľvek sporu medzinárodného charakteru predloženého sporovými stranami, ale aj na vydanie poradného stanoviska k sporu alebo otázke predloženej Radou alebo Zhromaždením. V roku 1920 Rada za týmto účelom zvolala zasadnutie, na ktorom poverila poradný výbor právnikov, aby pre ňu vytvoril a predložil jej správu o zriadení Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti. V auguste 1920, bola správa obsahujúca návrh plánu predložená Rade. Tá potom, čo návrh preskúmala a vykonala niektoré zmeny, prvý raz ho predniesla pred Zhromaždením Spoločnosti národov, ktorý sa otvoril v Ženeve v novembri toho istého roku. Po dôkladnom preštudovaní podanej ústavy súdu bol v decembri 1920 prijatý štatút Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti. V uznesení z 13. decembra 1920 bola Rada vyzvaná, aby predložila členom Spoločnosti národov protokol o prijatí štatútu. Rozhodlo sa tiež, že štatút by mal nadobudnúť účinnosť, len čo bude protokol ratifikovaný väčšinou členských štátov. Protokol bol otvorený na podpis 16. decembra. Do doby ďalšieho zasadnutia zhromaždenia, ktoré sa uskutočnilo v septembri roku 1921, väčšina členov Spoločnosti národov podpísali a ratifikovali protokol. A teda štatút vstúpil oficiálne do platnosti. Okrem iného, nový štatút mal vyriešiť neprekonateľný problém, ktorým bola voľba členov stáleho medzinárodného súdu. Bolo ustanovené, že sudcovia majú byť volení súčasne, ale nezávisle Radou a Zhromaždením Spoločnosti národov a taktiež by mali prezentovať hlavné právne systémy sveta. Aj keď sa nám teraz táto jednoduchá myšlienka nemusí zdať nadštandardná, v roku 1920 predstavovala značný úspech. Za sídlo Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti bol určený Mierový palác v Haagu, kde sa dňa 15. februára konala otváracia schôdza s holandským právnikom Bernard CJ Loder ako prezidentom. Už samotné zriadenie tohto súdu predstavovalo v histórii medzinárodných právnych konaní obrovský pokrok. Na rozdiel od rozhodcovských súdov bol SDMS trvalo zriadený orgán, riadený vlastným štatútom a rokovacím poriadkom. Bol taktiež prístupný v zásade všetkým štátom pre súdne riešenie ich medzinárodných sporov. Napriek tomu, že vznik Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti bol podmienený iniciatívou Spoločnosti národov, nikdy sa nestal jeho súčasťou vo forme jeho oficiálneho orgánu. Avšak bol tam viditeľne blízky vzťah, ktorý sa prejavil okrem iného v tom, že Rada a Zhromaždenie mali právo žiadať od súdu po-

⁴ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, S.: *Medzinárodné právo verejné*. Praha: C. H. Beck, 2008. str. 553-556.

sudky a vyjadrenia.⁵ Aj keď tento súd bol doposiaľ najúspešnejšia forma, aká sa uplatnila, ani on netrval večne. Po okupácii Nizozemska nacistickými vojskami opustil súd Haag a presídlil sa do Ženevy, kde ale v činnosti už nepokračoval. Formálne bol rozpustený na poslednom zasadnutí Zhromaždenia SN, a to rezolúciou prijatou 18. 4. 1946, ktorá tiež vzala na vedomie vytvorenie nového súdu – Medzinárodného súdneho dvora – k 5. 2. 1946.⁶

3. Medzinárodný súdny dvor

Medzinárodný súdny dvor sa stal pokračovateľom predchádzajúceho SDMS, keďže jeho činnosť sa najviac osvedčila. Znenie jeho štatútu, vrátane číslovania, je v podstate zhodné so štatútom SDMS.⁷ Vypuknutie vojny v septembri 1939 malo totiž vážne dôsledky aj pre Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti, ktorý mal už niekoľko rokov viditeľne zníženú aktivitu. Po jeho poslednom verejnom zasadnutí dňa 4. decembra 1939 nemal v skutočnosti takmer žiadnu súdnu aktivitu a aj voľba sudcov bola pozastavená. V roku 1940 bol súd kvôli bezpečnosti presídlený z Haagu do Ženevy. Aj napriek zúriacej vojne však bolo potrebné uvažovať o budúcnosti súdu, rovnako ako aj o vytvorení nového medzinárodného politického poriadku.

V roku 1942 minister Spojených štátov a minister zahraničných vecí Spojeného kráľovstva vyhlásili, že sú za to, aby sa po vojne vytvoril alebo opätovne zriadil medzinárodný súd s odporúčaním rozšíriť jeho jurisdikciu. Čoskoro v roku 1943, vláda Spojeného kráľovstva prevzala iniciatívu a pozvala do Londýna radu odborníkov, aby sa tejto úlohy ujali. Tento výbor pod vedením sira Wiliama Malkina, sa stretol na 19 schôdzach, na ktorých sa zúčastnili právnici z 11 krajín. Vo svojej správe zverejnenej 10. februára 1944 odporúčali, aby sa nový štatút staval na základoch Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti a aby bola súdu zachovaná poradná právomoc. Taktiež sa zhodli, že prijatie právomoci nového súdu by nemalo byť povinné. Medzitým, dňa 30. októbra 1943, v nadväznosti na konferenciu medzi Čínou, ZSSR, Veľkou Britániou a Spojenými štátmi, bolo uskutočnené spoločné vyhlásenie, že sa uznáva nevyhnutnosť zriadenia všeobecných medzinárodných organizácií, založených na princípe zvrchovanej rovnosti všetkých mierumilovných štátov a taktiež otvorenosť členstvu všetkých týchto štátov, veľkých i malých, pre zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.

Toto vyhlásenie štyroch mocností v Dumbarton Oaks viedlo dňa 9. októbra 1944 k publikácii návrhov na zriadenie všeobecnej medzinárodnej organizácie, ktorá by zahŕňala Medzinárodný súdny dvor. Nasledovalo zasadnutie vo Washingtone v apríli 1945, ktoré pozostávalo z výboru právnikov zastupujúcich 44 štátov. Tento výbor bol poverený prípravou štatútu budúceho medzinárodného súdu. Výbor však zápasil s množstvom nezodpovedaných otázok. Ako napríklad či by mal byť vytvorený nový súd? Figuroval by ako hlavný súdny orgán OSN? Akým spôsobom by nastala voľba

⁵ International court of justice, history. Dostupné na internete: <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=1>.

⁶ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, S.: *Medzinárodné právo verejné*, Praha: C. H. Beck, 2008. str. 553-556.

⁷ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, S.: *Medzinárodné právo verejné*, Praha: C. H. Beck, 2008. str. 553-556.

sudcov? Konečné rozhodnutia v týchto bodoch a konečná podoba štatútu boli prijaté na konferencii v San Franciscu, na ktorej sa zúčastnilo 50 štátov. Konferencia rozhodla proti povinnej jurisdikcii a v prospech vytvorenia úplne nového súdu, ktorý by bol hlavným orgánom Organizácie Spojených národov. Na rovnakej úrovni ako Valné zhromaždenie, Bezpečnostná rada, Hospodárska a Sociálna rada, či iné orgány OSN.

Konferencia v San Franciscu poukázala aj na to, že všetky kontinuity s minulosťou by nemali byť rozbité, najmä Štatút Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti. Hlavne preto, že bol vypracovaný na základe skúseností z minulosti a zdalo sa bezúčelne meniť niečo, čo v minulosti fungovalo dobre. Charta preto jasne uvádza, že štatút Medzinárodného súdneho dvora bol založený na základe Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti. Taktiež bolo potrebné urobiť kroky k prevodu jurisdikcie na Medzinárodný súdny dvor. V každom prípade, rozhodnutie o vytvorení nového súdu nutne predpokladalo rozpustenie jeho predchodcu. Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti sa naposledy zišiel v októbri 1945, kedy bolo rozhodnuté prijať všetky vhodné opatrenia na zabezpečenie prevodu svojich archívov do nového Medzinárodného súdneho dvora, ktorý rovnako ako jeho predchodca, mal mať sídlo v Mierovom Paláci. Sudcovia bývalého súdu rezignovali 31. januára 1946. Zatiaľ čo voľby prvých členov Medzinárodného súdneho dvora sa konali 6. februára 1946 na prvom zasadnutí Valného zhromaždenia OSN a Bezpečnostnej rady. V apríli 1946 bol Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti formálne rozpustený. Medzinárodný súdny dvor menoval členov svojej kancelárie prevažne z radov bývalých úradníkov.⁸ Tento súd funguje a úspešne rozhoduje spory až dodnes a to nielen medzi členskými štátmi OSN, ale aj ďalšími štátmi, pokiaľ sa tak samé rozhodnú.

4. Medzinárodný tribunál pre morské právo

Medzinárodnému súdnemu dvoru v jeho univerzalite vytvára konkurenciu hlavne Medzinárodný tribunál pre morské právo sídliači v Hamburgu.⁹ Zriadený bol Dohovorom OSN o morskom práve, ktorý bol otvorený na podpis v Montego Bay na Jamajke 10. decembra 1982.¹⁰ Jeho zriadenia sa energicky dožadovali rozvojové štáty, ktoré koncom 70. rokov prechádzali obdobím dynamickej medzinárodnopolitickej emancipácie a ktoré zároveň prejavovali nedôveru Medzinárodnému súdnemu dvoru, ktorému vytýkali nedostatočné pochopenie pre potreby rozvojového sveta i pre nich nevýhodné zloženie sudcov. Tribunál však nedisponuje ani obligatórnou ani výlučnou jurisdikciou, takže MSD možno i naďalej predkladať medzinárodné spory spojené s uplatňovaním morského práva.¹¹ Prvé rozhodnutie tribunálu zreteľne naznačilo, že výklad kľúčových noriem morského práva obidvomi univerzálnymi

⁸ International court of justice, history. Dostupné na internete: <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=>.

⁹ KUSPAN, S.: *Medzinárodné súdnictvo a Európsky súdny dvor*, diplomová práca. Košice: UPJŠ 2004.

¹⁰ The International Tribunal for the Law of the Sea. Dostupné na internete: <http://www.itlos.org/index.php?id=15>.

¹¹ KUSPAN, S.: *Medzinárodné súdnictvo a Európsky súdny dvor*, diplomová práca, Košice, UPJŠ, 2004.

súdmi sa môže v budúcnosti dosť odlišovať a to nielen z dôvodu ich rozdielnej špecializácie, ale práve z dôvodu rôzneho zloženia.¹²

5. Európsky súd pre ľudské práva

Tak ako každý z týchto súdov aj Európsky súd pre ľudské práva prešiel značným vývojom, než sa skutočne stal oddeleným, nezávislým a nestranným medzinárodným súdom regionálneho charakteru. Bol vytvorený na základe 11. protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Pôvodne bol súd súčasťou tripartitnej štruktúry, a to spolu s Komisiou a Výborom ministrov. Uvedený tripartitný systém si však v priebehu nasledujúcich desaťročí vyžiadal zmenu, a to z dôvodu narastajúceho počtu podávaných sťažností Komisii.¹³ Problémy nastali, keď sa počet zaregistrovaných sťažností v roku 1981 zvýšil zo 404 na 2037 v roku 1993. V januári zostalo Komisii 2672 nevybavených sťažností. S tým súvisela aj neúmerne dlhá doba riešenia sporov zhruba 4 roky a 7 mesiacov pred štrasburskými inštitúciami. Predstava vytvorenia samostatného súdu sa presadzovala pomaly. Táto myšlienka bola na jednej strane pokladaná za pokus o vytvorenie orgánu, ktorému sa pripisuje povaha „európskeho ústavného súdu“, na druhej strane bola táto myšlienka chápaná ako prejav snahy obmedziť vplyv skoršieho súdu na vnútroštátne súdne systémy.¹⁴ Idea vytvorenia samostatného Európskeho súdu pre ľudské práva bola po prvý krát evokovaná na počiatku 80. rokov minulého storočia, a to na ôsmom zasadnutí Expertného výboru pre zefektívnenie riadenia podľa Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.¹⁵ Na vysokej politickej úrovni bola idea zriadenia samostatného Európskeho súdu pre ľudské práva vyjadrená na ministerskej konferencii o ľudských právach vo Viedni v marci roku 1985. Na uvedenej konferencii delegácia Švajčiarska v rámci svojej predkladacej správy navrhla zriadenie Európskeho súdu pre ľudské práva. V rokoch 1985 – 1987 pripravil Riadiaci výbor pre ľudské práva Rady Európy komplexnú správu o zriadení samostatného súdu. V roku 1989 poveril Výbor ministrov, Expertný výbor pre zefektívnenie riadenia podľa Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd k vypracovaniu štruktúry tohto súdu. Výbor ministrov predložil návrh pozmeňovacieho protokolu, ktorý prijal jeho text na svojom zasadnutí dňa 20. apríla 1994 v poradí ako 11 protokol k dohovoru. Protokol č. 11 bol otvorený k podpisu členských štátov Rady Európy dňa 11. mája 1994 a nadobudol účinnosť dňa 1. novembra 1998. Z právneho hľadiska je možné spozorovať isté výhody reformy kontrolného mechanizmu podľa Dohovoru v tom zmysle, že je posilňovaný aspekt nezávislosti a justičný charakter Súdu. Za najdôležitejší prínos tejto reformy sa

¹² MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné – obecná část*, Brno, Vydavatelství Doplňek, 2002, str. 170.

¹³ PROUZOVÁ, A.: *Evropský soud pro lidské práva organizace, pravomoci řízení*. Praha, Linde, 2004, str. 17.

¹⁴ MALENOVSKÝ, J.: *Uvaha u kolebky noveho evropskeho soudu pro lidska prava*, Právník, č. 12, 1998.

¹⁵ <http://conventions.coe.int/treaty/en/reports/html/155.htm>.

pokladá možnosť jednotlivca priamo sa obracať na Súd so svojou sťažnosťou.¹⁶ Na záver je potrebné ešte sa zmieniť o vzťahu Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie. Tieto dva súdne orgány sa vzhľadom na podobnosť svojich názvov často zamieňajú. Európsky súd pre ľudské práva so sídlom v Štrasburgu však nemá žiadne inštitucionálne väzby na Európsku úniu. Je to medzinárodný súdny orgán Rady Európy vytvorený na základe Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ako vyplýva z jeho názvu špecializuje sa na ochranu ľudských práv a slobôd.¹⁷

6. Súdny dvor Európskej únie

Súdny dvor Európskej únie je orgánom Európskej únie a v spolupráci s vnútroštátnymi súdmi členských štátov dohliada na uplatňovanie a jednotný výklad práva Únie. Skladá sa z troch súdov a to Európskeho súdneho dvora, Všeobecného súdu zriadeného v roku 1988 a Súdu pre verejnú službu zriadeného v roku 2004. Tieto tri súdne orgány vydali od začiatku svojej činnosti 15 000 rozsudkov.¹⁸ Súdny dvor Európskych spoločenstiev vznikol na základe Zmluvy o založení ESUO v roku 1952. Táto zmluva ho zaradila medzi základné orgány. Základným cieľom založenia tohto súdneho orgánu bola stabilizácia orgánov a celého inštitucionálneho rámca Spoločenstva. Sídlom Súdneho dvora sa stal Luxemburg. Vývojom Spoločenstiev sa Súdny dvor menil, najmä z hľadiska všeobecnej kompetencie a cieľov konaní pred ním, len pozvoľna a spravidla iba kvôli otázkam zaťaženia súdnou agendou.¹⁹ Termín „súdne orgány EU“ možno používať až od revízie vykonanej Zmluvou z Nice. Dovedy existoval len jeden súdny orgán – Súdny dvor. Spolu s Radou, Komisiou a Parlamentom patrili medzi pôvodné komunitárne orgány. Zakladajúce zmluvy všetkých troch spoločenstiev predpokladali jeho existenciu. V konečnom dôsledku vznikol len jeden Súdny dvor spoločný pre všetky tri spoločenstvá, pretože súčasne s podpisom zmlúv zakladajúcich EHS a EUROATOM bola podpísaná aj Zmluva týkajúca sa niektorých spoločných orgánov, na základe ktorej Súdny dvor, ktorý už fungoval v rámci ESUO, začal plniť svoje úlohy aj pre EHS a EUROATOM Od 1. decembra 2009, keď nadobudla účinnosť Lisabonská zmluva, získala Európska únia právnu subjektivitu a prevzala právomoci, ktoré boli predtým zverené Európskemu spoločenstvu. Právo Spoločenstva sa tak stalo právom Únie zahŕňajúcim tiež všetky ustanovenia prijaté v minulosti podľa Zmluvy o Európskej únii v jej znení predchádzajúcim Lisabonskej zmluve.²⁰

¹⁶ PROUZOVÁ, A.: *Evropský soud pro lidské práva organizace, právomoci řízení*. Praha, Linde, 2004.

¹⁷ KLUČKA, J., MAZÁK, J. a kol.: *Základy Európskeho práva*. Bratislava: IURA EDITION, 2004.

¹⁸ Súdny dvor Európskej únie. Dostupné na internete: <http://www.euroinfo.gov.sk/europsky-sudny-dvor-esd-the-european-court-of-justice-ecj/>.

¹⁹ MAZÁK, J., JANOŠÍKOVÁ, M.: *Základy práva EU Ústavný systém a súdna ochrana*. Bratislava, IURA EDITION, 2009.

²⁰ Dostupné na internete: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/.

7. Medzinárodné trestné súdnictvo

Snahy o trestanie zločínov proti medzinárodnému právu a o ustanovenie medzinárodného trestného súdu majú pomerne dlhú históriu.²¹ Už pred prvou svetovou vojnou sa ustálilo obecné presvedčenie civilizovaných národov, že určité činy porušujúce medzinárodné právo hlavne pri vedení vojny, sú zavrhnutie hodné a zasluhujú si potrestanie.²² V tejto dobe však chýbalo presné vymedzenie protiprávných činov a ich povahy z hľadiska možného postihu. Prvým pokusom o stíhanie medzinárodných zločínov podľa medzinárodného práva bola Versaillská mierová zmluva (1919). Taktiež v medzivojnovom období hlavne v rokoch 1924-1938 bolo vypracovaných viac návrhov na zriadenie medzinárodného trestného súdu zo strany niektorých nevládných organizácií, ale žiadny z nich sa nestal oficiálnym dokumentom.

7.1. Medzinárodné trestné tribunály ad hoc

Dalo by sa povedať, že prvý skutočne fungujúci súd bol zriadený medzištátnou zmluvou, tzv. Londýnskou chartou, ktorá bola ako štatút tohto tribunálu prílohou Dohody o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov európskych zemí Osy (1945).²³ V januári 1946 potom bola prijatá obdobná Charta pre Medzinárodný vojenský tribunál pre Ďaleký Východ v Tokiu. V oboch prípadoch šlo o ad hoc vytvorené medzinárodné súdy mimoriadnej, vojenskej povahy. Zriadenie týchto tribunálov bolo od samého začiatku široko rozoberané náukou medzinárodného práva, ale aj širokou verejnosťou. Norimberský tribunál bol a dodnes je vysoko oceňovaný ako nástroj medzinárodnej spravodlivosti. Jeho význam nebol len v súdení a odsúdení vojnových zločincov, ale aj rozvedení pravidiel týkajúcich sa zákazu najväznejších činov proti mieru a ľudskosti.²⁴ Medzinárodné vojenské tribunály v Tokiu a Norimberku boli svojím vznikom a fungovaním jedinečnými inštitúciami, ktoré nemali priamych nástupcov. Preto zásady obsiahnuté v ich štatútoch výrazne obohatili medzinárodné právo.

7.2. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu, Medzinárodný trestný tribunál pre územie bývalej Juhoslávie

Ďalší prielom priniesla až frustrácia medzinárodného spoločenstva z hromadného vraždenia a ďalších zločínov na území bývalej Juhoslávie a obdobne vo Rwande. Odpoveďou na tieto krutosti bolo zriadenie Medzinárodného tribunálu pre stíhanie osôb zodpovedných za vážne porušenie medzinárodného humanitárneho práva spáchaného na území bývalej Juhoslávie od roku 1991 (ďalej je „ICTY“).²⁵ Tento tribunál so sídlom v Haagu nevznikol na základe medzinárodnej zmluvy, ako to bude neskôr

²¹ ŠTURMA, S.: Význam přijetí Statutu Mezinárodního trestního soudu, in: *Právní rozhledy*, 1999, č. 1, s. 8.

²² ŠTURMA, S.: *Mezinárodní trestní soud*, Praha: Karolinum, 2002. Os. Cit. pod 6, s. 113.

²³ The Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis and the annexed Charter (1945).

²⁴ ŠTURMA, S.: *Mezinárodní trestní soud a stíhaní zločin(ů) podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 2002.

²⁵ ŠTURMA, S.: *Mezinárodní trestní soud*. Praha, Karolinum, 2002. Os. Cit. pod 6, s. 115.

pri vzniku MTS, ale na základe rozhodnutia Rady bezpečnosti OSN, ako tribunál s obmedzenou časovou aj miestnou jurisdikciou. Dá sa povedať, že trošku v tieni ICTY bol neskoršie zriadený Medzinárodný tribunál pre Rwandu (ďalej len „ICTR“), ktorý Rada bezpečnosti OSN ustanovila rovnakým spôsobom v roku 1994. Medzinárodne spoločenstvo týmto reagovalo na ukrutnosti, ku ktorým došlo v roku 1994 počas občianskej vojny extrémistov z kmeňa Hutuov proti menšinovým Tutsiom a tzv. umierneným Hutuom, a to nie len na vlastnom území Rwandy, ale aj na cudzom území susedských štátov, kam sa obeť prenasledovania uchýlili z obavy pred fyzickou likvidáciou.²⁶ Rwanda sa stala dejiskom najväčšej a najtragickejšej genocídy po druhej svetovej vojne. Konflikt v Rwande trval aj napriek zriadeniu súdneho tribunálu až do roku 1996.²⁷

7.3. Medzinárodný trestný súd

Komisia pre medzinárodné právo bola opakovane vyzývaná, aby sa zaoberala rozborom otázky medzinárodnej trestnej jurisdikcie, vrátane návrhov na zriadenie medzinárodného trestného súdu. V rokoch 1990-1992 sa Komisia so zvláštnym spravodajcom D. Thiamom a jej pracovná skupina zaoberali rôznymi variantmi návrhu štatútu medzinárodného trestného súdu. Na základe priaznivého prijatia Valným zhromaždením, Komisia na zasadaní v roku 1994 dokončila prácu a prijala návrh štatútu. Valné zhromaždenie následne v roku 1995 ustanovilo *ad hoc* výbor, ktorý začal na základe návrhu štatútu prijatého Komisiou skúmať otázky zriadenia Medzinárodného trestného súdu. Po roku práce na návrh *ad hoc* výboru Valné zhromaždenie vytvorilo Prípravný výbor pre MTS.²⁸ V správe, ktorú Komisia predložila Valnému zhromaždeniu v roku 1994, bolo odporúčenie zvolať medzinárodnú diplomatickú konferenciu, ktorej hlavným bodom programu by bolo prerokovanie návrhu a prijatie Štatútu MTS vo forme medzinárodnej zmluvy, a to z toho dôvodu, aby táto významná skutočnosť, ktorá zakotvovala fungovanie medzinárodnej trestnej jurisdikcie, bola zmluvne poistená.²⁹ Snahy Komisie OSN pre medzinárodné právo boli nakoniec úspešné. V dňoch 15. 6. – 17. 7. 1998 sa v Ríme konala medzinárodná diplomatická konferencia, ktorej hlavným a jediným cieľom bolo založenie Medzinárodného trestného súdu. Samotná konferencia bola zvolaná na základe rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 52/160 z decembra 1997.³⁰ Situácia nebola jednoduchá. Rokovania prebiehali v dramatickej atmosfére. Boje sa zvädzali o celú radu ustanovení Štatútu budúceho súdu. Aj keď hrozilo, že celé jednanie skončí neúspechom, viera, úsilie a vynaložená snaha nakoniec predsa len prekonali všetky prekážky. Čo sa sporných otázok týka, tie sa spájali najmä s podobou Štatútu, teda toho, aká široká

²⁶ ČEPELKA, Č, ŠTURMA, S.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 780.

²⁷ DAVID, V.: Jednotlivec v mezinárodním právu, zejména se zřetelem na jeho trestní odpovědnost, in: *Mezinárodní a srovnávací právní revue*, 2003, č. 7, s. 53.

²⁸ ŠTURMA, S.: *Mezinárodní trestní soud*. Praha, Karolinum, 2002. Os. Cit. pod 6, s. 117.

²⁹ IMMEROVÁ, J.: *Komplementarita a Mezinárodní trestní soud* diplomová práce 2010 Olomouc

⁴¹ LUKÁŠEK: *Mezinárodní trestní soud* In: *Právník*, Roč. 138, 1999.

bude jurisdikcia MTS a či pôjde o skutočne efektívny, nezávislý a nestranný orgán.³¹ Pri vyjednávaní o podobe Štatútu a o jurisdikcii MTS sa silne prejavovali dve skupiny štátov, resp. dve zoskupenia.³² Jedna skupina štátov mala záujem na tom, aby MTS bol inštitúciou, ktorá by mala na poli medzinárodného trestného práva reálne právomoci a nebola by len bábkou v rukách ostatných štátov a Bezpečnostnej rady OSN. Snažila sa o to, aby v Štatúte bola upravená jednak obligatórna právomoc súdu, založená samotnou ratifikáciou Štatútu štátom, ktorý by bol inak kompetentný k stíhaniu príslušnej kategórie zločinov a jednak možnosť súdu zahájiť konanie aj z vlastnej iniciatívy.³³ Prekvapujúce však bolo zloženie druhej, nazvime ju opozičnej skupiny, ktorá sa skladala z väčšiny arabských štátov, ku ktorým sa pridružili všetky veľmoci, stály členovia Bezpečnostnej rady (okrem Veľkej Británie), India a Izrael. Tieto štáty sa vyslovovali za zavedenie silnej kontroly zo strany medzinárodného spoločenstva.³⁴ Aj napriek prvotným, nie veľmi priaznivým vyhlídkam, aj napriek tomu, že sa nepodarilo nájsť kompromisné riešenie, vôľu štátov ustanoviť MTS môžeme vidieť vo výsledku hlasovania, ktoré sa konalo dňa 17. 7. 1998, kde sa 120 zástupcov vyslovilo za, 7 hlasovalo proti a 21 štátov sa zdržalo hlasovania.³⁵ Ako sídlo súdu bol zvolený Haag, a to na základe ponuky holandskej vlády. Štatút vstúpil do platnosti 14. 4. 2002, kedy v sídle OSN uložilo svoje ratifikačné listiny súčasne 10 štátov, a tým bol počet uložených listín zvýšený na 66 (potrebných bolo 60 listín).³⁶ Kvlastnému ustanoveniu stáleho MTS došlo ale až 1. 7. 2002,³⁷ čo je rozhodné v tom zmysle, že práve teraz ustanovený MTS bude postihovať len tie činy, ktoré budú spáchané po tomto dátume, teda po 1. 7. 2002.³⁸ Je to očividne obrovské a zaslúžené víťazstvo pre celú medzinárodnú obec v oblasti trestného práva. Medzinárodné právo trestné od toho času totiž disponuje nástrojom, ktorý umožňuje stíhať nie len osoby, ktoré svojím faktickým jednaním naplnili skutkovú podstatu konkrétneho zločinu podľa medzinárodného práva, ale rovnako tiež osoby, ktoré z titulu zastávanej funkcie či pozície disponujú efektívnymi preventívnymi a represívnymi prostriedkami, nepristúpili však k ich užitiu.³⁹

³¹ ŠTURMA, S.: *Mezinárodní trestní soud*, Praha, Karolinum, 2002. Os. Cit. pod 6, s. 118.

³² Tamtiež.

³³ Tamtiež.

³⁴ IMMEROVÁ, J.: *Komplementarita a Mezinárodní trestní soud* diplomová práce, Olomouc 2010.

³⁵ DAVID: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Leges, 2008.

³⁶ DAVID: *Zásada komplementarity neoslazuje státní suverenitu*. Praha: C. H. Beck, 2008.

³⁷ Oficiálne bola jeho činnosť zahájená dňa 11. 3. 2003.

³⁸ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, S.: *Mezinárodní právo veřejné*, Praha: C. H. Beck, 2008.

³⁹ SVAČEK, O.: Odpovědnost nadřízeného v mezinárodním právu trestním, její implementace a vnitrostátní aplikace. *Právník*, 2009, roč. 148, č. 11, s. 1211; ako aj: IMMEROVÁ, J. *Komplementarita a Mezinárodní trestní soud*, diplomová práce 2010. Olomouc.

Súčasná organizačné formy a druhy medzinárodných súdov

Mária Sásová

„Medzi národmi budú neustále spory, ktoré z času na čas rozrušia verejnosť a budú hroziť konfliktami, no najdôležitejšie je naučiť ľudstvo vždy pamätať na to, že existujú lepšie spôsoby riešenia sporov ako vojna.“

Frank B. Kellogg¹

Úvod

V roku 1929, keď minister zahraničných vecí Spojených štátov amerických, Frank Billings Kellogg, vyslovil tieto slová pri preberaní Nobelovej ceny za mier, vstúpila do platnosti Všeobecná zmluva o odmietnutí vojny, známejšia pod názvom Briand-Kellogov pakt. Pôvodne plánovaná dvojstranná dohoda na zabezpečenie mieru medzi Spojenými štátmi a Francúzskom sa stala základom pre budovanie systému mierového riešenia medzinárodných sporov.

Napriek tomu, že už takmer 30 rokov bol v platnosti Dohovor z I. Haagskej mierovej konferencie o pokojnom riešení medzinárodných sporov, v ktorom štáty súhlasili, že použijú maximálne úsilie na zabezpečenie pokojného riešenia medzinárodných sporov, vzhľadom na neexistenciu kogentného pravidla o zákaze použitia ozbrojenej sily bolo v kompetencii štátov rozhodnúť sa, akým spôsobom budú svoje spory riešiť.² Až v roku 1945 zakotvilo medzinárodné spoločenstvo v čl. 2, ods. 4 Charty OSN zákaz hrozby silou a použitia sily. Jedinou s právom súladnou cestou riešenia medzinárodných sporov sa tak stali pokojné prostriedky. Medzinárodné právo rozlišuje medzi tzv. diplomatickými a súdnymi prostriedkami, pričom nezaväzuje sporové strany k použitiu konkrétneho spôsobu vyriešenia sporu, ale dáva im rozsiahlu autonómiu pri hľadaní vhodnej možnosti. Táto práca pojednáva o rozmanitých možnostiach, ktoré majú sporové strany pri predkladaní svojich sporov medzinárodným súdnym orgánom.

1. Klasifikácia medzinárodných súdov

Na rozdiel od vnútroštátnych právnych úprav jednotlivých štátov, v ktorých existujú hierarchicky usporiadané sústavy súdov, v prípade medzinárodného súdnictva sa o homogénnom systéme nedá hovoriť. Celú skupinu medzinárodných súdov charakterizuje heterogenita, rozširuje sa v zásade živelne, bez štrukturálnych väzieb medzi jednotlivými súdmi.³ Teória práva umožňuje klasifikáciu jednotlivých súdnych inštitúcií z viacerých hľadísk. Rozlišuje medzinárodné súdy v závislosti od ich vecnej či územnej pôsobnosti, spôsobu rozhodovania, ale aj vymedzenia časového úseku, na

¹ Kellogg, F. B.: *Acceptance Speech*, 1929, Dostupné na: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1929/kellogg-acceptance.html.

² Convention for the Pacific Settlement of International Disputes, 29 July 1899, Art. 1.

³ Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné – jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 271, ISBN 978-80-210-4474-6.

ktorý sú zriadené. Vzhľadom na rozmanitosť kritérií nie je možné jednotlivé orgány zaradiť len do jednej z uvedených kategórií.

Súdne a arbitrážne orgány

Súdne orgány (medzinárodné súdy v užšom slova zmysle) neodvádzajú svoju činnosť od existencie (príp. neexistencie) sporov. Strany, ktoré súdu spor predkladajú nemajú možnosť ovplyvniť zloženie tribunálov ani procesné pravidlá konania pred nimi. Rozhodovanie sporov je viazané na právne pravidlá. Naproti tomu arbitrážne (rozhodcovské) orgány poskytujú sporovým stranám pomerne rozsiahly priestor jednak v oblasti výberu rozhodcov, ale tiež vo vytváraní procesných pravidiel konania. Rozhodcovské zbory sú spravidla zostavené až po vzniku samotného sporu.

Univerzálne a regionálne súdy

Na to, aby bolo možné medzinárodný súd považovať za univerzálny, nepostačuje fakt, že mu mandát udelilo celé medzinárodné spoločenstvo. Takýto súd musí disponovať univerzálnou jurisdikciou – teda mať možnosť podrobiť svojmu rozhodovaniu štáty alebo iné subjekty z ktorejkoľvek časti sveta.⁴

Regionálne súdy majú obmedzenú územnú pôsobnosť. Ich jurisdikcia siaha len po hranice určitej geografickej oblasti. Existenciu týchto súdov predpokladá aj Charta OSN, ktorá v článku 33, ods. 1 odporúča sporovým stranám okrem iných spôsobov mierového riešenia sporov s potenciálom ohroziť medzinárodný mier a bezpečnosť aj použitie oblastných orgánov.⁵

Všeobecné a špecializované súdy

Kritériom pre toho rozčlenenie medzinárodných súdov je ich vecná pôsobnosť. Súdy so všeobecnou vecnou pôsobnosťou nie sú obmedzené predmetom sporu. Ak neexistujú iné prekážky, môžu prejednávať a rozhodnúť akýkoľvek medzinárodný spor.

Niekoľkonásobne väčšie množstvo súdov sa však zaraďuje do druhej skupiny. Ide o súdy so špecializovanou, resp. obmedzenou vecnou pôsobnosťou. V súvislosti s rozvojom medzinárodného práva sa vynárali osobitné otázky, ktoré bolo nevyhnutné vo vzťahoch štátov vyriešiť. Spolu so zvyšujúcim sa počtom špecifických sporov sa ukázala potreba vytvoriť súdne orgány s obsadením užšie odborne vyprofilovaných sudcov.

Stále a ad hoc súdy

Ad hoc tribunály sú dočasné, ako to vyplýva aj z ich názvu. Sú ohraničené časovo i územne, zatiaľ čo stále súdy nemajú vopred ohraničenú dĺžku pôsobenia. I keď ich územná pôsobnosť je nepochybne širšia ako je to v prípade *ad hoc* súdov, nemožno

⁴ Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné – jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 272, ISBN 978-80-210-4474-6.

⁵ Strany v každom spore, ktorého trvanie by mohlo ohroziť zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, majú sa usilovať o jeho vyriešenie predovšetkým rokovaním, vyšetrovaním, sprostredkovaním, zmierovacím konaním, arbitrážou, súdnym konaním, použitím oblastných orgánov alebo oblastných dohôd alebo inými mierovými prostriedkami podľa vlastného výberu. (Charta OSN, čl. 33, ods. 1).

hovorí o absolútnej univerzálnosti, pretože sú viazane podpísaním, či ratifikáciou zmlúv, ktorými sú zriadené.⁶

Súdy, voči ktorým majú locus standi štáty, iné subjekty medzinárodného práva a jednotlivci

V spojitosti s *locus standi* majú najväčšie zastúpenie súdy prístupné pre štáty. Súvisí to s pôvodným charakterom medzinárodného práva, ktoré možno až do polovice 19. storočia považovať skôr za právo medzištátne. Vtedy začali túto jednoliatu štruktúru narúšať medzinárodné medzivládne organizácie (tzv. medzinárodné správne únie).

Až začiatkom 20. storočia začal byť ako subjekt medzinárodného práva uznávaný aj jednotlivec. Predovšetkým (ale nie len) pre nich sú určené súdy s vecnou pôsobnosťou obmedzenou na oblasť ľudských práv a tiež medzinárodné trestné tribunály, ktoré súdia páchatel'ov zločinov proti medzinárodnému právu.

Zmiešané súdy

Hybridné súdy tvoria osobitnú kategóriu súdnych organizácií. Možno v ich prípade hovoriť o akejsi dvojitej základni – či už ide o personálne obsadenie alebo o aplikáciu právnych noriem, stretávame sa s kombináciou vnútroštátnych a medzinárodných princípov.

Administratívne tribunály

Ďalšou špecifickou skupinou sú administratívne tribunály, ktoré vznikli ako logický dôsledok pôsobenia medzinárodných organizácií obdarených medzinárodnoprávnu subjektivitou. Spory vznikajúce medzi týmito organizáciami a ich zamestnancami nespádali do právomoci ani vnútroštátnych súdov, ani ICJ, ku ktorému jednotlivci nemajú prístup.⁷ V súčasnosti má takýto tribunál vytvorený nie len OSN, či Medzinárodná organizácia práce, ale tiež napríklad Rada Európy.

2. Organizácia konkrétnych súdnych orgánov

Medzinárodný súdny dvor

Medzinárodný súdny dvor (*International Court of Justice – ICJ*) bol zriadený 26. júna 1945 čl. 7, ods. 1 Charty OSN.⁸ Je hlavným súdnym orgánom Organizácie spojených národov.⁹ Štatút ICJ je založený na štatúte Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti, ktorý bol prvým medzinárodným súdnym orgánom vôbec. Je neoddeliteľnou

⁶ Porov. Siram, Ch. L.: *Globalizing justice for mass atrocities*, 2007, Dostupné na: <http://uel-iis-b.uel.ac.uk/chrc/documents/Sriraminaugural.pdf>.

⁷ Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné – jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 2008, s. 281-282, ISBN 978-80-210-4474-6.

⁸ Ako hlavné orgány Organizácie Spojených národov sa zriadujú: Valné zhromaždenie, Bezpečnostná rada, Hospodárska a sociálna rada, Poručenská rada, Medzinárodný súdny dvor a Sekretariát.

⁹ Vyhláška ministra zahraničných vecí 30/1947 Sb. o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku, čl. 92 Charty.

časťou Charty OSN a tak všetky členské štáty OSN sú zároveň stranami zúčastnenými na štatúte a môžu mu predkladať svoje spory. Nie je však vylúčené ani to, aby sa stranou zúčastnenou na štatúte ICJ stal štát, ktorý nepatrí medzi členov OSN. Podmienky v každom jednotlivom prípade určuje Valné zhromaždenie.¹⁰ V súčasnosti má k ICJ prístup 193 štátov. Hoci má tento orgán neobmedzenú vecnú pôsobnosť, Charta prípadným sporovým stranám nebráni v tom, aby svoje spory predkladali aj iným súdom.

Činnosť ICJ je dvojaká. Vydáva záväzné rozhodnutia pre sporové strany, ktorými môžu byť len štáty a tiež poradné posudky v právnych otázkach, ak ho o to požiada Valné zhromaždenie alebo Bezpečnostná rada, prípadne ďalšie orgány a organizácie, ak ich touto právomocou zmocní Valné zhromaždenie.¹¹

Sídlom dvora je Mierový palác v Haagu, v Holandsku. Súd je tvorený 15 sudcami, ktorými môžu byť len osoby nezávislé, na vysokej morálnej úrovni. Musia podľa vnútroštátneho práva svojej domovskej krajiny spĺňať podmienky na výkon najvyšších súdnych funkcií alebo byť uznávanými znalcami medzinárodného práva.¹²

Do dnešného dňa (apríl 2012) bolo dvoru predložených 152 prípadov, z ktorých je momentálne 13 nevyriešených.

Stály arbitrážny dvor

Hoci jeho pomenovanie (v angličtine *Permanent Court of Arbitration – PCA*, teda doslova Stály arbitrážny súd) je pomerne zavádzajúce, pretože ako uvádza Jackson H. Ralston, tento orgán nie je ani stály ani súd, nemožno mu uprieť to, že je to najstarší v súčasnosti pôsobiaci orgán medzinárodného súdництва.¹³ Bol založený 29. júla 1899 Dohovorom I. Haagskej konferencie o pokojnom riešení medzinárodných sporov na riešenie rozporov, ktoré nebolo možné prekonať diplomatickou cestou.¹⁴ Je akosi nosnou konštrukciou pre vytváranie arbitrážnych tribunálov pre riešenie konkrétnych sporov.

Nemá stanovené pevné procesné pravidlá konania, ani stabilný počet rozhodcov. Existuje len zoznam ponúkaných rozhodcov, z ktorých si sporové strany vyberajú vždy pre konkrétny spor. Zoznam tvoria znalci medzinárodného práva, ktorých nominuje každý zo signatárskych štátov Haagskych dohovorov 1899 a 1907. Pri súčasnom počte 115 štátov, ktoré sú zmluvnými stranami týchto dohovorov, je ponuka rozhodcov značne široká – zoznam môže obsahovať až 460 mien.

Stanovené nie sú ani záväzné pravidlá arbitrážneho konania. PCA ponúka iba voliteľné pravidlá arbitráže, ktoré si strany môžu značne modifikovať. Ovplyvňujú počet rozhodcov, miesto arbitrážneho konania, ale aj jazyk, prípadne jazyky, ktoré sa pri prejednávaní sporu budú používať. Iba keď sa napriek tomu, že sa dohodli na postú-

¹⁰ Porov. tamtiež, čl. 92 - 93 Charty.

¹¹ Porov. tamtiež, čl. 96 Charty.

¹² Porov. tamtiež, čl. 2 Štatútu.

¹³ Ralston, J. H.: *International Arbitration from Athens to Locarno*. 2nd ed. Stanford: Stanford University Press, 2006, s. 260, ISBN 978-1-58477-396-2.

¹⁴ Porov. Convention for the Pacific Settlement of International Disputes, 29 July 1899, Art. 20.

pení sporu arbitrážnemu súdu nedohodli na týchto náležitostiach, budú pre nich platiť zásady vyplývajúce z voliteľných pravidiel.

Ak hovoríme o sídle PCA, máme na mysli sídlo sekretariátu – tzv. International Bureau na čele s generálnym tajomníkom, ktorý slúži ako archív, administratívna podpora, ale aj ako komunikačný kanál. Týmto je, rovnako ako v prípade ICJ, Mierový palác v Haagu.

Medzinárodný trestný súd

Medzinárodný trestný súd (*International Criminal Court – ICC*) bol ako špecializovaný súdny orgán vytvorený 17. júla 1998 prijatím Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu. Do sféry jeho personálnej jurisdikcie patria osoby, ktoré sú páchatelmi najzávažnejších trestných činov týkajúcich sa medzinárodného spoločenstva ako celku, konkrétne trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a trestného činu agresie.¹⁵ Zmluvnými stranami Štatútu ICC je v súčasnosti 121 štátov. ICC sídli v holandskom Haagu. Zbor sudcov je 18-členný, tvorený osobami s vysoko morálnym charakterom, nestrannými a bezúhonnými, s kvalifikáciou potrebnou na zastávanie najvyšších sudcovských funkcií. Okrem týchto všeobecných predpokladov musia preukázať spôsobilosť v trestnom práve, medzinárodnom humanitárnom práve a v práve ľudských práv.¹⁶

Súdu bolo od jeho vzniku predložených 15 prípadov v 7 afrických štátoch, pričom prvý rozsudok bol vynesенý až v marci 2012, teda takmer 10 rokov po nadobudnutí platnosti Rímskeho štatútu.

Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu

Jedným zo špecializovaných súdnych orgánov OSN je Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia – ICTY*) Jeho vecná pôsobnosť je zameraná na zločiny proti medzinárodnému humanitárnemu právu spáchané na území bývalej Juhoslávie od roku 1991.¹⁷ Súd je oprávnený prejednávať závažné porušenia Ženevských dohovorov z r. 1949, porušenia zákonov alebo obyčají vojny, zločin genocídy a zločiny proti ľudskosti.¹⁸ Zriadenie tribunálu Rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN č. 827 z 25. mája 1993 vyvolalo mnohé otázky, najmä v súvislosti s procesom vo veci Tadić, ktorý namietal nelegitímny spôsob zriadenia tohto tribunálu. Dnes už táto právomoc Bezpečnostnej rady nie je spochybňovaná.¹⁹

Súd, sídliači podobne ako ostatné doteraz spomenuté orgány, v Haagu, je tvorený v zmysle svojho štatútu maximálne 16 stálymi sudcami a maximálne 12 sudcami ad

¹⁵ Porov. Oznámenie ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky 333/2002 Z. z. o prijatí Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu, čl. 5.

¹⁶ Porov. tamtiež, čl. 36, ods. 3.

¹⁷ Porov. Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. September 2009, Art. 1.

¹⁸ Porov. Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. September 2009, Art. 2 – 5.

¹⁹ Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1.

litem. Od vytvorenia tohto tribunálu bolo jeho jurisdikcii podrobených 134 obvinených v 77 prípadoch.

Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu

Obdobne ako vyššie uvedený tribunál pre bývalú Juhosláviu, ani Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (*International Criminal Tribunal for Rwanda – ICTR*) nebol vytvorený medzinárodnou zmluvou, ale Rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN, konkrétne č. 955 z 8. novembra 1994. Podnet na jeho zriadenie vyšiel zo strany rwandskej vlády a to výhradne na účel stíhania osôb zodpovedných za genocídu a ďalšie závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva, ktoré boli spáchané na území Rwandy a tiež stíhania rwandských občanov zodpovedných za rovnaké činy na území susedných štátov počas roku 1994.²⁰

Tribunál tvorí, v zmysle jeho štatútu, maximálne 16 stálych sudcov a maximálne 9 sudcov ad litem. Odvolacím orgánom je sedemčlenný zbor stálych sudcov, ktorý pre konkrétne spory vytvára päťčlenné senáty.²¹ Sídлом tribunálu je mesto Arusha v Tanzánii.

Európsky súd pre ľudské práva

Európsky súd pre ľudské práva (*European Court of Human Rights – ECHR*) zriadili členské štáty Rady Európy 4. 11. 1950 podpísaním Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. V súčasnosti všetkých 47 členských štátov Rady Európy je stranou tohto Dohovoru. Počet sudcov sa rovná počtu Vysokých zmluvných strán.²² Tento špecializovaný regionálny orgán prijíma nie len sťažnosti štátov (medzištátne), ale aj individuálne sťažnosti jednotlivcov, či nevládných organizácií. Jeho sídlom je francúzske mesto Štrasburg. Činnosť súdu je rozsiahla. Od svojho vzniku rozhodol už v takmer 14 000 prípadoch.

Medziamerický súd pre ľudské práva

Obdobou keurópskemu je Medziamerický súd pre ľudské práva (*Inter-American Court of Human Rights*) zriadený Americkým dohovorom o ľudských právach, ktorý bol podpísaný 22. novembra 1969. Dohovor je ratifikovaný 24 štátmi Organizácie amerických štátov. Súd tvoria siedmi sudcovia z krajín, ktoré sú stranami Dohovoru.²³ Tento súdny orgán so sídlom v San José, v Kostarike doposiaľ rozhodol v 240 prípadoch.

Africký súd pre ľudské práva a práva národov

Triádu špecializovaných regionálnych súdnych orgánov na ochranu ľudských práv dopĺňa najmladší – Africký súd pre ľudské práva a práva národov (*African Court for Human and Peoples' Rights – AfCHPR*) vytvorený v júli 2004 na základe Protokolu k Africkej charte ľudských práv a práv národov o zriadení Afrického súdu pre ľudské práva a práva národov. Jurisdikciu tohto súdu uznalo 26 afrických štátov.

²⁰ Porov. S/RES/955 (1994) on establishment of an International Tribunal and adoption of the Statute of the Tribunal, Art. 1.

²¹ Porov. Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda, Art. 11

²² Dohovor o ochrane ľudských práv a záchranných slobôd, čl. 19.

²³ Statute of the Inter-American Court of Human Rights, Art. 4.

Zbor sudcov je jedenásťčlenný, vytvorený osobami z členských štátov Africkej únie ako nástupcu Organizácie africkej jednoty.²⁴ Sídлом súdu je Arusha v Tanzánii.

Zvláštny súd pre Sierra Leone

Tento hybridný tribunál (*Special Court for Sierra Leone – SCSL*) bol zriadený Dohodou medzi OSN a vládou Sierra Leone za účelom stíhania osôb, ktoré nesú najväčšiu zodpovednosť za závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva a tiež práva Sierra Leone spáchané na území tohto štátu od 30. novembra 1996.²⁵

Súd je tvorený dvoma súdnymi senátmi a jedným odvolacím, v ktorých majú zastúpenie ako sudcovia menovaní vládou Sierra Leone, tak aj Generálnym tajomníkom OSN. Prvoinštančné senáty sú trojčlenné, s jedným členom menovaným vládou Sierra Leone, odvolací senát tvoria piati sudcovia, z ktorých sú vládou menovaní dvaja.

SCSL sídli priamo v krajine, ktorej sa týka jeho jurisdikcia – v meste Freetown, v štáte Sierra Leone.

Špeciálny tribunál pre Libanon

Dňa 14. februára 2005 sa v metropole Libanonu Bejrúte odohral útok, ktorý spôsobil smrť bývalého libanonského premiéra Rafíqha Harírího a tiež smrť alebo zranenia ďalších ľudí. Táto udalosť podnietila vznik Špeciálneho tribunálu pre Libanon (*Special Tribunal for Lebanon – STL*), ktorý bol ustanovený Dohodou medzi OSN a Libanonskou Republikou. V zmysle tejto Dohody má súd vymedzenú jurisdikciu nie len na tento prípad, ale tiež na ďalšie útoky, odohrávajúce sa v období medzi 1. októbrom 2004 a 12. decembrom 2005, ktoré určitým spôsobom súviseli s udalosťami z februára 2005.²⁶

V rámci súdu pôsobí samostatný medzinárodný sudca s pôsobnosťou v prípravnom konaní, trojčlenný súdny senát, v rámci ktorého je len jeden libanonský sudca a odvolací senát, v ktorom sú traja z piatich členov medzinárodnými sudcami.

Sídлом súdu je mesto Leidchendam, neďaleko Haagu, v Holandsku.

Medzinárodný tribunál pre morské právo

Tento špecializovaný súdny orgán pre oblasť morského práva bol založený Dohovorom OSN o morskom práve, ktorý bol podpísaný 10. decembra 1982. V súčasnosti je stranou tohto dohovoru 162 štátov. Súd, sídliaci v nemeckom Hamburgu je tvorený 21 členmi, nezávislými a bezúhonnými odborníkmi na morské právo.²⁷ V priebehu svojej existencie mu bolo predložených 19 prípadov.

²⁴ Porov. Protocol to the African Charter on Human and Peoples Rights on Establishment of an African Court on Human and Peoples Rights, Art. 11.

²⁵ Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the Establishment of a Special Court for Sierra Leone, Art. 1.

²⁶ Agreement between the United Nations and the Lebanese Republic on the Establishment of a Special Tribunal for Lebanon, Art. 1.

²⁷ Porov. Statute of the International Tribunal for the Law of the Sea, Art. 2.

Súdny dvor Európskej únie

Súdny dvor EU, zriadený ako Súdny dvor Európskych spoločenstiev Zmluvou o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele 18. 4. 1951, nie je tradičným medzinárodným súdom v pravom zmysle slova. Hoci bol založený medzinárodnou zmluvou a aj zbor sudcov má medzinárodné zastúpenie, pri svojich rozhodnutiach sa riadi špecifickým právnym systémom – európskym právom.

Súd, sídliaci v Luxemburgu, je tvorený troma inštitúciami – Súdny dvorom, Všeobecným súdom a Súdom pre verejnú službu. V Súdnom dvore má jedného zástupcu každý z členských štátov EÚ, ktorých dopĺňa osem generálnych advokátov. Aj vo Všeobecnom súde pôsobí aspoň jeden sudca z každého členského štátu, tu už však neexistuje funkcia generálnych advokátov. Súd pre verejnú službu je tvorený siedmymi sudcami, ktorých menuje Rada Európskej únie. Súd vydal v priebehu svojej existencie asi 15 000 rozsudkov.

Záver

Vo svete medzinárodného súdnictva panuje pluralizmus. Tak ako azda každý jav, i toto má svoje kladné i záporné stránky. Pozitívom vytvárania množstva špecializovaných tribunálov je do určitej miery odbremenenie všeobecných súdov a tiež umožnenie prístupu širšiemu spektru subjektov. Negatívom, či prípadnou hrozbou však môže byť potenciálna rozmanitosť rozhodovania vzhľadom na to, že tieto súdy netvorí homogénnu štruktúru. Z pohľadu medzinárodnoprávneho vývoja je súdny systém stále mladým inštitútom a azda čas a skúsenosti ukážu, akým smerom by sa mal uberať.

Konkurujúce si jurisdikcie medzinárodných súdnych orgánov

Ladislav Kováč

Úvod

Problematika konkurujúcich si jurisdikcií medzinárodných súdnych orgánov sa do popredia dostáva čoraz viac. Je tomu tak najmä kvôli neustálemu nárastu počtu jednotlivých medzinárodných súdnych orgánov. Logický dôsledok tohto nárastu je to, že často dochádza k vzájomnému prekryvaniu jurisdikcií v medzinárodnom práve a to či už ide o problematiku alebo o rozhodnutie v danej veci. V príspevku sa zaoberáme viacerými medzinárodnými rozhodovacími orgánmi. Cieľom príspevku však nebolo venovať sa systematike týchto orgánov. Úvod je zameraný na vysvetlenie základných pojmov, v ďalšej časti sú popísané problémy, ktoré konkurujúce jurisdikcie spôsobujú a pozornosť bude zameraná aj na jednotlivé prípady, kedy spory riešili viaceré medzinárodné súdne orgány. Nakoniec sa ponúknú riešenia ako by sa dalo vzájomnej konkurencii predchádzať.

1. Vymedzenie základných pojmov

1.1. Medzinárodný rozhodovací orgán

Pojem rozhodovací orgán môže byť vymedzený na základe troch kritérií. Jedná sa o orgán, ktorý (1) rieši spory (2) cestou záväzných rozhodnutí (3) na základe aplikácie práva. Druhou definičnou otázkou je medzinárodná povaha rozhodovacích orgánov. Podľa Šturmu, nie je možné vymedziť tento pojem len na základe jedného kritéria.¹ Vymenúva ich hneď niekoľko a to zloženie orgánu, povaha subjektov konania, povaha sporu, aplikovateľné právo a právny základ orgánu. Takže za medzinárodný orgán možno považovať napríklad Medzinárodný súdny dvor (ďalej MSD), Medzinárodný tribunál pre morské právo (ďalej ITLOS), ktoré riešia spory vzniknuté medzi štátmi. Medzinárodným súdnym orgánom však je aj napr. Európsky súd pre ľudské práva (ďalej ESĽP), ktorý pôsobí aj v rámci individuálnych žalôb jednotlivcov.

1.2. Pojem konkurujúca jurisdikcia

Aj na tento pojem sa môžeme dívať z viacerých pohľadov. Jurisdikciu možno chápať ako právomoc- moc nachádzať alebo stanoviť právo. V druhom význame ju možno chápať ako príslušnosť a určuje okruh situácií, ktorými sa určitý rozhodovací orgán môže zaoberať.

Konkurenciou jurisdikcií sa teda rozumejú prípady, kedy úprava právomoci a príslušnosti rôznych medzinárodných orgánov je taká, že nevylučuje prekryvanie v konkrétnej kauze. Inak povedané určitý spor môže byť prejednávaný viac než jedným kompetentným orgánom. Samozrejme je potrebné prihliadnuť aj na to, že aj keď dva medzinárodné orgány môžu byť vo vzťahu konkurencie, v reálnom živote

¹ Šturma a kol.: *Konkurujúci jurisdikcie mezinárodních rozhodovacích orgánů*, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, 2009, str. 11.

nemúsi nastať ich stret. Existuje množstvo názorov, podľa ktorých možno vymedziť konkurujúce si jurisdikcie, a tým nastáva aj rozdielny pohľad na problematiku.²

Prekrývanie jurisdikcie zväčšuje riziko konfliktných rozsudkov a to v prípade, ak by bol daný problém predložený pred dva sudy v rovnakom čase. Tieto sudy by však mohli vyniesť dve odlišné rozhodnutia. Národné právne systémy nimi boli takisto po dlhú dobu konfrontované. Vyriešili to, z veľkej časti, vytvorením odvolacích súdov. V tomto prípade však medzinárodný systém značne zaostáva.³

Konkurujúce jurisdikcie nabrali na vážnosti aj vďaka tomu, že boli súčasťou správ, ktoré podávali prezidenti MSD. Prezident MSD Guillaume v rámci svojho vystúpenia pred Valným zhromaždením v roku 2000 upozorňoval na hrozbu medzinárodných tribunálov. Ako hovorí: Tento fenomén je zčasti dôsledok zmien v medzinárodných vzťahoch. Odráža väčšiu dôveru v spravodlivosť a umožňuje medzinárodnému právu rozvíjať sa v rôznych sférach. Vedie to však aj k prekrývaniu jurisdikcií, otvárajúc pritom navrhujúcemu (žalujúcemu) štátu možnosť hľadania toho súdu, ktorému veria, či už správne alebo nesprávne, že bude ústretivejší k jeho argumentom. Nakoniec zvyšovanie počtu medzinárodných súdov poukazuje na vážne riziko konfliktu právnej vedy, keď rovnakému pravidlu práva môže byť daná rôzna interpretácia v rôznych prípadoch.⁴

2. Historický vývoj a postupné narastanie počtu medzinárodných rozhodovacích orgánov

Vývoj medzinárodných súdnych orgánov má svoje počiatky už v 19. storočí, kedy v rámci Haagskych dohovorov vznikol Stály arbitrážny súd. V roku 1920 vznikol Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti (ďalej PCIJ) na ktorý nadviazal Medzinárodný súdny dvor. PCIJ a následne MSD boli po dlhú dobu jedinými hráčmi na medzinárodnej scéne. Postupný rozvoj a vznik nových súdov nastal v druhej polovici 20. storočia, keď bol v roku 1950 založený Európsky súd pre ľudské práva (ďalej ESLP) a v roku 1957 Európsky súdny dvor (ďalej ESD). V posledných dvadsiatich rokoch 20. storočia sa však proces rozvoja týchto medzinárodných orgánov zrýchlil a nadobudol globálny aspekt. Len na ilustráciu vznikli Medzinárodný súd pre morské právo (ďalej ITLOS), Medziamerický súd pre ľudské práva, vznikol kvázisúdny mechanizmus pre riešenie sporov v rámci Svetovej obchodnej organizácie (ďalej WTO). Týchto dvadsať rokov však zaznamenalo aj vznik ad hoc tribunálov ako Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ďalej ICTY) a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (ďalej ICTR). Zatiaľ je tu možno hovoriť len o multiplifikácii medzinárodných súdnych orgánov. Je to spôsobené ďalekosiahlym rozšírením medzinárodných vzťahov, v rámci ktorých štáty spolupracovali v najrôznejších oblastiach ako obrana,

² Tamtiež, str. 14.

³ Prejav Jeho Excelencie sudcu Gilberta Guillaumea, Prezidenta Medzinárodného súdneho dvora, adresovaný Valnému zhromaždeniu OSN dňa 26. októbra 2000; <http://www.icj-cij.org/court/index.php?pr=84&pt=3&p1=1&p2=3&p3=1>.

⁴ Prejav Jeho Excelencie sudcu Gilberta Guillaumea, Prezidenta Medzinárodného súdneho dvora, adresovaný Valnému zhromaždeniu OSN dňa 26. októbra 2000; <http://www.icj-cij.org/court/index.php?pr=84&pt=3&p1=1&p2=3&p3=1>.

vzdelávanie, ekonomika, životné prostredie, doprava etc. Je potrebné zmieniť aj rozvoj nevládných organizácií, ktoré majú v dnešnej dobe na vzťahy v medzinárodnom práve obrovský vplyv.⁵

3. Hrozby zvyšovania počtu medzinárodných súdnych orgánov

Ako už bolo poznamenané od skorých 90.-tych rokov sme boli svedkami zvyšovania počtu medzinárodných súdov a tribunálov, obdarených jurisdikciou zaoberať sa konkrétnymi oblasťami medzinárodného práva a popríklad urovnávať špecifické spory. Môžeme odkázať napríklad na ITLOS, ICTY, ICTR alebo Medzinárodný trestný súd (ďalej ICC). Vzrastajúca aktivita medzinárodných organizácií viedla k nárastu ako kvality tak aj kvantity ich tvorby práva.⁶

Zvyšovanie počtu medzinárodných fór už teraz ovplyvňuje pôsobenie medzinárodného práva ako procesných pravidiel tak aj pokiaľ ide o samotný obsah medzinárodného práva. Tieto dlhodobé následky by nemali byť podceňované. Táto situácia sa objavuje v množstve ďalších oblastí a ovplyvňuje aj množstvo iných inštitúcií. To nás privádza k dvom zásadným dôsledkom prekrývania jurisdikcií a to (1)forum shopping na jednej strane a (2)konfliktné rozhodnutia na strane druhej.⁷

3.1. Forum shopping

Po dlhú dobu a vo väčšine prípadov jednoducho neexistoval medzinárodný súd, na ktorý sa bolo možné obrátiť. So súčasným „boomom“ v medzinárodných súdoch medzinárodné právo čelí „luxusnému“ problému a to multiplicity súdov a prekrývaním sa ich jurisdikcie. Možno povedať, že tento rozvoj je vítaný, pretože viacero súdov je stále lepšie ako súdy žiadne. S tým sa však môžu spájať aj určité pochybnosti, či prekrývanie procesov pred medzinárodnými súdmi nenarazí na problémy. Existencia viacerých fór, ktoré sami seba dokážu prehlásiť za kompetentné prejednávať daný spor umožňuje stranám vybrať si medzinárodný súdny orgán, ktorý sa im najviac hodí. Úvahy zaoberajúce sa prístupom k súdu, nasledovne procedúra, zloženie súdu, „case law“ súdu alebo jeho sila „urobiť poriadok“ medzi stranami v spore sú rozhodujúcimi faktormi pri výbere.⁸

Pri „forum shoppingu“ sa najčastejšie môžu vyskytnúť najmä problémy súvisiace s cenou viacerých pojednávaní, konečnosťou rozhodovania a najmä nekonzistentné rozhodovanie, čo je podľa nášho názoru najväčší problém zvyšovania počtu medzi-

⁵ Tamtiež.

⁶ Lavranos, N.: On the Need to Regulate Competing Jurisdictions between International Courts and Tribunals (June 12, 2009). *JURISDICTIONAL COMPETITION; SELECTED CASES IN INTERNATIONAL AND EUROPEAN LAW*, Europa Publishing, Groningen, 2009, str. 19, <http://ssrn.com/abstract=1418518>.

⁷ *Prejav Jeho Excelencie sudcu Gilberta Guillaumea, prezidenta Medzinárodného súdneho dvora, adresovaný Šiestemu výboru Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov, 27 október 2000*; <http://www.icj-cij.org/court/index.php?pr=85&pt=3&p1=1&p2=3&p3=1>.

⁸ *Prejav Jeho Excelencie sudcu Gilberta Guillaumea, prezidenta Medzinárodného súdneho dvora, adresovaný Šiestemu výboru Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov, 27 október 2000*; <http://www.icj-cij.org/court/index.php?pr=85&pt=3&p1=1&p2=3&p3=1>.

národných súdnych orgánov a to z dvoch hlavných dôvodov. (1) Môžu zanechať spor nevyriešené a (2) môžu ohrozovať stabilitu a legitimitáciu „širšieho systému“ v rámci ktorého tribunály pôsobia. Ďalej to môže viesť k spochybneniu legitimitácie a dôveryhodnosti „systému“ týchto orgánov, vyhýbaniu sa dvojitému kompenzáciám, ohrozeniu rovnosti strán, strata (finančných) zdrojov vzhľadom na spoločnosť ako celok, stabilita a ochrana „systému“ medzinárodného súdnictva.⁹

3.2. Konfliktné rozsudky

Druhý obávaný dôsledok prekrývajúcej sa jurisdikcie sú konfliktné rozsudky. V takomto prípade by dva medzinárodné súdne orgány súčasne prejednávali tú istú vec a nakoniec by vyhlásili kontradiktórne rozsudky. Tu sa núka hneď niekoľko otázok, ktoré sa môžu javiť ako znepokojujúce. Ak by nastal takýto prípad, že by pred dva rôzne sudy bol predložený jeden a ten istý problém, mal by sa niektorý z týchto orgánov vzdať prejednávania danej veci? Aké by malo byť kritérium pre vzdanie sa prejednávania? Ako zaistiť súdržnosť vo vzťahu k zásade *res iudicata* medzi rôznymi súdmi, aby sa garantovala integrita vyhlásených rozsudkov?

Ak sa pozrieme na oblasť medzinárodného trestného práva poukážem na prípad keď 15. júla 1999 ICTY vyniesol svoj rozsudok v prípade Tadić a expresívne skritizoval a odmietol nasledovať rozsudok MSD (podrobne v texte ďalej).¹⁰

Je potrebné zmieniť sa aj o oblasti medzinárodno-právnej ochrany ľudských práv, pretože táto špecifická problematika má široký základ prameňov a pravidiel na ochranu a následnej kontroly dodržiavania, a je kontrolovaná viacerými súdnymi a kvázisúdnymi mechanizmami. Existuje množstvo výborov na ochranu presne definovaných jednotlivcov, prípadne skupín ľudí (jedným z nich je aj Výbor pre ľudské práva, zriadený na základe Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach), z regionálnych mechanizmov to sú Medziamerická komisia pre ľudské práva, Africký súd pre ľudské práva a v európskom priestore je to najmä Európsky súd pre ľudské práva a aj Európsky súdny dvor.¹¹ Aby toho nebolo málo pred jednotlivé mechanizmy ochrany ľudských práv (aj keď nie všetky poskytujú takúto možnosť) majú prístup aj jednotlivci. Možno napríklad uviesť, že väčšina sťažností predložených pred Výbor pre ľudské práva (vznik na základe MPOPP) môže byť predmetom jurisdikcie aj pred ESLP (vznik na základe Dohovoru o ochrane ľudských práv), pretože tieto dokumenty majú veľmi podobný obsah a teda vzniká riziko, že jednotlivci si budú uplatňovať svoje práva pred oboma mechanizmami.¹² Na druhej strane naprí-

⁹ Pauwelyn, J. a Salles, L. E. R.: *Forum Shopping Before International Tribunals: (Real) Concerns, (Im)Possible Solutions* (2009). Cornell International Law Journal, Vol. 42, 2009; <http://ssrn.com/abstract=1768742>.

¹⁰ Tamtiež.

¹¹ Vyhláška ministra zahraničných vecí 120/1976 z 10. mája 1976 o Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach.

¹² Šturma a kol.: *Konkurujúci jurisdikcie medzinárodných rozhodovacích orgánů*, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, 2009, str. 11.

klad vzťah ESD a ESLP však považuje skôr za doplňujúci, pretože hlavným dokumentom aj naďalej zostáva Dohovor o ochrane ľudských práv.¹³

Ako zhrnutie sa v rámci zvyšovania počtu medzinárodných súdnych orgánov ponúkajú dva body, ktoré musíme zdôrazniť ako problémy, ktoré môžu hroziť a to (1) čím viac medzinárodných súdov sa odchýli od svojej špecifickej jurisdikcie smerom k širšiemu rozsahu jurisdikcie a (2) čím viac tribunálov zmení svoju ad hoc jurisdikciu na základe súhlasu na obligatórnu jurisdikciu, tým viac vzrastú pochybnosti a tým viac budú tribunály nútené hľadiť na vzrastajúci argument, že musia rozhodnúť prípad, pretože „to je to, o čo nás strany žiadali“ a tak sa *forum shopping* stane čoraz viac problematickejšim a stálym problémom.¹⁴

V medzinárodných dokumentoch síce existuje úprava stretu jurisdikcií, ale ako však v praxi možno vidieť (na konkrétne prípady je poukázané ďalej v texte) nie všetky štáty ochotne dodržia tieto medzinárodné pravidlá. Tak napríklad podľa: Článku 287 a 288 Dohovoru o morskom práve z Montego Bay sa uvádza niekoľko spor- urovnávajúcich orgánov akými sú MSD, ITLOS alebo arbitrážne tribunály.¹⁵ Tribunálu pre morské právo bola daná jurisdikcia zaoberať sa prípadmi týkajúcimi sa práve tohto Dohovoru, aj keď aj MSD má jurisdikciu v danej oblasti. Článok 2005 Severoamerickej dohody o voľnom obchode (ďalej NAFTA) zakotvuje, že ak raz bolo dohodnutá procedúra riešenia sporu v rámci NAFTA, procedúra v rámci orgánov WTO je vylúčená a vice versa.¹⁶ Článok 344 Zmluvy o fungovaní EÚ (bývalý článok 292 Zmluvy o Európskom spoločenstve) zaväzuje členské štáty predložiť spor medzi nimi zahŕňajúci komunitárne právo exkluzívne pred ESD.¹⁷

Článok 32 Dohovoru o ochrane ľudských práv stanovuje, že jurisdikcia ESLP by sa mala rozšíriť na všetky záležitosti, zamerané na interpretáciu a aplikáciu tohto Dohovoru a súvisiacich protokolov.¹⁸ V judikatúre ESD je možné vidieť, že článok 344 Zmluvy o fungovaní EÚ sa vykladá v širšom zmysle, kvôli tomu, že môže nastať situácia, kedy by iné medzinárodné tribunály boli postavené do pozície interpretovať a aplikovať komunitárne právo. Exkluzívna jurisdikcia prichádza pod tlak pri napredujúcom sa rozširovaní medzinárodných súdov, rovnako však aj kvôli rozširujúcim sa vonkajším vzťahom európskeho spoločenstva a členských štátov.

¹³ Šturma a kol.: *Konkurujúci jurisdikcie mezinárodných rozhodovacích orgánů*, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, 2009.

¹⁴ Pauwelyn, J. a Salles, L. E. R.; *Forum Shopping Before International Tribunals: (Real) Concerns, (Im)Possible Solutions* (2009). *Cornell International Law Journal*, Vol. 42, 2009; <http://ssrn.com/abstract=1768742>.

¹⁵ http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf.

¹⁶ <http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx?conID=590&mtpiID=ALL>.

¹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:sk:PDF>.

¹⁸ http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/CONVENTION_ENG_WEB.pdf.

4. Prípady

4.1. Prípád „IJzeren Rijn“

V tomto prípade Belgicko a Holandsko sa nezhodli na tom, kto má platiť za reaktiváciu starej železničnej trate, nazývanej Iron Rhine (IJzeren Rijn). Oblasť (Meinweg) cez ktorú táto trať prechádzala, Holandsko malo stanovenú ako vybranú oblasť, a bola to „špeciálna oblasť ochrany (special area of conservation)“, podľa Smernice Rady 92/43/EHS o ochrane prírodných stanovísk a voľne žijúcich živočíchov a rastúcich rastlín (ďalej Smernica o biotopoch - Habitats Directive).¹⁹

Aj napriek zmenám ochranného statusu pre oblasť Meinweg Belgicko vyjadrilo úmysel začať používať túto trať opäť. Následne, začali diskusie medzi Holandskom a Belgickom ohľadne jej reaktívacie. Kvôli tomu, že žiadna dohoda medzi stranami sa nedosiahla ohľadom platenia nákladov, obe strany sa zhodli na tom, že predložia svoj spor pred arbitrážny tribunál, vytvorený pod dohľadom Stáleho arbitrážneho dvora. Žiadna zo strán neprotestovala proti jurisdikcii Arbitrážneho tribunálu napriek ustanoveniu v článku 292 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva (ďalej „ZES“) (V súčasnosti článok 334 Zmluvy o fungovaní Európskej Únie). Strany sa vyjadrili, že arbitrážny tribunál bol výslovne vyzvaný, aby bol tento spor rozhodnutý na základe pravidiel medzinárodného práva, a ak by to bolo nevyhnutné bude prihliadať aj na právo európske, a rovnako tak rešpektujúci záväzky vyplývajúce z článku 292. Obe strany sa vo svojich vyhláseniach snažili poukázať na to, že urobili všetky potrebné opatrenia aby sa zosúladi s článkom 292 ZES. Inými slovami obe strany sa usilovne snažili argumentovať, aby európske právo (vrátane článku 292 ZES) nebolo relevantné pre rozhodnutie tohto sporu. Arbitrážny súd považoval za potrebné analyzovať svoju pozíciu a posudzoval článok 292 ZES. Vyhlásil, že „so zreteľom na limity dané pre svoju jurisdikciu článkom 292 ZES, tento tribunál sám seba stavia do analogickej pozície, akú má národný súd v rámci európskeho spoločenstva.“ Stanovil, že ak by tento tribunál prišiel k záveru, že tento spor nemôže byť pred ním vyriešený, bez zosúladenia sa s interpretáciou práva EÚ (tzv. podmienky CILFIT), musel by byť tento spor predložený pred Európsky súdny dvor. Ďalej posudzoval, či v tomto prípade boli podmienky zásady prípadu „CILFIT“ dodržané. Tieto podmienky rozvinul ESD v rozsahu svojej pôsobnosti, keď zakotvil povinnosť národných súdov členských štátov EÚ (povinnosť súdov poslednej inštancie, možnosť pre súdy nižšej inštancie) predložiť na predbežné konanie určitú vec v rámci práva EÚ.²⁰ Tu však následne stanovil aj spomínané podmienky, kedy k takémuto posúdeniu Súdnym dvorom nemusí dôjsť a to v prípade ak (1) otázka nie je relevantná, (2) na takúto otázku už ESD odpovedal a (3) ak odpoveď na danú otázku je jasne daná a tak ESD nemá potrebu podať žiadne ďalšie odpovede.

V tomto prípade sa tento tribunál zaoberal otázkou, či sa musí zaoberať a prípadne aj zosúladiť v interpretácii so Smernicou o biotopoch, aby mu bolo umožnené rozhod-

¹⁹ Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora [http://www.mzs.cz/ris/vis-ec.nsf/\\$celex/31992l0043](http://www.mzs.cz/ris/vis-ec.nsf/$celex/31992l0043); (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992L0043:EN:HTML>).

²⁰ http://www.eui.eu/Personal/Researchers/mbobek/docs/porus_summary.pdf.

núť tento spor o reaktivácii Iron Rhine a následne rozhodnúť aj o nákladoch spojených s reaktiváciou. Tribunál svojím stanoviskom rozhodol, že otázky, ktoré sú predložené a na ktorých sa strany vzájomne nedokážu dohodnúť nemusia byť prejednávané na základe Smernice o biotopoch, kvôli tomu, že k rovnakým záverom by súd prišiel aj keby sa riadil legislatívou ochrany životného prostredia v Holandsku. Preto tento súd nepovažoval za nevyhnutné interpretovať Smernicu o biotopoch, aby mohol rozhodnúť daný prípad a tak následne otázky práva EÚ v tomto prípade neporušujú žiadne záväzky vyplývajúce z článku 292. Následne sa teda Arbitrážny tribunál IJzeren Rijn vyjadril, že môže rozhodnúť v tomto spore a určiť, kto má uhradiť náklady, aj napriek tomu, že právo EÚ tu stranám úplne jasne dávalo možnosť obrátiť sa na ESD. Je teda veľmi zaujímavé sledovať, že tento tribunál sám seba nielen považoval za orgán, ktorý môže vyniesť rozsudok v danej veci, ale dokonca ani neprihliadal na Smernicu o biotopoch, alebo akékoľvek ďalšie právne zdroje v rámci európskeho práva. A čo viac, tento tribunál nebol ani v pozícii, aby mohol čo i len predložiť pred ESD žiadosť na vydanie predbežného nálezu, pretože nespĺňalo podmienky riadneho súdu podľa článku 234 ZES.

Je tu však dôležité poukázať na to, že ESD sa ukázal ako bezmocný zabrániť členovi európskeho spoločenstva aby predložil spor, ktorý patrí výlučne jemu, pred iný medzinárodný tribunál. A navyše tento prípad ukazuje, že jednotnosť a stálosť práva EÚ môže byť narušená práve zväčšovaním počtu medzinárodných súdov a tribunálov, ak tieto súdy nevezmú do úvahy relevantné právo EÚ.

Tento prípad však naznačuje, že využitie ad hoc arbitrážneho tribunálu pred ESD má určité výhody, ktoré si štáty uvedomujú. Sú nimi rýchlejšie pojednávania, výber rozhodcov, stanovenie si podmienok pri posudzovaní prípadu a taktiež dôvera oboch strán vo vynesennom rozsudku.

Optimálnym riešením by bolo, ak by sa aj bol vytvoril ad hoc arbitrážny tribunál, v takom prípade by strany stále mali prihliadať na právo EÚ už v rámci existujúcich rozhodnutí ESD a vo svetle týchto poznatkov aj riešiť spory a neponechávať si vyriešenie daného konkrétneho sporu len na vlastné uváženie.²¹

4.2. Prípad „Mexican soft drinks“

V roku 2004 sa USA sťažovali na určité daňové opatrenia uložené Mexikom na nealkoholické nápoje a na ďalšie nápoje. Spojené štáty nepovažovali tieto dane za v súlade s článkom III dohody GATT (General Agreement on Tariffs and Trade).²² Následne navrhli vyjednávania s Mexikom, ktoré sa však skončili neúspešne. Ako dôsledok, USA predložila tento spor pred panel WTO proti Mexiku. Ako predbežný bod Mexiko poukázalo na problém jurisdikčnej konkurencie. Mexiko ďalej žiadalo panel WTO, aby rozhodol zamietnuť rozhodovanie tohto sporu v prospech arbitráž-

²¹ Lavranos, N.: On the Need to Regulate Competing Jurisdictions between International Courts and Tribunals (June 12, 2009). JURISDICTIONAL COMPETITION; SELECTED CASES IN INTERNATIONAL AND EUROPEAN LAW, Europa Publishing, Groningen, 2009, str 18-22, <http://ssrn.com/abstract=1418518>.

²² <http://www.worldtradelaw.net/uragreements/gatt.pdf>.

neho panelu na základe kapitoly 20NAFTA, keďže tento spor pred orgánom NAFTA už prebiehal.²³

V predbežnom konaní panel WTO odmietol návrh Mexika a namiesto toho uvidel, že na základe WTO Dispute Settlement Understanding (Dokument WTO, ďalej DSU), nemá žiadnu možnosť uváženia či má v danej veci oprávnenie rozhodnúť.²⁴ Podľa článku 11 DSU sa panel WTO vyslovil, že cieľom WTO systému riešenia sporov je vyriešiť obsah problému v konkrétnom prípade a zabezpečiť pozitívny výsledok v spore. Tento panel sa zároveň vyjadril, že ak by vyhlásil, že v určitej veci nerozhodne, zmenšilo by to práva sťažujúceho sa člena pod ochranou dokumentu DSU a ďalších WTO pokrytých dohovorov. Nakoniec, smerom k potenciálnej konkurencii jurisdikcií medzi systémami riešenia sporov NAFTA a WTO, panel WTO neuskutočnil žiadne závery, ktorými by vedel popísať okolnosti, za ktorých by jurisdikcia panelu bola vylúčená. V každom prípade, panel WTO explicitne vylúčil sťažnosť Mexika, že konanie v rámci WTO bolo identické s prebiehajúcimi rokovaniami na vyriešenie „cukrového“ sporu v rozsahu NAFTA.

Následne panel WTO zhrnul: *„vedomujúc si existujúci nerozhodnutý spor medzi Mexikom a USA v rámci NAFTA, vyriešenie tohto prípadu v rámci WTO, nemôže byť spájaný so sporom pred NAFTA. Akékoľvek závery uskutočnené týmto panelom, ako závery a odporúčania v tomto prípade, sa vzťahujú len na práva a povinnosti Mexika v rámci WTO dohovorov, a nie na jeho práva a povinnosti v rámci iných medzinárodných dohovorov, ako NAFTA alebo iných pravidiel medzinárodného práva.“*

Mexiko sa odvolalo na WTO Appellate Body (odvolací orgán voči panelu WTO), keď uviedlo, že panel zlyhal, keď odmietol jeho žiadosť, aby nevykonával svoju jurisdikciu v tomto spore pre už spomenuté okolnosti. Problém, ktorý bol predložený pred odvolací orgán WTO však nebol postavený na tom či panel WTO bol vylúčený z prejednávania danej veci voči sťažnosti USA, ale či WTO mohla, a mala zamietnuť vykonávať jurisdikciu so zreteľom na sťažnosti USA podľa článku III GATT, ktoré jej boli predložené. Tento odvolací orgán okrem iného uviedol, že: *„je široko akceptované pravidlo, že medzinárodné tribunály sú oprávnené samé zvážiť svoju jurisdikciu v danom prípade, a uistiť samých seba, že majú jurisdikciu, na akýkoľvek prípad, ktorý bude pred nich predložený.“* Uviedol taktiež, že tento panel síce má určité diskrečné právo na posúdenie určitých procesných otázok alebo posúdenie ekonomických otázok procesu. Nemôže však sám odmietnuť konanie ako celok a teda zasiahnuť v takejto miere do základných pravidiel vyplývajúceho z DSU.

Odvolací orgán WTO teda dospel k záveru, že nevidí žiaden dôvod nesúhlasiť s rozhodnutím panelu. Na čo však musí byť prihliadnuté v tomto prípade, a kvôli čomu je zvyšovanie počtu medzinárodných orgánov nebezpečné je v tomto konkrétnom prípade to, že odvolací Orgán WTO preukazuje veľmi málo zdvorilosti voči iným medzinárodným súdom, ktoré môžu byť na rovnakej úrovni alebo dokonca v lepšom postavení posúdiť daný spor. Tento postoj však môže smerovať k tomu, že veľké množstvo ďalších sporov môže nasledovať tento príklad a využívať paralelne viaceré

²³ <http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx?conID=590&mtpID=ALL>.

²⁴ http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dsu_e.htm.

medzinárodné rozhodovacie orgány.²⁵

Podobnú situáciu popisuje Pauwelyn, keď rozoberá vzťah Juhoafrické rozvojové spoločenstvo (Southern African Development Community) (ďalej SADC) a ďalších regionálnych obchodných organizácií, ako aj vzťah k WTO.

Väčšina afrických štátov je členom viacerých organizácií a to nielen v oblasti obchodu. Je preto pochopiteľné, že môže nastať situácia kedy by spor medzi dvoma štátmi mohli vyriešiť viaceré mechanizmy riešenia sporov. V tomto prípade sa mechanizmy SADC, môžu prekrývať jednak s mechanizmami globálnymi – procedúra riešenia WTO²⁶, ale aj s regionálnymi africkými mechanizmami. Môžu to byť jednak mechanizmy zamerané na konkrétnu oblasť²⁷ alebo aj „všeobecnejšie“ mechanizmy.²⁸ Ak by sme sa zamerali konkrétne na vzťah medzi mechanizmami riešenia sporov v rámci WTO a SADC, tak sa môže ponúknuť otázka, kto by mal mať „prednostné právo“ pri riešení prípadného sporu. Tu možno uviesť, že ak je spor medzi štátmi, ktoré sú členmi SADC, mal by byť daný spor aj riešený prostredníctvom mechanizmov riešenia sporov SADC. Nie je totiž zmysluplné globalizovať spor, ktorý môže byť riešený regionálnymi prostriedkami.²⁹

4.3. Prípád „Tadič“

Vojna a zabíjanie na Balkáne koncom 20. storočia boli tak mohutne sa šíriace udalosti, že musel byť zriadený aj špeciálny súd Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu- ICTY (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia), aby jednotlivci mohli byť povolaní zodpovedať sa za svoje činy. V jednom z najdiskutovanejších prípadov, Tadič, ICTY musel rozhodnúť, či mohla byť pre Tadiča ustanovená individuálne zodpovednosť. Predtým však musel ICTY rozhodnúť či boli splnené podmienky zodpovednosti štátu – bývalej republiky Juhoslávia, prostredníctvom čoho mohla byť voči Tadičovi vyvodená zodpovednosť. Hlavné prvky zodpovednosti štátu sa posudzovali na základe stupňa, akým FRY vykonávala kontrolu nad Tadičom. Komora ICTY poukázala na dva stupne kontroly: „effective control“, test ktorý zaviedol MSD v rámci rozsudku Nicaragua (*Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*) a *overall control test*.³⁰ ICTY prihliadol na to, že „effective control“ test je lepšie využiteľný na jednotlivca ako súkromnú osobu, zatiaľ čo overall control test je lepšie aplikovaný na organizované a hierarchicky usporia-

²⁵ Lavranos, N.: On the Need to Regulate Competing Jurisdictions between International Courts and Tribunals (June 12, 2009). *JURISDICTIONAL COMPETITION; SELECTED CASES IN INTERNATIONAL AND EUROPEAN LAW*, Europa Publishing, Groningen, 2009, str. 22-27, <http://ssrn.com/abstract=1418518>.

²⁶ Dispute Settlement Understanding.

²⁷ Príkladmo možno uviesť Southern African Customs Union(SACU), Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA).

²⁸ Napríklad Court of Justice of the African Union.

²⁹ Pauwelyn, J.: GOING GLOBAL, REGIONAL, OR BOTH? DISPUTE SETTLEMENT IN THE SOUTHERN AFRICAN DEVELOPMENT COMMUNITY (SADC) AND OVERLAPS WITH THE WTO AND OTHER JURISDICTIONS, *Minnesota Journal of Global Trade*, 2004.

³⁰ Rozsudok MSD, Nicaragua v USA, <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>.

dané skupiny. ICTY dospel k záveru, že činy ktoré boli vykonané Bosnianskymi Srbmi môžu byť zahrnuté ako medzinárodná zodpovednosť Federálnej republiky Juhoslávia na základe *overall control* testu vykonané voči Srbskej republike, bez toho, aby sa musela dokázať jednotlivo každá operácia, ktorá porušovala medzinárodné právo a to či už na základe inštrukcií FRY alebo aj pod jej efektívnou kontrolou. Na základe rozsudku v prípade Tadić možno vidieť, že ICTY mal viditeľne odlišný pohľad na problematiku používanie kontroly. ICTY argumentoval, že vyjadrenia MSD v prípade Nicaragua neboli presvedčivé a MSD nevezalo na vedomie všetky okolnosti prípadu.

V oddelenom konaní pred MSD, Bosna a Hercegovina sa snažila preukázať, že Srbsko podporovalo osoby a skupiny zodpovedné za zločiny, ktoré údajne spôsobili genocídu.³¹ V tomto prípade sa MSD sústredil na dve otázky. Prvou bolo, či činy ktoré boli spáchané v Srebrenici boli vykonané orgánmi odporcu, i. e. osobami, ktorých správanie bolo na to nevyhnutne pripadajúce, pretože, pravdaže, práve oni sú tými nástrojmi, prostredníctvom ktorých orgán koná. Druhá, ak by odpoveď na prvú otázku bola negatívna, malo by byť zistené, či akty v otázke boli spáchané osobou (nie orgánmi odporcu), ktorá však nevyhnutne konala na základe inštrukcií, alebo na základe príkazu alebo kontroly odporcu. Prvá otázka bola zodpovedaná negatívne. Následne musel MSD rozhodnúť, či masacre v Srebrenici boli spáchané osobou, ktorá nemala status orgánu odporcu a napriek tomu konala na základe príkazu alebo kontroly odporcu.

MSD obrátilo svoju pozornosť na svoj rozsudok Nicaragua, v ktorom použili už zmienený „*effective control*“ test. Bosna a Hercegovina však voči tomu namietala s tým, že sa mal použiť „*overall control*“ test, ktorý bol použitý ICTY práve v prípade Tadić. Ale MSD odmietol odôvodnenie ICTY na základe toho, že otázky zodpovednosti sú mimo jurisdikcie ICTY a jurisdikcia tohto tribunálu je viazaná na individuálnu zodpovednosť. MSD pokračovalo, že hoci by mohlo akceptovať faktické a právne zistenia uskutočnené ICTY na trestnú zodpovednosť obvineného, nemohlo ale akceptovať jeho názor na problematiku všeobecného medzinárodného práva, najmä preto, že konali nad rámec svojej jurisdikcie.

Tým, že bol odmietnutý neautorizovaný *overall control* test a MSD aplikoval svoj *effective control* test, nezostávalo pre MSD nič iné ako vyhlásiť, že masacre v Srebrenici neboli spáchané na základe inštrukcií alebo príkazov orgánov štátu odporcu, a taktiež sa nepreukázalo, že odporca vykonával efektívnu kontrolu nad týmito operáciami.

Rozpor medzi MSD a ICTY na takom základnom bode všeobecného medzinárodného práva, zatiaľ čo obe operovali pod ochranou OSN, musí byť považované ako vážne podkopanie súdržnosti a jednotnosti medzinárodného práva. Je to spôsobené najmä nedostatkom hierarchického usporiadania medzi MSD a ICTY, na rozdiel napríklad od hierarchie medzi ESD a národnými súdmi členských štátov Európskeho spoločenstva. MSD nie je v pozícii aby mohlo zakotviť takúto hierarchiu a ustanoviť samého seba ako najvyšší súd OSN vzťahujúc sa na prípady všeobecného medzinárodného práva. V tomto prípade však podľa názoru odborníkov môžu hore uvedené testy

³¹ Pozri rozsudok MSD zo dňa 26. 2. 2007, (Bosna a Hercegovina v Srbsko a Čierna Hora) <http://www.icj-cij.org/docket/files/91/13685.pdf>.

spolu koexistovať. Je tu snaha poukázať na to, že nielen ostatné medzinárodné súdy by mali prihliadať na dlhoročnú prax MSD v rámci rozhodovania sporov, ale malo by to platiť aj naopak, tým že vytvorené špecializované súdy akým je aj ICTY majú mať v rámci svojej činnosti vplyv na rozhodovanie takej inštitúcie ako je MSD a MSD by malo v súvislosti so zabezpečením právnej istoty na tieto rozhodnutia prihliadať.³²

5. Možné riešenia

Aj vzhľadom na postupne sa rozvíjajúcu problematiku je značne ťažké povedať konkrétne riešenia, ktoré by sa mali aplikovať. Aj prípady, na ktoré som poukázal nám naznačujú, že to bude proces zložitý, pretože nie každý má ambíciu dodržiavať pravidlá medzinárodného práva. Postupnými krokmi, ktoré sa na prvý pohľad nemusia zdať dôležité je možné dosiahnuť, aby sa vzťahy medzi štátmi a vzťahy medzinárodnými rozhodovacími orgánmi dostávali stále na vyššiu úroveň. Je potrebné nenechať sa znechutiť tým, že sa dokonalý systém vzájomného rešpektovania (jurisdikcií, rozhodnutí) nikdy nedosiahne. Ako bolo už naznačené v predošlom texte má na to vplyv aj to, že na medzinárodné právo a jeho inštitúcie pôsobia ekonomické, sociálne, historické a ďalšie prvky, na čo však nemáme dosah.

Ako východiská pri konkurujúcich jurisdikciách možno rozlišovať tzv. (a) Hard law options. Pod týmto pojmom rozumieme také riešenia, ktoré by si vyžadovali zakotvenie v jednotlivých základných dokumentoch a dohovoroch medzi štátmi. Tento proces si však vyžaduje veľký časový priestor a taktiež vôľu štátov takéto riešenia nastoliť. Prvou z možností ktorá sa núka je rozšírenie jurisdikcie MSD. MSD ako základný súdny orgán OSN má pomerne obmedzenú jurisdikciu, aj kvôli tomu, že Deklarácie, ktoré by oficiálne akceptovali jeho obligatórnu jurisdikciu zaslalo zatiaľ len 67 štátov (naposledy Írsko – 15. decembra 2011).³³

Ďalšou možnosťou by mohlo byť vytvorenie z MSD odvolací súd pre ostatné medzinárodné súdy a tribunály. Vtedy by mohol pôsobiť MSD ako orgán poslednej inštanície, ak by niektorá zo strán nepovažovala rozsudok za spravodlivý a správny. To by si však vyžadovalo, rovnako ako predchádzajúce možné riešenie, stanovenie hierarchickej štruktúry, ktorú by bolo potrebné zakotviť v jednotlivých medzinárodných dokumentoch. Ako dočasné riešenie by sa mohlo ponúkať to, že by MSD pôsobilo ako odvolací orgán pre niektoré súdy ako napr. ITLOS a ICC.

Ako jedna z ďalších možností sa javí vytvorenie určitého predbežného konania pred MSD. Medzinárodné súdy by sa v prípade pochybností, predtým ako by sa zaoberali predmetom sporu, ktorý by bol pred neho predložený, obrátili na MSD s tým, aby MSD posúdil z hľadiska medzinárodného práva verejného či sa môže daný súd alebo tribunál zaoberať sporom a následne aj vyniesť rozsudok.

³² Lavranos, N.: On the Need to Regulate Competing Jurisdictions between International Courts and Tribunals (June 12, 2009). *JURISDICTIONAL COMPETITION; SELECTED CASES IN INTERNATIONAL AND EUROPEAN LAW*, Europa Publishing, Groningen, 2009, str. 33- 37, <http://ssrn.com/abstract=1418518>.

³³ <http://www.icj-cij.org/jurisdiction/indexphp?p1=5&p2=1&p3=3>.

Ako pomerne málo problematické riešenie by bolo vhodné aj rozšírenie už existujúcej posudkovej činnosti rozšírením okruhu subjektov, ktoré majú možnosť požiadať MSD o posudok v určitom probléme. Jednou z možností by posudková činnosť MSD, ktorej by sa dožadovali medzinárodne súdy, v prípade ak by vznikla pochybnosť, či určitý medzinárodný súd má jurisdikciu posúdiť daný spor. Túto myšlienku navrhol v roku 1999 vtedajší prezident MSD Schwebel.³⁴

Z nášho pohľadu je však veľmi zaujímavé riešenie vytvorenie tzv. Tribunálu konfliktov. Tento tribunál (Lavranos vychádza z francúzskeho vzoru tribunálu, ktorý posudzoval jurisdikčné spory medzi základnými oblasťami práva v určitých prípadoch) by bol zložený zo sudcov najvýznamnejších medzinárodných súdnych orgánov, ktorý by v určitom konkrétnom prípade posúdil, či daný orgán má jurisdikciu v danom spore a teda by interpretoval pravidlá medzinárodného práva a táto interpretácia by nadobudla záväznú povahu. Pri takomto interpretovaní by došlo aj k vzájomnému vymieňaniu si poznatkov medzi členmi takéhoto súdu. Tí by boli nútení zistiť ako sa aj ostatné tribunály stavajú k určitému problému, čo by mohlo viesť k postupnému zacieľovaniu interpretácie medzinárodných pravidiel.

Ako tzv. (b) Soft law options možno poukázať na princípy a zásady používané ako vo vnútroštátnych poriadkoch tak aj v medzinárodnom práve.

Ako nástroje na riešenie sa ponúkajú pravidlá:

- (1) litispendencie – pravidlo, podľa ktorého počas trvania jedného konania pred judičiálnym orgánom je zakázané zahájiť iné konkurenčné konanie týkajúce sa rovnakého sporu pred iným judičiálnym orgánom³⁵,
- (2) *res iudicata* – konečné rozhodnutie kompetentného judičiálneho fóra je pre strany v spore záväzná a konanie nemôže byť znova otvorené.³⁶ Aplikácia zásady *res iudicata* v medzinárodnom práve záleží na okolnostiach každého jednotlivého prípadu. Podmienky, ktoré si však vo všeobecnosti môžeme určiť sú to aby konanie prebiehalo:
 - i) pred medzinárodným súdom alebo tribunálom,
 - ii) medzi tými istými stranami a
 - iii) spor sa týkal rovnakého predmetu.
- (3) *electa una via* – akonáhle sa strana raz vyberie určitou procedúrou riešenia sporu, nemôže sa už obrátiť na iný /.../ orgán.³⁷

Prezident Guillaume ku koncu svojho prejavu vyslovil vlastné podnety, akým spôsobom by sa dalo zabrániť negatívne vplyvu neustáleho zväčšovania medzinárodných súdnych orgánov, keď povedal: „*Čo môže byť urobené na zaistenie, že takéto situácie nedajú možnosť rastu vážnej neurčitosti obsahu práva v myslení hráčov na*

³⁴ Prejav Jeho Excelencie sudcu Gilberta Guillaumea, prezidenta Medzinárodného súdneho dvora, adresovaný Šiestemu výboru Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov, 27 október 2000; ; <http://www.icj-cij.org/court/indexphp?pr=85&pt=3&p1=1&p2=3&p3=1>.

³⁵ Shany, Y.: *Competing jurisdictions of international tribunals*, Oxford University Press, Oxford, 2004, str. 211.

³⁶ Tamtiež, str. 22.

³⁷ Rozsudok MSD (Nicaragua v. Honduras) zo dňa 18. novembra 1960.

*medzinárodnom poli a napokon neobmedzia úlohu medzinárodného práva v medzištátnych vzťahoch? Predtým ako sa vytvára nový súd, medzinárodný zákonodarca by sa mal, podľa mňa, sám seba spýtať či funkcie, ktoré má zámer zveriť novému súdu by nemohli byť naplnené niektorým už existujúcim súdom. Samotný sudcovia si musia uvedomiť nebezpečenstvo fragmentácie v práve a taktiež vziať na zretel' aj konflikty v rámci case law, ktoré sa rodia pri rýchlom náraste medzinárodných súdov. Majúc toto na pamäti, je už dávnejšie navrhované, že MSD by mal slúžiť ako odvolací orgán pre rozsudky poskytnutý pre všetky ďalšie súdy. Tieto opatrenia by si však vyžadovali silnú politickú vôľu a ja si nie som celkom istý, či taká vôľa existuje.*³⁸

Záver

Ukazuje sa, že s pribúdajúcim množstvom medzinárodných organizácií, ktoré si často v prípade sporov vytvárajú aj vlastné mechanizmy ich riešenia, bude aj čoraz viac dochádzať k prekryvaniu jurisdikcií medzi týmito orgánmi. Medzinárodné právo sa však vždy vyvíjalo skôr cestou postupnej evolúcie než náhlej revolúcie, preto iba postupnými krokmi sa môže dosiahnuť rešpektovanie pravidiel medzinárodného práva, aby nedochádzalo (tak často) ku konkurujúcej si jurisdikcii medzinárodných súdnych orgánov.³⁹

³⁸ Prejav Jeho Excelencie sudcu Gilberta Guillauma, prezidenta Medzinárodného súdneho dvora, adresovaný Šiestemu výboru Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov, 27 október 2000; ; <http://www.icj-cij.org/court/indexphp?pr=85&pt=3&p1=1&p2=3&p3=1>.

³⁹ Šturma a kol.: *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, 2009, str. 107.

Posudková činnosť medzinárodných súdov a jej špecifiká

Martina Magulová

1. Medzinárodný súdny dvor

Medzinárodný súdny dvor (MSD) (po anglicky International Court of Justice (ICJ)), po francúzsky Cour Internationale de Justice (CIJ)) je hlavný súdny orgán Organizácie Spojených národov a jedným z jej šiestich hlavných orgánov. Bol zriadený Štatútom Medzinárodného súdneho dvora, ktorý tvorí súčasť Charty OSN a činnosť začal v roku 1946.¹ Je zložený z 15 sudcov. Medzinárodný súdny dvor má sídlo v Mierovom paláci v holandskom Haagu a je príslušný na riešenie sporov medzi štátmi a na vydávanie poradných posudkov k právnym otázkam. Voľby do Medzinárodného súdneho dvora sa konajú každé tri roky, keď sa volí 1/3 súdu, teda päť sudcov.² Podľa čl. 2 Štatútu MSD sa sudcom MSD môže stať vysoko morálna osoba, ktorá má kvalifikáciu zastávať najvyššie súdne funkcie vo svojom štáte alebo je uznávaným odborníkom v oblasti medzinárodného práva. Sudcov Medzinárodného súdneho dvora volí na deväťročné funkčné obdobie v súbežnej voľbe Valné zhromaždenie a Bezpečnostná rada OSN (čl. 4 Štatútu). Úspešný kandidát musí získať nadpolovičnú väčšinu hlasov v oboch orgánoch. Predsedom MSD je Slovak Peter Tomka. Tajomníkom súdu Philippe Cuvreur Belgicko. Medzinárodný súdny dvor je oprávnený rozhodovať spory medzi štátmi a podávať poradné posudky na žiadosť iných orgánov OSN a odborných medzinárodných organizácií v rôznych právnych otázkach, súvisiacich s ich činnosťou.³ Právomoc (jurisdikcia) MSD je konsenzuálna, závisí od súhlasu štátov v spore. V zmysle čl. 36 ods. 1 Štatútu MSD sa právomoc dvora vzťahuje na všetky právne spory, ktoré mu strany predložia, a zároveň na všetky otázky osobitne predvídané v Charte OSN alebo v platných zmluvách a dohovoroch. MSD koná len na základe podnetu zúčastnených strán. Konanie pred MSD je jedným z prostriedkov mierového urovnávania medzinárodných sporov, ktorého voľba sa však ponecháva na vôľu štátov v spore. O obligatórnu (záväznú) jurisdikciu MSD ide v tom prípade, pokiaľ je právomoc MSD daná už v okamihu vzniku sporu medzi štátmi. V sporovom konaní rozhoduje MSD konečným rozsudkom záväzným pre sporné strany, ktorý nemožno napadnúť opravným prostriedkom. Žiadosť o preskúmanie rozsudku možno podať len v prípade, pokiaľ vyjde najavo skutočnosť rozhodujúceho významu, ktorá v čase vydania rozhodnutia nebola známa MSD, ani strane, ktorá žiada o preskúmanie rozsudku. V posudkovom konaní rozhoduje MSD na žiadosť iných orgánov OSN a odborných medzinárodných organizácií len o právnych otázkach, ktoré súvisia s ich činnosťou. Poradné posudky MSD nie sú právne záväzné, majú odporúčací charakter.

¹ <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1>.

² <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=2>.

³ <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=6>.

2. Posudková činnosť MSD

MSD je oprávnený podávať posudky o akejkoľvek právnej otázke, a to na žiadosť Valného zhromaždenia alebo Rady Bezpečnosti OSN.⁴ Aj iné orgány a odborné organizácie tak môžu učiniť v právnych otázkach súvisiacich s ich činnosťou, avšak len na základe splnomocnenia Valného zhromaždenia OSN (čl. 96 Charty a čl. 65 Štatútu). Otázky, o ktorých sa žiada posudok, sa Súdu predkladajú vo forme písomnej žiadosti, v ktorej je presne formulovaná otázka, na ktorú sa posudok žiada, s pripojenými dokladmi, ktoré ju môžu objasniť. Takýmto spôsobom boli postupne splnomocnené nielen ďalšie hlavné orgány (Hospodárska a sociálna rada, Poručenská rada) a pomenej tiež niektoré pomocné orgány, ale i 22 medzinárodných špecializovaných organizácií OSN (vrátane Svetovej zdravotníckej organizácie, UNESCO, Medzinárodnej organizácie práce, Svetovej meteorologickej organizácie, Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu a pod.) s výnimkou Svetovej poštovej únie.⁵ Podľa čl. 66 Štatútu, tajomník Súdu ihneď informuje o žiadosti na podanie posudku všetky štáty oprávnené vystupovať pred súdom. Každému štátu oprávnenému vystupovať pred Súdom, ako aj medzinárodnej organizácii, o ktorých Súd predpokladá, že môžu k otázke poskytnúť informácie, súdny tajomník oznámi osobitným a priamym oznámením, že v lehote určenej svojím predsedom je Súd ochotný prijať ich písomné výklady alebo si na verejnom zasadnutí vypočuť ich ústne výklady k otázke, o posudok na ktorú si žiada. Ak by štát oprávnený vystupovať pred Súdom nedostal osobitné oznámenie, môže vyjadriť želanie predložiť písomný výklad alebo byť vypočutý. Súd o tom rozhodne. Štátom a organizáciám, ktoré podali písomné alebo ústne výklady alebo oboje, sa umožní komentovať výklady podané inými štátmi alebo organizáciami spôsobom, v rozsahu a v lehotách, o ktorých rozhodne v každom jednotlivom prípade Súd, alebo ak Súd nezasadá, tak jeho predseda. Súdny tajomník preto včas oznámi takéto písomné výklady štátom a organizáciám, ktoré predložili podobné výklady.

Posudky dvora sú právne nezáväzné, môžu však mať veľkú morálnu váhu a vyššie uvedené orgány a organizácie sa nimi fakticky riadia. Keďže v jednotlivých prípadoch sa vyžadujú posudky o otázkach, za ktorými sú ukryté nevyriešené spory medzi štátmi a Štatút MSD pre toto konanie neustanovuje osobitné pravidlá, súd sa v niektorých prípadoch riadi procesnými predpismi pre konanie o veciach sporových (which apply in contentious cases), a to v rozsahu, v akom ich pokladá za použiteľné pre posudkové konanie, teda predovšetkým požaduje súhlas zainteresovaných štátov s takouto jurisdikciou, lebo tu ide o tzv. posudky s funkciou rozsudku (čl. 68 Štatútu). Počas tohto konania si súd vyžiada písomné výklady štátov alebo medzinárodných organizácií, ktoré k nim môžu zaujať stanovisko, alebo, ak sa rozhodne nariadiť ústne pojednávania, vyzve ich, aby svoje výklady predniesli ústne. Ak by štát oprávnený vystupovať pred Súdom nedostal osobitné oznámenie, môže vyjadriť želanie predložiť písomný výklad alebo byť vypočutý. Súd o tom rozhodne (čl. 66 odsek 3 Štatútu).

⁴ Čepelka, Č., Šturma, P.: *Medzinárodné právo verejné*, C.H.Beck, Praha, 2008, s. 533.

⁵ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, IURA Edition, Bratislava, 2011, s. 179.

Obdobné ustanovenie mal už Štatút SDMS, a to tiež v čl. 68, ktorým bol doplnený až v roku 1929 Protokolom o revízii Štatútu.⁶ Predtým v r. 1923 odmietol preto súd podať posudok vo veci Východnej Karélie vyžiadaný vtedajšou Radou SN, lebo by tým bol nútený riešiť spor medzi ZSSR a Fínskom o postavení fínskej menšiny v sovietskej Karélii. ZSSR súdu jurisdikciu nepriznal a súčinnosť v konaní odmietal.⁷ Naopak, MSD v r. 1950 vyhovel žiadosti Valného zhromaždenia o posudok vo veci dodržiavania mierových zmlúv s Maďarskom, Rumunskom a Bulharskom v roku 1947, v ich ustanoveniach o ľudských právach.⁸ Odôvodnil to tým, že ako súdny orgán OSN má povinnosť vyhovieť inému orgánu OSN (čo ale nebol SDMS vo vzťahu k SN), pričom zdôraznil, že jeho posudok má len poradnú povahu (*La réponse de la Court n'a qu'un caractere consultatif; comme telle, elle ne saurait avoir d'effet obligatoire*).⁹ Kauza je významná aj v tom, že v roku 1950 už problematika dodržiavania ľudských práv nebola pokladaná za vnútornú vec štátu, čím práve dotknuté štáty argumentovali, a to pri podpore ZSSR.

Posudky MSD sa vyhlasujú na verejnom zasadnutí, o ktorom boli vopred informovaní Generálny tajomník a členské štáty OSN, ako aj iné štáty a medzinárodné organizácie, ktorých sa prejednávajú otázka týka (čl. 67 Štatútu MSD). Formálne náležitosti vyhláseného posudku sú obdobné ako u rozsudku, a to vrátane prípadne uplatneného nesúhlasného stanoviska. Napriek svojej odbornosti a politickému významu, posudky MSD nie sú právne záväzné, takže sa na nich nevzťahuje ani čl. 94 Charty OSN, ktorý v prípade neplnenia rozhodnutí MSD umožňuje sporovej strane obrátiť sa na Bezpečnostnú radu OSN so žiadosťou o zákrok. Podrobnosti posudkového konania upravujú čl. 102 – 109 Rokovacieho poriadku.¹⁰ MSD je pri prejednávaní žiadosti o posudok oprávnený skúmať splnenie podmienok konania; t. j. či žiadosť o posudok podal oprávnený orgán alebo organizácia, či sa týka právnej otázky a či právna otázka patrí do kompetencií žiadajúceho orgánu alebo organizácie.

Cieľom posudkového konania je podať posudok o akejkoľvek právnej otázke, o ktorý požiadala oprávnená osoba. Na rozdiel od sporového konania, účastníkmi ktorého sú štáty, o posudky môže požiadať Valné zhromaždenie OSN a Bezpečnostná rada OSN, ale aj niektoré ďalšie orgány OSN. O posudok v právnych otázkach, ktoré vznikli v rámci ich činnosti, môžu žiadať aj medzinárodné špecializované organizácie.

Účelom posudkovej právomoci MSD je pomáhať politickým orgánom OSN, ako aj medzinárodným špecializovaným organizáciám napojeným na činnosť OSN riešiť spory a poskytnúť im usmernenie, pokiaľ ide o právne otázky, ktoré vznikli v ich činnosti. Doterajšia prax MSD potvrdzuje, že definícia právnych otázok je pružná a treba ju riešiť s prihliadnutím na konkrétny prípad, pričom žiadosti o posudky sa týkajú širokého okruhu otázok (napríklad členstva štátov v medzinárodných organizáciách, výkladu medzinárodných zmlúv, platenia členských príspevkov, štatútu územia v súvislosti s realizáciou práva národa na sebaurčenie, ktorý na ňom žije,

⁶ Protocol of the Revision of the Statute, 1929 – preklad: Hobza, In: Dokumenty, s. 99.

⁷ Eastern Carelia case, PCIJ Seria B, 1923, N. 5, s. 29.

⁸ Peace Treaties case, ICJ Reports 1950, s. 65.

⁹ CIJ Recueil, s. 71.

¹⁰ Rules of the ICJ, 1978.

použitia jadrových zbraní podľa medzinárodného práva a pod.). MSD však nemôže odpovedať na návrh obsahujúci čisto politické otázky. Právna otázka musí mať právny charakter, spočívajúci v tom, že spor sa týka medzinárodného práva, prípadne v ňom došlo k porušeniu povinností plynúcich z noriem medzinárodného práva.

3. Jurisdikcia MSD a poradný posudok

Tým, že je MSD splnomocnený, má súdnu právomoc zvážiť spory naňho prenesené, riadené vôľou strán a ich súhlasom. To, že štáty akceptujú súdnu právomoc MSD, môže byť vyjadrené v medzinárodnej dohode, resp. zmluve medzi sporovými stranami alebo ako prehlásenie úradne schválenej osoby patriacej k zúčastneným stranám, bez potreby sledovať alebo stanoviť formálne požiadavky urovnania.¹¹ Súhlas štátov (strán) s jurisdikciou môže byť vyjadrený explicitne v medzinárodných zmluvách alebo implicitný – dedukovateľný zo správania sporových strán. Či pri jednostranných alebo pri skupine po sebe nasledujúcich akcií, nie je nutné aby štát vyjadril súhlas s jurisdikciou MSD po vzniku sporu, môže dobrovoľne vyjadriť súhlas s jurisdikciou vopred, pre prípad neskorších sporov, ktoré vznikajú medzi štátmi.¹²

Povinná jurisdikcia MSD konať na základe správania alebo jednostranného vyhlásenia vydaného jednou z krajín na základe dobrovoľného ustanovenia je obsiahnutá v čl. 36/2 Štatútu, ktorá obsahuje prijatie povinnej jurisdikcie a následné povinnosti štátov rozšíriť pôsobnosť súdu v prípade sporu.¹³ Avšak, otázka vydania je dobrovoľná a ponechaná štátom a hodnoteniam. A tak krajiny často vyhlasujú prijatie jurisdikcie vynútené -neprirodzene s početnými výhradami a tak chcú urobiť dobrovoľné ustanovenia na povinnej jurisdikcii, nemajúce obsah, ktoré vedú niektorých sudcov MSD hovoriť o ilegálnosti niektorých výhrad štátov na časti voliteľne povinnej jurisdikcie pretože strácajú svoj význam a účel.

MSD v čl. 65 Štatútu určuje, kto môže byť podrobený akejkoľvek právnej otázke na žiadosť kohokoľvek, komu to umožňuje Charta, či povolenie je v súlade s Chartou OSN, zlyhanie využívania možnosti požiadať súd o posudky, platenie niektorých krajín a medzinárodných organizácií, vrátane dohôd uzavretých na požiadanie pre prípad sporu medzi organizáciou a jednou z krajín, právo obrátiť sa na MSD

¹¹ ICJ, Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Question between Qatar and Bahrain (QATAR v. BAHRAIN) (Jurisdiction and Admissibility) Judgment of 1 July 1994, para. 25.

¹² Moosa A., "The Judicial Function of International Organizations, Bodies for the Settlement of Conflicts, Human Rights, Environment and International Trade" Dar Wael Publishing (2003), s. 21.

¹³ The Number of States that Have Acceded to the Statute of the International Court of Justice Until the Year 2010 :192 Countries and A number of States that have Accepted the Jurisdiction of the Court Compulsory on the Basis of the Item is Optional Until 2010, 66 Countries, not Including the Only State One of the Five Permanent Security Council Members - *The Report of the Court of Justice International* 1st August, 2009 to 31st July, 2010 accessed on 2nd March, 2011: http://www.icj-cij.Org/Homepage/Ar/Reports/Report_2009-2010.pdf.

s požiadavkou o poradný posudok, ktorý je záväzný pre sporové strany, ktorý sa stal známym ako povinný poradný posudok.¹⁴

Prvý a druhý odsek článku 96 umožňuje Valnému zhromaždeniu, Bezpečnostnej rade a niektorým špeciálnym organizáciám požiadať MSD o poradný posudok v právnych otázkach, ktoré sa ich týkajú. Je známe, že postavenie medzinárodných organizácií v poradnej pôsobnosti nie je veľmi rozdielne od pozície štátov ísť pred súd a žiadať posudok v záležitostiach umocňovaných politickými okolnosťami niektorého z nich. Poradný posudok sa opiera čisto o právne úvahy bez venovania pozornosti politickému kontextu a okolnostiam, ktoré sprevádzajú názor, čo vedie k neschopnosti docieľiť sledovaný účel, obzvlášť daný náchylnosťou dvojitej kryštalizácie v systéme OSN v posledných obdobiach z diela špecializovaných organizácií reprezentujúcich na jednej strane odmietnutie členských štátov v integrácii štátov – čo možno považovať za ohrozenie ich záujmov, čo vyžaduje zákrok MSD chrániť zvrchovanosť medzinárodných organizácií štátov, niekedy sa vzdajú časti suverenity v prospech týchto organizácií následkom zvyšujúceho sa rozvoja týchto organizácií, čo vyžaduje zákrok MSD chrániť záujmy týchto organizácií, na druhej strane zvyšujúca sa pôsobnosť OSN a špecializovaných organizácií vedie k potrebe extenzívnych výkladov pôsobnosti týchto členov.¹⁵

Napriek obmedzeniam z rozdielných konaní pred MSD pri vykonávaní súdnictva a poradenstva, MSD zohral veľký kus práce na medzinárodnej úrovni vysvetľovaním pravidiel medzinárodného práva a objasňovaním a objavil mnoho pravidiel cez adresované otázky. Útočisko MSD a rola, ktorú si zaslúžil, odráža pozitívny fenomén, je nevyhnutnosťou umožňovať nám objavovať pravidlá medzinárodného práva a pomôcť nám pochopiť množstvo pravidiel medzinárodného práva, ktoré môžu pripraviť cestu pre založenie právnych noriem a vyjasniť a prispieť k zjednoteniu pravidiel medzinárodného práva ovládajúceho medzinárodné vzťahy a zdôrazňuje stabilitu, špeciálne že pri jasnom postupe a pri správnom porozumení pravidiel medzinárodného práva zakladá otázky, ktoré sú v rozpore s medzinárodným právom a v medzinárodných vzťahoch požadujú adresovanie Medzinárodnému Tribunálu.

4. Povinnosť orgánu podať návrh

Charta a Štatút priznávajú orgánom a organizáciám právo podať Súdnemu dvoru návrh na posudok. Môže sa toto právo v niektorých prípadoch zmeniť na povinnosť? Čo sa týka OSN a jeho orgánov, táto povinnosť im vzniká, v prípade, že OSN figuruje ako strana zmluvy, ktorá je predmetom kontroverzie (napr. Povinnosť BR OSN podať návrh na posudok v prípade, že otázka vznikne vo vzťahu k Dohode o výsadách a

¹⁴ Convention on the Privileges United Nations (1946) Article 8/30, Article 32/2-B of The Vienna Convention of 1986 on the Law of Treaties between States and International Organizations, Article 32/3 of the Convention on the Organization of the United Nations to Combat Illicit Trafficking in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, signed in 12th September, 1988.

¹⁵ Jundi, G.: The Role of the International Court of Justice to Resolve Differences between the Organization of the United Nations and the Specialized Agencies on the one hand and Member States on the other hand, Journal of Studies, Vol. 20, Supplement A, (1993) at 112.

imunitách OSN). To však nepodáva odpoveď na pôvodnú otázku, keďže táto povinnosť je zakotvená v textoch daných zmlúv a nedá sa aplikovať na všetky prípady. Keďže vymedzenie tohoto problému absentuje, ako v Charte, tak aj v Štatúte, dá sa vychádzať len z názoru odborníkov, ktorí sa v tomto prípade prikláňajú k názoru, že zmieňované orgány nie sú k tomuto povinné a podávanie návrhov im bolo udelené ako právo a možnosť.¹⁶

Na druhom konci vyvstáva otázka, či je Súdny dvor povinný vždy na návrh odpovedať. Je samozrejmé, že pokiaľ príde k záveru, že mu neprináleží právomoc v danom prípade, prípadne dotazujúci orgán nie je oprávnený v danej veci návrh podať, povinnosť vydania posudku mu nevzniká. Z dikcie článku 65, ods. 1 Štatútu MSD, kde sa hovorí, že Súdny dvor „môže podať posudok“, vyplýva, že k tomu nie je povinný. No pri hlbšom pohľade nemusí tento problém vyznievať tak jednoznačne v prospech neobligatórnosti. Ak by sme totiž použili analógiu na rozsudkovú činnosť MSD, mohli by sme aj odmietnutie vydať posudok charakterizovať ako odopieranie práva. Súdny dvor je hlavným súdnym orgánom OSN, preto odopieranie vydania posudku sa môže javiť ako rozporné s funkčným usporiadaním sústavy orgánov OSN, ktoré je založené na vzájomnej pomoci jednotlivých orgánov. Navyše Súdny dvor svojou činnosťou je nezastupiteľný orgán v tom, že nikto iný nemôže ostatným orgánom objasniť význam jednotlivých noriem medzinárodného práva. Navyše v praxi MSD sa nikdy, počas histórie jeho fungovania, nevyskytol prípad, keď by Súdny dvor posudok odmietol vydať. Svedčí o tom aj niekoľko rozhodnutí vydaných Súdnym dvorom, v ktorých dal najavo, že sa cíti byť povinný odpovedať na návrhy, keďže je povinný zúčastňovať sa na chode OSN.¹⁷ K odopreniu môže dôjsť len, ak je splnený jeden zo štyroch predpokladov:

- (1) Súdny dvor predpokladá, že svojim posudkom by spôsobil komplikácie pre iný orgán OSN, ktorému by posudok zakladal nejaké povinnosti
- (2) Súdny dvor by dôvodne predpokladal, že posudok by bol v rozpore s jeho súdnou funkciou, prípadne by ohrozil prestíž MSD. (Prípad Severný Kame-run a prípad Atómové testy)
- (3) Súdny dvor sa domnieva, že jeho posudok by bol neefektívny, prípadne bez akéhokoľvek významu. Rozhodnutie totiž musí mať praktický dopad a ovplyvňovať existujúce práva alebo povinnosti strán
- (4) Súdny dvor nemá dostatok informácií, pretože na vydanie komplexného posudku potrebuje mať všetky relevantné materiály.¹⁸

5. Právne a morálne hodnoty pomocných posudkov MSD

Konzultačná jurisdikcia z najdôležitejšej časti bola vytvorená medzinárodným právom v 20tom storočí pre súdnu činnosť, najprv so žiadnou známou oprávnenosťou

¹⁶ M. Amr, Sameh Mohamed: The Role of the International Court of Justice as the Principal Judicial Organ of the United States, s. 101.

¹⁷ Napríklad Prípad Západná Sahara.

¹⁸ M. Amr, Sameh Mohamed: The Role of the International Court of Justice as the Principal Judicial Organ of the United States, s. 109.

posudkovej jurisdikcie medzinárodných dvorov, ale po založení Stáleho Súdneho Dvora Dohovorom Spoločnosti národov v roku 1920 je hľadanie autorov Charty OSN a MSD pre poskytnutie poradných posudkov dôležitejšie ako to v ére Spoločnosti národov, a to prostredníctvom zväčšenia subjektov, ktoré môžu požadovať posudky, kde MSD podľa čl. 65 Štatútu musí dať posudok na každú právnu otázku predloženú v požiadavke každého oprávneného Chartou na základe predloženia žiadosti, alebo oprávnenie urobiť to v súlade s podmienkami OSN v čl. 96 Štatútu, podľa ktorého Bezpečnostná rada a Valné zhromaždenie sú oprávnené žiadať MSD o poskytnutie právnej rady a hore uvedený článok schválil 4 ďalšie zariadenia oprávnené požiadať súd o názor. S výkladmi zo súkromných právnych záležitostí vnútri oblasti jeho právomoci a po získaní oprávnenia Valného zhromaždenia môžu tiež byť špecializované vládne inštitúcie Spojených národov v rámci 2. odseku článku 96 žiadať poradný názor na právne záležitosti, ktoré spadajú do jeho pôsobnosti.¹⁹

Konzultačná jurisdikcia MSD udelená článkom 14 Charty Spoločnosti národov bola vystavená zničujúcej kritike, lebo poradná jurisdikcia konala obyčajné súdne aplikácie na medzinárodnej aj vnútroštátnej úrovni a bola tu odchýlka od cieľov zasvätených súdnym rozhodnutiam požadovať záväzky a celkovú kapituláciu zo súdnych rozhodnutí, ktoré zanikajú so všetkými právnymi dôsledkami, ktoré sú predpokladane spojené so súdnymi rozhodnutiami.

Pri podávaní poradných posudkov môžeme hovoriť o existencii dvoch trendov: prvý verí, že názory hocijakej právne záväznej hodnoty sú len pomocným nezáväzným názorom, avšak druhý verí, že konzultácia je vydaná MSD na úrovni s vetami právne záväznej hodnoty, a že rozdiely medzi zmýšľaniami a názormi sú len kozmetickými rozdielmi.²⁰

Je to komentované v galérii recenzií jurisdikcie MSD v oblasti posudkov: poverenie MSD nepretržitej povinnosti poskytovania posudkov bude viesť do podradnejšej pozície zmierovacích súdov. Skúsenosti ľudstva, potvrdzujúce Sultánove spisy súdnych rozhodnutí vychádzajú hlavne zo skutočnosti, že ich vydával na základe iného zákonodarstva a zaväzovali strany sporu a keď sa vytratil ich obsah, zmizli úplne. Je niekoľko faktorov, za ktorých môže byť podaný poradný posudok za podielu súdu ako prostriedok zastavenia krutosti štátov. Najprv sa spája s neprítomnosťou priznanej hodnoty posudku vo všeobecnosti, ďalej spočíva na princípe odbornosti, čo vytvára právnu hodnotu stanovísk neexistujúcich posudkov a závisí na politickej sile ich implementácie.²¹ Konzultatívne názory vydané MSD nemajú právnu silu, ktorú môžu požadovať strany v realizácii jeho obsahu, nemá silu sporu, ani sa takto stra-

¹⁹ The agencies that can request an advisory opinion of International Court of Justice: UN Security Council, General Assembly, Economic and Social Council, Trusteeship Council, International Labour Organization, the UN Food and Agriculture Organization, UNESCO, The International Civil Aviation Organization, World Health Organization, World Bank, International Monetary Fund, the International Development Association, The International Telecommunications Union, World Meteorological Organization, International Organization for Maritime Consultative Organization, World Intellectual Property Organization, the International Fund for Development and Agriculture, International Atomic Energy Agency.

²⁰ <http://www.europeanjournalofsocialsciences.com>.

²¹ Jundi G., note 19 above, at 120 -121.

nám neprepožičiava v spore podľa presne vymedzeného práva; poradné stanovisko je slabšie v zmysle právneho následku súdneho rozsudku a obsahuje záväzok zdôvodnený morálne aj politicky.

Absencia zásady zdôvodnenia poradných posudkov ohrozuje pokračovanie zjednocovania právnych princípov dosiahnutých MSD. Súd zo zákona a v súlade s ustanoveniami Štatútu nie je povinný riadiť sa poradnými posudky vydanými jednotlivou spornou otázkou. Môžu byť vydané poradné posudky odlišné od predchádzajúcich stanovísk v nejakej právnej skutočnosti, kde expertízy ešte trvajú, avšak v súčasnosti sa razí cesta založenia právnej podriadenosti predchádzajúcim posudkom (cesta precedentov), ktorá vyzdvihuje právny status Tribunálu a jeho dôležitosť, je jasné že MSD sa snaží konať v zhode so všetkou opatrnosťou v poradnej činnosti a neprotirečiť si v expertíze v právnych materiáloch, ktoré toho času prejednával. Z tohto pohľadu zakladáme nadradenosti MSD v jeho poradných posudkoch včítane otázky hlasovacích procedúr, ktoré sa obracajú na zbierku rozhodnutí a požiadaviek na zemi na pôde Juhozápadnej Afriky v roku 1955, zhromaždenie žiadalo MSD o interpretáciu poradného posudku nedosiahnutého v roku 1950 v otázke právneho postavenia v Juhozápadnej Afrike, Súd rozhodol v priebehu jeho odpovede na otázku Valného zhromaždenia vyhlásil že mal toho času a že odpoveď na túto otázku s nijakým záujmom o porušení zásad obsiahnutých v prvej expertíze.²²

Zatiaľ čo niektorí cítili, že poradný posudok ako dielo MSD má autoritu, tieto pôvodné názory nie sú nevyhnutne identické s ich právnou hodnotou a pôvodne ju mali súdne rozhodnutia²³ vynesené MSD, pretože uznesenie nemá len záväzný charakter, ale jeho hodnota spočíva v účinkoch týchto právnych záväzkov,²⁴ tak ako to bolo vyslovené priateľským sudcom Castrom v jeho samostatnom doplnku k súdnemu stanovisku vydanému 16. 10. 1975 v otázke Západnej Sahary, hovoriac: „Je ťažké, že zatiaľ čo autoritatívne pravidlo je obmedzené na strany, ktoré ho vydajú alebo v spore, ktorý je oddelený (m/59 Štatút), expertíza môže byť smerodajná pre masy, nielen pre krajiny a organizácie.“²⁵

Napriek kritike pomocnej jurisdikcie vo všeobecnosti, ale použiteľnosť skúseností MSD, Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti a MSD skoro videli jej úspech, ukázala sa jeho schopnosť zvládnuť množstvo medzinárodných otázok, vyzývanie niektorých skončiť s poukazovaním väčšej dôležitosti ako rozhodnutiam, poradný posudok bol považovaný za rovnako dôležitý ako súdne rozsudky v medzinárodných vzťahoch, ako výsledok jeho schopnosti presvedčiť a nájsť cestu správneho riešenia alebo al-

²² ICJ Reports, South-West Africa – Voting Procedure Advisory Opinion of 7th June, 1955, Accessed on 5th March, 2011, <http://www.icj-cij.org/docket/files/24/2143.pdf>, s.67.

²³ Al-Rushdie, A.: *A Diary in Arbitration and International Justice*, Faculty of Law, Cairo University (2002) s. 93.

²⁴ Al-Rushdie, A.: *A Diary in Arbitration and International Justice*, Faculty of Law, Cairo University (2002), s. 93.

²⁵ ICJ Report.: *Advisory Opinion and Orders*, Western Sahara 16th October, 1975, Accessed on 7th March, 2011, <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6195.pdf>.s.63

ternatívy v interpretácii právnych ustanovení čeliac sporovým stranám, dva dokumenty z niekoľkých expertíz vydané MSD boli všeobecne prijaté bez protestov.²⁶

Je pozoruhodné, že konzultatívna jurisdikcia MSD je vzhľadom na podmienky procedúr a procesné pravidlá rovnaká ako príslušná jurisdikcia v rámci rokovaní pred súdom. Nie sú žiadne špeciálne procedúry pre prípady žiadosti o expertízy, čo bolo potvrdené čl. 68 Štatútu MSD.²⁷

Poradné posudky vydané štandardne MSD v rámci čl. 96 nie sú právne záväzné. Hodnota oceňovaná pre expertízu, ktorá stanovila princíp v poradných posudkoch vydaných v otázke interpretácie mierových zmlúv v roku 1950 hovorila: *to že intenzita sporu, má za následok rozsudok alebo poradný posudok sú 2 rozdielne veci.*²⁸ Súd rozhodol nezdržať sa žiadostí na podanie poradného posudku, lebo požiadavka urobená s cieľom spomenúť Valné zhromaždenie nariadila použiteľnosť procedúry pre sporné postavenie a nežiadalo súd vyjadriť sa k tomuto konfliktu, a v tú chvíľu to súd uzavrel takto: *Odpoveď súdu nemá len poradnú spôsobilosť a vytvára prikazujúce rysy.*²⁹

Aj keď expertízy vydané MSD nepoživajú status záväzku v právnych podmienkach tak ako rozhodnutia, neznamená to, že sú oslobodené od právnej hodnoty, v prvom rade sa ich efektivita odvíja od povesti vyplývajúcej z dôležitosti a prestíže MSD na medzinárodnej úrovni. Môžeme to uzavrieť tak, že dopad poradných posudkov spočíva v zreteľnosti názoru, že nie je logické vkladať stranu, ktorá žiadala o posudok do záväzku a z praxe Spojených národov, ktorá neignorovala žiadnu expertízu, možno vyvodit' že bol dosiahnutý vrchol zmyslu práce.

Poradné posudky vydané MSD majú inú povahu ako rozsudky MSD, avšak ich špeciálny význam je väčší ako pri súdnych rozsudkoch. Pomocné názory nie sú vydané iba na žiadosť niektorého z orgánov kompetentných Chartou OSN, takže niektoré medzinárodné organizácie sú tiež splnomocnené, pričom obsahujú členstvo významných krajín, čo spôsobuje dopad týchto názorov na všetkých členov, ktorí žiadali o expertízu. Takéto zmýšľanie môže byť viac hodnotné než právne a morálne súdne rozhodnutie MSD, ktoré obmedzuje právny následok medzi stranami konfliktu jedine na právne záväzky.

Pri podávaní poradných posudkov má MSD väčšiu voľnosť než tie pri procesných rozhodnutiach. V prípade poradných posudkov súd môže otázku preformulovať, teda nespоровá činnosť poskytuje sudcovi viac slobody v postupe a formulácii právnych ustanovení na ktorých súd zakladá svoje rozhodnutie. Avšak, podanie posudku podlieha analýze všetkých aspektov prípadu a subjektov konfliktu, ako je to aj pri vydávaní súdnych rozhodnutí.³⁰

²⁶ Baxter, R.: *Introduction: The International Court of Justice*, Virginia Journal of International Law, Vol. 11(1971) at 292-293.

²⁷ ICJ Report, Advisory Opinion of 30th March, 1950, Interpretation of Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania, Accessed on 8th March, 2011, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php>, s. 71.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ AlSaeed R., note 37 above, at 322.

To bola expertíza vydaná MSD v priebehu jeho rysovania vedúceho k vývoju pravidiel medzinárodného kodifikovaného práva, ktorá dost' zdôrazňuje poradný posudok MSD vo výhradách 28/5/1951 k dohodám do boja proti zločinu genocídy. V posudku o kolektívnom treste pre páchatel'ov z r. 1948 sa súd dotkol výhrad voči mnohostranným zmluvám, ktoré potrebujú byť zvažované s výhradami obsiahnutými vo svetle úvah týkajúcich sa zákonných protiplnení. Súd to uzavrel s tým, že si nemôže predstaviť že opozícia štátu k výhradám by viedla ku všetkým štátom. Pokiaľ sa táto výhrada zhoduje s obyčajou, jeho účel a tiež súlad medzi výhradou a obyčajovým cieľom a účelom je štandardný, určený pozíciou štátu ktorý ma výhrady a štátu namietajúcejmu výhrady, potom súd uzavrie v jeho názore neprípustnosť výhrad v rozpore s cieľmi základných dohovorov.³¹

6. Náhrada škôd utrpených v službách OSN – 1949³²

Po zabití švédskeho občana grófa Bernadotte, sprostredkovateľa OSN pôsobiaceho v Jeruzaleme skupinou teroristov, sa vtedajší generálny tajomník OSN Trygve Lie obrátil na MSD s otázkou, aké opatrenia zo strany OSN v danom prípade prichádzajú do úvahy.

Výrok súdu sa venoval v prvom rade pojmu subjekt medzinárodného práva, vyjadril, že nie je možné dokázať existenciu len jedného subjektu MP a tiež, že zmysel pojmu subjekt a rozsah jeho práv a povinností sa mení s vývojom medzinárodného spoločenstva. MSD priznal medzinárodno – právnu subjektivitu OSN, odvodenú od jej poverenia štátov plniť medzinárodné úlohy. MSD si v súvislosti s Chartou prisvojil tzv. teóriu implicitných kompetencií, to znamená že OSN disponuje kompetenciami, ktoré aj keď jej neboli výslovne priznané Chartou, boli uznané ako podstatné pre výkon jej funkcií. Zo špeciálneho postavenia OSN vyplýva jej jedinečné disponovanie s objektívnou (univerzálnou) medzinárodnoprávnou subjektivitou, ktorej sa môže dovoľávať erga omnes – t. j. aj voči tretím štátom, ktoré nie sú jej členmi. MSD priznal, že v postavení poškodeného subjektu môže byť aj medzinárodná organizácia, čím potvrdil spôsobilosť OSN a jej právo vymáhať od Izraelu odškodné za vraždu grófa Bernadotte, keďže pôsobil ako vedúci misie v Palestíne. OSN je v súčasnosti najvyšší typ medzinárodnej organizácie, ktorá by nemohla plniť zámery jej zakladateľov, keby nemala medzinárodnoprávnou subjektivitu. Jej členovia jej zverili určité kompetencie, úlohy a povinnosti, ktoré má vykonávať v ich mene. Z toho vyplýva, že OSN je subjekt medzinárodného práva, jej práva a povinnosti nie sú rovnaké ako práva a povinnosti zakladajúcich štátov, OSN je vlastne superštát. Jeho práva a povinnosti sa nemusia týkať len medzinárodného práva, ale závisia aj od cieľov a funkcií zahrnutých v základných dokumentoch a rozvinutých v praxi. Dvor ďalej uvádza, že členovia vybavili OSN právnu spôsobilosťou uplatňovať nároky tam, kde je to nevyhnutné pre výkon ich funkcie. Charta výslovne nedáva OSN spôsobilosť

³¹ ICJ, Advisory Opinion of 28th May, 1951, Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Accessed on 9th March 2011, <http://www.icj-cij.org/docket/files/12/4283>, at 19-21.

³² Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, ICJ 1948.

vzniesť nárok na odškodnenie škody spôsobenej obeti alebo osobám povereným OSN. MSD preto musí zistiť, či ustanovenia Charty týkajúce sa organizácie OSN, dávajú OSN právomoc poskytnúť jej zástupcom ochranu, ktorá by spočívala v ich nároku na náhradu škody spôsobenej za týchto okolností. Podľa medzinárodného práva treba brať do úvahy, že aj keď tieto právomoci nie sú uvedené v Charte, sú poskytované ako dôsledok základný pre výkon ich povinností. Táto zásada bola aplikovaná SDMS v poradnom rozsudku MOP z roku 1926 a musí byť aplikovaná aj vo vzťahu k OSN. MSD došiel v tomto posudku k záveru, ktorý môžeme zovšeobecniť, že subjektivita medzinárodných organizácií, t. j. ich práva a povinnosti, nemusia byť výslovne vymedzené v zakladajúcich štatútoch, ale často sa odvíjajú od cieľov a funkcií medzinárodných organizácií.

7. Výhrady k zmluve o zabránení a trestaní zločinu genocídy - 1951³³

MSD uznal nadriadenosť humanitárnych a civilizačných hodnôt (v podstate dnešných noriem *ius cogens*) nad záujmami jednotlivých štátov. Neistotu, či inštitút *ius cogens* tvorí súčasť platného medzinárodného práva, ukončila až Viedenská zmluva o zmluvnom práve (1969/1980) v článku 53.

8. Namíbia - 1971³⁴

Juhozápadnú Afriku (Namíbiu) spravovala JAR v súlade s mandátovým systémom Spoločnosti národov. Po druhej svetovej vojne chcela JAR pripojiť územie Namíbie k svojmu a odmietla previesť Namíbiu pod poručenský systém SN, namietala, že nie je povinná spraviť takýto krok. MSD v prvom posudku z roku 1950 konštatoval, že neexistuje právna povinnosť JAR previesť Namíbiu pod poručenský systém. Zároveň prehlásil, že JAR ostáva viazaná mandátovým systémom SN. Zdôraznil, že samotná JAR nie je oprávnená zmeniť právny status tohto územia a že tak smie urobiť jedine so súhlasom OSN (právnym nástupcom SN). Spor o status Namíbie viedol k vydaniu 4 posudkov a 2 súdnych rozhodnutí MSD. V posudkoch MSD konštatoval, že: 1. JAR je povinná ukončiť okupáciu Namíbie, 2. Členské štáty OSN sú povinné uznať protiprávnosť okupácie Namíbie, ako aj neplatnosť všetkých aktov zo strany JAR týkajúcich sa tohto územia a vyvarovať sa akéhokoľvek jednania s JAR, z ktorých by bolo možné vyvodiť oprávnenosť prítomnosti JAR v Namíbii, 3. Nečlenské štáty OSN sú povinné podporovať konanie OSN vo veci Namíbie. JAR poprela platnosť rezolúcie RB č. 276 z r. 1970 týkajúcej sa ekonomického embarga proti JAR. Podľa MSD existuje medzinárodnoprávny záväzok neuznať protiprávnu situáciu (zásada legitimacy). Inak sa v situáciách, ktoré vznikli bez vôle niektorých štátov, prejaví koordinačná povaha medzinárodného práva, a to inštitútom uznania takých situácií, alebo aktov iných štátoch, ktoré tieto situácie vyvolali (zásada efektivity). MSD sa tiež vyjadril k otázke hlasovania stálych členov BR. Konštatoval, že zdržanie sa hlasovania stálych

³³ Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, ICJ 1950.

³⁴ Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276, ICJ 1970.

členov nevytvára prekážku v prijatí rezolúcie vyžadujúcej jednomysel'né hlasovanie, týmto by bol vyjadrený len negatívny hlas stáleho člena. Takýto postup bol všeobecne prijatý štátmi OSN, čo dokazuje aj ich prax. Rozhodnutie Rady by tak malo byť prijaté aj v prípade, keď sa všetci stáli členovia zdržia hlasovania, pokiaľ by dostatočný počet nestálych členov hlasoval za rozhodnutie.

9. Štatistické údaje

Celkovo je činnosť MSD veľmi plodná.³⁵ Dá sa povedať, že nadväzuje na úspešné pôsobenie svojho predchodcu SDMS, ba v súčasnosti je MSD preťažený,³⁶ čo vedie k úvahám o možnej náprave, ako v rovine organizácie chodu MSD,³⁷ tak v rovine doktrínálnej.

MSD doteraz vydal 27 posudkov (za 66 rokov činnosti).³⁸ Najviac právnych otázok položilo Valné zhromaždenie, Rada Bezpečnosti len jednu (o JZ Afrike), dve boli položené Hospodárskou a sociálnou radou, ďalšie položila OSN pre výchovu, vedu a kultúru, Medzinárodná námorná organizácia, Medzinárodný fond pre poľnohospodársky rozvoj, Svetová zdravotnícka organizácia.³⁹

Najviac posudkov bolo vydaných v roku 1950 (o Z. Sahare, mierových zmluvách medzi Maďarskom, Rumunskom, Bulharskom, o pôsobnosti Valného zhromaždenia prijať štát do Spojených národov).⁴⁰ Posledný je z roku 2012, týka sa Správneho súdu Medzinárodnej organizácie práce na žiadosť Medzinárodného fondu pre poľnohospodársky rozvoj. Ani jeden návrh na posudok nepodalo Rusko, najviac návrhov podali USA, Francúzsko, Veľká Británia a štáty BR OSN.

³⁵ Porovnaj Cot, Pellet, Charte NU, II, Art. 92 (Tomka), s. 1960.

³⁶ Porovnaj Thirlway, H. The ICJ. In: Evans (ed), s. 585.

³⁷ Srov. Thirlway, H. os. cit. supra, s. 586.

³⁸ <http://www.icj-cij.org/docket/indexphp?p1=3&p2=4>.

³⁹ <http://www.icj-cij.org/docket/indexphp?p1=3&p2=4&p3=1>.

⁴⁰ <http://www.icj-cij.org/docket/indexphp?p1=3&p2=4&sort=2&p3=0>.

(Sporová) Rozhodovacia činnosť medzinárodných súdov a jej špecifiká

Katarína Hrubjaková

“Je veľmi nebezpečné – len to Vám chcem povedať – nechať všetko voľne plynúť a nahromadiť sa až pokiaľ sa niečo stane, a keď sa to stane, neočakávane a znedazdania už to neviete zvládnuť.”

Sir Winston Churchill¹

Úvod

V súčasnom medzinárodnom práve sa prejavuje tendencia predkladať spory týkajúce sa medzinárodného práva na rozhodnutie súdnym orgánom. Predovšetkým medzinárodným súdnym orgánom alebo tribunálom o čom jednoznačne svedčí nárast došlých vecí.² Ochota subjektov medzinárodného práva, ktorá vo všeobecnosti potvrdzuje jeho rastúcu úlohu pri riešení sporov ako aj ich dôveru je od druhej polovice 20. storočia sprevádzaná rastúcim počtom rôznych špecializovaných medzinárodných súdov a tribunálov, čo je trend, ktorý sa v doktríne medzinárodného práva označuje ako *judicialisation* medzinárodného práva.³

V minulosti mnohé spory pri použití sily prerástali až do ozbrojených konfliktov, ktoré mali za následok veľakrát straty nevinných ľudských životov. Preto bolo nevyhnutné vyriešiť túto globálnu situáciu hlavne pokojným riešením sporov, keďže dohoda sporových strán nebola možná. Prostredníctvom rozhodcovského konania sa má dosiahnuť, aby každý spor, ktorý vznikne bude posúdený nezávislým rozhodcovským orgánom a konečný výsledok bude záväzný pre obe strany.

Na začiatku práce, považujem za vhodné definovať pojem spor, keďže je to nosné slovo celej témy, na ktorú som sa zamerala. Už v Štatúte medzinárodného súdneho dvora sa môžeme stretnúť s právomocami súdu, pri riešení sporov v článkoch 36, 38, 40. Napriek tomu zachytávame výstižnú definíciu medzinárodného sporu v rozhodnutí Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti v prípade *Mavrommatis Palestine Koncesia* (Grécko v. Veľká Británia) z roku 1924, kde Stály dvor definoval spor ako nezhodu o právnej alebo faktickej otázke „ako konflikt právnych názorov alebo záujmov medzi dvoma osobami.“⁴ Postupom času a praxou sa táto definícia prirodzene upravuje, keďže nevystihuje celkom úplnú podstatu sporov pred Medzinárodným súdnym dvorom, pretože neobsahuje celú komplexnosť medzinárodných sporov v súčasnosti. Súd preto v neskorších rozhodnutiach upravuje definíciu a tvrdí, že žiadateľ musí požadovať právny nárok, ktorý je opačný ako nárok druhej strany.

¹ Prejav v Dolnej snemovni Britského parlamentu, 23. 1. 1948.

² <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=2>. Napríklad: V rozmedzí rokov 1920 - 1940 SDMS riešil 29 sporových konaní medzi štátmi a vydal 27 poradných posudkov.

³ Klučka, J.: K vývojovým tendenciám medzinárodného súdnictva v súčasnom medzinárodnom práve a v súdnom systéme Európskej únie. *Právnik*, č. 10/ 2006, s. 1160.

⁴ http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1924.08.30_mavrommatis.htm I. [19].

1. Prostriedky mierového urovnávania medzinárodných sporov

V minulosti, keď sa štáty mohli podľa medzinárodného práva kedykoľvek legálne uchýliť k použitiu vojenskej sily, urovnávali svoje vzájomné spory buď pokojnými, alebo násilnými prostriedkami. Pritom vojna platila za krajný prostriedok riešenia medzinárodných sporov. Mierové urovnávanie sporov bolo vtedy fakultatívne. Súčasné medzinárodné právo však už štátom zakazuje všeobecne sa uchýľovať vo svojich vzájomných stykoch k použitiu vojenskej sily. To sa pochopiteľne vzťahuje len na urovnávanie ich sporov. Ale nie len to, medzinárodné právo im priamo ukladá, aby svoje spory urovnávali výlučne mierovými prostriedkami (článok. 2, ods. 3 Charty OSN). Mierové urovnávanie sporov medzi štátmi je teda dnes už obligatorné.⁵ Tento systém mierového riešenia sporov bol dohodnutý na Haagskych mierových konferenciách v rokoch 1899 a 1907. Základnými mierovými prostriedkami urovnávania sporov v súčasnosti sú:

- rokovanie
- dobré služby
- sprostredkovanie
- vyšetrovanie
- zmierovacie konanie
- súdne konanie
- rozhodcovské konanie

Pričom sporové strany si slobodne vyberajú prostriedok na urovnávanie ich sporu.

2. Medzinárodné rozhodcovské konanie (arbitráž)

Medzinárodná arbitráž predstavuje historicky prvý spôsob riešenia sporov medzi štátmi pred medzinárodným súdnym orgánom. Na začiatku 19. storočia riešila územné a pohraničné spory novovzniknutých štátov. Hlavné zásady medzinárodnej arbitráže boli kodifikované v Haagskom dohovore o pokojnom urovnávaní medzinárodných sporov z roku 1907.⁶ Tento dohovor definuje arbitráž ako urovnávanie sporov medzi štátmi prostredníctvom rozhodcov, ktorých si strany zvolia a podľa práva, pričom orgánom, ktorý má túto úlohu plniť sa stal Stály arbitrážny dvor. Arbitrážne konanie je sporové a za aktívnej spoluúčasti sporových strán sa v ňom skúmajú fakty prípadu a na ich základe sa prijíma rozhodnutie, ktoré je záväzné.⁷ Všeobecne medzinárodné právo neukladá štátom, aby riešili svoje spory arbitrážou. Príslušnosť akéhokoľvek arbitrážneho orgánu pre konkrétny spor vzniká výlučne súhlasom sporových strán riešiť tento spor touto cestou. Takýto súhlas môže mať formu dohody ad hoc, špeciálnej arbitrážnej dohody, kompromisnej doložky obsiahnutej v inej zmluve alebo súhlasu vyjadreného mlčky. Štáty sa teda môžu uznieť na dohode ad hoc o tom, že konkrétny už existujúci spor sa odovzdá na riešenie rozhodcom. Štáty

⁵ Pozri Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné (zvláštné časti)*, Bratislava: Ekonom 2007, s. 166.

⁶ Hobza, A.: *Dokumenty ke štúdiu medzinárodného práva*, Praha: Antonin Hobza, 1931, s. 117.

⁷ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, Bratislava: IURA Edition, 2011, s. 40.

môžu ďalej uzatvoriť špecifickú dohodu, ktorej jediným obsahom je práve záväzok zmluvných strán riešiť svoje budúce spory, cestou arbitráže. Táto zmluva sa označuje ako rozhodcovská, či arbitrážna zmluva. Dohoda môže byť dvojstranná i mnohostranná. Niekedy štáty začleňujú do zmlúv kompromisnú doložku. V takomto článku zmluvy, sa štáty zaväzujú predkladať arbitrom spory, ktoré by medzi nimi vznikli buď z celej zmluvy alebo z jej niektorých ustanovení. Súhlas s riešením konkrétneho sporu arbitrážou môže dať štát v spore konkludentne, napríklad tým, že sa pred arbitrážnym tribunálom pustí do prerokovania sporu, pričom neuplatní námietku jeho nepríslušnosti. Podľa všeobecného medzinárodného práva je arbitrážny výrok konečný. Avšak strany si môžu tiež vyhradiť právo žiadať revíziu výroku v prípade, že sa objavila nová skutočnosť, ktorá by mohla mať rozhodujúci vplyv na rozsudok a ktorá nebola známa do skončenia konania tribunálu ani strane žiaducej revíziu.⁸ Následne už neexistuje odvolanie na vyššiu inštanciu ani iný opravný prostriedok.

3. Sporové konanie pred Stálym dvorom medzinárodnej spravodlivosti

Keď sa pozrieme hlbšie do histórie, tak za predchodcu Medzinárodného súdneho dvora môžeme považovať ako prvý medzinárodný súdny organ – Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti, vytvorený Spoločnosťou národov v roku 1921, ktorý mal tiež sídlo v Haagu. Jeho vznik predpokladá článok 14 Paktu Spoločnosti národov. Súd začal svoju činnosť 16. februára 1922. V období do začatia druhej svetovej vojny sa tento medzinárodný súdny orgán spolu s medzinárodným arbitrážnym orgánom stali prostriedkami pokojného riešenia medzinárodných sporov dostupnými pre štáty, ktoré sa na ne mohli obracať so svojimi spormi tak právnej ako aj politickej povahy. Zatiaľ čo Stály arbitrážny dvor prežil v podstate nezmenenej povahe dodnes, Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti bol po druhej svetovej vojne nahradený Medzinárodným súdnym dvorom.⁹

Pri riešení sporov v medzinárodnom práve sa musí rešpektovať priorita pravidiel medzinárodného práva pred vnútroštátnym právnym poriadkom. Ide o všeobecne uznávanú zásadu medzinárodného práva, opätovne potvrdenú tak judikatúrou medzinárodných súdnych orgánov, ako aj všeobecne záväznými pravidlami medzinárodného práva. Napríklad: Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti už v roku 1930 v prípade grécko – bulharských spoločenstiev uviedol, že patri medzi všeobecne uznávané zásady medzinárodného práva, že vo vzťahu medzi stranami medzinárodného dohovoru, ustanovenia vnútroštátneho práva nemôžu prevážiť nad ich záväznosťou podľa dohovru. Aj o dva roky neskôr v prípade zaobchádzania s poľskými príslušníkmi Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti potvrdil, že žiadny štát nemôže voči inému štátu namietat svoju ústavu, aby sa vyhol plneniu svojich záväzkov, ktoré pre neho vyplývajú z medzinárodného práva alebo platných zmlúv.¹⁰ V judikatúre Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti nájdeme odkazy na všeobecnú právnu zása-

⁸ Pozri Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné (zvláštne časti)*, Bratislava: Ekonom 2007, s. 173.

⁹ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, Bratislava: IURA Edition, 2011, s. 40.

¹⁰ Tamtiež, s. 102.

du, podľa ktorej nikto nesmie byť sudcom vo svojej vlastnej veci, podľa ktorej nikto nesmie mať výhody zo svojho protiprávneho konania na všeobecnú právnu zásadu týkajúcu sa litispendencie, prekážky rozhodnutej veci, všeobecnú právnu zásadu týkajúcu sa použitia nepriameho dôkazu v súdnom konaní.¹¹

3.1. Právne postavenie juhovýchodného územia Grónska

Jedným z viacerých sporov pred Súdnym dvorom medzinárodnej spravodlivosti bol prípad týkajúci sa právneho postavenia juhovýchodného územia Grónska, konkrétne ostrovov Špicbergy. Spor viedli medzi sebou Nórsko a Dánsko. Na základe dohody Dánsko uznalo Nórsku suverenitu nad Špicbergami, ale Nórsko 18. júla 1932 podalo žiadosť na súd aby vykonal predbežné opatrenia v súlade s článkom 41 Štatútu stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti, pretože Dánsko začalo vykonávať právomoci nad dánskymi aj nóorskými subjektami nachádzajúcimi sa na Špicbergoch – území Grónska.¹² Pričom na základe dohovoru medzi Dánskom a Nórskom z 9. júla 1924, štátni príslušníci Dánska a Nórska žijúci na Špicbergoch podliehajú právnymi predpismi svojích krajín. Dánsko na Súdnom dvore svojimi pripomienkami argumentovalo, že nórsky návrh na predbežné opatrenie ochrany je bez akéhokoľvek zdôvodnenia, pretože podľa článku 41 súd je príslušný uskutočniť dočasné opatrenia iba v dôsledku nešťastných príhod a udalostí. Predmetom sporu bola aj otázka, týkajúca sa okupácie územia Nórskom, ktoré to pokladalo za platné a oprávnené, zatiaľ čo Dánsko zastávalo opačný názor. Súdny dvor mal rozhodnúť o zvrchovanosti nad juhovýchodným územím Grónska. Rozsudok vyniesol v prospech Dánska, ktoré vykonáva suverenitu nad celým Grónskom.¹³

4. Sporové konanie pred Medzinárodným súdnym dvorom

Pri predkladaní právnych sporov súdu je Medzinárodný súdny dvor povinný riadiť sa všeobecnými právnymi zásadami uznanými civilizovanými národmi podľa článku 38 Štatútu.¹⁴ Termín civilizované národy bol do do štatútu prebratý zo Štatútu Stále-

¹¹ Tamtiež, str. 120.

¹² Štatút Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti, článok 41: „Súd je oprávnený uskutočniť, ak sa domnieva, že si to okolnosti vyžadujú akékoľvek dočasné opatrenie, ktoré by malo byť prijaté a vyhradené pre príslušné práva oboch strán. Až do konečného rozhodnutiam, oznámenia o opatrení, ktoré navrhol, bude okamžite odovzdané stranám a Rade.“

¹³ http://www.icj-cij.org/pcij/serie_AB/AB_48/01_Groenland_ordonnance_19320802.pdf, Legal status of the south - eastern territory of Greenland, PCIJ Reports, 1932, pages 268-272.

¹⁴ Štatút medzinárodného súdneho dvora, článok 38: „Súd, ktorého úlohou je rozhodovať predložené spory podľa medzinárodného práva, berie za podklad svojho rozhodovania:
a) medzinárodne zmluvy, či už všeobecné, alebo osobité, ustanovujúce pravidlá výslovne uznané štátmi v spore
b) medzinárodnu obyčaj ako dôkaz všeobecnej praxe prijímanej za právo
c) všeobecné právne zásady uznávané civilizovanými národmi
d) s výhradou ustanovenia článku 59 súdne rozhodnutia a náuku najviac kvalifikovaných odborníkov rôznych národov ako pomôcku pri určovaní právnych pravidiel.“

ho dvora medzinárodnej spravodlivosti z roku 1921. V súčasnosti len štáty, ktoré sú členmi OSN a ostatné štáty, ktoré sa stali zmluvnými stranami Štatútu Súdneho dvora alebo ktoré prijali svoje právomoci za určitých podmienok, môžu byť stranami sporných prípadov.¹⁵ Sporové konanie začína podaním návrhu Súdnemu dvoru, ktorý podáva štát prostredníctvom svojho vyslanca, ktorý je následne adresovaný tajomníkovi. Štatút súdneho dvora hovorí o tom, že procedurálne konanie sa skladá z dvoch častí a to písomnej a ústnej.

Písomne konanie spočíva v tom, že sa Súdu a sporovým stranám pošlú spisy a odpovede, a pokiaľ je to potrebné aj repliky, ako aj všetky ostatné písomnosti a sprievodne doklady. Súd takisto strany varuje, aby písomné konanie nezahľovali množstvom príloh, ktoré nemajú priamu súvislosť s predmetom sporu, aby v ústnej fáze konania zbytočne neopakovali skutočnosti známe z písomnej časti a celkovo konanie nepredložovali uvádzaním skutočnosti a faktov, ktoré nemajú bezprostredný význam pre rozhodnutie.¹⁶ Doklady sa zasielajú prostredníctvom tajomníka Súdu v poradí a lehotách určených Súdom. Následovne sa každý dokument overuje a posiela protistrane. Po písomnom konaní začína prebiehať ústne konanie, ktoré je zvyčajne verejné a spočívajúce v tom, že Súd vypočuje svedkov, znalcov, zástupcov, poradcov a právnych zástupcov.¹⁷ Do ústneho konania môžu vstúpiť aj tretie nesporné strany, pokiaľ sa domnievajú, že ich záujem pravnej povahy by mohol byť v spore dotknutý. Umožňuje to článok 62 Štatútu.

Ústne konanie je vyhlásené za skončené po tom, čo jeho účastníci ulplatnili všetky procesné prostriedky, ktoré považovali za vhodné na preukázanie svojich nárokov a vyvrátenie nárokov druhej sporovej strany. Čo sa týka rozsudku, ktorý je konečný a záväzný len pre sporové strany, nemožno ho napadnúť opravným prostriedkom. Avšak podľa článku 61 Štatútu súdneho dvora je možné podať žiadosť o revíziu rozsudku, ak sa objavila nová skutočnosť, ktorá v čase prijatia rozsudku nebola známa Súdu ani sporovým stranám. Skôr ako Súd povolí konanie o revíziu, môže požadovať plnenie svojho predchádzajúceho rozsudku. Žiadosť o revíziu treba podať najneskôr do šiestich mesiacov po objavení novej skutočnosti, nie však po uplynutí desiatich rokov odo dňa pôvodného rozsudku Súdu. O zabezpečenie výkonu rozhodnutia sa stará Bezpečnostná rada OSN. Na základe článku 94 odseku 2 Charty OSN ak si sporová strana nesplní záväzky vyplývajúce z rozsudku prijatého Súdom, druhá strana sa môže obrátiť na Bezpečnostnú radu, ktorá môže odporúčať alebo rozhodnúť, ak to považuje za potrebné, aké opatrenia sa majú urobiť na vykonanie rozsudku.

4.1. Jurisdikcia MSD

Jurisdikcia Medzinárodného súdneho dvora je založená na konsenze, závisí od štátov v spore. V zmysle článku 36 ods. 1 Štatúta sa príslušnosť dvora vzťahuje na všetky

Toto ustanovenie sa netýka právomoci Súdu rozhodovať ex aequo et bono, ak sa na tom strany dohodnú."

¹⁵ <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=6#contentious>.

¹⁶ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, Bratislava: IURA Edition, 2011, s. 177.

¹⁷ Štatút medzinárodného súdneho dvora, článok 43.

spory, ktoré mu strany predložia, a zároveň na všetky otázky osobitne predvídané v Charte OSN alebo v platných zmlúvach a dohovoroch. Jurisdikcia fakultatívnej povahy znamená, že Medzinárodný súdny dvor koná len z podnetu a súhlasu zúčastnených strán, nemôže im byť vnutená. Okrem fakultatívnej jurisdikcie existuje aj obligatórna – záväzná jurisdikcia, ktorá znamená, že Medzinárodný súdny dvor je oprávnený začať konanie na základe návrhu jednej zo strán, pretože príslušnosť súdu je už daná okamihom vzniku sporu medzi štátmi. Obligatórna právomoc môže vzniknúť:

- (1) Osobitnou dohodou – kompromisom, kde sa účastníci Štatúta dohodnú o predložení konkrétneho vzniknutého sporu na jeho rozhodnutie Medzinárodnému súdnemu dvoru .
- (2) Doložkou o obligátornej jurisdikcii v medzinárodnej zmluve, a to pre prípad vzniku sporu z medzinárodnej zmluvy.
- (3) Jednostranným opčným vyhlásením, ktoré je záväzné za podmienky reciprocity. Štát priamo týmto vyhlásením uznáva záväznú príslušnosť Medzinárodného súdneho dvora vo všetkých právnych sporoch, ktoré sa týkajú výkladu niektorej zmluvy, ktorejkoľvek otázky medzinárodného práva, existencie akejkoľvek skutočnosti, ktorá, pokiaľ sa preukáže, by zakladala porušenie nejakého medzinárodného záväzku, a spory, ktoré sa týkajú povahy alebo rozsahu náhrady, ktoré treba poskytnúť v dôsledku porušenia niektorého medzinárodného záväzku.¹⁸

4.2. Gabčíkovo- Nagymaros

Z viacerých rozsudkov, ktoré Medzinárodný súdny dvor vydal je vhodné sa zmieniť o spore, ktorý je blízky Slovenskej republike. Išlo o spor, ktorý sa začal zmluvou o výstavbe Sústavy vodných diel Gabčíkovo – Nagymaros na Dunaji z 16. septembra 1977 medzi Maďarskou republikou a ČSFR. Maďarsko však práce na výstavbe v roku 1989 prerušilo a odstúpilo od práce na svojej časti vodného diela. Z tohto dôvodu ČSFR v roku 1991 pristúpila k tzv. Variantu C – náhradnému riešeniu Vodného diela Gabčíkovo, pretože to považovala za hľadiska funkčnosti za vynútený variant, aby sa mohla zachovať podstata Gabčíkova. Išlo o prehradenie Dunaja pri Čúnove. Následne Maďarsko notifikovalo v roku 1992 ukončenie zmluvy z roku 1977.

Slovenská republika a Maďarsko 7. apríla 1993 v Bruseli podpísali osobitú dohodu o predložení sporu o sústave vodných diel Medzinárodnému súdnemu dvoru v Haagu. Dňa 25 septembra 1997 bol vydaný rozsudok, ktorý stanovil:

- Maďarsko nebolo oprávnené pozastaviť jemu pridelené práce na vodnom diele, ako bolo v zmluve uvedené
- Československo bolo oprávnené začínať prípravu alternatívneho dočasného riešenia nazývaného Variant C, no nemalo právo ho jednostranne uviesť do prevádzky
- Maďarská notifikácia o skončení zmluvy z roku 1977 nemala právny účinok.

¹⁸ http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/medzinarodne_sudne_institucie-medzinarodny_sudny_dvor.

– Slovensko, ako nástupnícky štát sa stalo stranou v zmluve z roku 1977.¹⁹

4.3. Štatistické údaje MSD

Od začiatku pôsobnosti Medzinárodného súdneho dvora sa mu začali predkladať sporové prípady. Prvý prípad bol predložený 22. mája 1947 (Korfu Kanál (Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska v. Albánsko)). Do 20. apríla 2012 mu bolo predložených 152 prípadov zo všeobecného zoznamu. Spory boli predložené hádam z každej časti sveta, ktorých predmety mali rôznorodú povahu. Najčastejšími štátmi, ktoré predkladali spory pred MSD boli štáty z regiónov Európy a Ameriky. Z európskeho kontinentu bolo podaných najviac návrhov, okolo 50, zatiaľ čo z Austrálie a Oceánie dokopy 5 návrhov. Najmenej aktívne sú zase krajiny arabského sveta a Juhovýchodnej Ázie. Najväčšiu iniciatívu majú štáty, ktoré tvoria Bezpečnostnú Radu OSN a ktoré sa podieľajú na vzniku MSD, pretože majú dôveru v niečo, čo v podstate sami vytvorili. Štvrtina prípadov bola stiahnutá skôr ako MSD stihol vyniesť rozsudok. Niektoré spory sa týkali interpretácie a revízie predošlého rozsudku. Vo všeobecnosti sa spory najviac týkali zákonnosti použitia sily, ďalej bolo dosť často predkladaných prípadov týkajúcich sa námorných a hraničných sporov či leteckých incidentov.²⁰ Za najaktívnejšie roky MSD sa dajú považovať 90 roky 20. storočia. V týchto rokoch Srbsko podalo žalobu voči desiatim členom NATO za vojenské útoky.

Príloha

Zoznam sporových prípadov:

- 1947 - Korfu Kanál (Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska v. Albánsko)
- 1949 - Rybolov (Spojené kráľovstvo v. Nórsko)
 - Ochrana osôb v Egypte francúzskymi občanmi (Francúzsko v. Egypt)
 - Azyľ (Kolumbia v. Nórsko)
- 1950 - Práva štátnych príslušníkov USA v Maroku (Francúzsko v. USA)
 - Žiadosť o výklad rozsudku z 20. novembra 1950 v azylovej veci (Kolumbia v. Peru)
 - Haya de la Torre (Kolumbia v. Peru)
- 1951 - Ambatielos (Grécko v. Spojené kráľovstvo)
 - Anglo – Irania Oil Co (Spojené kráľovstvo v. Iran)
 - Minquiers and Ecrehos (Francúzsko v. Veľká Británie)
 - Nottebohm (Lichtenštajnsko v. Guatemala)
- 1953 - Menové zlato odstránené z Ríma v roku 1943 (Taliansko v. Francúzsko, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a USA)
 - Electricite de Beyrouth Company (Francúzsko v. Libanon)
- 1954 - Zaochádzanie s posádkou lietadla USA v Maďarsku (USA v. Maďarsko)
 - Zaochádzanie s posádkou lietadla USA v Maďarsku (USA v. ZSSR)
- 1955 - Letecký incident z 10. marca 1953 (USA v. ČSR)
 - Antarktída (Spojené kráľovstvo v. Argentína)
 - Antarktída (Spojené kráľovstvo v. Čile)
 - Letecký incident zo 7. októbra 1952 (USA v. ZSSR)
 - Niektoré nórske pôžičky (Francúzsko v. Nórsko)

¹⁹ <http://www.gabcikovo.gov.sk/doc/msd/>, Gabcikovo – Nagymaros Project, ICJ Reports, 1997, section 16 – 155.

²⁰ Pozri prílohu.

- právo príchodu cez územie Indie (Portugalsko v. India)
- 1957 - Aplikácia Dohovoru z roku 1902 o úprave poručníctva nad deťami (Holandsko v. Švédsko)
 - Interhandel (Švajčiarsko v. USA)
 - Letecký incident z 27. júla 1955 (Izrael v. Bulharsko)
 - Letecký incident z 27. júla 1955 (USA v. Bulharsko)
 - Letecký incident z 27. júla 1955 (Veľká Británia v. Bulharsko)
 - Zvrchovanosť nad niektorými Fronttierskými krajinami (Belgicko v. Holandsko)
- 1958 - Rozhodcovský nález vytvorený kráľom Španielska z 23. decembra 1906 (Honduras v. Nikaragua)
 - Letecký incident zo 4. septembra 1954 (USA v. ZSSR)
 - Barcelona traction (Belgicko v. Španielsko)
- 1959 - Compagnie du Port, des et des Quais Entrepots de Beyrouth a Societe Radio- Orient (Francúzsko v. Libanon)
 - Letecký incident zo 7. novembra 1954 (USA v. ZSSR)
 - Preah Vihear chrám (Kambodža v. Thajsko)
- 1960 - Juhozápadná Afrika (Etiópia v. Južná Afrika)
 - Juhozápadná Afrika (Libéria v. Južná Afrika)
- 1961 - Severný Cameroon (Cameroon v. Spojené kráľovstvo)
- 1962 - Barcelona traction (Belgicko v. Španielsko) – nová aplikácia
- 1967 - Kontinentálny šelf Severného mora (Spolková republika Nemecko v. Dánsko)
 - Kontinentálny šelf Severného mora (Spolková republika Nemecko v. Holandsko)
- 1971 - Právomoci týkajúce sa Rady ICAO (India v. Pakistan)
- 1972 - Právomoc rybolovu (Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska v. Island)
 - Právomoc rybolovu (Spolková republika Nemecko v. Island)
- 1973 - Jadrové testy (Austrália v. Francúzsko)
 - Jadrové testy (Nový Zéland v. Francúzsko)
 - Súd pakistanských vojnových zajatcov (Pakistan v. India)
- 1976 - Kontinentálny šelf Egejského mora (Grécko v. Turecko)
- 1978 - Kontinentálny šelf (Tunisko v. Líbya)
- 1979 - Konzulárni a diplomatickí zamestnanci USA v Teheráne (USA v. Iran)
- 1981 - Vymedzenie námornej hranice v oblasti zálivu Maine (Kanada v. USA)
- 1982 - Kontinentálny šelf (Líbya v. Malta)
- 1983 - hraničný spor (Burkina Faso v. Mali)
- 1984 - Vojenské činnosti v Nikarague a proti nej (Nikaragua v. USA)
 - Žiadosť o obnovu konania a výkladu rozsudku z 24. februára 1982 vo veci týkajúcej sa kontinentálneho šelfu (Tunisko v. Líbya)
- 1986 - Hraničné a cezhraničné ozbrojené akcie (Nikaragua v. Kostarika)
 - Hraničné a cezhraničné ozbrojené akcie (Nikaragua v. Honduras)
 - Spor o námorné hranice (El Salvador v. Honduras)
- 1987 - Elettronica Siculo SpA (USA v. Taliansko)
- 1988 - Námorné vymedzenie priestoru medzi Grónskom a Jan Mayen (Dánsko v. Nórsko)
- 1989 - Letecký incident z 3. júla 1988 (Iran v. USA)
 - Niektoré fosfátové oblasti v Nauru (Nauru v. Austrália)
 - Rozhodcovský rozsudok z 31. júla 1989 (Guinea – Bissau v. Senegal)
- 1990 - Spor o územie (Líbya v. RCA)
- 1991 - Východný Timor (Portugalsko v. Austrália)
 - Námorné vymedzenie medzi Guinea – Bissau a Senegalom (Guinea-Bissau v. Senegal)
 - Prejazd cez Veľký Belt (Fínsko v. Dánsko)
 - Námorné vymedzenie územia medzi Katarom a Bahrajnom (Katar v. Bahrajn)

- 1992 - Otázky výkladu a uplatnenia Montrealského dohovoru z roku 1971 vyplývajúce z leteckého nešťastia v Lockerbie (Líbya v. Spojené kráľovstvo)
- Ropné plošiny (Irán v. USA)
- 1993 - Uplatnenie dohovoru o zabránení genocídy (Bosna a Hercegovina v. Srbsko a Čierna Hora)
- Gabčíkovo – Nagymaros projekt (Maďarsko v. Slovensko)
- 1994 - Pozemné a námorné hranice medzi Kamerunom a Nigeriou (Kamerun v. Nigeria)
- 1995 - Právomoc rybolovu (Španielsko v. Kanada)
- Žiadosť o preskúmanie situácie v súlade s § 63 rozsudku Súdneho dvora z 20. decembra 1974 v jadrových skúškach (Nový Zéland v. Francúzsko)
- 1996 - Kasikli/ Sedudu (Botswana v. Namíbia)
- 1998 - Viedenský dohovor o konzulárnych stykoch (Paraguaj v. USA)
- Žiadosť o výklad rozsudku z 11. júna 1998 vo veci týkajúcej sa pozemných a námorných hraníc medzi Kamerunom a Nigériou (Kamerun v. Nigéria)
- Zvrchovanosť nad Pulau Pulau (Indonézia v. Malajzia)
- Ahmadd Sadio Diallo (Guinea v. Kongo)
- 1999 - LaGrande (Nemecko v. USA)
- Územný a námorný spor medzi Nikaraguou a Hondurasom v Karibskom mori (Nikaragua v. Honduras)
- Letecký incident z 10. augusta 1999 (Pakistan *proti* Indii)
- Uplatnenie Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídy (Chorvátsko v. Srbsko)
- Ozbrojené aktivity na území Konga (Konžská demokratická republika v. Rwanda)
- Ozbrojené aktivity na území Konga (Konžská demokratická republika v. Uganda)
- Ozbrojené aktivity na území Konga (Konžská demokratická republika v. Burundi)
- Zákonnosť použitia sily (Juhoslávia v. Spojené štáty americké)
- Zákonnosť použitia sily (Srbsko a Čierna Hora v. Spojené kráľovstvo)
- Zákonnosť použitia sily (Juhoslávia v. Španielsko)
- Zákonnosť použitia sily (Srbsko a Čierna Hora v. Portugalsko)
- Zákonnosť použitia sily (Srbsko a Čierna Hora v. Holandsko)
- Zákonnosť použitia sily (Srbsko a Čierna Hora v. Taliansko)
- Zákonnosť použitia sily (Srbsko a Čierna Hora v. Nemecko)
- Zákonnosť použitia sily (Srbsko a Čierna Hora v. Francúzsko)
- Zákonnosť použitia sily (Srbsko a Čierna Hora v. Kanada)
- Zákonnosť použitia sily (Srbsko a Čierna Hora v. Belgicko)
- 2000 - Zatykáci rozkaz z 11. apríla (Kongo v. Belgicko)
- 2001 - Žiadosť o revíziu rozsudku z 11. júla 1996 vo veci týkajúcej sa vykonávania Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídy (Bosna a Hercegovina v. Juhoslávia)
- Určité vlastnosti (Lichtenštajnsko v. Nemecko)
- Námorný a územný spor (Nikaragua v. Kolumbia)
- 2002 - Hraničný spor (Benin v. Niger)
- Ozbrojené aktivity na území Konga (Kongov. Rwanda)
- Žiadosť o revíziu rozsudku z 11. septembra 1992 vo veci týkajúcej sa sporu námorných Frontier (El Salvador v. Honduras)
- 2003 - Avena a iné mexické národnosti (Mexiko v. USA)
- Niektoré trestné konanie vo Francúzsku (Kongo v. Francúzsko)
- Zvrchovanosť nad Pedra Branca (Malajzia v. Singapur)
- 2004 - Námorné vymedzenie v Čiernom mori (Rumunsko v. Ukrajina)
- 2005 - Spor o navigačné a súvisiace práva (Kostarika v. Nikaragua)
- 2006 - Status vis-s-vis hostiteľského štátu diplomatického vyslanca OSN (Commonwealth of Dominica v. Švajčiarsko)

- Pulp Mills na rieke Uruguaj (Argentína v. Uruguaj)
- Niektoré otázky v rámci vzájomnej pomoci v trestných veciach (Džibuti v. Francúzsko)
- 2008 - Námorný spor (Peru v. Chile)
- Letecký postrek porastov herbicídmi (Ekvádor v. Kolumbia)
- Žiadosť o výklad rozsudku z 31. marca 2004 vo veci týkajúcej sa Avena a inej mexickej národnosti (Mexiko v. USA)
- Použitie Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (Gruzínsko v. Rusko)
- Aplikácia dočasnej dohody z 13. septembra 1995 (bývalá Juhoslávia v. Grécko)
- Imunity príslušnosti štátu (Nemecko v. Taliansko)
- 2009 - Otázky týkajúce sa povinnosti stíhania a vydania (Belgicko v. Senegal)
- Niektoré otázky týkajúce sa diplomatických vzťahov (Honduras v. Brazília)
- Právomoci a výkon rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach (Belgicko v. Švajčiarsko)
- 2010 - Lov veľrýb v Antarktíde (Austrália v. Japonsko)
- Hraničný spor (Burkina Faso v. Niger)
- Niektoré činnosti vykonávané v pohraničných oblastiach Nikaragui (Kostarika v. Nikaragua)
- 2011 - Žiadosť o výklad rozsudku z 15 júla 1962 vo veci týkajúcej sa Preah Vihear chrámu (Kambodža v. Thajsko)
- Výstavba cesty v Kostarike pozdĺž rieky San Juan (Nikaragua v. Kostarika)²¹

²¹ <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3>.

Právna záväznosť a spôsob vynútitel'nosti rozhodnutí medzinárodných súdnych orgánov

Lenka Mančáková

Úvod

Podstata právnej záväznosti rozhodnutí súdnych orgánov (medzinárodných či vnútroštátnych) vyplýva predovšetkým z princípov *pacta sunt servanda* a *res iudicata*. Štáty zúčastnené na zakladajúcich listinách medzinárodných organizácií sa zvyčajne svojím podpisom vopred zaväzujú rešpektovať rozhodnutia medzinárodných orgánov. Princíp zmluvy strán sa musia zachovávať je nevyhnutnou súčasťou princípu *bona fides* (v dobrej viere). *Res iudicata* zabezpečuje, že raz rozsúdená vec je rozsúdená definitívne a nemožno teda zmeniť stanovisko voči nej. Pojem „vynútitel'nosť“ sa vzťahuje na oprávnené použitie donútenia za účelom privediť podrobenie sa právnym pravidlám. Na vnútroštátnej úrovni tu svoju úlohu zohráva donucovacia moc štátu. V medzinárodnom priestore vystupujú štáty ako rovnocenné subjekty a neexistuje moc, ktorá by im bola nadradená. Porušenie práva zakladá medzinárodnú zodpovednosť a tiež možnosť štátov (za splnenia ďalších podmienok) použiť individuálne či kolektívne sankcie. Tie môžu nastúpiť aj v prípade, ak si štát neplní záväzky vyplývajúce z rozhodnutia súdneho orgánu. V tejto práci sa venujem štyrom súdnym orgánom. Medzinárodný súdny dvor ako hlavný súdny orgán Organizácie spojených národov, často označovaný za svetový súd, si nepochybne zaslúži pozornosť. Predstavím tiež mechanizmus vynucovania rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva. Napokon sa venujem Medzinárodnému trestnému súdu a Stálemu arbitrážnemu súdu.

1. Medzinárodný súdny dvor

Ak vznikne medzinárodný spor, Bezpečnostná rada má právo požiadať strany, aby spor urovnali mierovými prostriedkami podľa vlastného výberu. Štáty nemajú povinnosť predložiť spor medzinárodnému súdnemu orgánu. Ak sa však rozhodnú pre súdny orgán, čo predstavuje súdne pokojné riešenie medzinárodných sporov, je potrebné založiť príslušnosť súdu. Tá, pokiaľ ide o Medzinárodný súdny dvor, sa zakladá zmluvou, ktorá môže mať rôzne podoby. Jednak je to formou kompromisu, čo predstavuje zmluvu o predložení už vzniknutého sporu súdu, pričom môže ísť o všeobecnú zmluvu o pokojnom riešení sporov alebo zmluvu týkajúcu sa prípadných konkrétnych právnych sporov. Druhú možnosť predstavuje kompromisná doložka, respektíve fakultatívna doložka o obligatórnej jurisdikcii, ktorou sa účastníci zaväzujú, že prípadné budúce spory o výklad či aplikáciu danej zmluvy postúpia Medzinárodnému súdnemu dvoru. Napokon sa môže príslušnosť súdu založiť formou jednostranného opčného prehlásenia o postúpení k súdnemu prejednávaniu všetkých budúcich sporov týkajúcich sa právnych otázok uvedených v čl. 36 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora, teda výkladu niektorej zmluvy, otázok týkajúcich sa ktorejkoľvek otázky medzinárodného práva, existencie akejkoľvek skutočnosti, kto-

rá, ak by sa preukázala, zakladala by porušenie niektorého medzinárodného záväzku a povahy alebo rozsahu náhrady za porušenie medzinárodného záväzku.

Štatút Medzinárodného súdneho dvora predvída aj situáciu, keď je platnou zmluvou založená príslušnosť Súdneho dvora pre medzinárodnú spravodlivosť. V tomto prípade bude táto zmluva použitá pre stanovenie vecnej príslušnosti MSD.

V zmysle článku 92 Charty OSN, sú všetci členovia OSN ipso facto stranami zúčastnenými na Štatúte Medzinárodného súdneho dvora, pričom sa pripúšťa, aby aj štát, ktorý nie je členom OSN, mohol byť stranou zúčastnenou na Štatúte. Podmienky takéhoto zúčastnenia sa nečlenských štátov stanovuje Valné zhromaždenie na návrh Bezpečnostnej rady.

1.1. Právna záväznosť rozsudkov Medzinárodného súdneho dvora

Štatút Medzinárodného súdneho dvora v článku 59 výslovne uvádza, že rozsudok súdu je záväzný len pre sporové strany a len pre spor, ktorý ním bol rozhodnutý. Zároveň článok 94 Charty OSN v odseku 1 hovorí o záväzku každého člena Organizácie konať podľa rozhodnutia MSD v každom spore, v ktorom je stranou. Rozsudky majú teda právne záväzný charakter len voči zúčastneným stranám. Rozsudok súdu je konečný a nie je proti nemu prípustné odvolanie (čl. 59 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora). Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti a Medzinárodný súdny dvor vždy zastávali názor, že by nebolo v súlade so štatútom a so súdnym poriadkom vyniesť rozsudok, ktorého platnosť by bola podmienená následným potvrdením strán a ktorý by nemal praktický následok čo do právnych nárokov a záväzkov zúčastnených strán.¹ V spore pred súdom je prípustná aj účasť iných ako sporových strán. Článok 62 Štatútu MSD priznáva možnosť intervencie v prípade, ak sa niektorý štát domnieva, že by mohol byť rozsudkom dotknutý nejaký jeho právny záujem. K tomuto sa vyžaduje súhlas súdu. Ak súd na takúto intervenciu súhlas udelí, neznamená to, že sa takýto štát stáva stranou v spore, a zároveň preň teda nie je rozhodnutie súdu právne záväzné.² Pri rozhodovaní Medzinárodného súdneho dvora nemožno hovoriť o zásade *stare decisis* uplatňovanej v *Common Law*, kde je sudca viazaný predchádzajúcim rozhodnutím vyššieho, prípadne rovnakého stupňa. Ani článok 38 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora neuznáva precedensy ako prameň medzinárodného práva, podľa ktorého by mal súd rozhodovať. Napriek tomu možno predpokladať, že súd v podobných prípadoch bude rozhodovať podobne, ba často sa stáva, že sudcovia citujú výroky sudcov z predchádzajúcich prípadov, vždy sa však zdržiavajú akéhokoľvek vyjadrenia, ktoré by mohlo naznačiť, že je pre ne záväzné držať sa predchádzajúceho rozhodnutia.³

¹ Handbook of ICJ, 2011. Dostupné na internete: <http://www.icj-cij.org/information/en/ibleubook.pdf>.

² SIMMA, B a kol.: *The Charter of the United Nations a commentary*, Druhé vydanie. Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2002. 1405 s. ISBN 978-0-19-925377-7.

³ Handbook of ICJ, 2011. Dostupné na internete: <http://www.icj-cij.org/information/en/ibleubook.pdf>.

1.2. Spôsob vynútitel'nosti rozsudku Medzinárodného súdneho dvora

Spor môže byť súdu predložený len na základe súhlasu oboch strán. Je preto zriedkavé, aby takýto štát rozhodnutie súdu nerešpektoval.⁴ Predsa však takáto situácia môže nastať a preto sa vynára potreba úpravy vynútenia vykonania rozhodnutia. V zmysle článku 94 Charty OSN sa môže druhá strana obrátiť na Bezpečnostnú radu, ak si sporová strana neplní záväzky vyplývajúce z rozsudku prijatého súdom. Bezpečnostná rada môže buď odporúčať alebo rozhodnúť, aké opatrenia sa majú urobiť na vykonanie rozsudku.⁵ Podobné právomoci mala Rada Spoločnosti národov. Konferencia v San Franciscu však Bezpečnostnej rade priznala omnoho slabšiu pozíciu, ako mala Rada Spoločnosti národov. Na Bezpečnostnú radu sa môže obrátiť len strana, ktorá takýto nárok odvodzuje od rozsudku súdu. Charta však Bezpečnostnej rade neukladá povinnosť v takomto prípade niečo odporúčať alebo rozhodnúť o opatreniach. Priznáva Bezpečnostnej rade právo, ale nie povinnosť a preto sa Bezpečnostná rada môže konania podľa článku 94 Charty zdržať. Zároveň Charta neposkytuje výlučnú autoritu Bezpečnostnej rade byť jediným vynucovateľom súdnych rozhodnutí. Pre prijímanie rozhodnutí Bezpečnostnej rady sa použijú ustanovenia kapitoly V Charty. Článok 27 vyžaduje pre prijatie rozhodnutia o procedurálnych otázkach vyslovenie súhlasu deviatich členov. O všetkých ostatných otázkach rozhoduje Bezpečnostná rada kladnými hlasmi deviatich členov vrátane hlasov všetkých stálych členov. Je teda potrebné interpretovať, či v tom ktorom prípade ide o otázku procedurálnej povahy, v zmysle odseku 2 článku 27 Charty alebo ide o inú otázku v zmysle odseku 3. Tu sa teda môže prejaviť právo veta stálych členov Bezpečnostnej rady. Skupina autorov zaoberajúcich sa touto otázkou sa prikláňa k názoru, že samotná právna podstata rozsudku ako konečného rozhodnutia hlavného orgánu OSN zakladá argumenty proti použiteľnosti práva veta. Na druhej strane skupina autorov sa prikláňa k názoru, že sa použije odsek 3 (a teda aj právo veta), pretože nejde o otázku procedurálnej povahy.⁶

Z histórie je známy len jeden prípad, kedy sa sporová strana obrátila na Bezpečnostnú radu podľa článku 94 ods. 2 Charty. Ide o prípad USA proti Nikarague týkajúci sa vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikarague. USA ako stály člen Bezpečnostnej rady svojím negatívnym hlasom zabezpečil, aby rezolúcia, ktorá bola navrhnutá piatimi nestálymi členmi, nebola prijatá. Návrh tejto rezolúcie vyžadoval plné a okamžité podriadenie sa rozsudku MSD z 27. júna 1986 v prípade USA v. Nikaragua v súlade s príslušnými ustanoveniami Charty.⁷ Súd v tomto prípade rozhodol v prospech Nikaraguy a nariadil USA ukončenie zásahových operácií v Nikarague a zaplatenie reparácií.⁸ Dojednanie výšky reparácií ponechal súd na sporové strany.

⁴ Handbook of ICJ, 2011. Dostupné na internete: <http://www.icj-cij.org/information/en/ibleubook.pdf>.

⁵ Charta OSN: 1945. Článok 94.

⁶ Charta OSN: 1945.

⁷ ICJ Yearbook (1989-1990).

⁸ USA namietali predovšetkým právomoc súdu.

Keďže Charta nevymedzuje výlučnú autoritu Bezpečnostnej rady zabezpečovať vykonávanie rozhodnutí MSD, možno použiť aj článok 10 Charty. Ten sa týka úloh a právomocí Valného zhromaždenia a zabezpečuje Valnému zhromaždeniu právo rokovať o všetkých otázkach alebo veciach, ktoré patria do rámca Charty. Keď Nikaragua nepochodila s vykonaním rozsudku pri Bezpečnostnej rade, obrátila sa v zmysle tohto článku na Valné zhromaždenie. Valné zhromaždenie vo svojej rezolúcii z 3. novembra 1986 vyzvala USA aby sa podrobili rozsudku USA.⁹ V opozícii sa k USA pridali štáty Izrael a El Salvador. O rok neskôr Valné zhromaždenie prijalo ďalšiu rezolúciu, tento krát sa na stranu USA postavil len Izrael. Medzitým však bol Medzinárodnému súdnemu dvoru doručený list, v ktorom zástupca Nikaraguy informoval súd o tom, že nedošlo k dohode čo sa týka formy a výšky reparácií. Zároveň v tomto liste žiadal súd o prijatie opatrenia na riešenie tejto situácie. Zástupca USA o pár dni neskôr pripomenul súdu, že neuznáva jeho právomoc, a že sa nemieni zúčastniť stretnutia, na ktorom by strany predložili svoje názory na to, ako budú postupovať.¹⁰ Toto stretnutie bolo zvolané v roku 1990 a konalo sa bez prítomnosti USA. Zástupca Nikaraguy na stretnutí oboznámil prezidenta súdu s postojmi novej vlády,¹¹ ktorá údajne pozorne študovala prípady, ktoré Nikaragua má pred MSD, a ktorá „práve prebiehajúci spor považuje za veľmi komplikovaný a bolo by podľa nej nevhodné, aby súd v najbližších mesiacoch prijal rozhodnutie o ďalšom postupe.¹² Súd tento názor Nikaraguy rešpektoval a neustanovil ďalšie kroky. Napokon v septembri 1991 zástupca Nikaraguy informoval súd, že vláda Nikaraguy si viac nepraje pokračovať v konaní a žiada, aby bolo prijaté oficiálne opatrenie indikujúce ukončenie konania a nariaďujúce výmaz prípadu zo zoznamu.¹³ Po tom, ako USA požiadavky Nikaraguy nenamietalo, súd týmto požiadavkám vyhovel a prípad vojenských a polovojenských operácií v a proti Nikarague sa tým uzavrel.

Štatút MSD neuvádza kroky, ktoré by mal súd urobiť, ak niektorá strana neplní rozsudok súdu. Napriek tomu určitá účasť súdu v procese vynútenia konečného rozhodnutia je možná v zmysle článku 61 ods. 3 Štatútu MSD,¹⁴ ktorý hovorí o práve súdu požadovať plnenie svojho predchádzajúceho rozsudku v prípade, ak sporová strana požiadala o revíziu rozsudku. Toto ustanovenie dopĺňa článok 99 Pravidiel súdu, ktorý uvádza: „ak sa súd rozhodne pripustiť konanie o revíziu za podmienky, že jeho rozsudok bol pred tým plnený, môže adekvátne k tomu vydať rozhodnutie“.

⁹ GA Res. 41/31, Nov. 3, 1986.

¹⁰ Článok 31 Pravidiel súdu umožňuje stranám oboznámiť prezidenta súdu o svojich predstavách o tom, ako má prebiehať konanie, ale aj o tom, aké ďalšie kroky strany podniknú po vynesení rozsudku.

¹¹ 25. februára 1990 sa v Nikarague konali prezidentské a parlamentné voľby.

¹² ICJ Press Release 1990/12 - *Postponement of oral proceedings on compensation*. Dostupné online: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/10163.pdf>.

¹³ ICJ Press Release: 1991/28 - *Removal of the case of the Court's list*. Dostupné na internete: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/10231.pdf>.

¹⁴ Al-Qahtani, Mutlaq Majed.: *Enforcement of international judicial decisions of the International Court of Justice in public international law*, PhD thesis. University of Glasgow, 2003. Dostupné na internete: <http://theses.gla.ac.uk/2487/>.

Takto vydané rozhodnutie možno považovať za prostriedok vynucovania súdneho rozhodnutia.

1.3. Iné súdne rozhodnutia MSD

Rozsudky však predstavujú len jednu z foriem rozhodnutí súdneho orgánu. Iné druhy rozhodnutí MSD, ktorých právna záväznosť nie je výslovne upravená, sú záväzné pre strany z podstaty Štatútu.¹⁵ Vyplýva to napríklad z rozhodnutia MSD v prípade LaGrand¹⁶ z roku 2001, v ktorom sa súd vyjadril aj k otázke právnej záväznosti dočasných opatrení uložených súdom podľa článku 41 Štatútu MSD.¹⁷ Takéto opatrenia slúžia na ochranu práv každej zo sporovej strany a musia byť o nich bezodkladne informované sporové strany a Bezpečnostná rada. Otázna je však právna záväznosť takéhoto rozhodnutia súdu. Zatiaľ čo pri rozsudkoch Medzinárodného súdneho dvora štatút výslovne upravuje okruh subjektov, pre ktoré je záväzný a či vôbec záväzný je, pri dočasných opatreniach nemáme presnú právnu úpravu. V rozsudku LaGrand súd urobil záver, že článok 94 Charty nebráni rozhodnutiam vydaným podľa článku 41 (Štatútu MSD) mať záväzný charakter.¹⁸ Akékoľvek rozhodnutie Medzinárodného súdneho dvora teda možno považovať za záväzné rovnako ako rozsudky.

Rozhodnutia v prípadoch LaGrand a Nikaraguy neboli vykonané, čo pre medzinárodné vzťahy nepredstavuje prijateľný stav. Rozšírenie právomoci Rady Európy a ich priblíženie k právomociam, ktoré mala Rada Spoločnosti národov, v otázkach vykonateľnosti súdnych rozhodnutí by možno prinieslo riešenie tejto situácie. Na druhej strane Bezpečnostná rada ako orgán zodpovedný za udržiavanie medzinárodného mieru zrejme nestačí naplno venovať svoju pozornosť vykonávaniu rozhodnutí Medzinárodného súdneho dvora, keďže je zaneprázdnená napríklad riešením situácie vo veciach prebiehajúcich konfliktov medzi štátmi alebo rozhodovaním sporov, s ktorými sa štáty obrátili priamo na Bezpečnostnú radu, ako im to umožňuje Charta v kapitole VI. Preto by možno medzinárodnému právu pomohlo priblíženie vnútroštátnemu systému a zriadenie centrálného donucovacieho orgánu, ktorého právomoci by sa sústredili na výkon rozhodnutí medzinárodných súdnych orgánov.

¹⁵ MOSLER, H a kol.: *The Charter of the United Nations a commentary*. Druhé vydanie. Oxford : OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2002. 1405 s. ISBN 978-0-19-925377-7

¹⁶ Bratia LaGrandovci boli v nemeckí občania, ktorí žili v USA a v roku 1982 boli v USA odsúdení za pokus o bankovú lúpež na trest smrti. Bratia však neboli oboznámení so svojimi právami, ktoré zahŕňajú aj právo kontaktovať konzulárnu misiu. V zmysle článku 5 Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch, písm. e), konzulárnou funkciou je poskytovanie právnej pomoci a podpory štátnym príslušníkom vysielajúceho štátu, a to tak fyzickým, ako aj právnickým osobám. Jeden z bratov bol popravený. Deň pred popravou druhého brata podalo Nemecko žalobu na Medzinárodný súdny dvor. Súd vydal rozhodnutie o predbežnom opatrení, ktorého obsahom bolo, aby sa USA vzdalo vykonania rozsudku smrti až kým MSD nevydá konečné rozhodnutie. USA však toto opatrenie neuposlúchlo a ešte v ten deň bol druhý brat popravený.

¹⁷ V tomto prípade Medzinárodný súdny dvor vydal dočasné opatrenie spočívajúce v zdržaní popravy Waltera LaGrand, ktoré ale USA neuposlúchlo. Súd v rozsudku vyslovil názor, že

¹⁸ *LaGrand (Germany v. United States of America), Judgement, I. C. J. Re ports 2001, s. 466*

2. Mechanizmus vynucovania rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva

Strany, ktoré podpísali Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, sa v zmysle článku 46 toho dohovoru zaväzujú, že sa budú riadiť právoplatným rozsudkom súdu vo všetkých prípadoch, ktorých sú stranami.¹⁹ Mnoho rozsudkov len deklaruje porušenie dohovoru bez toho, aby štátom ukladali konkrétne opatrenia, ktoré majú urobiť na vykonanie rozsudku. Vykonanie rozsudku teda ponecháva súd na štáty, pričom ich vykonávanie kontroluje Výbor Ministrov ako rozhodovací orgán Rady Európy, ktorý pozostáva z ministrov zahraničných vecí všetkých členských štátov alebo ich stálych diplomatických zástupcov v Štrasburgu.²⁰ Súd môže odporúčať, aké opatrenia sa majú vykonať, aby bol zabezpečený výkon rozsudku, nie je však zodpovedný za výkon rozsudku, pretože hneď po jeho vynesení táto zodpovednosť prechádza na Výbor Ministrov.

Výbor Ministrov kontroluje to, či sa určitý štát podriadil rozsudku súdu. Predmetom kontroly je prijatie individuálnych a všeobecných opatrení a od prvého júna 2010, kedy vstúpil do platnosti Protokol 14 doplňujúci Dohovor, kontroluje Výbor ministrov aj vyplatenie kompenzácie (spravodlivého zadost'učinenia).

Spravodlivé zadost'učinenie predstavuje náhradu peňažnej škody, nepeňažnej škody a nákladov a výdavkov na konanie. Podstatou náhrady peňažnej škody je navrátenie do predošlého stavu, teda *restitutio in integrum*. Ide o vzniknutú škodu (*damnum emergens*), teda škodu, ktorá skutočne vznikla a dá sa peňažne presne vyčíslieť, a ušlý zisk (*lucrum cessans*), spočívajúci v strate očakávaného prínosu. Obe tieto skutočnosti musí preukázať žiadateľ a musí dokázať nie len ich existenciu, ale tiež hodnotu či sumu peňažnej škody. Súd môže rozhodnúť aj o náhrade nepeňažnej škody ako prostriedku zabezpečenia finančnej kompenzácie za nemateriálnu škodu (psychická ujma). Napokon môže byť žiadateľovi priznaná náhrada nákladov na konanie (vnútroštátne a pred ESLP), ktoré pozostávajú napr. z preplatenia právnych služieb, súdnych poplatkov alebo cestovných nákladov. Výbor ministrov nevykonáva kontrolu samostatne, pomáha mu v tom Oddelenie pre výkon rozsudkov súdu, ktoré je zriadené v rámci Generálneho sekretariátu Rady Európy. Výkon rozsudkov sa uskutočňuje prostredníctvom tzv. akčných plánov, čo sú dokumenty vypracované na základe konzultácii dotknutého štátu s právnikmi z Oddelenia pre výkon rozsudkov súdu.²¹

Štát je povinný vykonať rozsudok ESLP. Medzi individuálne opatrenia, ktoré je štát povinný prijať v rámci výkonu rozsudku, patrí napríklad udelenie povolenia pobytu,

¹⁹ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

²⁰ Rozsudky možno vynútiť až keď nadobudnú právoplatnosť. Rozsudky ESLP sú konečné (a teda vykonateľné a vynútiteľné) ak nastane jeden z prípadov uvedených v článku 44 Dohovoru: „ak strany vyhlásia, že nepožiadajú o predloženie veci veľkej komore po uplynutí trojmesačnej lehoty odo dňa vynesenia rozsudku, pokiaľ strany nepožiadali o predloženie veci veľkej komore, alebo ak porota sudcov veľkej komory odmietne žiadosť o predloženie veci veľkej komore podanú v súlade s článkom 43.“

²¹ BASAK, Ç., BRÜCH, N.: *Monitoring the implementation of judgments of European Court of Human Rights*, 2011. Dostupné na internete: <http://www.londonmet.ac.uk/fms/MRSite/Research/HRSJ/EHRAC/Handbook%20for%20NGOs%20on%20monitoring%20imp%20ECHR%20judg.pdf>.

znovuotvorenie súdneho konania či výmaz z registra trestov. Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva nemá voči vnútroštátnemu rozhodnutiu kasačné účinky. Všeobecné opatrenia zabezpečenia to, aby sa podobné porušenie práva v budúcnosti neopakovalo, a to predovšetkým prostredníctvom zmien v legislatíve dotknutého štátu.²²

Výbor ministrov pre účely kontroly výkonu rozsudkov prijíma dočasné a konečné rezolúcie. Dočasné rezolúcie prijíma najmä na poskytnutie informácií o stave pokroku vo výkone (rozsudku) alebo, kde je to vhodné, na vyjadrenie záujmu a/alebo na vydanie návrhu pokiaľ ide o výkon (rozsudku).²³ Okrem toho môže tiež prijímať odporúčania. Napríklad vo februári 2008 prijal Výbor ministrov odporúčanie o účinných vnútroštátnych prostriedkoch na rýchly výkon rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva. V tomto dokumente odporúča výbor vymenovať koordinátora ako orgán pre výkon rozsudkov na vnútroštátnej úrovni, zabezpečiť existenciu vhodného mechanizmu na účinný dialóg medzi koordinátorom a Výborom ministrov²⁴ (napríklad prostredníctvom stálych zastúpení) a prezentuje mnoho ďalších odporúčaní. Výbor Ministrov sa môže obrátiť na súd s otázkou či strana porušila svoj záväzok riadiť sa právoplatným rozsudkom podľa článku 46 ods. 1 Dohovoru. Tomu však musí predchádzať oficiálne oznámenie tejto strane a rozhodnutie prijaté 3/5 väčšinou členov oprávnených sedieť vo výbore. Ak súd dôjde k záveru, že takýto záväzok strany bol porušený, má postúpiť prípad späť výboru, aby posúdil, aké opatrenia sa majú prijať. Navyše pre štát to znamená ďalšie porušenie Dohovoru. Ak súd vysloví že takýto záväzok porušený nebol, postúpi prípad výboru, ktorý preskúmavanie prípadu uzavrie.²⁵ Konečná rezolúcia sa prijíma po tom, ako sa Výbor uistí, že Vysoká zmluvná strana, ktorej podriadenie sa rozsudku súdu bolo predmetom kon-

²² Aj Slovenská republika bola nútená prispôsobiť legislatívu rozhodovacej činnosti ESLS. Prijatie zákona č. 57/2011 (ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 64/1997 Z. z. o užívaní pozemkov v zriadených záhradkových osadách a vyporiadaní vlastníctva k nim v znení neskorších predpisov) vyplynulo z rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva z 27. 11. 2007 v spore Urbárska obec Trenčianske Biskupice vs. Slovenská republika. V tomto spore Urbárska obec Trenčianske Biskupice podala sťažnosť na ESLS. Tá musela v zmysle zákona o užívaní pozemkov v zriadených záhradkových osadách a vyporiadaní k nim previesť pozemky do vlastníctva záhradkárov za 9 korún za meter štvorcový. Reálna hodnota týchto pozemkov bola približne 600 korún za meter štvorcový. ESLS vyslovil, že prijatím zákona o záhradkárskych osadách porušila právo pokojne užívať svoj majetok. Po tom, ako súd rozhodol, Slovenská republika novelizovala dotknutý zákon zákonom 57/2011 a Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky vydalo vyhlášku o stanovení všeobecnej hodnoty majetku. Výsledkom týchto všeobecných opatrení je, že pri stanovení podmienok prenájmu týchto záhradkových pozemkov možno vziať do úvahy skutočnú hodnotu pozemku a súčasné podmienky trhu a kompenzácia pre prevod vlastníctva má dôvodný vzťah k trhovej hodnote pozemku v čase prevodu.

²³ Rules of the Committee of Ministers for supervision of the execution of judgments and of the terms of friendly settlements; rule 16.

²⁴ Odporúčanie Výboru ministrov:
http://www.old.justice.sk/dwn/l8/VMCS_odp_2008_02sl.pdf

²⁵ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, článok 46, ods. 4; v platnosti od júna 2010.

troly, prijala všetky potrebné opatrenia aby dodržala rozsudok. Obsahom je konštatovanie Výboru o tom, že „jeho funkcie v zmysle článku 46, paragraf 2, a v zmysle článku 39, paragraf 4 Dohovoru boli vykonané“²⁶ a touto rezolúciou sa uzatvára proces kontroly výkonu rozsudku. V Slovenskej republike zabezpečuje a dohliada na riadny výkon rozhodnutí Súdu zástupca Slovenskej republiky pred Európskym súdom pre ľudské práva.

Ak však ani všetky uvedené kroky nestačia na to, aby štát plnil svoj záväzok plynúci z rozhodnutia súdu, prichádza do úvahy krajné riešenie. Nerešpektovanie rozsudku súdu možno považovať za porušenie článku 3 Štatútu Rady Európy,²⁷ z ktorého vyplýva, že štáty sa zaväzujú uznávať zásady právneho štátu a dodržiavať ľudské práva a základné slobody a spolupracovať pri naplňovaní cieľa Rady Európy. Výbor ministrov môže teda využiť svoje oprávnenie plynúce z článku 8 Štatútu,²⁸ čo môže vyústiť až do rozhodnutia o tom, že tento štát prestáva byť členom Rady Európy. Takáto sankcia ešte nebola použitá.

3. Medzinárodný trestný súd

Spôsoby vynútiteľností rozhodnutí Medzinárodného trestného súdu majú tiež svoje špecifiká. Rímsky štatút, prijatý 17. júla 1998 na Diplomatickej konferencii splnomocnencov OSN, v článku 21 umožňuje tribunálu aplikovať princípy a pravidlá práva tak, ako ich interpretoval vo svojich predchádzajúcich rozhodnutiach, čo sa podobá anglo-americkému princípu *stare decisis*. Rozhodnutia súdu nie sú konečné, je totiž proti nim prípustné odvolanie.²⁹ Odvolať sa možno proti rozsudkom súdu, ale aj iným rozhodnutiam súdu³⁰ alebo trestu.³¹

²⁶ Rules of the Committee of Ministers for supervision of the execution of judgments and of the terms of friendly settlements; rule 17.

²⁷ Každý člen Rady Európy uznáva zásady právneho štátu a zaručuje všetkým osobám v rámci svojej jurisdikcie dodržiavanie ľudských práv a základných slobôd a spolupracuje úprimne a efektívne pri naplňovaní cieľa Rady Európy, ako ho definuje kapitola I.

²⁸ Každý člen Rady Európy, ktorý vážne porušil ustanovenia článku 3, môže byť dočasne zbavený svojich práv na zastúpenie a požiadaný Výborom ministrov, aby vystúpil podľa ustanovenia článku 7. Ak takýto člen nevyhoví požiadavke Výboru, môže tento rozhodnúť, že tento člen prestáva byť členom Rady Európy odo dňa, ktorý určí Výbor.

²⁹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí 333/2002 o prijatí Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu, Článok 81.

³⁰ Napríklad rozhodnutie týkajúce sa jurisdikcie alebo prípustnosti alebo rozhodnutie o schválení alebo zamietnutí prepustenia osoby, proti ktorej sa vedie vyšetrovanie alebo trestné stíhanie.

³¹ Odvolacie konanie prebieha v odvolacom senáte. Ak odvolací senát zistí, že konanie, proti ktorému bolo podané odvolanie, nebolo spravodlivé, a že tým bola ovplyvnená vierohodnosť rozhodnutia alebo trestu alebo že rozhodnutie alebo trest, proti ktorému bolo podané odvolanie, bolo prijaté pod vplyvom vecnej, právnej alebo procesnej chyby, môže a) zrušiť alebo zmeniť rozhodnutie alebo trest alebo b) nariadiť nové konanie pred iným senátom prvej inštancie.

3.1. Výkon rozsudku

Podľa článku 103 ods. 1 písm. a) Rímskeho štatútu trest odňatia slobody sa vykonáva v štáte, ktorý tým Súd poverí spomedzi zoznamu štátov, ktoré Súdu naznačili ochotu prijať odsúdené osoby. Pravidlá súdneho konania a vykonávania dôkazov umožňujú súdu uzatvárať bilaterálne zmluvy so štátmi s cieľom vytvoriť rámec pre prijatie súdom odsúdenej osoby v súlade s pravidlami súdu. Výber štátu, v ktorom sa tento rozsudok bude vykonávať, uskutočňuje súd s prihliadnutím na zásadu, že štáty, zmluvné strany, by mali zdieľať zodpovednosť za vykonávanie trestov odňatia slobody v súlade s princípom rovnomerného rozdelenia³² a tiež medzinárodných noriem o zaobchádzaní s väzňami. Princíp rovnomerného rozdelenia zahŕňa princíp rovnomerného geografického rozdelenia, potrebu poskytnúť každému štátu nachádzajúcemu sa v zozname možnosť prijať odsúdenú osobu. Zisťuje sa aj počet odsúdených osôb, ktoré v danom štáte už vykonávajú trest a tiež počet odsúdených osôb vykonávajúcich trest v iných štátoch, a napokon akékoľvek ďalšie relevantné faktory.³³ Súd pri výbere štátu vezme do úvahy napríklad aj názory odsúdenej osoby či jej štátnu príslušnosť. Ak štát prijme odsúdenú osobu, tá svoj trest odňatia slobody vykonáva na jeho území. Štát má právo v konkrétnom prípade odmietnuť prijatie odsúdenej osoby. V takom prípade predsedníctvo určí iný štát. Medzinárodný trestný súd a konkrétny štát zvyčajne priamo v dohode ustanovia, že rozsudok súdu je pre tento štát záväzný, a teda štát ho v žiadnom prípade nemôže meniť. To znamená, že nesmie zmeniť napríklad jeho dĺžku, či stanoviť podmienku, ak ju nestanovil súd. Výkon trestu odňatia slobody podlieha kontrole zo strany súdu. Kontrola sa uskutočňuje najmä vyžadovaním informácií od prijímajúceho štátu, poverením určitej osoby pôsobiacej na súde zodpovednosťou za stretnutie sa s odsúdenou osobou a vypočutie si jej názorov bez prítomnosti orgánov prijímajúceho štátu a tiež poskytnutia prijímajúceho štátu možnosť, aby sa k takýmto názorom odsúdeného vyjadrila. Výkon rozsudku sa spravuje domácim právom, ale musí byť v súlade so všeobecne uznávanými medzinárodnými normami zaoberajúcimi sa zaobchádzaním s väzňami. Takýmito normami sú napríklad Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners prijatými rezolúciou 663 C (XXIV) Ekonomickej a sociálnej rady z roku 1957 alebo Basic Principles for the Treatment of Prisoners prijatými rezolúciou 45/111 Valného zhromaždenia v roku 1990. Podmienky výkonu trestu nesmú byť menej ani viac výhodné ako podmienky poskytnuté osobám odsúdeným za podobné trestné činy priamo v krajine výkonu trestu. Štát musí zachovať zásadu *ne bis in idem*, nemôže teda konkrétnu osobu súdiť pred vlastnými súdmi. Štát nesmie odsúdenú osobu prenasledovať, trestať alebo vydať tretiemu štátu bez súhlasu predsedníctva. Bežné výdavky súvisiace s výkonom trestu nesie prijímajúci štát, ostatné výdavky sa pripisujú na účet súdu.

Prvým štátom, ktorý vyjadril ochotu prijať odsúdené osoby a zapísal sa na zoznam, bolo Rakúsko. Urobilo tak uzavretím dohody s Medzinárodným trestným súdom,

³² Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí 333/2002 o prijatí Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu, Článok 103.

³³ Rule 201 Rules of Procedure and Evidence.

ktorá vstúpila do platnosti v novembri 2005. Aj Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska v roku 2007 podpísalo takúto dohodu a nasledovali ho Belgicko, Fínsko či Srbsko. 12. januára 2012 podpísala ministerka zahraničných vecí Malijskej republiky so súdom rovnakú dohodu. Z Mali sa tak stal prvý (a zatiaľ jediný) africký štát, ktorého väznice otvorili brány zločincovi odsúdeným na medzinárodnej úrovni. Africký lídri odsúdení súdom tak zrejme budú zbavení „pohodlia“ európskych väzníc.³⁴ Aj Slovenská republika vyhlásila, že v prípade potreby prijme Súdom odsúdené osoby. Nejde však o dohodu so súdom, ale jednostranné vyhlásenie štátu. Slovenská republika je ochotná prijať súdom odsúdené osoby, ktoré sú štátnymi občanmi Slovenskej republiky alebo majú na jej území trvalý pobyt.³⁵

Medzinárodný trestný tribunál sa špecializuje na úzky okruh zločinov. Konkrétne ide o zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny a genocídu. Nie je preto veľa prípadov, ktoré sa pred súd dostanú. Navyše, súd má právomoc súdiť len zločiny spáchané príslušníkmi tých štátov, ktoré Rímsky štatút podpísali. Takýchto štátov je v súčasnosti 121 (vrátane Slovenskej republiky), prírastkom má byť od júla 2012 Guatemala. Izrael, Súdán a USA od zmluvy odstúpili. Len v piatich prípadoch dospeli konania do konca. Dva z nich z dôvodu smrti obžalovaného. Zvyšné tri sa skončili pre zamietnutie obvinenia. Deväť stíhaných osôb je na úteku. Od začatia pôsobenia v roku 2002 MTT vyniesol prvý odsudzujúci verdikt až v marci 2012.³⁶ Odsúdený bol uznaný vinným, stále ale nebol určený trest. Dohody medzi štátmi a súdom o výkone trestu uloženého Medzinárodným trestným tribunálom sa teda ešte nenaplnili. Pred súdom je v súčasnosti okolo 15 prípadov. Medzinárodné spoločenstvo je ale pripravené na prípadne potreby umiestnenia odsúdených.

4. Medzinárodný arbitrážny súd

Strany sa môžu rozhodnúť, že budú riešiť svoj spor pred Medzinárodným arbitrážnym súdom, ktorý predstaví možné riešenie sporu vo forme rozhodcovského nálezu. V prípade neplnenia rozhodcovského nálezu jednou zo sporových strán arbitrážny tribunál nemá k dispozícii prostriedky na jeho vynútenie, ale keďže jeho nerešpektovanie vyvoláva medzinárodnú zodpovednosť sporovej strany, druhá sporová strana má na vynútenie jeho plnenia k dispozícii individuálne prostriedky donútenia podľa medzinárodného práva.³⁷ Takýmito prostriedkami sú represálie, retorzie a protiopatrenia. Tieto prostriedky nemožno chápať ako tresty či sankcie pre štáty, ktoré porušili právo, ale ako prostriedky, prostredníctvom ktorých si štáty svojpomocne zabezpečujú dodržiavanie medzinárodných záväzkov štátmi, ktoré nie sú ochotné ich zabezpečovať dobrovoľne.

³⁴ Aj bývalý prezident Libérie Charles Taylor, ktorý bol 26. apríla 2012 uznaný vinným bude svoj trest zrejme vykonávať v Mali.

³⁵ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 333/2002 Z. z.

³⁶ Thomas Lubanga Dyilo, Kongo, obžalovaný zo zhromažďovania detských vojakov v 5 rokov trvajúcom konflikte v Kongu, údajne 60 000 obetí.

³⁷ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, IURA Edition, Bratislava, 2011, s. 725.

V Slovenskej republike sa možno domáhať vykonania rozhodcovského rozhodnutia v exekučnom konaní, nakoľko exekučný poriadok považuje rozsudok vydaný Medzinárodným arbitrážnym súdom za exekučný titul.³⁸ Rozhodnutie medzinárodného súdu sa vynúti prostredníctvom vnútroštátnych orgánov. Zúčastnené strany vopred vyhlásili, že rozhodnutie prijímú a vykonajú v dobrej viere. Úpravu takéhoto vyhlásenia nájdeme v Dohovore o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí podpísanom v New Yorku v roku 1958. Každý zmluvný štát uzná rozhodcovské rozhodnutie za záväzné a povolí jeho výkon podľa predpisov o konaní, ktoré platia na území, kde sa rozhodnutie uplatňuje, za podmienok určených dohovorom.³⁹ Rozhodcovské rozhodnutie je vykonateľné vo viac ako 100 štátoch, ktoré podpísali dohovor.

Záver

Absencia centrálného donucovacieho orgánu na medzinárodnej úrovni nepochybne spôsobuje ťažkosti pri výkone súdnych rozhodnutí. Pluralita medzinárodných súdov a nedostatky právnej úpravy vzájomných vzťahov medzi nimi (v rámci jednotlivých medzinárodných organizácií) sú zrejme prekážkou v snahách o vytvorenie takého orgánu. Každý súd si preto vyžaduje osobitnú úpravu vynútiteľnosti svojich rozhodnutí, čo sa právne vymedzuje najmä priamo v zakladajúcich zmluvách jednotlivých organizácií. Rada Európy očividne odvieďa najlepšiu prácu. Veľkú výhodu mechanizmu Európskeho súdu pre ľudské práva vidím v porovnaní s Medzinárodným súdnym dvorom v tom, že je ustanovený orgán, ktorý nesie zodpovednosť za výkon rozhodnutí. Z tejto zodpovednosti mu vyplýva povinnosť konať iniciatívne, a nie len ak sa naň sporová strana obráti, ako je to v prípade Medzinárodného súdneho dvora. Vo všeobecnosti autori vyjadrujú spokojnosť s výkonom rozhodnutí medzinárodných súdnych orgánov.

Aký význam majú rozhodnutia medzinárodných súdnych orgánov, ak sú štáty, ktoré v prípade nespokojnosti nie sú ochotné ich rešpektovať? Ak by USA rešpektovalo dočasné opatrenie vydané Medzinárodným súdnym dvorom, je dosť pravdepodobné, že Walter LaGrand by bol ešte dnes nažive. USA vetovali prijatie rezolúcie nariaďujúcej okamžité podrobenie sa rozsudku v prípade Nikaragua v. USA. A pre istotu tak spravili dva krát. Medzinárodné spoločenstvo nemôže svojvoľne uložiť štátu opatrenie na výkon určitého súdneho rozhodnutia. Boli to štáty, ktoré sa vedome a dobrovoľne vzdali časti svojej suverenity pri vstupe do medzinárodných organizácií, čím sa zaviazali (okrem iného) rešpektovať súdne rozhodnutia a tieto rozhodnutia aj vykonať. Najhoršia sankcia, s ktorou sa na medzinárodnej úrovni môžeme stretnúť pri porušení tohto záväzku, je vylúčenie z organizácie (Rady Európy). Lenže to sa ešte nikdy nestalo. Štáty nie sú nútené podriaďiť sa vôli medzinárodného súdu. Neexistuje orgán, ktorý by ich k tomu donútil. A ak aj existuje, nemá neobmedzené

³⁸ § 41 ods. 2 písm. d) zákona č. 233/1995 o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov.

³⁹ Vyhláška ministerstva zahraničných vecí 74/1959 Zb. zo 6. novembra 1959 o Dohovore o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí.

právomoci. Sám štát sa musí rozhodnúť, či mieni rešpektovať záväzky, ktoré na seba dobrovoľne prevzal.

Locus standi pred medzinárodnými súdnymi orgánmi

Viktor Štark

1. Úvod do problematiky

Locus standi – *the right or capacity to bring an action or to appear in a court*,¹ je slovníková definícia, čo v slovenskom preklade znamená právo resp. spôsobilosť podať žalobu alebo stáť pred súdom. Na rozdiel od vnútroštátneho práva, kde *locus standi* je spravidla vymedzené jasne v príslušnej právnej norme, v tom medzinárodnom neexistuje norma, ktorá by jasne a presne určila kto je a kto nie je oprávnení stáť pred medzinárodnými súdnymi orgánmi, čo vyplýva aj zo samotnej podstaty medzinárodného práva. Toto špecifikum je citeľné nie len v otázke medzinárodnoprávnej subjektivity.

Pojem *international personality* alebo *legal personality in international law* – teda pojem právnej subjektivity v medzinárodnom práve je rozhodujúcim elementom v otázke spôsobilosti stáť pred medzinárodnými súdnymi orgánmi. Nemožno opomenúť aj skutočnosť, že medzinárodnoprávna subjektivita má veľmi dynamický-rozmer.²

1.1. Konceptie medzinárodnoprávnej subjektivity³

V medzinárodnom práve nie je pojem právnej subjektivity vymedzený tak jasne ako v práve vnútroštátnom. Na otázku kto má a kto nemá *locus standi* v medzinárodnom práve existuje do dnes viaceré odpovedí, určitých hľadísk nazerania na právnu subjektivitu rozličných entít. Vytvorili sa viaceré konceptie:

a) Konceptia "výlučne štáty" (*states-only conception*)

Konceptia, podľa ktorej majú výlučnú právnu subjektivitu štáty, a teda celý systém medzinárodného práva je len akýmsi spoločenstvom, ktoré tvoria jednotlivé štáty.⁴ Zaradenie štátu do tohto spoločenstva závisí podľa tejto koncepcie len od jeho uznania ostatnými štátmi.⁵ Pojem medzinárodnoprávnej subjektivity je v tejto koncepcii synonymom štátnej suverenity. Jednotlivci a všetky ostatné entity existujú v právnom zmysle slova len na národnej úrovni toho-ktorého štátu, a práve preto nie sú spôsobilé vystupovať v medzinárodnoprávnych vzťahoch. Zástancami tejto teórie boli najmä Henrich Triepel, Lassa Oppenheim a ďalší. V súčasnosti táto konceptia nie

¹ Oxford English Dictionary, zdroj: <http://www.oxforddictionaries.com>.

² Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations (Advisory opinion), ICJ Reports, 1949, 174.

³ Autor pri zostavovaní tohto oddielu čerpal z publikácie PORTMANN, R.: *Legal Personality in International Law*, Cambridge University Press, London, 2010, ISBN 978-0-521-76845-0.

⁴ TRIEPEL, H.: *Droit International et Droit Interne*, Bibliothèque Française de Droit des Gens de la Fondation Carnegie, Paris: A. Pedone, 1920.

⁵ OPPENHEIM, L.: *International Law: A Treatise*, 1st edition, London: Longmans, Green and Co, 1905.

je akceptovaná širokou odbornou verejnosťou, ale hrala veľkú rolu v minulosti pri vývoji inštitútu medzinárodnoprávnej subjektivity.

b) Konceptia uznania (recognition conception)

Pri tejto koncepcii, považujeme štáty za primárne (originálne) subjekty medzinárodného práva. Ostatné entity môžu tiež nadobudnúť medzinárodnoprávnu subjektivitu, nie však primárnu, iba takzvanú sekundárnu medzinárodnoprávnu subjektivitu. Mechanizmus, ktorým možno sekundárne nadobudnúť status *international person*, je vyjadrenie (či už explicitne alebo implicitne) uznania štátom. Nadobudnutie tohto statusu spôsobuje vznik určitých základných medzinárodných práv, povinností a spôsobilostí, ktoré sú analogické ku tým, ktoré majú samotné štáty.

c) Individualistická koncepcia (individualistic conception)

Táto koncepcia upravuje problematiku medzinárodnoprávnej subjektivity na poli tzv. základných noriem medzinárodného práva. Štáty, ale aj ostatné entity sa stávajú subjektom medzinárodného práva, ak existuje taká norma, ktorá je adresovaná práve ním. Dôsledkom je vznik medzinárodnoprávnej zodpovednosti. Jednotlivci sa stávajú medzinárodnoprávne zodpovední za porušenie základných noriem medzinárodného práva, bez ohľadu na to, či tak konali na základe výkonu verejnej funkcie alebo nie.

d) Formálna koncepcia (formal conception)

v ktorom nepoznáme určité predispozície, ktoré musí spĺňať daný objekt, aby sa stal subjektom medzinárodného práva, pretože *international personality* sa stáva každá entita, ktorá, zohľadňujúc základné interpretačné pravidlá, je adresátom noriem medzinárodného práva. V zásade táto koncepcia nespája žiadne následky (právne účinky) so samotnou existenciou medzinárodnoprávnej subjektivity daného subjektu.

e) Koncepcia účastníkov medzinárodných vzťahov (actor conception)

Posledná koncepcia odmieta tradičné, konvenčné nazeranie na medzinárodnoprávnu subjektivitu, pretože pokladá všetkých aktívnych účastníkov medzinárodných vzťahov za spôsobilých vystupovať aj v systéme medzinárodného práva. Konkrétne práva a povinnosti daných účastníkov sú vymedzované až v procese rozhodovania príslušným medzinárodným orgánom.

Ako už bolo spomenuté, špecifikom medzinárodného práva je aj fakt, že medzinárodnoprávna subjektivita má veľmi dynamický charakter, a teda nemožno ju presne vymedziť, rovnako tak nemožno jednoznačne určiť len jednu z týchto koncepcií, ktorá sa ako jediná reálne uplatňuje. Bezpochyby sa dá, ale povedať, že kombináciou jednotlivých koncepcií (niektorej viac – niektorej menej) a ich vzájomným dopĺňaním si možno utvoriť ucelený obraz o medzinárodnoprávnej subjektivite.

2. Locus standi v systéme medzinárodných súdnych orgánov⁶

Početnosť medzinárodných súdnych orgánov, ktoré existujú v dnešnom spleťom systéme súdnych dvorov rôznej povahy, vnáša do tohto systému istú hmlu, v ktorej sa minimálne v očiach širokej verejnosti tieto medzinárodné súdne orgány akosi prekrývajú, splyvajú a ne jeden laik – „neprávnik“ ani nevie, že v skutočnosti ich existuje viac ako len pár.

Medzinárodné súdne orgány (MSO) možno rozdeliť nasledovne:⁷

a) Medzinárodné súdne orgány na všeobecnej /globálnej/ úrovni (universal level):

i) MSO s generálnou jurisdikciou (general jurisdiction)

Jediným takýmto orgánom je Medzinárodný súdny dvor – tomu je venovaná osobitná podkapitola.

ii) MSO so špecializovanou jurisdikciou (specialized jurisdiction)

Mnohé z množstva organizácií fungujúcich pod nálepkou United Nations založili takzvané „administratívne /správne/ tribunály“ pre riešenie sporov v rámci organizácie, vo veciach týkajúcich sa daných organizácií. Najstarším spomedzi inštitúcií tohto druhu je Správny tribunál medzinárodnej organizácie práce – International Labour Organization Administrative Tribunal (ILO-AT),⁸ ktorý prebral na seba aj mnoho ďalších kompetencií v oblasti rozhodovania sporov iných dcérskych organizácií OSN, ale aj mnohých iných organizácií.⁹ OSN neskôr vytvorila aj United Nations Administrative Tribunal pre potreby vlastnej správy.¹⁰

Po správnych tribunáloch upriamilo spoju pozornosť OSN na kreáciu medzinárodných trestných tribunálov, konkrétne Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY)¹¹ a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (ICTR).¹²

Ďalším, zatiaľ najmladším, ale napriek tomu veľmi významným, medzinárodným súdnym orgánom s generálnou jurisdikciou je Medzinárodný trestný súd¹³ (ICC),¹⁴ ktorému je venovaný takisto osobitný oddiel.

b) Medzinárodné súdne orgány na regionálnej úrovni (regional level):

i) Európa

⁶ Autor sa zameriava na *locus standi* pred tými medzinárodnými súdnymi orgánmi, ktoré úzko súvisia s predmetom a obsahom sympózia.

⁷ Podrobnejšie v príspevku M. Sásovej s názvom „Súčasná organizačná forma a druhy medzinárodných súdov“.

⁸ Statute of the Administrative Tribunal of the International Labour Organization, Article I.

⁹ ILOAT má právomoc *ratione personae* pre viac ako 30 medzinárodných organizácií; Oficiálna stránka ILO, zdroj: <http://www.ilo.org/public/english/tribunal/about/index.htm>.

¹⁰ UNGA Rezolúcia 351 (IV) z 9. decembra 1949.

¹¹ UNSC Rezolúcie 808 (1993) z 22. februára a 827 (1993) z 25. mája 1993.

¹² UNSC Rezolúcia 955 (1994) z 8. novembra 1994.

¹³ Rome Statute of the International Criminal Court ('ICC Statute') z 17. júla 1998.

¹⁴ Často označovaný aj ICCT pre lepšie odlíšenie od mnohých iných organizácií označovaných ako ICC.

Európsky súd pre ľudské práva (ECtHR)

Súdny dvor Európskej únie (CJEU)

ii) Afrika

Africký súd pre LP a práva národov

iii) Latinská Amerika, Severná Amerika a iné

Medziamerický súd pre ľudské práva.

2.1. Medzinárodný súdny dvor¹⁵

Jediným z najhlavnejších orgánov OSN je právne jej primárny súdny orgán – Medzinárodný súdny dvor (MSD) so sídlom v holandskom Haagu.¹⁶ Svoju činnosť začal v roku 1946 na základe Charty OSN. Hlavným dokumentom, dávajúcim MSD právny rámec jeho fungovania, je Štatút Medzinárodného súdneho dvora (ďalej Štatút MSD) a procedurálne pravidlá sú upravené v Pravidlách MSD. Úlohou Súdneho dvora je riešiť medzinárodné spory medzi štátmi (rozhodovacia činnosť – contentious jurisdiction) a vydávať poradné posudky (advisory opinion) na medzinárodnoprávne otázky (posudková činnosť – advisory jurisdiction).¹⁷

Kto je oprávnený byť účastníkom sporu – kto má *locus standi* pred Medzinárodným súdnym dvorom? Stranami v sporoch predložených Súdu v rozsudkovom konaní môžu byť len štáty.¹⁸ Medzinárodné právo pozná legálnu definíciu štátu, podľa ktorej za štát treba považovať subjekt, ktorý má stále obyvateľstvo, vymedzené štátne územie, vládu a spôsobilosť nadväzovať styky s inými štátmi.¹⁹ Prístup k MSD majú členské štáty OSN, ktoré sú ipso facto zúčastnené aj na Štatúte MSD.²⁰ Aj ostatné štáty, ktoré nie sú členmi OSN, ale sú zúčastnené na Štatúte, za určitých podmienok, ktoré určí Bezpečnostná rada OSN s výhradou osobitných ustanovení v platných zmluvách, môžu mať prístup k MSD, avšak tieto podmienky nesmú za žiadnych okolností spôsobiť nerovnaké postavenie strán v spore.²¹ Ak je stranou v spore štát, ktorý nie je zúčastnený na Štatúte MSD a ani nie je členom OSN, MSD najskôr určí sumu, ktorou má prispieť daná krajina na financovanie MSD, ale to len v prípade, že daný štát zatiaľ na náklady MSD neprispieva.²²

Štáty v sú sporoch pred MSD zastúpené svojimi zástupcami.²³ Úlohou zástupcov je zastupovať stranu podávajúcu návrh pred MSD a byť tak akousi spojkou medzi ňou a MSD. Počas samotného konania totiž Prezident MSD predvoláva zástupcov, aby zistil ich pohľad na konkrétne otázky týkajúce sa procesu. Táto funkcia však nie je exklu-

¹⁵ Všeobecne o Medzinárodnom súdnom dvore v príspevku N. Fecka s názvom „Medzinárodný súdny dvor ako súdny orgán generálnej jurisdikcie a rozdielnosti oproti špecializovaným súdom“.

¹⁶ Štatút medzinárodného súdneho dvora, Kapitola I, čl. 22 (1).

¹⁷ Oficiálna web stránka MSD, zdroj: <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1>.

¹⁸ Štatút medzinárodného súdneho dvora, Kapitola II, čl. 34 (1).

¹⁹ Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 1933, Article 1.

²⁰ Štatút medzinárodného súdneho dvora, Kapitola II, čl. 35 (1).

²¹ Štatút medzinárodného súdneho dvora, Kapitola II, čl. 35 (2).

²² Štatút medzinárodného súdneho dvora, Kapitola II, čl. 35 (3).

²³ Štatút medzinárodného súdneho dvora, Kapitola III, čl. 42 (1).

zívna a v rámci ústneho jednania sa môže pred Súdnym dvorom objaviť aj hlava štátu, či iný vysoký predstaviteľ daného štátu.²⁴

Článok 40 Pravidiel MSD stanovuje, že všetky úkony pred súdom, konané v zastúpení, musia byť vykonané práve zástupcami. Ten istý článok ďalej stanovuje, že všetky správy adresované zástupcom, sa považujú za adresované priamo stranám. Pre efektívnejšie a jednoduchšie komunikovania sa ustálil úzus, že jednotlivé štáty majú svojich zástupcov so sídlom v rámci Holandska.²⁵ Aj preto je v súčasnosti bežné, že jednotlivé štáty majú umiestnené, či už v Hágu, alebo inom holandskom meste, svoje diplomatické misie. Zástupcov si vyberá štát a je na jeho zväžení ako kvalifikovaného človeka si zvolí. V praxi je najčastejším prípadom zástupcu právny poradca fungujúci v rámci ministerstva spravodlivosti. O zvolení zástupcu informuje štát Súdny dvor prostredníctvom svojej stálej misie písomnou notifikáciou. V komentári k Štatútu MSD sa uvádza, že v histórii došlo k piatim prípadom, kedy si štáty zvolili cudzieho štátneho príslušníka za svojho zástupcu.²⁶

Okrem zástupcov, sa štátom priznáva aj právo na právnych zástupcov a poradcov.²⁷ Títo by mali spĺňať podmienky vysokého právnického vzdelania, no presne vymedzené požiadavky na výkon tejto funkcie stanovené nie sú. Je tak opäť v dispozícii štátu, koho si zvolí. Ako zástupcovia, tak aj právni zástupcovia a poradcovia, využívajú diplomatické privilégia a imunity.²⁸

Čo sa týka posudkovej činnosti, tá v časoch Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti (PCIJ) nebola vymedzená. Niektorí odborníci sa ešte pred založením OSN nevedeli zhodnúť na tom, kto by mal byť oprávnený žiadať o posudky zo strany Súdneho dvora. Na konferencii v Dumbarton Oaks preferovali výlučnú kompetenciu Bezpečnostnej Rady OSN, Výbor právnikov vo Washingtone zase tvrdil, že podobnej kompetencii by sa malo dostať aj Valnému zhromaždeniu. Nedokázali sa však zhodnúť, preto sa rozhodli zveriť rozhodnutie tvorcom Charty OSN, ktorí prostredníctvom špeciálneho výboru rozhodli, že právo žiadať MSD o posudok môže Valné zhromaždenie, ale aj Bezpečnostná rada OSN. Valné zhromaždenie môže odobriť prípad, keď o posudok chcú žiadať ostatné orgány a špecializované organizácie, ktoré sú k tomu oprávnené.²⁹ Takýmito organizáciami sa rozumejú organizácie alebo medzinárodné orgány, ktoré majú uzavretú dohodu s OSN o vzájomných vzťahoch.³⁰ Doposiaľ boli podané pred MSD len štyri žiadosti o posudok od takýchto organizácií, a to jedna od

²⁴ ZIMMERMANN, et al.: A Statute of The International Court of Justice – A commentary, Oxford, 2006. str. 969.

²⁵ ZIMMERMANN, et al.: A statute of The International Court of Justice- A commentary. Oxford, 2006. str. 970.

²⁶ ZIMMERMANN, et al.: A statute of The International Court of Justice- A commentary. Oxford, 2006. str. 971.

²⁷ Pravidlá Medzinárodného súdneho dvora, čl. 42 (2).

²⁸ Pravidlá Medzinárodného súdneho dvora, čl. 43.

²⁹ Charta OSN, Kapitola XIV, čl. 96 (1, 2) a Štatút MSD, Kapitola IV, čl. 65 (1, 2)

³⁰ M. Amr, Sameh Mohamed: The Role of the International Court of Justice as the Principal Judicial Organ of the United States, str. 64.

Medzinárodnej námornej organizácie, jedna od UNESCO a dve od Svetovej zdravotníckej organizácie.³¹

2.2. Medzinárodný trestný súd (ICC)³²

Medzinárodný trestný súd, založený Rímskym štatútom Medzinárodného trestného súdu,³³ so sídlom v holandskom Haagu,³⁴ je prvým stálym trestným súdom s právomocou vykonávať jurisdikciu nad osobami za najzávažnejšie trestné činy podľa medzinárodného práva. Je len akýmsi doplnkom k vnútroštátnym trestným jurisdikciám.³⁵ Za zmienku stojí aj spomenúť, že ICC nie je orgánom OSN, tak ako napríklad MSD, ICTY, či ICTR, keďže nebol zriadený na základe žiadneho dokumentu z dielne OSN.³⁶ Trestné činy spadajúce do právomoci ICC a skutkové podstaty týchto trestných činov sú vymedzené v Rímskom štatúte.³⁷

Pri otázke samotného *locus standi* pred ICC, treba brať na zreteľ najmä článok 25 Rímskeho štatútu a nasledujúce, podľa ktorého má Súd jurisdikciu nad fyzickými osobami. Taká osoba, ktorá spácha trestný čin v jurisdikcii ICC, je individuálne zodpovedná a podlieha potrestaniu za takýto trestný čin v jurisdikcii Súdu, odhliadnuc od toho či táto osoba:

- a) spácha trestný čin ako jednotlivec, spolu s inými osobami alebo prostredníctvom inej osoby a to bez ohľadu na to, či táto iná osoba je trestnoprávne zodpovedná alebo nie je,
- b) prikáže, dojená alebo vyvolá spáchanie takého trestného činu, ktorý v skutočnosti nastane alebo sa oň pokúsi,
- c) pomáha, podporuje alebo inak napomáha pri spáchaní takého trestného činu alebo pri pokuse o jeho spáchanie vrátane poskytnutia prostriedkov na jeho spáchanie, a to s cieľom uľahčiť jeho spáchanie,
- d) iným spôsobom pomáha pri spáchaní alebo pri pokuse o spáchanie takého trestného činu skupinou osôb konajúcich so spoločným cieľom. Takéto napomáhanie musí byť úmyselné a musí
 - I. sa diať s cieľom podporovať trestnú činnosť alebo trestný zámer skupiny tam, kde takáto činnosť alebo zámer znamená spáchanie trestného činu v rámci jurisdikcie Súdu, alebo
 - II. sa diať so znalosťou úmyslu skupiny spáchať tento trestný čin,
- e) v súvislosti s trestným činom genocídy priamo a verejne navádza druhých spáchať genocídu,

³¹ MIHÁLIK, J.: Rozsudková a posudková činnosť Medzinárodného súdneho dvora, Diplomová práca, Právnická fakulta MU, 2011.

³² Podrobnejšie o ICC v príspevku I. Fabianovej s názvom „Medzinárodné trestné súdy ako špecializované súdne orgány“.

³³ Rome Statute of the International Criminal Court.

³⁴ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 1. časť, čl. 3.

³⁵ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 1. časť, čl. 1.

³⁶ Rezolúcie UNSC v prípade ICTY a ICTR, Charta OSN v prípade MSD.

³⁷ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 2. časť, čl. 5-9.

- f) pokúša sa spáchať takýto trestný čin konaním, ktorým sa začína jeho realizácia, prostredníctvom podstatného kroku, ale trestný čin nenastane vzhľadom na okolnosti nezávislé od úmyslov osoby. Ale osoba, ktorá sa vzdá úsilia spáchať trestný čin alebo inak zabráni dokonaniu tohto trestného činu, nepodlieha potrestaniu podľa tohto štatútu za pokus spáchať tento trestný čin, ak sa táto osoba úplne a dobrovoľne vzdala trestného zámeru.³⁸

Rímsky štatút ICC tiež zbavuje medzinárodnoprávnej zodpovednosti osoby v rámci ICC, ktoré v čase údajného spáchania trestného činu nedovŕšili vek 18 rokov.³⁹ To však nevyníma spod jurisdikcie ICC tie osoby, ako sa uvádzalo vyššie, ktoré spáchajú trestný čin spolu s osobami, ktoré nedovŕšili 18 rokov alebo prostredníctvom takýchto osôb.

Rímsky štatút teda podmieňuje priznanie *locus standi* dovŕšením 18 rokov, nespája ho s plnoletosťou, resp. právnou subjektivitou podľa vnútroštátneho práva. Takáto formulácia *locus standi* je zrejma a žiaduca práve pre rôznorodé vymedzenie týchto inštitútov vo vnútroštátnych právnych poriadkoch rôznych krajín.

Rímsky štatút zakotvuje aj tzv. irelevantnosť úradného postavenia, čo v skratke znamená, že jurisdikcia ICC siaha na všetky osoby podľa tohto štatútu, nezohľadňuje ich úradné postavenie. Najmä úradné postavenie hlavy štátu alebo predsedu vlády, člena vlády alebo parlamentu, voleného zástupcu alebo vládneho predstaviteľa v žiadnom prípade nezabavuje osobu trestnoprávnej zodpovednosti podľa tohto štatútu a ani nepredstavuje osobitný dôvod na zníženie trestu. Dokonca ani imunity alebo osobné procesné pravidlá, ktoré sa môžu pripájať k úradnému postaveniu osoby, a to či už podľa vnútroštátneho alebo medzinárodného práva, nebránia ICC vykonávať svoju jurisdikciu nad takouto osobou.⁴⁰ Rovnako tak aj vojenský veliteľ alebo osoba efektívne konajúca ako vojenský veliteľ je trestnoprávne zodpovedná za trestné činy v jurisdikcii Súdu spáchané silami pod ich efektívnym velením a riadením alebo pod ich efektívnou autoritou a riadením, podľa toho, o aký prípad ide, v dôsledku ich zlyhania náležite riadiť takéto sily, kde

- a) tento vojenský veliteľ alebo osoba vedeli alebo na základe okolností v tom čase mali vedieť, že sily páchali alebo sa chystali spáchať takéto trestné činy a
- b) neuskutočnili všetky potrebné a primerané opatrenia v rámci svojej právomoci na zabránenie alebo potlačenie ich spáchania alebo nepredložili vec kompetentným orgánom na vyšetrenie a trestné stíhanie.⁴¹

Nadriadený je trestnoprávne zodpovedný aj za trestné činy v jurisdikcii ICC, ktoré spáchali podriadení pod jeho efektívnou autoritou a riadením ako výsledok jeho neschopnosti náležite riadiť takých podriadených.⁴² Z uvedeného možno vyvodiť, že Rímsky štatút, pri vojenských veliteľoch a iných osobách efektívne konajúcich ako vojenský veliteľia, uplatňuje princíp objektívnej zodpovednosti. V ostatných prípa-

³⁸ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 2. časť, čl. 25.

³⁹ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 2. časť, čl. 26.

⁴⁰ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 2. časť, čl. 27 (1, 2).

⁴¹ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 2. časť, čl. 28 a).

⁴² Ďalšie podmienky vid': Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 2. časť, čl. 28 b).

doch, ktoré takto nevymedzuje Rímsky štatút, sa uplatňuje subjektívna zodpovednosť, teda v prípadoch keď sa objektívne znaky spáchali úmyselne a vedome.⁴³

Ďalšou osobitosťou v úprave v Rímskom štatúte je absencia premlčacej lehoty. Dokument jasne stanovuje, že na trestné činy podľa tohto štatútu sa nevzťahuje žiadna premlčacia doba.⁴⁴

V súvislosti s *locus standi* pred týmto súdnym orgánom je nevyhnutné hovoriť o dôvodoch na vylúčenie trestnej zodpovednosti.⁴⁵ ICC určuje uplatniteľnosť týchto dôvodov pre prípad na ktorom pracuje, v súlade s Rímskym štatútom. Pri súdnom pojednávaní môže ICC zväžiť aj iné dôvody na vylúčenie trestnej zodpovednosti, kde sú takéto dôvody odvodené od uplatniteľného práva.⁴⁶

2.3. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY) a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (ICTR)

Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu⁴⁷ bol zriadený na základe rezolúcií Bezpečnostnej rady OSN č. 808 (1993) z 22. februára a č. 827 (1993) z 25. mája 1993, ako reakcia na závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva na území bývalej Juhoslávie od roku 1991 a s tým súvisiace ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti.⁴⁸ ICTY nebol zriadený ako stály súdny orgán, pretože sa predpokladalo, že svoju úlohu naplní do roku 2011, čo sa však nepodarilo. Sídlo ICTY sa nachádza takisto v holandskom Haagu.

Pred tento súdny orgán majú *locus standi* len fyzické osoby, žiadne organizácie, právnické osoby, politické strany a podobne, nemôžu stáť pred týmto orgánom.⁴⁹ Fyzické osoby môžu byť stíhané týmto tribunálom, ak závažne porušili, alebo nariaďovali závažné porušenie Ženevských dohovorov,⁵⁰ menovite za nasledujúce činy proti osobám alebo majetku, chránených ustanoveniami tohto dohovoru:

- a) úmyselné zabitie,
- b) mučenie alebo neľudské zaobchádzanie, vrátane biologických pokusov,
- c) úmyselne spôsobené veľké utrpenie alebo vážne ublíženie na zdraví,
- d) rozsiahle zničenie alebo spreneverenie majetku, neoprávneným vojenským zásahom a vykonaním protiprávných a svojvoľných činov,
- e) prinútenie vojnového zajatca alebo civilistu slúžiť v ozbrojených silách nepriateľskej mocnosti,
- f) úmyselne upretie vojnovému zajatcovi alebo civilistovi právo na spravodlivý a riadny súdny proces,

⁴³ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 2. časť, čl. 30.

⁴⁴ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 2. časť, čl. 29.

⁴⁵ Podrobnejšie pozri: Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 2. časť, čl. 31.

⁴⁶ Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, 2. časť, čl. 21; postupy súvisiace so zvažovaním takého dôvodu musia byť ustanovené v Pravidlách súdneho konania a vykonávania dôkazov.

⁴⁷ International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY).

⁴⁸ Updated Statute of the ICTY, Article 1.

⁴⁹ Updated Statute of the ICTY, Article 6.

⁵⁰ Geneva Conventions of 12 August 1949.

- g) protiprávna deportácia alebo transfer alebo protiprávne väznenie civilistu,
- h) použitie civilistov ako rukojemníkov.⁵¹

Jednotlivci môžu byť okrem spomínaného porušovania Ženevských dohovorov stíhaný týmto orgánom aj za ďalšie trestné činy – porušovanie vojnového práva alebo obyčají (zvyklostí) vojny, spáchanie genocídy, zločiny proti ľudskosti. Náležitosti týchto trestných činov sú jasne vymedzené v Štatúte ICTY.⁵²

Individuálnu trestnú zodpovednosť nesú za tieto trestné činy osoby, ktoré takéto trestné činy aj plánovali, pripravovali alebo nakoniec vykonávali. Tak ako pri ICC, tak aj pri ICTY je zavedený inštitút irelevantnosti úradného postavenia, čo znamená že jurisdikcia ICC siahna na všetky osoby podľa tohto štatútu, nezohľadňujúc ich úradné postavenie.⁵³

Azda najdôležitejším rozdielom medzi ICC a ICTY je spomínaný stály charakter ICC, a teritoriálna jurisdikcia ICTY, ktorá sa v tomto smere vzťahuje na územie bývalej Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávie, zahrňujúc zemský povrch, vzdušný priestor a teritoriálne vody.⁵⁴

Podobne môžeme načrtnúť aj Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu so sídlom v Arushi (Tanzánia).⁵⁵ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 955 (1994) z 8. novembra 1994 zakladá tento súdny orgán ako reakciu na genocídu v Rwande v roku 1994, ktorá si vyžiadala viac ako 800. 000 nevinných obetí počas necelých 100 dní.⁵⁶

V rámci riešenia tohto nechutného aktu má ICTR obdobné právomoci ako ICTY v rámci svojej pôsobnosti. Tak ako pri ICTY, tak aj v prípade ICTR je oprávnený štát pred týmto orgánom iba fyzická osoba – jednotlivec.⁵⁷ Osobná pôsobnosť ICTR sa vzťahuje na:

- a) všetky fyzické osoby zodpovedné za vážne porušenie medzinárodného práva, ktoré boli spáchané na území Rwandy,
- b) občanov Rwandy, zodpovedných za vážne porušenie medzinárodného práva, ktoré boli spáchané na území susedných štátov.

Časová a vecná pôsobnosť je stanovená na trestné činy spáchané od 1. januára 1994 do 31. decembra 1994. Trestné činy sú vymedzené v Štatúte v troch podobách – genocída, zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny.⁵⁸

Jurisdikcia ICTY a ICTR je veľmi blízka ICC takmer vo všetkých otázkach, teda aj otázok týkajúcich *locus standi*, keďže Rímsky štatút bol inšpirovaný predchádzajúcimi štatútmi trestných tribunálov (ICTY a ICTR) a mnoho inštitútov, najmä v súvislosti s

⁵¹ Updated Statute of the ICTY, Article 2.

⁵² Updated Statute of the ICTY, Article 3-5.

⁵³ Updated Statute of the ICTY, Article 7.

⁵⁴ Updated Statute of the ICTY, Article 8.

⁵⁵ UNSC Rezolúcia č. 977 z 22. februára 1995.

⁵⁶ Oficiálna web stránka ICTR, zdroj:

http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/medzinarodne_sudne_institucie-medz_trestny_tribunal_pre_rwandu.

⁵⁷ Statute of the ICTR, Article 5.

⁵⁸ Statute of the ICTR, Article 5-7.

locus standi, ustanovených vyššie⁵⁹ sa istým spôsobom dopĺňa, prekrýva, a v určitých smeroch aj splyva s inštitútmi ICTY a ICTR.⁶⁰

2.4. Stály arbitrážny dvor (PCA)

Stály arbitrážny dvor so sídlom v Haagu bol zriadený na základe Haagskeho dohovoru o mierovom riešení sporov z r. 1899, ktorý bol výsledkom I. Haagskej mierovej konferencie. Štatút PCA je súčasťou uvedeného dohovoru, revidovaného počas II. Haagskej mierovej konferencie v r. 1907. Činnosť PCA z administratívneho hľadiska zabezpečuje Medzinárodná kancelária (International Bureau) na čele s generálnym tajomníkom. Čo sa týka samotného práva stáť pred Stálym arbitrážnym dvorom, týmto právom disponujú štáty, ktoré sú zároveň stranami spomínaného dohovoru. V súčasnosti podpísalo jeden z dohovorov alebo oba dokumenty presne 115 štátov, vrátane Slovenskej republiky.⁶¹

Stály arbitrážny dvor rozhoduje spory, ktoré mu predložia štáty. Následne si vyberú z príslušného zoznamu určitý počet osôb, ktoré na základe dohodnutého kompromisu poveria funkciou rozhodcov. Ak sa strany nedohodnú, môže každá z nich vybrať po 2 členov PCA, z ktorých len jeden môže byť štátnym príslušníkom spornej strany. Takto vybratí rozhodcovia vyberú zo zoznamu ďalšieho rozhodcu (tzv. vyššieho rozhodcu) tak, aby bol ich počet nepárny. V prípade, že sa na tomto rozhodcovi nedohodnú, menuje ho tretí štát určený stranami sporu.⁶²

2.5. Medzinárodný tribunál pre morské právo (ITLOS)

Medzinárodný tribunál pre morské právo so sídlom v Hamburgu⁶³ je súdny orgán, ktorý vznikol na základe Dohovoru OSN o morskom práve⁶⁴ pre účely riešenia sporov vzniknutých najmä v súvislosti s nejednotným výkladom a aplikáciou morského práva.⁶⁵ Je zjavné, že *locus standi* pred touto inštitúciou je obdobné ako u iných súdnych orgánov z dielne OSN. Štatút ITLOS stanovuje, že tribunál je otvorený všetkým štátom Dohovoru,⁶⁶ tzv. States Parties, ktoré sú definované týmto dohovorom ako štáty, ktoré vyjadrili súhlas byť viazaný Dohovorom, a pre ktoré je tento Dohovor v platnosti.⁶⁷ Takýchto State Parties je v súčasnosti 162, medzi ktoré sa zaraďuje aj

⁵⁹ Pozri oddiel 2. 2 Medzinárodný trestný súd (ICC).

⁶⁰ Porovnaj Statute of the ICTR, Statute of the ICTY a Rome statute.

⁶¹ Oficiálna web stránka PCA, zdroj: http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1038.

⁶² Oficiálna web stránka Ministerstva zahraničných vecí, zdroj: http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/medzinarodne_sudne_institucie-staly_arbitrazny_dvor.

⁶³ United Nations Convention on the Law of the Sea, Annex VI. Statute of the International Tribunal for the Law of the Sea, Article 1 (2).

⁶⁴ United Nations Convention on the Law of the Sea, Annex VI. Statute of the International Tribunal for the Law of the Sea, Article 1 (1).

⁶⁵ Oficiálna web stránka ITLOS, zdroj: <http://www.itlos.org/index.php?id=8&L=0>.

⁶⁶ United Nations Convention on the Law of the Sea, Annex VI. Statute of the International Tribunal for the Law of the Sea, Section 2, Article 20 (1).

⁶⁷ United Nations Convention on the Law of the Sea, Part I, Article 1, 2. (1).

Slovenská republika. Asi najväčšiu pozornosť treba venovať, pri skúmaní *locus standi*, ešte jednej špecifickej entite, ktorá sa tiež považuje za State Party, a to Európske spoločenstvo, dnes už jej nástupcu – Európsku úniu.⁶⁸ Je jedinou stranou tohto multilaterálneho dohovoru, ktorá je rozdielna od štátu. Preto nemôžeme jednoznačne povedať, že *locus standi* pred ITLOS majú výlučne štáty, nesieme totiž opomenúť tak významnú inštitúciu rôznu od štátu akou je Európska únia.

Takisto je ITLOS otvorený aj ostatným entitám, rozdielnym od State Parties v akomkoľvek spore, za predpokladu postupovania presne podľa časti XI Dohovoru⁶⁹ alebo dohody udeľujúcej pôsobnosť tribunálu, ktorá je akceptovaná všetkými stranami daného sporu.⁷⁰ Ako vidíme, Dohovor hovorí o entitách a nie o štátoch ako o subjektoch oprávnených stáť pred ITLOS, z čoho možno vyvodit', že aj entity, ktoré nemajú povahu štátu, majú dvere otvorené do Medzinárodného tribunálu pre morské právo, a teda možno hovoriť o *locus standi* aj pre iné entity, ktoré, pravda, musia splniť podmienky uvedené v Štatúte.⁷¹ Túto koncepciu posilňuje a dokazuje aj „precedens – Európska únia“.

2.6. Európsky súd pre ľudské práva

Tento medzinárodný súdny orgán na európskej úrovni bol založený Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd.⁷² Do jeho právomoci zahŕňame všetky otázky týkajúce sa výkladu a aplikácie dohovoru a jeho protokolov, ktoré sú mu predložené.⁷³

Problematiku *Locus standi* pred týmto súdom riešia článok 33 a nasledujúce. V medzištátnych sporoch každá tzv. Vysoká zmluvná strana môže predložiť súdu na preskúmanie každé porušenie ustanovení Dohovoru a jeho protokolov, za ktoré podľa jej názoru nesie zodpovednosť iná Vysoká zmluvná strana.⁷⁴ Dohovor síce nepodáva legálnu definíciu Vysokoj zmluvnej strany, ale z praxe je zrejmé, že Vysokými zmluvnými stranami sa majú na mysli najmä štáty, keďže do prijatia Lisabonskej zmluvy boli takými Vysokými zmluvnými stranami výlučne štáty. Spomínaná Lisabonská zmluva však umožňuje, aby sa takouto Vysokou zmluvnou stala aj Európska únia ako subjekt medzinárodného.⁷⁵

⁶⁸ Oficiálna web stránka ITLOS, zdroj: <http://www.itlos.org/index.php?id=8&L=0>.

⁶⁹ United Nations Convention on the Law of the Sea, Part XI.

⁷⁰ United Nations Convention on the Law of the Sea, Annex VI. Statute of the International Tribunal for the Law of the Sea, Section 2, Article 20 (2).

⁷¹ United Nations Convention on the Law of the Sea, Annex VI. Statute of the International Tribunal for the Law of the Sea, Section 2, Article 20 (2).

⁷² Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Hlava II, čl. 9.

⁷³ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Hlava II, čl. 32; v súlade s čl. 33, 34, 46 a 47.

⁷⁴ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Hlava II, čl. 33.

⁷⁵ Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, Lisabon, 13. december 2007, Protokol k čl. 6 ods. 2 Zmluvy o EÚ o pristúpení únie k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, čl. 1.

Z uvedeného vyplýva, že doterajší úzus o výlučnom *locus standi* štátov pred ESLP v medzištátnych sporoch podľa článku 33 Dohovoru, bol prelomený bezprecedentným umožnením prístupu Európskej únii k Dohovoru. Ďalšie rozšírenie okruhu Vysokých zmluvných strán o entity rozdielne od štátov sa však vzhľadom na politickú situáciu v najbližšej budúcnosti nepredpokladá.

V prípade individuálnych sťažností je *locus standi* vymedzené omnoho benevolentnejšie. Totiž súd môže prijímať sťažnosti podané ktorýmkoľvek jednotlivcom, mimovládnu organizáciou alebo skupinou osôb, ktoré sa považujú za poškodené v dôsledku porušenia práv priznaných Dohovorom alebo jeho protokolmi jednou z Vysokých zmluvných strán. Tie sa zaväzujú, že nebudú žiadnym spôsobom brániť účinnému výkonu týchto práv.⁷⁶ Súd však môže prejednávať vec až po vyčerpaní všetkých vnútroštátnych opravných prostriedkov, podľa všeobecne uznávaných pravidiel medzinárodného práva a v lehote šiestich mesiacov odo dňa, keď bolo prijaté konečné rozhodnutie. Dokonca súd nebude posudzovať ani takú individuálnu sťažnosť, ktorá bude anonymná, alebo bude splňať ďalšie náležitosti podľa ustanovení článku 35 Dohovoru a nasledujúcich.

Vysoká zmluvná strana, občanom ktorej je sťažovateľ, má právo predložiť písomné vyjadrenie a zúčastniť sa pojednávania vo všetkých prípadoch prejednávaných komorou a veľkou komorou, a teda pre tieto prípady má *locus standi* pred ESLP vo veciach individuálnych sťažností aj Vysoká zmluvná strana, tzn. štát, prípadne Európska únia. Predseda súdu môže v záujme riadneho výkonu spravodlivosti vyzvať ktorúkoľvek Vysokú zmluvnú stranu, ktorá nie je stranou v konaní alebo ktorúkoľvek zainteresovanú osobu, inú ako sťažovateľ, aby predložili písomné vyjadrenie alebo sa zúčastnili na pojednávaniach.⁷⁷

2.7. Súdny dvor Európskej únie (CJEU)⁷⁸

Základný právny rámec, ktorým je založený Súdny dvor Európskej únie, je Protokol č. 3 o Štatúte Súdneho dvora Európskej únie.⁷⁹ Z uvedeného vyplýva (tak ako aj zo samotného názvu), že Súdny dvor EÚ je súdnym orgánom Európskej únie a v spolupráci s vnútroštátnymi súdmi členských štátov dohliada na uplatňovanie a jednotný výklad práva Únie. Od vzniku Súdneho dvora Európskej únie v roku 1952 spočíva jeho úloha v zabezpečení dodržiavania práva pri výklade a uplatňovaní zmlúv. Súdny dvor Európskej únie sídli v Luxemburgu a skladá sa z troch súdov: Súdneho dvora, Všeobecného súdu (zriadeného v roku 1988) a Súdu pre verejnú službu (zriadeného v roku 2004). Tieto tri súdne orgány vydali od začiatku svojej činnosti približne 15 000 rozsudkov.⁸⁰

⁷⁶ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Hlava II, čl. 34.

⁷⁷ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Hlava II, čl. 36.

⁷⁸ Court of Justice of the European Union.

⁷⁹ Úradný vestník Európskej únie, Protokol (č. 3) o Štatúte Súdneho dvora EÚ, čl. 1.

⁸⁰ Oficiálna web stránka Súdneho dvora EÚ, zdroj: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/.

Súdny dvor rozhoduje prostredníctvom konania prejudiciálneho alebo riadneho. Pri návrhu na začatie prejudiciálneho konania, *locus standi* majú vnútroštátne súdne orgány členských štátov EÚ, ktoré sú sudcami všeobecného práva v oblasti práva Únie. Tie sa v niektorých prípadoch môžu, no v niektorých musia obrátiť na Súdny dvor so žiadosťou o upresnenie výkladového bodu práva Únie, aby napríklad mohli posúdiť súlad vnútroštátnej právnej normy s právom Únie.

V rámci prejudiciálneho konania môže tiež každý občan Únie dať podnet na upresnenie obsahu právnej normy Únie, ktorá sa ho dotýka. Totižto, aj keď prejudiciálny návrh môže byť podaný iba vnútroštátnym súdnym orgánom, na konaní prebiehajúcim pred Súdnym dvorom sa môžu zúčastniť všetci účastníci konania pred takýmto súdnym orgánom, členské štáty a inštitúcie Únie, čo z istého uhla pohľadu priznáva *locus standi* aj jednotlivcom, nie však v pravom slova zmysle.⁸¹

Čo sa týka Súdu pre verejnú službu Európskej únie, je tento súd v prvom stupni príslušný rozhodovať spory medzi Úniou a jej zamestnancami na základe článku 270 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, vrátane sporov medzi orgánmi alebo inými subjektmi a ich pracovníkmi, pre ktoré je príslušný Súdny dvor Európskej únie.⁸²

⁸¹ Oficiálna web stránka Súdneho dvora EÚ, zdroj: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/.

⁸² Úradný vestník Európskej únie, Protokol (č. 3) o Štatúte Súdneho dvora EÚ, Príloha I Súd pre verejnú službu EÚ, čl. 1.

Procesné pravidlá a postavenie účastníkov v konaní pred medzinárodnými súdmi

Martin Blaha

1. Medzinárodný súdny dvor

Medzinárodný súd spravodlivosti¹ (ďalej len "MSD" alebo "Súd") je hlavným súdnym orgánom Organizácie spojených národov (ďalej len "OSN").² Bol zriadený Štatútom MSD³ (ďalej len "Štatút") (ktorý je súčasťou Charty OSN) v roku 1945 a o rok neskôr nahradil Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti (ďalej len "SDMS").⁴ SDMS bol prvým celosvetovým medzinárodným súdom a bol založený v súlade s článkom XIV Paktu Spoločnosti národov⁵ Štatútom SDMS.⁶ Úlohou MSD je poskytnúť mierové riešenia medzinárodných rozporov medzi štátmi tak, aby medzinárodný mier, bezpečnosť a spravodlivosť neboli ohrozené.⁷ MSD sídli v Mierovom Paláci v Haagu.

Ako uvádza Rosenne z Max Planck Encyclopedia of Public International Law ku MSD, jurisdikcia je spojenie medzi všeobecnou, politickou úrovňou diplomatickej fázy sporu a fungovaním súdu, ktorý sa zhostil prípadu / právneho sporu.⁸ Bez jurisdikcie k danému prípadu je súd bezmocný. Pri postavení účastníkov pred MSD sa zaoberáme hl. tzv. personálnou jurisdikciou / *iurisdictio racione personae* a vecnou jurisdikciou / *iurisdictio racione materiae*. Pred MSD prebieha buď sporové alebo posudkové konanie.

V druhovo prvej skupine prípadov (právne spory) sú subjekty pozitívne vymedzené čl. 34 ods. 1 Štatútu MSD v súlade s ktorým, iba štáty môžu byť stranami v sporoch pred MSD (prvá podmienka personálnej jurisdikcie, pričom podmienky musia spĺňať obe strany sporu pri predkladaní sporu, počas procesného konania a v čase vydania rozhodnutia).⁹ A teda jednotlivci, korporácie, časti federálnych štátov, mimovládne organizácie alebo orgány OSN sú vylúčené z priamej participácie v prípadoch v postavení sporových strán. Napriek tomu však MSD podľa čl. 34 ods. 2 a 3 Štatútu môže v súlade s Pravidlami MSD (ďalej len "Pravidlá") žiadať od medzinárodných verejných organizácií informácie relevantné k prípadu prejednávaniu pred MSD

¹ Domovská stránka MSD: <http://www.icj-cij.org/homepage/indexphp?lang=en>.

² Os. cit. pre OSN: <http://www.un.org/en/>.

³ Štatút MSD: <http://www.icj-cij.org/documents/indexphp?p1=4&p2=2&p3=0>.

⁴ Charta OSN, vid'. Vyhláška ministra zahraničných vecí 30/1947 Sb. o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, alebo pre záväzný text: <http://www.un.org/en/documents/charter/>.

⁵ Vid' čl. 14 Paktu Spoločnosti národov: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp.

⁶ Štatút SDMS: http://www.worldcourts.com/pcij/eng/documents/1920.12.16_statute.htm.

⁷ Pozri čl. 2 ods. 3 Charty OSN: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>.

⁸ Rosenne, S.: *International Court of Justice (ICJ)*, part 57: http://www.mpepil.com/subscriber_article?script=yes&id=/epil/entries/law-9780199231690-e34&recno=56&letter=l.

⁹ Pozri čl. 34 ods. 1 Štatútu ICJ: <http://www.icj-cij.org/documents/indexphp?p1=4&p2=2&p3=0>.

a má obdržať také informácie, pokiaľ sú poskytnuté takými organizáciami na základe ich vlastnej iniciatívy.¹⁰ Zároveň, hocikedy zakladajúci inštrument verejnej medzinárodnej organizácie alebo dohovor prijatý v rámci takej organizácie je posudzovaný v prípade pred MSD, má MSD povinnosť pomocou svojich orgánov s týmto týkajúcu sa organizáciu oboznámiť a poskytnúť jej kópie všetkých písomných častí procesu sporu.

Druhou podmienkou je, že štáty musia byť buď stranou zúčastnenou na Štatútu MSD (či už sú alebo nie sú členom OSN) alebo iným štátom, ktorý spĺňa podmienky dané Bezpečnostnou radou na základe čl. 35 Štatútu pre iné štáty.

Vzhľadom na článok 93 ods. 1 kapitoly 14 Charty OSN,¹¹ všetci členovia OSN sú *ipso facto* stranami Štatútu MSD (pozri momentálny zoznam štátov oprávnených vystupovať pred MSD¹²). Štáty, ktoré nie sú členmi OSN môžu pristúpiť k Štatútu MSD na základe podmienok stanovených od prípadu k prípadu Generálnym zhromaždením OSN na základe odporúčania Bezpečnostnej rady OSN v súlade s čl. 93 ods. 2 Charty OSN.¹³ Otázkou ostáva, či polo – nezávislé štáty (napr. v dôsledku dekolonizácie) majú prístup k MSD.¹⁴ Ku príkladu, dva štáty – Cookove ostrovy a Niue – pristúpili k Dohovoru OSN o morskom práve,¹⁵ kde sa obligatórne stanovujú možnosti pre mierové riešenie sporov, pričom jednou z nich je MSD. Pokiaľ je štatút MSD vykladaný tak, že iba nezávislé štáty majú prístup k súdu, strany spomínaného dohovoru, ktoré si vybrali MSD na vyriešenie ich sporov, ostanú s nevyriešeným problémom voči polo-samostatnému štátu v spore ohľadom daného dohovoru. Toto teoretizovanie by však bolo pravdepodobne vyriešené tak, že namiesto týchto štátov by bol procesnou stranou Nový Zéland, ktorý za nich nesie v medzinárodných vzťahoch zodpovednosť.

Od roku 1949 a vydania posudku MSD vo veci Náhrady škôd vzniknutých v službách OSN¹⁶ uznal MSD možnosť OSN podať návrh na konanie proti štátu vo veci náhrady škôd, resp. zranení utrpenej samotným OSN ako organizáciou a samotným štátom, ktorého jednotlivec je vo veci zainteresovaný v pozícii poškodeného.¹⁷ Samozrejme to neznamená, že OSN môže žalovať pred MSD.

¹⁰ Pravidlá MSD: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=3&p3=0>.

¹¹ Vid' čl. 93 kapitola 14 Charty OSN: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter14.shtml>.

¹² Štáty oprávnené byť stranami pred MSD: <http://www.icj-cij.org/jurisdiction/index.php?p1=5&p2=1&p3=1&sp3=a>.

¹³ Rosenne, S.: *International Court of Justice (ICJ)*, part 59: http://www.mpepil.com/subscriber_article?script=yes&id=/epil/entries/law-9780199231690e34&recno=56&letter=I.

¹⁴ Os. cit., part 60.

¹⁵ Dohovor OSN o morskem práve: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf.

¹⁶ Posudok vo veci Náhrady škôd vzniknutých v službách OSN: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=41&case=4&code=isun&p3=5>.

¹⁷ Os. cit. pozn. pod č. 15, part 61.

V prípade *iusdictio racione materiae* je jurisdikcia založená na súhlase, pričom čl. 36 načrtáva 4 možnosti vyjadrenia súhlasu a pristúpenia k jurisdikcii MSD (bez ohľadu na to, či štát je ale nie je členom OSN).

Čl. 36 ods. 1 stanovuje, že štáty môžu spor súdu posunúť, je to teda jurisdikcia založená na „špeciálnej dohode“ alebo „kompromise“, kde sa jedná o explicitný dobrovoľný súhlas oboch štátov, ktoré si takto želajú spor vyriešiť a teda u nich existuje dobrá vôľa sa rozhodnutiu súdu aj podriaďiť. Hovoríme teda o konsenzuálne jurisdikcii (*ex consensu advenit iusdictio*).

Čl. 36 ods. 1 sa v druhej časti venuje vecnej jurisdikcii MSD, ktorá ustanovuje pôsobnosť dvoru na všetky záležitosti vyplývajúce hlavne z Charty OSN alebo iných platných a účinných medzinárodných dohôd a dohovorov. Mnoho dnešných dohôd¹⁸ obsahuje tzv. „klauzuly o podrobení sa výkonu rozhodnutia MSD“, ktoré môžu nastúpiť do účinnosti okamžite pri vzniknutí určitých sporov, alebo až na základe odkladacej podmienky, keď strany zlyhajú riešiť spor mediáciou, alebo iným mierovým spôsobom riešenia sporov.

V súlade s čl. 36 ods. 2 sa môžu štáty dobrovoľne zaviazat' deklaráciou¹⁹ (rozpoznávame osobitné a všeobecné deklarácie),²⁰ že akceptujú jurisdikciu MSD *ipso facto* bez špeciálnej dohody voči hocikámu inému štátu, pokiaľ druhý štát prijal rovnakú obligáciu v právnych sporoch týkajúcich sa:

- interpretáciu medzinárodnej dohody,
- ľubovoľnú otázku v medzinárodnom práve,
- existenciu hocikákeho faktu, ktorý, pokiaľ by bol dokázaný, spôsobil by porušenie medzinárodnej obligácie,
- povahu a rozsah náhrady škody za porušenie medzinárodnej obligácie.

Môžu byť urobené bez podmienky, alebo na základe podmienky reciprocity na strane niekoľkých alebo niektorých štátov alebo iba na určitý čas.

Čl. 35 ods. 6 zas stanovuje, že MSD má jurisdikciu aj v prípadoch, kde boli spomínané jednostranné deklarácie prehlásené za existencie a voči SDMS a čl. 37 uvádza obdobný prechod jurisdikcie v prípadoch *klauzúl o podrobení sa výkonu rozhodnutia SDMS* na jurisdikciu MSD. Nakoniec, v prípade absencie jasnej jurisdikcie vzniknutej na základe čl. 36 Štatútu, môžeme hovoriť o tzv. *tichom súhlase*, keď je jurisdikcia MSD odvodená konkludentne od *výslovnej akceptácie* odporcu alebo ak odporca v spore odpovedá na obvinenia navrhovateľa.

Napriek tomu, že podmienky prístupu štátov k súdu na základe účinných dohôd špecifikuje Bezpečnostná rada, čl. 35 Štatútu výslovne zakazuje vytvorenie akýchkoľvek podmienok, ktoré by spôsobili nerovnaké právne postavenie štátov pred MSD. Problémom však je postavenie účastníkov vzhľadom na čl. 94 Charty OSN a vynútiteľnosť

¹⁸ Zoznam dohôd s danými klauzulami: <http://www.icj-cij.org/jurisdiction/index.php?p1=5&p2=1&p3=4>.

¹⁹ Zoznam deklarácií štátov prístupujúcich k jurisdikcii MSD: <http://www.icj-cij.org/jurisdiction/index.php?p1=5&p2=1&p3=3>.

²⁰ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, IURA Edition, Bratislava, 2011, s. 171.

rozsudkov. Čl. 94 ods. 1 stanovuje, že každý člen OSN sa zaväzuje riadiť rozhodnutím MSD v akomkoľvek prípade, v ktorom je účastníkom. Tu existuje však faktická nerovnosť, keďže vec, kde sa štát odmieta podriaďovať rozsudku môže byť vzatá pred Bezpečnostnú radu na vynútenie, ale pokiaľ sa jedná o stáleho člena Bezpečnostnej rady, je daný rozsudok takmer nevynútiteľný, keďže taký člen má právo veta (pozri prípad Nikaragua. Je tu teda faktická nerovnosť medzi stálymi členmi Bezpečnostnej rady a ostatnými štátmi.

Vzhľadom na vecnú jurisdikciu môže MSD vydávať *poradné posudky*. Poradné posudky sú odpovede a právne zdôvodnenia na otázky položené súdu. Účastníkmi, teda oprávnenými dávať súdu tieto otázky písomnou formou²¹ sú všetky orgány autorizované v súlade s Chartou OSN.²² Jedná sa o určité orgány (v počte 5) a organizácie (v počte 16) OSN. Valné zhromaždenie OSN môže požiadať o posudok v hocijakej právnej otázke, orgány a špecializované agentúry OSN len v otázkach vznikajúcich vzhľadom na rozsah svojej pôsobnosti a aktivít.²³ Kvalitne zhrňuje procesné pravidlá už spomínaná Rosenne v publikácii na Max Planck Encyclopedia of Public International Law.²⁴ Procesné pravidlá pred MSD sú určované viacerými dokumentmi a to Štatútom, Pravidlami a Usmerneniami praxe²⁵ (ďalej len "Usmernenia"), pričom posledné dva dokumenty sú vytvorené súdom samotným v zmysle čl. 30 Štatútu, ktorý stanovuje, že súd má stanoviť pravidlá na vykonávanie jeho funkcií, konkrétne má stanoviť procesné pravidlá. Štatút je obligatórne záväzný pre súd a pre účastníkov sporov, avšak na druhej strane, Pravidlá sú flexibilné. Čl. 101 Pravidiel stanovuje, že strany sporu môžu spoločne navrhnúť čiastočné zmeny alebo doplnenia Pravidiel, pokiaľ to Súd považuje v danom prípade za vhodné.

V roku 2005 bola prijatá nová procedúra na zmenu Pravidiel. Súd už neskúma pravidlá ako celok, ale len potrebné ustanovenia a pokiaľ je potreba, mení / dopĺňa / ruší len tie jednotlivo. Zmena Pravidiel sa uverejňuje na stránke Súdu aj s dátumom vstupu do účinnosti. Súd má vo zvyku vzdať aj tlačové vyhlásenie o prijatí nového ustanovenia. V predchádzajúcom systéme bol oznam o každej zmene aj v preambule Pravidiel, teraz sa zmeny v plnom znení pravidiel označujú hviezdíčkou a poznámkou pod čiarou. SDMS uverejňoval aj proces rozhodovania o zmene pravidiel, avšak MSD túto praktiku nenasleduje, čo je však pod kritikou na základe argumentov tvrdiacich, že *travaux préparatoires* by výrazne napomohli interpretácii Pravidiel.²⁶ V roku 2000 boli k Pravidlám pridané aj Usmernenia, ktoré majú menej formálnu

²¹ Vid' čl. 65 ods. 2 Štatútu MSD: http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0#CHAPTER_IV.

²² Os. cit., ods. 1.

²³ ICJ – How the Court Works <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=6>.

²⁴ Rosenne, S.: *International Court of Justice (ICJ)*, part 74 and further: http://www.mpepil.com/subscriber_article?script=yes&id=/epil/entries/law-9780199231690-e34&recno=56&letter=I.

²⁵ Usmernenia praxe pred MSD: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=4&p3=0>

²⁶ Yee, S.: Notes on the International Court of Justice (Part 1): Arguments for the Publication of the Rule-Making Materials, *Chinese Journal of International Law*, Vol. 7, Issue 3, ps. 691-698, 2008, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1289146.

povahu ako Pravidlá a existujú aj pochyby o ich postavení v hierarchii noriem upravujúcich vystupovanie pred Súdom.²⁷

Čo sa týka samotných prípadov, oficiálne jazyky Súdu sú angličtina a francúzština a Súd prekladá každý dokument do jedného z jazykov (pozri čl. 39 Štatútu), pričom strany sporu sa môžu dohodnúť, že používaný bude len jeden jazyk. V takom prípade sú dokumenty prekladané aj do jazyka, ktorý je pracovným pre členov súdu. Pokiaľ si strana želá použiť iný jazyk ako oficiálny, musí zabezpečiť preklad do jedného z oficiálnych jazykov. Pokiaľ si strany nevyberú jazyk, rozsudok má byť podľa čl. 39 ods. 2 Štatútu vynesenej v oboch oficiálnych jazykoch a Súd má určiť, rozsudok v ktorom jazyku má byť autoritatívny.

Sporové strany pred Súdom zastupujú zmocnenci (agenti), pričom čl. 40 Pravidiel uvádza, že všetky úkony pred súdom konané v zastúpení musia byť vykonané zmocnencami, pričom správy adresované zmocnencom sa považujú za adresované priamo stranám. Zmocnencami sú najčastejšie právni zástupcovia strán, ktorí zvyčajne sídlia v Holandsku v rámci stálej diplomatickej misie. Právnych zástupcov upravuje čl. 42 ods. 2 Štatútu a sú pre nich stanovené náležitosti. Stále je však v dispozícii štátu, koho si zvolí za zástupcov, zmocnencov a poradcov, pričom čl. 43 im priznáva diplomatické privilégia a imunity.

Čo sa týka začiatku konania prípady sú pred Súd prednesené upozornením (jednou stranou alebo spoločne) na *špeciálnu dohodu / kompromis* alebo vyplnením *jednostrannej žiadosti* podľa čl. 40 Štatútu. V každom prípade musia byť indikované strany a meritum sporu. Zahŕnutie iných náležitostí je v tomto štádiu fakultatívne za účelom zachovania možnosti možného súhlasu zo strany odporovateľa vyvedeného na základe aktu pristúpenia k jurisdikcii Súdu počas procesného konania. Povinnosťou strany, ktorá predkladá prípad Súdu musí aj uviesť meno svojho zástupcu (čl. 40 Pravidiel). Odporca má na výber neindikovať, kto ho bude na Súde zastupovať a to môže naznačovať, že táto strana sa na súd nedostaví a nebude sa obhajovať, aj keď to ešte nie je rozhodujúce. Ak už je raz prípad so všetkými potrebnými náležitosťami prednesený pred Súd, je jeho zložka otvorená v Hlavnom zozname a taký prípad môže byť z tohto zoznamu odstránený jedine na základe rozhodnutia Súdu.²⁸

Čo sa týka neúčasti jednej strany v konaní pred Súdom alebo neobhajovania svojej pozície, v súlade s čl. 53 Štatútu je druhá strana oprávnená požiadať Súd, aby rozhodol v jej prospech.²⁹ Pred tým, než tak Súd urobí, musí sa dostatočne uistiť, že má príslušnú jurisdikciu v súlade s čl. 36 a 337 Štatútu, a že domáhaný nárok je dosta-

²⁷ Yee, S., Notes on the International Court of Justice (Part 3): Rule-Making at the Court-Integration, Uniformization, Keeping Existing Article Numbers and Giving Public Notice, *Chinese Journal of International Law*, Vol. 8, Issue 3, ps. 681-694, 2009, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1505178.

²⁸ Zoznam všetkých prípadov MSD: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=2>.

²⁹ Goldmann, M.: *International Courts and Tribunals, Non-Appearance*, Max Planck Encyclopedia of Public International Law: http://www.mpepil.com/subscriber_list_articles_alphabetically?letter=I&pageno=2.

točne podložený faktami a odôvodnený v práve. Neúčast' rozoznávame *úplnú* (pozri prípady *jadrových zbraní*)³⁰ a *čiasťochnú* (pozri prípad *Korfu kanála*).³¹

Samotné konanie pozostáva z dvoch častí a to v konformite s čl. 43 Štatútu z písomnej a ústnej časti. Písomná časť konania vytvára základ pre ústnu časť a pozostáva z komunikácie so súdom cez Register súdu, kde sa stranám posielajú *memoriály, odpovede a repliky* protistrán, ako aj ďalšie písomné podklady (vid'. čl. 43 ods. 1 a 2 Štatútu, čl. 44 až 54 Pravidiel).³² *Náležitosti spisu* sú upravené v čl. 49 Pravidiel a teda má obsahovať uvedenie relevantných faktov, stanovisko strany založené na právnom zdôvodnení a samotný návrh rozhodnutia. *Kontra-memoriál* je v podstate odpoveď na memoriál vo forme jeho vyvrátenia alebo potvrdenia a stanovenie vlastného memoriálu a návrhu rozhodnutia. *Odpovede a repliky* nemajú obsahovať všetku materiú spisov ale venovať sa len otázkam, ktoré sú stále sporné. Súd v podstate do písomnej časti nezasahuje. Na jej usmernenie vydal Praktické Usmernenie II, kde usmerňuje strany, aby podania a argumenty prezentovali jasne a Usmernenie III³³ žiada zdržať sa rozvláčnosti v písomnej časti. Existujú dva spôsoby podávania žalôb a argumentov, *simultánny* a *následný*.

Simultánny spôsob je k dispozícii, jedine ak je prípad prednesený pred súd *špeciálnou dohodou*, pričom často vedie k predĺžovaniu písomnej časti procesu, pričom meritum sporu musí byť plne prednesené pred súd memoriálmi a kontra-memoriálmi, pričom odpovede a repliky sa musia podávať súčasne. Potom nasledujú tri kolá písomných podaní. Tento spôsob sa ale snaží obmedziť Usmernenie I.

Prípady, ktoré sú pred súd prednesené unilaterálne sa riadia následným spôsobom podávania žalôb a argumentov, pričom navrhovateľ podáva ako prvý. V prvom kole sa podáva memoriál a kontra-memoriál, druhé kolo - odpovede a repliky potrebuje súhlas Súdu. Poradie a časové limity sú Súdom alebo predsedajúcim lavice po konzultácii s agentmi (vid'. čl. 31 Pravidiel). Po odovzdaní posledného potrebného dokumentu má prípad status *prípravený na ústne kolo* a teda žiadne ďalšie dokumenty už Súdu nemôžu byť prednesené.

Čo sa týka dôkazných prostriedkov, Štatút kladie dôkazné bremeno na strany sporu bez možnosti Súdu donútiť strany o poskytnutie dôkazov, avšak môže strany požiadať, aby predložili potrebné dôkazy a informácie z dôvodu zaručenia spravodlivosti a prináleží mu dať vypracovať tretím osobám odborné posudky, môže žiadať strany o vysvetlenia v rámci prípadu a v ústnej časti z vlastnej iniciatívy predvolávať a vypočúvať svedkov. Napriek tomu, že Súd nemôže strany donútiť predložiť dôkazy, pokiaľ tak na jeho výzvu neurobia, umožňuje mu čl. 49 Štatútu vydať *formálnu nótu*.

³⁰ Nukleárne testy (Nový Zéland v. Francúzsko): <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=nzf&case=59&k=6b&p3=0>, ako aj: Os. Cit. (Austrália v. Francúzsko): <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=af&case=58&k=78&p3=0>.

³¹ Prípad Korfu kanála: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=cc&case=1&k=cd&p3=0>.

³² Os. cit. pozn. pod č. 20, str. 177.

³³ Os. cit. pozn. pod č. 25.

Ústna časť konania pozostáva z vypočutia súdnych svedkov, expertov, agentov, advokátov a zástupcov strán (čl. 43 ods. 5 Štatútu). Ústne konanie je vedené predsedajúcim sudcovskej lavice a musí byť verejné, jedine že sa súd rozhodne o opaku a strany nežiadajú verejné konanie. Strany sa taktiež môžu dohodnúť, že ústne konanie úplne z procesu vynechajú. Záznam z konania (tzv. *minúty*) sa vyhotovuje pri každom ústnom sedení a uverejňujú sa na stánku Súdu okrem prípadov, keď vypovedajú svedkovia a zároveň je prepis pod embargom až pokiaľ posledný zo svedkov nepredniesol dôkazy.

Vo veci vypočúvania svedkov adoptoval MSD anglo-americký systém vypočúvania svedkov, ktorý sa skladá z troch častí.³⁴ Najprv svedkov vypočúva strana, ktorá ich predvolala, nasleduje krížový výsluch a opätovný výsluch svedka predvolávajúcou stranou. Sudcovia dávajú svedkom zvyčajne otázky pred alebo po poslednom, treťom kole vypočúvania. *Navádzajúce otázky*, hl. tie, ktoré naznačujú odpoveď sú zakázané. V tejto časti procedúry vidno rozdiel od najvyšších súdov, ktoré konajú ako súdy vyššej inštancie a nemusia zisťovať fakty, ktoré sú obstarávané na súde prvej inštancie. Expertní svedkovia sú vypočúvaní na základe tzv. *voir dire*, teda prísahy hovoriť len a jedine objektívnu pravdu. Po vypočutí svedkov je ústne kolo uzavreté a Súd sa odoberie zvažovať rozhodnutie (vid'. čl. 54 Štatútu). Ako bolo uznamené, každé písomné podanie prípadu na začiatku musí obsahovať *návrh rozhodnutia* a na orálnom počutí prípadu musí agent každej strany doručiť Súdu *finálny návrh rozhodnutia*. Takýto návrh má byť výstižné stanovisko o tom, ako daná strana požaduje Súd, aby rozhodol a je finálnou konkretizáciou sporu, o ktorom má súd rozhodnúť. Pokiaľ bol prípad predložený pred súd na základe *špeciálnej dohody*, *návrh* by mal navrhovať odpoveď strany na sporný bod vzhľadom na špeciálnu dohodu. Pokiaľ bol prípad prednesený unilaterálne, *návrh* by mal brať do úvahy dodatočné podania a predbežné námietky alebo iné procesné úkony od podania návrhu, ktoré modifikovali prípad.

Počas hlavného procesného konania opísaného už vyššie vyvstávajú aj vedľajšie procesné úkony a konania ako žiadosti o vydanie *dočasných opatrení na ochranu práv strán* (vid'. čl. 41 Štatútu) alebo podľa čl. 36 ods. 6 Štatútu vydanie *predbežných námietok voči dožadovanej jurisdikcii* alebo *prípustnosť prípadu*, v súlade s čl. 62 a 63 Štatútu *intervenciu* a *proti-tvrdenia* (podľa čl. 80 Pravidiel) a každý ďalší úkon, ktorý vyžaduje rozhodnutie súdu počas priebehu procesu.

Finálnou časťou procesu pred MSD je samotný rozsudok.³⁵ Ustanovenia regulujúce rozsudky MSD nájdeme v čl. 55 až 558 Štatútu. Rozsudok musí obsahovať dôvody, na základe ktorých sa k nemu dospelo. Všetky otázky sa majú rozhodnúť väčšinou sud-

³⁴ Pre rozdiely medzi anglo-americkým a kontinentálnym systémom pozri: Lengeling, D., *Common law and civil law – differences, reciprocal influences and points of intersection*, Law firms Patrick Schindler / Schleifenbaum & Adler, Toronto / Siegen 2008: http://www.consulegis.com/fileadmin/downloads/thomas_marx_08/DLengeling_paper.pdf.

³⁵ Vid'. Thirway, H.: *Judgments of International Courts and Tribunals*, Max Planck Encyclopedia of Public International Law: http://www.mpepil.com/subscriber_list_articles_alphabetically?letter=J.

cov v danom spore a pokiaľ nastane nerozhodný stav v hlasovaní, rozhodujúci hlas má predsedajúci sudca. Náležitostami rozsudku sú dátum vynesenia rozsudku na verejnom zasadaní súdu, mená sudcov sporu, mená strán, agentov, právnych zástupcov a advokátov, zhrnutie procesu daného sporu (niekedy označované fr. *qualités*), návrhy strán na rozhodnutie, zhrnuté fakty, právne zdôvodnenia, dispozitívne ustanovenia rozsudku (niekedy označované fr. *dispositif*), samotné rozhodnutie a rozhodnutie vzhľadom na finančné náklady (nie je to bežné v medzinárodných sporoch), mená a počet sudcov tvoriacich väčšinu a označenie autoritatívneho textu rozsudku (čl. 95 ods. 1 Pravidiel).

V súlade s čl. 55 Štatútu sú je rozhodovanie Súdu tajné a prebieha v súkromí a je riedené rezolúciou Súdu z 12. 4. 1976. Rozhodovanie v zásade pozostáva z fázy, kde sa preberajú hlavné body prípadu a je načrtnutý postoj sudcov k nim, príprava prvotnej verzie rozsudku ešte určenej na zmeny a doplnenia a samotné prijatie rozhodnutia. Sudcovia sa môžu rozhodnúť, či textu rozhodnutia pripoja aj svoje zdôvodnenie rozhodnutia. Po prijatí textu Súd rozhodne, ktorý z dvoch oficiálnych jazykov súdu je autoritatívny (ten je potom na použitý na úvodnej strane v súdnej publikácii). Rozsudok je teda zostavený po kolegiálnom rozhodovaní kde sú zapojení všetci sudcovia pridelení na daný prípad, nasledujú individuálne názory sudcov (súhlasné, nesúhlasné alebo oboje), pričom nesúhlasit' môžu jednotliví sudcovia s celým alebo len časťou zdôvodňovania rozhodnutia alebo operatívnej klauzuly rozhodnutia. Avšak samotný rozsudok je vyneseny anonymne v mene Súdu ako takého.

Právo, podľa ktorého sa Súd rozhoduje má základ v čl. 38 Štatútu, ktorý stanovuje, že súd má za úlohu rozhodovať predložené spory podľa medzinárodného práva a ako podklad svojho rozhodovania má použiť a) medzinárodné zmluvy (všeobecné alebo osobitné) ustanovujúce pravidlá uznané štátmi v spore, b) medzinárodnú obyčaj ako dôkaz všeobecnej praxe prijímanej za právo, c) všeobecné právne zásady uznávané civilizovanými národmi, d) s výhradou ustanovenia čl. 59. Štatútu súdne rozhodnutia a náuku najviac kvalifikovaných odborníkov rôznych národov ako pomôcku pri určovaní právnych pravidiel, pričom sa tieto ustanovenia netýkajú právomoci Súdu rozhodovať *ex aequo et bono*, pokiaľ sa na tom strany dohodnú. Jedným z najdôležitejších princípov aplikovaných v rámci procesných pravidiel je rovnosť strán a teda každá strana má rovnaké právo podať a prezentovať svoj prípad proti druhej strane a právne nástroje proti rozsudku majú v možnosť rovnako použiť obe strany. Celkovo je proces pred MSD nastavený tak, aby zmiernil výhody, ktoré mohla jedna zo strán nadobudnúť na začiatku voči druhej strane. Obe strany majú rovnaký časový priestor na prezentovanie svojho prípadu a pozície Súdu (napr. rovnaký čas pre rovnaké množstvo písomných a ústnych vyjadrení).

Rozsudok predstavuje *res iudicata* vo veci sporu v súlade s čl. 50 až 61 Štatútu, kde podľa čl. 59 je rozsudok záväzný len pre strany sporu vzhľadom na daný prípad a čl. 60 stanovuje, že proti rozsudku nie je možné podať odvolanie.³⁶ Pokiaľ je však pre strany nejasný rozsah a chápanie rozsudku, Súd má podať výklad rozsudku na žia-

³⁶ Oellers-Frahm, K.: *International Courts and Tribunals, Appeals*, Max Planck Encyclopedia of Public International Law:
http://www.mpepil.com/subscriber_list_articles_alphabetically?letter=I.

dosť hocijakej strany.³⁷ Interpretácia rozsudku sa riadi podľa čl. 98 až 100 Pravidiel, Rozhodnutie o prípustnosti žiadosti o interpretáciu musí byť zahrnuté v rozsudku a pokiaľ je rozsudok už finálny, teda bez možnosti na odvolanie, takáto žiadosť o interpretáciu je prípustná jedine, že existuje konflikt na základe nejasnosti rozhodnutia súdu. Čo sa týka revízie rozsudku, je upravená v čl. 61 Štatútu, pričom žiadosť o revíziu môže byť vykonaná, pokiaľ sa objavili nové fakty takej *povahy, ktorá má zásadný a rozhodujúci význam*, pričom daný fakt bol neznámy v čase rozhodovania a vnesenia rozsudku jednak Súdu a jednak strane, ktorá žiada revíziu, pričom táto nevedomosť nesmela byť zapríčinené nebanlivosťou. Ďalej, existuje aj *dvojitá požiadavka na čas*. Žiadosť musí byť podaná najneskôr do šiestich mesiacov od objavu nového faktu a žiadosť musí byť podaná najneskôr do desiatich rokov od dátumu vnesenia rozsudku. Súd vydáva aj svoje publikácie, kde zverejňuje v oboch oficiálnych jazykoch správy o rozsudkoch, posudkoch a nariadeniach, podania a iné akty pre prípady a iné dokumenty súdu, ročnú správu a dôležitú bibliografiu. Všetky spomínané dokumenty spolu s ročnými správami Valnému zhromaždeniu OSN sú uverejnené na domovskej stránke Súdu.

³⁷ Oellers-Frahm, K.: *Judgments of International Courts and Tribunals, Interpretation of*, Max Planck Encyclopedia of Public International Law: http://www.mpepil.com/subscriber_list_articles_alphabetically?letter=J.

Garancie nezávislosti a nestrannosti sudcov v medzinárodnom súdnictve

Petra Kašeláková

1. Úvod do problematiky

Nepomôžeme chudobným likvidáciou bohatých. Nepomôžeme slabým oslabením silných. Nezvýšime príjmy znížením ziskov. Bratstvo neposilníme skrz triednu nenávisť. Morálku, charakter a odvahu neposilníme, keď ľudom vezmeme iniciatívu a nezávislosť.¹

Nemôžeme si predstaviť demokratický právny štát bez nezávislého súdnictva. Doteraz ľudstvo nevymyslelo účinnejší mechanizmus ochrany práva. Práve súdnictvo vystupuje ako garant štátu. Predovšetkým jeho pôsobením sa presadzuje panstvo práva. Do pojmu právneho štátu primárne patrí suverenita, deľba moci, fungujúci mechanizmus obmedzenia moci, aplikácia zvrchovanosti zákona, rešpektovanie práv a oprávnených záujmov občanov a rešpektovanie princípov medzinárodného práva.² Existencia medzinárodného práva nepredpokladá nadriadenú, centralizovanú zákonodarnú, výkonnú či súdnu moc. Štáty sú súčasne normotvorcami medzinárodného práva i jeho adresátmi. Z koordinačnej povahy medzinárodného práva sa odvíja centralizovaný výkon donucovacích právomocí samotnými štátmi – subjektmi medzinárodného práva. Jurisdikcia sa týka moci štátu v medzinárodnom práve, regulácie alebo iného vplyvu na ľudí, majetok a okolnosti a odráža základné princípy štátnej suverenity, rovnosti štátov a nezasahovania do domácich záležitostí. Jurisdikcia je zásadným a skutočne hlavným rysom štátnej suverenity, ktorý môže vytvárať, meniť alebo ukončiť právne vzťahy a záväzky.³ Subjektmi medzinárodného práva sú predovšetkým nezávislé štáty, ktoré sú si rovné. Môže ísť o štáty plne suverénne alebo závislé, o štáty unitárne alebo zložené. V určených prípadoch (sporadicky) môžu byť subjektom medzinárodného práva verejného i fyzické osoby (ak sú subjektmi práv - ochrana civilného obyvateľstva; alebo povinností - zodpovednosť za vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti). Všetky štáty a medzinárodné organizácie sú povinné dodržiavať právo - za porušenie bez ohľadu na povahu a rozsah vyplýva subjektu medzinárodnoprávna zodpovednosť a pôjde o medzinárodný delikt. Podľa zásad **medzinárodného práva** musia štáty záväzné zmluvy dodržiavať a najmä ich aplikovať prostredníctvom svojich zákonodarných, výkonných a súdnych orgánov pod hrozbou vzniku medzinárodnoprávnej zodpovednosti za porušenie povinností vyplývajúcich z týchto zmlúv (*zásada pacta sunt servanda*). Medzinárodné právo však neurčuje podmienky, za ktorých sa norma medzinárodného práva má stať súčasťou vnútroštátneho právneho poriadku, aby mohla byť aplikovaná štátnymi orgánmi. Tento

¹ Abraham Lincoln – 16. prezident United States of America (1861 – 1865).

² Palúš, I., Somorová, L.: Štátne právo Slovenskej republiky, Košice, Vydavateľstvo UPJŠ, 2010, str. 382.

³ Shaw, M. N.: *International Law*, 6th edition, Cambridge university press, 2008, str. 645.

problém ponecháva na suverénne štáty.⁴ Základnými rysmi súdnej moci, či už vo vnútroštátnom, alebo v medzinárodnom práve je jej špecializácia v tom zmysle, že sudy sa venujú výlučne súdnictvu. Samospráva a verejnosť justície je nadväzujúcim pilierom samostatnej, nezávislej a nestrannej súdnej moci. Samospráva patrí k justícii snád' ako k ničomu inému. „Demokratická justícia podľa nášho názoru musí byť schopná komunikácie s verejnosťou nielen na úrovni pojednávacích miestností. Dobre fungujúca a komunikujúca justícia je najvyššou zárukou stability spoločnosti.⁵ Cieľom tohto sympózia je v krátkosti priblížiť základné prvky medzinárodných sudcov, porovnanie s vnútroštátnymi sudcami, ich potrebu, vývoj medzinárodného súdneho systému.“

2. Zásady v medzinárodnom súdnictve

Tradičným obsahom ústavnej úpravy medzinárodného súdnictva, t. j. súdnej moci a práva na súdnu a inú právnu ochranu je zakotvenie základných princípov, na ktorých je súdnictvo založené. V odbornej literatúre je možné vidieť viacero prístupov k vymedzeniu zásad organizácie a výkonu súdnictva a ich začleňovania do skupín podľa rôznych kritérií. S vedomím tejto rozmanitosti a pri poznaní vzájomnej prepojenosti a podmienenosti niektorých princípov, najmä s ohľadom na pedagogické potreby vymedzujeme ústavné princípy medzinárodného súdnictva nasledovne: Medzi základné princípy vyjadrujúce východiská súdnej moci možno zaradiť:

- nezávislosť súdov a sudcov
- nestrannosť sudcov
- výlučnosť sudcovskej moci a princíp spravodlivého procesu
- oddelenie správy súdov od výkonu súdnictva

Zásady, ktorými sa riadi sudca v medzinárodnom trestnom súdnom konaní:

- Zásada prezumpcie nevinoty – každý, proti komu sa vedie trestné konanie je považovaný za nevinného, až do vyslovenia viny právoplatným odsudzujúcim rozsudkom súdu.
- Posudzovanie trestnosti činu a ukladanie trestu podľa zákona účinného v čase, kedy bol čin spáchaný – zákaz retroaktivity, t. j. spätnej účinnosti zákona.
- Zákaz trestného stíhania za čin, za ktorý už bola osoba právoplatne odsúdená alebo zbavená obžaloby – zákaz dvojitého potrestania (*ne bis in idem* – spor sa nemá viesť dvakrát v tej istej veci)
- *Nullum crimen sine lege* – *Nulla poena sine lege* je princípom v medzinárodnom trestnom práve, v ktorom osoba nemôže alebo nemala by byť potrestaná bez spáchania nejakého zločinu.

⁴ Vyvinuli sa dve teórie vzťahu medzinárodného práva k vnútroštátnemu právu – dualizmus a monizmus.

⁵ Jírša, J., Vávra, L., Janek, K., Meduna, S.: *Klíč k soudní síni – příručka pro začínající soudce a advokáty*, Praha, Lexis Nexis, 2007, str. 64.

3. Čo je nezávislé súdnictvo?

Nezávislosť súdnictva je imanentnou požiadavkou na efektívne fungovanie tejto zložky moci. Nezávislosť súdnictva sa ako taká prejavuje najmä v klasickom trojdelení moci, t. j. oddelenie moci výkonnej, súdnej a zákonodarnej. Podstatnou osobitosťou medzinárodného práva oproti vnútroštátnemu sú vzťahy medzi štátmi ako základnými a pôvodnými subjektmi medzinárodného práva. Neplatí tu však princíp subordinácie, subjekty sú si právne rovné a nepodriadené. Štáty ako tvorcovia pravidiel však nikdy nedopustili, aby vznikla centralizovaná zákonodarná moc oprávnená na tvorbu nových pravidiel medzinárodného práva. Ani Komisiu pre medzinárodné právo⁶ nemožno považovať za centrálny legislatívny orgán nahrádzajúci normotvornú činnosť štátov. Základný rozdiel medzi procesom tvorby medzinárodného a vnútroštátneho práva spočíva v tom, že zatiaľ čo si štáty vytvárajú osobitné legislatívne orgány, v medzinárodnom práve takýto orgán chýba, „právo tvorná vôľa“ teda nie je oddelená od subjektov medzinárodného práva. Ďalej sa nezávislosť súdov prejavuje aj v sústave súdov, ktorej súčasťou je organizácia a príslušnosť súdov a v základnej požiadavke neodnateľnosti zákonného sudcu. Za zákonného sudcu považujeme toho sudcu, ktorý vykonáva funkciu sudcu na vecne a miestne príslušnom súde, bol určený rozvrhom práce na rozhodovanie určitého druhu sporov, a ktorý bol náhodným výberom vygenerovaný (vybraný) pomocou technických prostriedkov. Nezávislosť sudcov chápeme najmä ako ich statusovú nezávislosť, t. j. sudca nemôže byť viazaný žiadnymi príkazmi, pokynmi, odporúčaniami, radami. Zárukou nezávislosti je skutočnosť, že sudca rozhoduje v súlade s ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi, medzinárodnými zmluvami a vlastným svedomím. Pri otázke nezávislosti súdnictva, je potrebné spomenúť problematiku záväznosti judikatúry v podmienkach kontinentálneho právneho systému, v ktorom sa judikatúra nepovažuje za záväzný prameň práva. Jedným zo základných atribútov právneho štátu je aj tzv. predvídateľnosť práva, v rámci ktorej je dôležité rovnaké uplatňovanie práva na podobné prípady. Predvídateľnosť práva so sebou nesie tiež istú formu právnej istoty, ktorú by účastník konania mal mať, a preto akékoľvek odchýlenie sa súdu od ustálenej (konštantnej) judikatúry by malo mať za následok precizované odôvodnenie rozhodnutia konkrétneho sudcu a vysporiadanie sa s otázkou odklonu od už judikovaných podobných rozhodnutí.

4. Základné princípy nezávislého súdnictva podľa OSN

1. Sudcovia budú rozhodovať o záležitostiach, ktoré im budú predložené, nestranne na základe faktov, v súlade so zákonom, bez akýchkoľvek obmedzení, neprípustných vplyvov, stimulov, tlakov, hrozieb alebo zásahov, priamych alebo nepriamych, z akéhokoľvek miesta alebo z akéhokoľvek dôvodu. Tento princíp platný v medzinárodnom práve slúži na to, aby boli sudcovia pre sporové strany dôveryhodní, a aby nebolo pochybností, že spor nebude rozhodnutý spravodlivo.

⁶ V roku 1947 OSN vytvorilo Komisiu pre medzinárodné právo ako svoj pomocný orgán, keďže Valné zhromaždenie na praktické splnenie „kodifikačnej“ úlohy nebolo vybavené najlepšie.

2. Sudcovia budú mať právomoc nad všetkými záležitosťami súdneho charakteru a budú mať výlučné opatrenie rozhodnúť, či záležitosť, predložená na ich rozhodnutie, spadá do ich pôsobnosti, definovanej zákonom. Jeden z najdôležitejších princípov, ktorý odkazuje na zákaz zasahovania do súdnej moci. Sudca na to, aby vykonával svoju moc nestranné a nezávisle, nesmie byť obmedzovaný pri výkone svojej pôsobnosti.
3. Nebude dochádzať k nevhodnému alebo neželanému zasahovaniu do súdneho procesu, a súdne rozhodnutia súdov nebudú podliehať revízií. Táto zásada je bez dopadu na preskúvanie prípadov vyšším súdom alebo na zmiernenie trestov, uložených sudcami, kompetentnými orgánmi v súlade so zákonom. Rozhodnutie (rozsudok) Medzinárodného súdneho dvora sa vyhlasuje na verejnom zasadnutí. Rozsudok je záväzný len pre sporové strany a len pre prípad, ktorý ním bol rozhodnutý. Toto rozhodnutie je konečné a nemôžeme ho napadnúť opravným prostriedkom, hoci sú na žiadosť sporových strán môže podať jeho výklad. Za určitých podmienok určených v Štatúte sporová strana môže požiadať aj o jeho revíziu, ale to iba v prípade, že vyšla najavo skutočnosť rozhodujúceho významu, ktorá v čase, keď bolo rozhodnutie vynesené, nebola známa ani súdu a ani strane žiadajúcej o revíziu.
4. Princíp nezávislosti súdnictva oprávňuje a vyžaduje od sudcov, aby zabezpečili spravodlivý priebeh súdneho konania a rešpektovanie práv jeho účastníkov.
5. Sudcovia majú právo vytvárať a vstupovať do združení sudcov alebo iných organizácií s cieľom zastupovať ich záujmy, podporovať ich odborné vzdelávanie a chrániť ich sudcovskú nezávislosť. V Slovenskej republike sa sudcovia združujú do rôznych organizácií, ako napríklad Združenie sudcov Slovenska. Toto združenie svojou činnosťou pôsobí pri presadzovaní nezávislosti súdnej moci a reprezentuje požiadavky sudcov, snaží sa o zvyšovanie pozitívneho vnímania súdnictva vo verejnosti a posilňovanie etického povedomia sudcov. Určite by organizácie takéhoto druhu mali vznikať i v medzinárodnom práve.
6. Osoby vybrané pre funkcie v súdnictve budú bezúhonní a spôsobilí jednotlivci s požadovaným výcvikom alebo kvalifikáciou v oblasti práva. Každá metóda výberu sudcov bude chrániť pred vymenovaním sudcov z nesprávnych pohnútok. Pri výbere sudcov osoby nebudú diskriminované z dôvodu rasy, farby pleti, pohlavia, náboženstva, politického alebo iného názoru, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodinného pôvodu alebo stavu, s výnimkou požiadavky, aby uchádzač o funkciu v súdnictve bol občanom príslušnej krajiny, ktorá nebude považovaná za diskriminačnú. Podľa Štatútu sa sudcom MSD môže stať vysoko morálna osoba, ktorá je kvalifikovaná na to, aby zastávala najvyššie súdne funkcie v krajine svojho pôvodu, prípadne je odborníkom v oblasti medzinárodného práva.
7. Bez dopadu na disciplinárne konanie alebo právo na odvolanie alebo odškodnenie od štátu, v súlade s národným právom, sudcovia musia mať osobnú imunitu proti civilným žalobám pre peňažné škody, nesprávne konanie alebo opomenutie pri výkone svojich sudcovských funkcií.

8. Sudcovia budú podliehať pozastaveniu funkcie alebo odvolaniu len z dôvodov neschopnosti alebo správania, ktoré ich robí nevhodnými pre plnenie ich funkcií.⁷

5. Nezávislosť sudcov vo všeobecnosti

Nezávislosť je pojmovým znakom súdnictva. Je to funkčný princíp súdnej moci, ktorý možno chápať v dvojakom význame.

1. Ako nezávislosť súdov ako celku na iných inštitúciách. Prejavuje sa v oddelenosti jednotlivých súdov od ostatných orgánov, vrátane ich organizácie, v rozširovaní sudcovskej samosprávy, v tradičnom princípe zákonného sudcu.

2. Ako nezávislosť vecná i osobná pri rozhodovaní.⁸ Prejavy vecnej nezávislosti spočívajú v tom, že sudca musí mať postavenie nezúčastneného a neutrálneho v spore, sudca nemôže byť viazaný žiadnymi pokynmi, radami, petíciami a podobne, pri rozhodovaní v konkrétnom prípade. Jeho rozhodnutia možno naprávať len procesnou cestou, zárukou a zároveň limitom nezávislosti je viazanosť sudcu zákonom. Osobná nezávislosť sudcov sa obvykle prejavuje v spôsobe ustanovenia sudcov, v hmotnom zabezpečení sudcov, v odbornej a ľudskej morálke sudcu, v inkompatibilite, v imunite sudcov, v procesných zásadách ako sú rovnosť strán, vylúčenie sudcu a iné. V princípe nezávislosti súdov a sudcov sa prelínajú viac či menej všetky ostatné zásady predovšetkým v podobe právnych záruk a inštitútov na zabezpečenie sudcovskej nezávislosti. Sudcovskú nezávislosť treba považovať za nevyhnutný predpoklad naplnenia zodpovednosti súdnej moci za nestranné a spravodlivé súdne rozhodnutie.

6. Medzinárodné súdy a tribunály, postavenie sudcov v nich

V časoch spoločností fungujúcich na základe kmeňových štruktúr, rodových zriadení nebola existencia "toho, kto by daný spor vyriešil" taká zrejماً. Vodcovia týchto kmeňov a rodov boli v jednej osobe aj sudcami. Práve pri tejto situácii je nezávislosť predchodcu dnešného súdneho systému sporná. V histórii sme poznali aj pojem Tálío, tálión, alebo zásada, princíp, ktorý sa v istom chápaní dá vykladať ako pravidlo do spoločnosti zavádzajúce spravodlivosť. V tomto princípe vidím v neposlednom rade práve spomínanú nezávislosť samotného tvorcu pravidla.

Vznik akejsi „medzinárodnej justície“ má relatívne nedávny vývoj. K prvým snahám o vytvorenie stáleho medzinárodného súdu došlo v roku 1890. Tieto snahy stroskotali z jedného prostého dôvodu. Štáty zapojené v diplomatických rokovaniach Haagskej mierovej konferencie v roku 1899 sa nemohli dohodnúť na spôsobe menovania sudcov. Tento nesúhlas sa sústredil na správnej vyvážení medzi túžbou každého zúčastneného štátu so sudcom na súde na jednej strane, a potrebou tribunálu na zvládnutie pomerov na druhej strane. Prvý medzinárodný súdny dvor, „the Central

⁷ Základné princípy nezávislosti súdnictva, Siedmy kongres OSN o prevencii zločinu a zaobchádzaní s páchatel'ami, Miláno, 26. august – 6. september 1985, Dokument OSN A/COF.121/22/Rev.159 (1985)

⁸ Nezávislosť sudcov je formulovaná ako „*Conditio sine qua non*“, t. j. ako nutná podmienka, od ktorej nemožno odstúpiť.

American Court of Justice“ (CCJ), bol založený v roku 1907 z malého, ale dostatočného počtu štátov práve preto, aby sa zabránilo prekážke, na ktorej stroskotala Haagska mierová konferencia. Vďaka malému zúčastnenému počtu štátov, všetci sa zhodli na sudcovi „na lavici“. Kým pôvodný CCJ fungoval krátko, blízke spojenie medzi štátmi a faktory dôležité pri sudcovskej nezávislosti, ktoré ustanovil, ostávajú živou záležitosťou i dnes. Ďalším súdom, ktorý vznikol v roku 1922, bol Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti v Haagu. Za ním nasledoval Medzinárodný súdny dvor (ICJ) v roku 1946 s vytvorením Organizácie Spojených národov. Medzinárodný súdny dvor bol, a stále je „hlavným súdnym orgánom OSN.⁹ Až do konca päťdesiatych rokov 20. storočia, ICJ a jeho 15 sudcov mali monopol na riešenie medzinárodných súdnych sporov. Avšak číslo medzinárodných súdov sa od tej doby zvýšilo. K medzinárodným súdom so špecializovanou pôsobnosťou patrí Medzinárodný tribunál pre morské právo. Početné krajské sudy teraz existujú v rámci regionálnych ekonomických opatrení. V rýchlo sa rozvíjajúcej oblasti medzinárodného trestného práva, poznáme ad hoc medzinárodné trestné tribunály pre bývalú Juhosláviu a pre Rwandu a medzinárodný trestný súd. Okrem toho, „hybridné“ ad hoc tribunály vykazujú vnútroštátne i medzinárodné znaky (zahŕňajú vnútroštátnych aj medzinárodných sudcov), a boli zavedené na riešenie špecifických konfliktov, napríklad v Sierra Leone. Obsiahla definícia medzinárodného súdnictva zahŕňa postavenie rozhodcovských inštitúcií, akou je Medzinárodné centrum Svetovej Banky pre riešenie investičných sporov (ICSID). Práve tu sa riešia spory medzi zahraničnými investormi a štátmi. Medzi týmito stálymi orgánmi je teraz asi 200 medzinárodných sudcov. V porovnaní s väčšinou národných právnych systémov je toto číslo malé. Avšak títo stáli medzinárodní sudcovia sú doplnení o ad hoc sudcov, ktorí sa taktiež zaoberajú rozhodovaním v určitých sporoch.¹⁰

V posledných šesťdesiatych rokoch došlo k množeniu medzinárodných súdov a tribunálov založených štátmi, ktoré konajú prostredníctvom medzinárodných alebo vnútroštátnych orgánov. Tieto orgány sú obdarené možnosťou rozhodovania problémov pri prekročení povolených hraníc. Nielen tieto rôzne sudy prispeli k tomu, čo bolo kedysi nazvané „judicialisation“ alebo k „legalizácii svetovej politiky“, ale ich účinky je možné pocítiť i v každodenných životoch obyčajných ľudí. Stručne povedané, dnes sú medzinárodné sudy a tribunály záležitosťou umožňujúcou medzinárodným sudcom vykonávať svoju prácu správne, nezávisle a zodpovedne. Súbežne s nárastom počtu medzinárodných súdov a ich vplyvom je zvýšená pozornosť venovaná zosúladieniu činnosti medzinárodného práva k faktorom, ktoré slúžia na zabezpečenie sudcovskej nezávislosti na vnútroštátnej, a neskôr i medzinárodnej úrovni. Existuje niekoľko medzinárodných súdov. Niektoré sa zaoberajú záležitosťami medzinárodného trestného práva, iné majú za úlohu riešiť spory medzi štátmi

⁹ V 90. - tých rokoch 20. stor. vznikajú medzinárodné trestné tribunály, ktoré sa zameriavajú na stíhanie zločínov namierených proti ľudskosti a mieru, na ukládanie trestov, napr. Medzinárodný súdny tribunál pre bývalú Juhosláviu.

¹⁰ Mackenzie, R., Sands, S.: *International Courts and Tribunals and the Independence of the International Judge*, str. 272, 2003.

a iné medzi štátmi a jednotlivcami.¹¹ Vyššie uvedené zásady nezávislosti sudcov v medzinárodnom práve môžeme vidieť na príkladoch jednotlivých súdov.

6.1. Európsky súd pre ľudské práva

Európsky súd pre ľudské práva je medzinárodným súdnym orgánom s regionálnou pôsobnosťou sídliačim v Štrasburgu. Pozostáva zo sudcov, ktorých počet je zhodný s počtom členských štátov Rady Európy, ktoré ratifikovali Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd. V súčasnosti ich je štyridsať sedem.¹² Sudcovia Súdu rozhodujú ako súkromné osoby a nezastupujú žiaden štát. Pri prejednávaní sťažností im napomáha Kancelária Súdu, ktorá pozostáva najmä z právnikov zo všetkých členských štátov (známi aj ako právni tajomníci). Títo sú úplne nezávislí od krajiny svojho pôvodu a nezastupujú ani sťažovateľov, ani dotknuté zmluvné štáty.¹³ Európsky súd pre ľudské práva aplikuje Európsky dohovor o ľudských právach. Jeho úlohou je zaistiť, aby štáty rešpektovali práva a záruky obsiahnuté v Dohovore. Súd tak koná prostredníctvom pojednávania sťažností, ktoré podávajú jednotlivci a niekedy aj štáty. Ak súd zistí, že štát porušil jedno alebo viac práv alebo záruk, vynesie rozsudok. Rozsudky sú záväzné a dotknuté krajiny sú povinné sa im podriaďiť. Pri výkone svojich súdnych funkcií sú sudcovia nezávislí od akéhokoľvek vonkajšieho orgánu alebo vplyvu. Správanie sudcov musí byť v súlade s vysokým morálnym charakterom, ktorý je hlavným kritériom súdnej kancelárie.

6.2. Medzinárodný súdny dvor

Medzinárodný súdny dvor je hlavným orgánom spravodlivosti Spojených Národov. Bol zriadený Chartou OSN 26. júna 1945, svoju činnosť zahájil v r. 1946, kedy nahradil Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti. Právny základ jeho činnosti predstavuje Štatút MSD, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou Charty OSN. Pred MSD sa uplatňujú rovnaké pravidlá konania ako pred Stálym dvorom medzinárodnej spravodlivosti, rozhoduje sa v rovnakých súdnych formáciách, sudcovia MSD majú rovnaké imunity a výsady ako sudcovia Stáleho dvora. Má sídlo v Haagu, v Mierovom paláci. Zo šiestich hlavných orgánov OSN, jediný tento sa nenachádza v New Yorku. Jeho úlohou, v súlade s medzinárodným právom, je urovnávať právne spory predložené štátmi. Na požiadavku medzinárodných organizácií môže takisto poskytovať poradenstvo. Jednotlivci preto nespádajú priamo do tejto právomoci. Súd sa zložený z 15 sudcov, ktorí sú volení na funkčné obdobie deviatich rokov Valným zhromaždením a Bezpečnostnou radou OSN. Raz zvolený člen súdu nie je delegátom vlády svojej krajiny, ale ani žiadneho iného štátu. Na rozdiel od väčšiny orgánov medzinárodných organizácií súd sa neskladá z reprezentantov vlád. Členovia súdu sú nezávislí sudcovia, ktorých prvou úlohou, pred nástupom do svojej funkcie, je predložiť čestné vyhlásenie na verejnom zasadnutí, že bude vykonávať svoje právomoci nestranne

¹¹ Mahoney, S.: *The International Judiciary – Independence and Accountability*, 2008.

¹² Nie každý štát však ratifikoval všetky protokoly k Dohovoru (právne nástroje priznávajúce ďalšie práva).

¹³ http://www.echr.coe.int/NR/ronlyres/0E53F3BD-2E24-4117-A20E-E2CDB136E37D/0/SVK_Questions_and_Answers.pdf.

a svedomito. Ich dôveryhodnosť sa zabezpečuje vysokými požiadavkami, ktoré sa kladú na ich odborné a ľudské vlastnosti, garanciami ich nestrannosti a funkčnej nezávislosti a tiež tým, že prostredníctvom ich voľby majú byť zastúpené hlavné formy civilizácie a hlavné právne sústavy sveta. Aby bola zaručená jeho nezávislosť, žiadny člen súdu nemôže byť zamietnutý, v resp. iba v prípade jednomyselnej mienky ostatných členov, že daný sudca už nespĺňa požadované podmienky. To sa však v skutočnosti nikdy nestalo.¹⁴ V súčasnosti v MSD za Slovensko pôsobí Peter Tomka.¹⁵

6.3. Medzinárodný tribunál pre morské právo

Medzinárodný tribunál pre morské právo (ITLOS) je jedným z inštitucionálnych mechanizmov, ktorých cieľom je riešiť spory týkajúce sa výkladu alebo vykonávania Dohovoru OSN o morskom práve z r. 1982. Ide o stály zoznam rozhodcov, z ktorého strany v prípade sporu vyberajú konkrétnych členov rozhodcovského tribunálu. Sídlo tribunálu je v Hamburgu (Spolková republika Nemecko), tribunál však môže zasadať a vykonávať svoje funkcie kdekoľvek na inom mieste, ak to považuje za potrebné. Tribunál sa skladá z 21 nezávislých členov zvolených z osôb, ktoré sú nestranné a bezúhonné a sú uznávanými odborníkmi v oblasti morského práva. V tribunáli je zabezpečené zastúpenie hlavných právnych systémov sveta a spravodlivé geografické zastúpenie. V tribunáli nemôže byť viac ako jeden príslušník z toho istého štátu. Rozhodcovia sú volení na obdobie 9 rokov s možnosťou opätovného znovuzvolenia. V rámci tribunálu pôsobí Komora pre spory týkajúce sa morského dna a zriaďujú sa aj osobitné ad hoc komory. Rozhodnutie sa prijíma väčšinou hlasov prítomných členov tribunálu. Je konečné a všetky strany v spore sú povinné sa mu podrobiť. Rozhodnutie, pokiaľ ide o konkrétny spor, je záväzná len pre strany v spore.

6.4. Stály arbitrážny dvor

Stály arbitrážny dvor je nezávislá medzivládna organizácia. Spravuje rozhodcovské a mierové konanie, vyšetrovacie výbory v sporoch medzi členskými štátmi. Sídlo sa nachádza v Haagu, v Holandsku. Bol zriadený na základe Haagskeho dohovoru o mierovom riešení sporov z r. 1899, ktorý bol výsledkom I. Haagskej mierovej konferencie. Činnosť SAD z administratívneho hľadiska zabezpečuje Medzinárodná kancelária (International Bureau) na čele s generálnym tajomníkom. SAD je súdnym orgánom, ktorého členovia sú vedení v stálom zozname rozhodcov, nominovaných zmluvnými stranami dohovorov o mierovom riešení sporov (1899, 1907). V súčasnosti je stranou dohovorov 106 štátov, z ktorých každý štát môže do zoznamu rozhodcov nominovať na funkčné obdobie 6 rokov štyri osoby. Strany sporu majú právo (nie však povinnosť) vybrať si zo zoznamu tých rozhodcov, ktorý budú riešiť ich spor.¹⁶

¹⁴ <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1>.

¹⁵ Peter Tomka, vo februári 2012 zvolený za nového predsedu MSD. Nahradil tým Hisašihho Owađu z Japonska. V minulosti zastupoval Slovenskú republiku v MSD v spore o vodné dieľo Gabčíkovo – Nagymaros.

¹⁶ V zozname rozhodcov sú za Slovenskú republiku zapísaní nasledovní odborníci medzinárodného práva: Prof. JUDr. Ján Azud, DrSc., Prof. Doc. JUDr. Ján Klučka, CSc., J. E. JUDr. Peter

7. Zásah do nezávislosti a nestrannosti sudcov v praxi

Predstava úplnej nezávislosti a nestrannosti sudcov bez rôzneho ovplyvňovania a marenia výkonu je v podstate utopická. V minulosti sme už mali prípady hrubého porušovania tejto garancie. Najznámejším príkladom bola marenie súdnej moci v Kambodži. V Kambodži, v Phnom Penh, sa začal súdny proces s tromi predstaviteľmi brutálneho režimu Červených Kmérov, za vlády ktorých bolo v sedemdesiatych rokoch vyvrážděných vyše dvoch miliónov ľudí, čo predstavovalo jednu tretinu vtedajšej populácie. V roku 1997 požiadala Kambodžská vláda pri zriaďovaní tohto trestného tribunálu o pomoc OSN. OSN navrhlo, aby sa v danej veci vytvoril Medzinárodný tribunál s medzinárodnými sudcami a prokurátorom. To však bolo pre vládu Kambodže neprijateľným riešením. Preto vláda navrhla, aby mali v tribunáloch väčšinové zastúpenie domáci sudcovia. OSN pristúpila na navrhované riešenie Kambodže. Bolo teda nevyhnutné spresniť podmienky, za ktorých by táto Mimoriadna súdna sieň fungovala. Právne predpisy, podľa ktorých sa malo súdiť bolo nevyhnutné prispôbiť aspoň minimálnym medzinárodným štandardom rovnosti a spravodlivosti. Kambodžský tribunál funguje v zložení troch domácich sudcov, a dvoch medzinárodných. Ide o prvú úroveň Mimoriadnej súdnej siene, o tzv. súdnu komoru zvanú Trial Chamber. Odvolacia a konečná inštancia pozostáva zo siedmich sudcov a nazýva sa Najvyššou komorou, Supreme Trial Chamber. Medzinárodných sudcov vymenoval Generálny tajomník OSN a z nich sekundárne Najvyššia súdna rada v Kambodži vybrala piatich a vymenovala ďalších siedmich domácich sudcov. Sudcovia museli spĺňať najvyššie morálne predpoklady, bezúhonnosť, nezávislosť a nestrannosť a tiež musia byť znalí trestného práva. V praxi môžeme vidieť zásah do nezávislosti a nestrannosti práve na prípade You Bunlenga, ktorý podľa určitých vyjadrení bránil sudcom v riadnom vykonávaní svojho povolania. „Švajčiar Laurent Kasper-Ansermet dnes vyhlásil, že sa vzdáva postu sudcu, pretože jeho kambodžský partner na súde You Bunleng marí pokusy o vyšetrovanie bývalých členov krvavého režimu zo 70. rokov. Podľa Kaspera-Ansermeta mu spory v tejto veci neumožňujú riadne vykonávať svoju prácu. Vlni v októbri odstúpil z podobných dôvodov nemecký sudca Siegfried Blunk. Obvinil pritom kambodžskú vládu z politického zasahovania do činnosti súdu. Na Blunkovo miesto nastúpil nedávno práve Švajčiar. Spor sa týka pokusov o trestné stíhanie v dvoch prípadoch, ktoré sú označované v podobe číselníkov ako 003 a 004. Súd vo februári roku 2012 úspešne uzavrel svoj prvý prípad, keď na doživotie odsúdil Kainga Gueka Eava, šéfa neslávne známeho väzenia, kde zomreli tisíce ľudí.¹⁷ Subjekty medzinárodného práva sa obracajú na sudy so žiadosťou zadosťučinenia spravodlivosti. Cieľom by teda naozaj malo byť, aby pojem „spravodlivosť“ nabral svoj pravý význam. Pretože bez reálnej spravodlivosti by sudy neplnili svoj účel.

Tomka a J. E. JUDr. Ján Varšo, ktorí tvoria tzv. slovenskú národnú skupinu. Okrem toho je v osobitnom zozname vedeckých expertov pre riešenie enviromentálnych sporov zapísaný aj Prof. RNDr. Igor Mucha, DrSc.

¹⁷ <http://www.sme.sk/c/6306209/sudcovia-v-haagu-sa-buria-proti-kolegovi-z-kambodze.html>, <http://vojcik.sk/legal-news/1239-kambodza-bude-sudit-lidrov-cervenych-kmerov.html>.

Záver

Nestrannosť a nezávislosť súdnictva by sa dala vnímať z viacerých aspektov. Či už ako spomenutú nezávislosť súdnictva od ostatných zložiek štátnej moci, ako inštitucionálne - ekonomickú nezávislosť súdov od iných ustanovizní a v neposlednom rade ako zákonom stanovenú nemožnosť preniesť výkon súdnej moci na inú inštitúciu. Nezávislosť vidím taktiež ako profesionálnu črtu, vlastnosť samotného sudcu, ktorý rozhoduje v spore – nepodľahnúť tlakom a snahám o ovplyvnenie samotného procesu a rozhodnutia súdu. Dôležitým je absolútne dodržanie procesných záruk nestrannosti v súdnom procese, v predprocesnom štádiu, v procese vypočúvania účastníkov konania, svedkov, vedľajších svedkov, taktiež nie zaujaté ustanovovanie súdnych a iných znalcov, nezaujaté a nezávislé ustanovovanie sudcov pre konkrétne prípady. Dostatočné finančné ohodnotenie sudcov a mnoho ďalších procesov, ktoré garantujú práve nezávislosť súdnictva – tak cenenú a dôležitú vlastnosť súdnych systémov kdekoľvek na svete. V dobe súčasnej, kedy tlaky a pozorné oči verejnosti atakujú každodennú vážnosť súdnictva ako inštitúcie, musíme práve na zásade nestrannosti pracovať najviac. Vedomosť verejnosti o súdoch, ktorým je vlastná nestrannosť, rýchle rozhodovanie v sporoch, absencia procesných chýb v rozhodovaní, uplatnenie práva na dva rovnaké prípady v rovnakej miere, a mnoho iných kvalitatívnych znakov súdnictva ako takého vnáša do každej spoločenskej zložky akúsi istotu. Istotu v tom, že aj keď spoločnosť ešte nedospela do štádia existencie bez právnych sporov, tak v situáciách kedy im nedokáže predísť príde na rad inštitúcia, ktorá ich pri zohľadnení všetkých vyššie spomenutých právnych záruk vyrieši, resp. potrestá vinníkov porušenia práva a spravodlivosti učiní zadosť. Nech sa každý člen danej spoločnosti obracia na súd s pocitom dobrým, s vidinou spravodlivého, nestranného a právo uplatňujúceho procesu. Nech si každý člen spoločnosti spojí s inštitúciou súdu dôveru v neho samého, či už vo vnútroštátnom, alebo medzinárodnom súdnictve. A táto dôvera je, dovoľm si tvrdiť viac, ako samotná jeho existencia.

Financovanie medzinárodných súdov ako jedna z podmienok riadneho výkonu súdnych funkcií

Patrik Špirko

1. Finančné príspevky Slovenskej republiky do rozpočtov medzinárodných súdnych orgánov

Vstup Slovenskej republiky do medzinárodných súdnych orgánov sa uskutočnil po rozdelení Československej federatívnej republiky sukcesiou Slovenskej republiky do medzinárodných dohovorov a zmlúv zakladajúcich jednotlivé medzinárodné súdy k 1. januáru 1993. V súvislosti s ukončením existencie Československej federatívnej republiky k 31. decembru 1992 deklarovala vláda Slovenskej republiky (uznesenie č. 958/1992 z 15. decembra 1992) záujem byť po 1. januári 1993 plnoprávnym členom nielen medzinárodných vládnych organizácií, v ktorých pôsobila Československá federatívna republika, ale aj plnoprávnym členom medzinárodných súdnych orgánov, ktoré pôsobili k 31. decembru 1992 a ktorých bola Slovenská republika členom v rámci Československej federatívnej republiky. Vstup Slovenskej republiky do medzinárodných súdnych orgánov si vyžiadal formálne procedúry prijímania, ktoré boli zavŕšené v priebehu roku 1994. V nasledujúcich rokoch vstupovala Slovenská republika do medzinárodných súdnych orgánov už iba na základe individuálneho posudzovania vlády Slovenskej republiky, prípadne aj na základe pristupovania Slovenskej republiky k novým medzinárodným dohovorom, zakladajúcim medzinárodný súdny orgán. Medzinárodné súdne orgány sú zriadené na zmluvnom základe, ktorý spočíva v tom, že zakladajúcim aktom, štatútom medzinárodnej organizácie je medzinárodná zmluva. Členstvo každého štátu v medzinárodnom súdnom orgáne je spojené s povinnosťou uhrádzať členské príspevky. Tieto rozpočtové výdavky majú obligatórny charakter - ide o záväzky vlády Slovenskej republiky voči medzinárodným súdnym orgánom. Do roku 2006 zabezpečovalo realizáciu platieb príspevkov do všetkých medzinárodných organizácií, vrátane medzinárodných súdnych orgánov Ministerstvo zahraničných vecí SR. V súlade s uznesením vlády SR č. 253/2006 došlo k delimitácii platieb členských príspevkov na jednotlivé rezorty. Rok 2007 bol prvým rokom, kedy tieto platby začali vykonávať odborné rezorty – každý do tých medzinárodných organizácií, ktoré spadajú pod jeho gestorstvo.¹

Platby Slovenskej republiky do rozpočtov medzinárodných súdnych orgánov spadajú pod gestorstvo Ministerstva zahraničných vecí. V niektorých organizáciách a orgánoch systému OSN sa členské príspevky neplatia, pričom možnosť zúčastňovať sa ich zasadnutí a práce (či už v postavení člena, pozorovateľa alebo v postavení účastníka súdneho konania pred Medzinárodným súdnym dvorom) vyplýva z členstva v OSN (pozn.: práca a aktivity týchto organizácií a orgánov sú financované

¹ Celková výška príspevkov a platieb Slovenskej republiky do rozpočtov jednotlivých medzinárodných organizácií boli v roku 2011 uhradené z rozpočtov príslušných ústredných orgánov štátnej správy vo výške 31 298 661,64 € (Komplexné zhodnotenie členstva Slovenskej republiky v medzinárodných organizáciách a s ním súvisiace finančné aspekty 2010 – 2011).

z pravidelného rozpočtu OSN). V niektorých iných odborných medzinárodných organizáciách sú ich aktivity financované z iných zdrojov – vláda SR do nich uhrádza finančné prostriedky dobrovoľne. Ide o dobrovoľné príspevky presne stanovenej výšky každoročne vyčleňované na aktivity uvedených inštitúcií bez ich viazania na konkrétny projekt alebo program. Vzhľadom na ich nízku výšku ide však len o symbolické politické gestá vyjadrujúce podporu aktivitám týchto organizácií, tak ako je to v prípade príspevku Slovenskej republiky do rozpočtu Stáleho arbitrážneho dvoru.² SR patrí v oblasti úhrad členských príspevkov medzi najdisciplinovanejšie členské štáty a za uplynulé roky neboli registrované žiadne dlhy, resp. neuhradené príspevky.³

2. Financovanie Medzinárodného súdneho dvoru

Na základe článku 92 Charty Organizácie spojených národov je Medzinárodný súdny dvor hlavným súdnym orgánom Organizácie spojených národov (ďalej aj „OSN“). Medzinárodný súdny dvor je nástupcom Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti. Hlavným dokumentom, dávajúcim Medzinárodnému súdnemu dvoru právny rámec jeho fungovania, je Štatút Medzinárodného súdneho dvora, ktorý je založený na Štatúte Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti a je neoddeliteľnou súčasťou Charty OSN. Charta Organizácie spojených národov a Štatút medzinárodného súdneho dvora, bola prijatá členmi OSN v San Franciscu dňa 26. 6. 1945, platnosť pre Slovenskú republiku nadobudla dňa 19. 01. 1993 a v Zbierke zákonov je uverejnená pod číslom 30/1947 Zb. Štatút Medzinárodného súdneho dvoru upravuje nie len jeho rozhodovaciu činnosť, ale aj organizáciu vo vnútri ako aj pôsobenie navonok, pričom procedurálne pravidlá sú upravené v Pravidlách Medzinárodného súdneho dvoru. Sídлом Medzinárodného súdneho dvoru je Mierový palác v meste Haag v Holandsku. Je tak jediným orgánom OSN, so sídlom mimo New Yorku. Svoju činnosť začal v roku 1946, na základe Charty OSN. Do právomoci Medzinárodného súdneho dvora patrí rozhodovať spory medzi štátmi a vydávať poradné právne posudky na žiadosť Bezpečnostnej rady alebo Valného zhromaždenia. Stranami v sporoch podávaných na súd môžu byť iba štáty. Skladá sa z 15 sudcov, ktorých volí Valné zhromaždenie OSN a Bezpečnostná rada OSN v oddelenom hlasovaní na 9 rokov. Systém voľby sudcov Valným zhromaždením a Bezpečnostnou radou znižuje možnosť koncentrácie rozhodovacej právomoci o výsledkoch konania voľby a zvyšuje transparentnosť a nestrannosť. Nie je prípustné, aby za sudcov boli zvolení dvaja príslušníci toho istého štátu. Voľba sudcov prebieha každé 3 roky, kedy sa mení 1/3 sudcov.⁴ Opakované zvolenie do funkcie je prípustné.

² Príspevky Slovenskej republiky do rozpočtov jednotlivých medzinárodných súdnych orgánov sú uvedené v tabuľke č. 1.

³ Uznesenie vlády SR - Komplexné zhodnotenie efektivity členstva Slovenskej republiky v medzinárodných organizáciách a s ním spojených finančných aspektov.

⁴ V roku 2002 bol Bezpečnostnou radou OSN a Valným zhromaždením OSN na deväťročné funkčné obdobie (2003-2012) za sudcu Medzinárodného súdneho dvoru zvolený aj významný medzinárodný právnik a diplomat JUDr. Peter Tomka. Od roku 2009 je podpredsedom Medzinárodného súdneho dvora na trojročné funkčné obdobie 6. februára 2012 bol

Finančné potreby Medzinárodného súdneho dvoru sa uhrádzajú z rozpočtu Medzinárodného súdneho dvoru, ktorý je napojený finančnými vzťahmi na rozpočet OSN. Na základe článku 33 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora: *Náklady súdu znáša Organizácia tak, ako to určí Valné zhromaždenie.*

Rozpočet OSN je tvorený predovšetkým členskými príspevkovými kvótami, ktoré stanovuje Valné zhromaždenie pre jednotlivých členov.⁵ Na začiatku rozpočtového procesu Medzinárodného súdneho dvoru sa pripravuje predbežný návrh rozpočtu, ktorý pripravuje tajomník. Tento predbežný návrh je predložený na posúdenie Rozpočtovému a Správneému výboru Súdneho dvora a potom na schválenie samotnému súdu. Po schválení návrhu rozpočtu je doručení Sekretariátu Organizácie spojených národov na začlenenie do návrhu rozpočtu OSN. Návrh sa preskúma pomocou Poradného výboru pre administratívne a rozpočtové otázky – ACABQ (*Advisory Committee on Administrative and Budgetary Questions*) a následne predloží piatemu výboru Valného zhromaždenia. Nakoniec je prijatý Valným zhromaždením na plenárnom zasadnutí v rámci rozhodnutia týkajúceho sa rozpočtu Organizácie Spojených národov. Tajomník je zodpovedný za plnenie rozpočtu, za asistencie Finančného oddelenia. V súlade s rozhodnutím Súdneho dvora, prijatého na odporúčanie Podvýboru pre racionalizáciu, registrátor teraz pravidelne podáva oznámenie o stave Rozpočtovému a Správneému výboru Súdneho dvora. Účty súdu sú overené každoročne audítormi menovanými Valným zhromaždením. Na konci každého dvojročného obdobia, uzavreté účty sú postupované Sekretariátu Organizácie Spojených národov.⁶

Pokiaľ ide o rozpočet na dvojročné obdobie do roku 2010 a 2011 boli Súdu predložené žiadosti pre vytvorenie nových pracovných miest a rozpočtové prostriedky pre modernizáciu Veľkej sály spravodlivosti. Rozpočet Medzinárodného súdneho dvoru sa skladá z troch rozpočtových častí:

- (1) Výdavky na členov Súdneho dvoru
- (2) Výdavky na zamestnancov Súdneho dvoru
- (3) Výdavky na služby.

zvolený za predsedu súdu. Verejnosti je známy najmä ako agent a vedúci právneho tímu Slovenskej republiky v spore s Maďarskom pred Medzinárodným súdnym dvorom v Haagu vo veci Sústavy vodných diel Gabčíkovo – Nagymaros. Osobne sa zaslúžil za významný úspech SR v tomto spore.

⁵ Príspevková škála pre výpočet podielu štátu na príspevky do rozpočtov OSN (bežný, na mierové operácie a trestné tribunály) je odvodená od podielu hrubého národného produktu (HNP) štátu na celosvetovom HNP za 3-ročné a 6-ročné obdobie podľa platobnej spôsobilosti (*capacity to pay*). Za *obdobie* (2002-2007 a 2005-2007) dosahovalo Slovensko nadpriemerné ekonomické výsledky (v období 2002-2007 nárast o 111%). Prešlo zo skupiny s podpriemerným HNP na obyvateľa (z čoho nám predtým vyplývala zľava 80 %) do skupiny s nadpriemerným HNP na obyvateľa (vyplýva povinnosť financovať zľavu krajínám pod priemerom). Podiel Slovenska na financovaní rozpočtu OSN sa tak zvýšil na 0,142 % (z 0,063%) a do rozpočtu na mierové operácie na 0,0426% (z 0,0189 %). V peňažnom vyjadrení to znamená nárast príspevkov Slovenska do rozpočtov OSN v roku 2010 na 6,67 mil. USD (4. 594. 979,61 EUR) oproti sume 3,2 milióna USD (2. 011. 013,66 EUR) v roku 2009.

⁶ Report of International Court of Justice, 31. august 2010 – july 2011, General Assembly, Official records, Sixty – sixth session, supplement No. 4, United Nations, New York 2011.

Rozpočet Medzinárodného súdneho dvoru na rok 2010 bol vo výške 46,605,800 USD (bližší rozpis výdavkov sa nachádza v tabuľke č. 2).

V prípade ak je stranou v spore štát, ktorý nie je členom Organizácie, Súd určí sumu, ktorou má prispieť na náklady Súdu. Štát ktorý nie je členom Organizácie má možnosť vyhnúť sa povinnosti prispieť v prípade ak už na náklady Súdu prispieva.

Platy, príplatky a náhrady predsedu, podpredsedu a členov súdu, určuje Valné zhromaždenie a počas funkčného obdobia sa nesmú znižovať. Valné zhromaždenie takisto určuje a schvaľuje predpis, na základe ktorého sa určujú podmienky priznávania dôchodkov členom a tajomníkovi Súdu, ako aj podmienky, za ktorých sa uhrádzajú cestovné výdavky. Platy, príplatky a náhrady nepodliehajú zdaneniu. Každý člen Súdu dostáva ročný plat, predseda dostáva osobitný ročný príplatok a podpredseda dostáva osobitný príplatok za každý deň, v ktorom vykonáva funkciu predsedu. Člen Súdu nesmie zastávať žiadny politický alebo správny úrad. Člen Súdu má právo na ročný plat vo výške 248 563 \$. Výška tohto platu reprezentuje vážnosť zastávanej funkcie, mieru zodpovednosti pri výkone funkcie, kompenzuje zákaz výkonu iného povolania a v neposlednom rade pôsobí aj ako určitá garancia zamedzenia korupcie a ovplyvňovaniu pri rozhodovacej činnosti členov Súdu účastníkmi sporu.

3. **Financovanie Medzinárodného trestného súdu**⁷

Právny základ vytvorenia a fungovania Medzinárodného trestného súdu predstavuje Rímsky štatút, ktorý bol prijatý 17. 7. 1998. Pre Slovenskú republiku sa stal platný 1. 7. 2002, vyhlásený v Zbierke zákonov SR je pod číslom 333/2002. Na základe Rímskeho štatútu sa zriadil Medzinárodný trestný súd, ktorý je stálou inštitúciou a má právomoc vykonávať jurisdikciu nad osobami za najzávažnejšie trestné činy, ktoré vyvolávajú medzinárodné znepokojenie. Sídлом Medzinárodného trestného súdu je Haag v Holandsku. Na rozdiel od Medzinárodného súdneho dvoru, ktorý je súčasťou OSN, je Medzinárodný súdny dvor úplne nezávislý od OSN. Jednou z veľkých nevýhod toho, že súd nie je súčasťou OSN je to, že je zodpovedný sám za vlastné financovanie. Právny rámec financovania Medzinárodného trestného súdu poskytujú články 109 ods. 3 a články 114 – 118 Rímskeho štatútu. Podľa článku 114: *Výdavky Súdu a Zhromaždenia štátov, zmluvných strán, vrátane jeho výboru a pomocných orgánov sa uhrádzajú z prostriedkov Súdu.* Dá sa povedať, že Medzinárodný trestný súd má zmiešané financovanie svojich výdavkov, pričom finančnú podporu na úhradu výdavkov poskytujú najmä OSN, štáty, zmluvné strany a časť výdavkov napomáhajú financovať dobrovoľné príspevky.

Článok 115 Rímskeho štatútu:

Výdavky Súdu a Zhromaždenia štátov, zmluvných strán, vrátane jeho výboru a pomocných orgánov, ako to ustanovuje rozpočet dohodnutý Zhromaždením štátov, zmluvných strán, sa uhrádzajú z týchto zdrojov:

a) z príspevkov vymieraných štátom, zmluvným stranám,

⁷ Informácie týkajúce sa Medzinárodného trestného súdu boli do značnej miery prevzaté z príspevku *Financovanie medzinárodného trestného súdnictva*, autor Linda Lubyová, uverejnené v zborníku *Medzinárodné trestné súdnictvo*, Košice.

- b) z prostriedkov poskytnutých Organizáciou Spojených národov podliehajúcich ich schváleniu Valným zhromaždením, najmä vo vzťahu k výdavkom vzniknutým v súvislosti s prípadmi, ktoré postúpila Bezpečnostná rada.⁸

Najviac do rozpočtu Medzinárodného trestného tribunálu prispievajú predovšetkým ekonomicky a hospodársky vyspelé štáty Európskej únie, predovšetkým Nemecko a okrem týchto štátov aj Japonsko.

Finančný podiel jednotlivých krajín na rozpočte Medzinárodného trestného súdu:

- (1) Európska únia – 51,9 mil. GBP
- (2) Japonsko - 19,9 mil. GBP
- (3) Zvyšná časť Ázie – 3,0 mil. GBP
- (4) Latinská Amerika a Karibik 5,4 mil. GBP
- (5) Afrika – 0,6 mil. GBP
- (6) Kanada, Austrália a Nový Zéland - 6,8 mil. GBP
- (7) Zvyšná časť Európy – 2,9 mil. GBP
- (8) Rozpočet Medzinárodného trestného súdu v súhrne – 90,5 mil. GBP.

Slovenská republika do rozpočtu Medzinárodného trestného súdu v roku 2011 prispela sumou **215 866 €**. Tieto finančné prostriedky boli uhradené z rozpočtovej kapitoly Ministerstva zahraničných vecí SR.

Maximálna suma, ktorou môže štát prispieť do rozpočtu Medzinárodného trestného súdu je 22% z celkového rozpočtu súdu. Pri stanovovaní výšky príspevku sa berie ohľad najmä na platobnú schopnosť krajiny, ktorej sa vymeriava príspevok, na počet obyvateľov krajiny a na hrubý domáci produkt krajiny. Stanovenie príspevok sa riadi podobnou metódou, na základe ktorej stanovuje členským štátom príspevky OSN. Úprava stanovenia príspevkov vychádza predovšetkým z Článku 117 Rímskeho štatútu, ktorý ustanovuje: *Príspevky štátov, zmluvných strán, sa určujú v súlade s dohodnutou stupnicou, ktorá vychádza zo stupnice prijatej Organizáciou Spojených národov na jej bežný rozpočet a upravenou v súlade so zásadami, na ktorých sa táto stupnica zakladá.*

Ďalší možný spôsob financovania potrieb Medzinárodného trestného súdu poskytuje článok 116 Rímskeho štatútu, ktorý upravuje dobrovoľné príspevky: *Bez toho, aby bol dotknutý článok 115, Súd môže dostať a použiť ako doplnkové fondy, dobrovoľné príspevky od vlád, medzinárodných organizácií, jednotlivcov, korporácií a iných subjektov v súlade s relevantnými kritériami prijatými Zhromaždením štátov, zmluvných strán.*

Dobrovoľné príspevky v systéme financovania Medzinárodného trestného súdu predstavujú významný spôsob príjmu do rozpočtu, nakoľko práve vďaka týmto príspevkom sa uskutočnilo viacero významných programov. Taktiež niektoré ad hoc tribunály mohli byť zrealizovaní práve vďaka pomoci subjektov, ktoré sa rozhodli poskytnúť dané dobrovoľné príspevky. Avšak určitou nevýhodou týchto dobrovoľných príspevkov je to, že práve cez tieto dobrovoľné príspevky vznikol určitý priestor na presadzovanie snáh prispievajúcich subjektov o ovplyvňovanie činnosti a rozhodovacej právomoci Medzinárodného trestného súdu, na čo upozornil

⁸ Rímsky štatút vyhlásený v Zbierke zákonov pod číslom 333/2002.

v septembri roku 2002 orgán Medzinárodného trestného súdu, Zhromaždenie štátov, ktoré adresovalo terajším ako aj budúcim prispievateľom formálnu výzvu, resp. žiadosť, v ktorej žiadalo medzinárodné organizácie, vlády, jednotlivcov ako aj korporácie, aby sa nesnažili týmito príspevkami úmyselne a cielene ovplyvňovať činnosť Medzinárodného trestného súdu, pretože tieto príspevky nie sú určené na to, aby ovplyvňovali rozhodovanie a činnosť Medzinárodného trestného súdu, ale na to, aby napomáhali v jeho činnosti.

Posledný možný spôsob financovania potrieb Medzinárodného trestného súdu predstavuje možnosť, ktorú ponúka článok 109 ods. 3: *Majetok alebo výnos z predaja nehnuteľností, prípadne výnos z predaja iného majetku, ktoré získa štát, zmluvná strana, v dôsledku výkonu rozsudku Súdu, sa prevedie na Súd.*⁹

Tento príjem do rozpočtu Medzinárodného trestného súdu je tvorený predovšetkým výkonom súdneho rozhodnutia, v ktorom Súd okrem trestu odňatia slobody žalovanému uložil trest prepadnutie výnosov, majetku a aktív odvodených priamo alebo nepriamo z trestného činu bez toho, aby boli dotknuté bona fide práva tretích strán alebo tento príjem môže tvoriť pokuta podľa kritérií ustanovených v Pravidlách súdneho konania a vykonávania dôkazov.

Čerpania finančných prostriedkov z rozpočtu, musia byť v súlade s rozpočtovými a finančnými pravidlami Medzinárodného trestného súdu, pričom Medzinárodný trestný súd má povinnosť sa podrobiť každoročne auditu, ktorý overuje predovšetkým ročné účtovné závierky, závažné finančné operácie a správnosť vedenia účtovníctva, kontroluje dodržiavanie vnútorných predpisov a stanovených postupov. Povinnosť podrobiť sa auditu stanovuje predovšetkým Článok 118: *Záznamy, účtovné knihy a účty Súdu vrátane jeho ročných finančných výkazov sa každoročne podrobujú auditu nezávislého audítora.*

Zhromaždenie štátov zriadilo na základe svojho rozhodnutia Zverenecký fond v prospech obetí trestných činov spadajúcich a patriacich do jurisdikcie Súdu a rodín týchto obetí.¹⁰ Finančné prostriedky tohto fondu sú tvorené majetok a príjmami plynúcimi z výberu pokút, výnosmi z predaja prepadnutého majetku a predaja aktív získaných z páchania trestného činu. Tieto finančné prostriedky sa používajú na odškodnenie obetí trestných činov, pričom odškodnenie sa riadi a spravuje kritériami, ktoré ustanovilo Zhromaždenie. Právny rámec tohto odškodnenia poskytuje Článok 79, ktorý ustanovuje: *Súd môže nariadiť, aby sa peniaze a iný majetok získaný prostredníctvom pokút alebo prepadnutia previedol na základe príkazu Súdu do zvereneckého fondu.*¹¹

⁹ Citácie článkov Rímskeho štatútu čerpané z vyhlásenia uverejneného v Zbierky zákonov pod číslom 333/2002.

¹⁰ Rímsky štatút obsahuje ustanovenia na vytvorenie zhromaždenia zmluvných štátov (ASP alebo Zhromaždenie). Podľa zmluvy každá zmluvná strana bude mať jedného zástupcu v Zhromaždení, ktorý môže byť sprevádzaný zástupcami a poradcami. Každý zmluvný štát má jeden hlas. Všetky ostatné štáty, ktoré podpísali Rímsky štatút ako záverečný akt Rímskej konferencie, sa môžu zúčastniť ako pozorovatelia.

¹¹ Citácie článkov Rímskeho štatútu čerpané z vyhlásenia uverejneného v Zbierky zákonov pod číslom 333/2002.

Z rozpočtu Medzinárodného trestného súdu sa uhrádzajú Sudcom, prokurátorom, zástupcovi prokurátora, tajomníkovi a zástupcovi tajomníka platy, prídavky a náhrady výdavkov, ktoré sú primerané ich funkciám. O finančných prostriedkoch vyčlenených na platy, prídavky a náhrady a o ich výške rozhoduje Zhromaždenie štátov, zmluvných strán. Tieto platy a prídavky sa počas ich funkčného obdobia nesmú znížiť.

4. Financovanie medzinárodných trestných tribunálov¹²

Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu mali byť pôvodne financované iba z riadneho rozpočtu OSN. Boli zriadené na základe rezolúcií Bezpečnostnej rady OSN. Článok 17 Charty dáva Valnému zhromaždeniu plnú zodpovednosť za schvaľovanie rozpočtu. Preto vznikli pochybnosti o tom, či môže Bezpečnostná rada rozhodovať o tom, ako budú použité finančné prostriedky OSN, keď je rozpočet schvaľovaný Valným zhromaždením. Stály rozpočet je viazaný stálym financovaním týchto tribunálov, nie sú financované dobrovoľnými príspevkami ani iným špeciálnym spôsobom, čo by bolo možno vhodnejšie pre tento prípad. Bezpečnostná rada však tvrdí, že má oprávnenie, na takéto rozhodnutia a že výdavky tribunálu by mali byť aj výdavkami Organizácie spojených národov. Valné zhromaždenie sa však odvolávalo na článok 17 Charty: *Valné zhromaždenie prerokúva a schvaľuje rozpočet organizácie.*

Valné zhromaždenie neskôr schválilo návrh poradného výboru pre správu a rozpočtové otázky, kde sa malo financovanie Medzinárodného trestného výboru uskutočňovať najmä cez dobrovoľné príspevky a vyzvalo štáty, aby dobrovoľne prispeli k financovaniu tohto trestného tribunálu. Neskôr sa podobne riešila aj otázka Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu. Špeciálny súd pre Sierra Leone mal byť podľa návrhu generálneho tajomníka financovaný rovnako ako Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu pri ich vzniku, čiže z riadneho rozpočtu OSN. Bezpečnostná rada však tento návrh kvôli problémom s financovaním tých dvoch tribunálov zamietla. Namiesto toho navrhli, aby sa financoval iba z dobrovoľných príspevkov od vlád, medzinárodných organizácií, jednotlivcov, korporácií a iných subjektov. Rozpočet tohto súdu je oveľa menší ako rozpočty predchádzajúcich dvoch tribunálov. Generálny tajomník pôvodne plánoval na tieto súdy trojročný rozpočet 100 miliónov dolárov, ale v dôsledku ťažkostí s financovaním v získavaní od darcov do musel znížiť na 57 miliónov dolárov.

V deväťdesiatych rokoch však ročný rozpočet týchto tribunálov náhle narástol. Ročný rozpočet pre Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu vzrástol z približne 10 miliónov dolárov na viac než desaťnásobok. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu tiež dosť vzrástol, aj keď menej ako ten pre Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu. Preto Valné zhromaždenie znova vyzvalo štáty a iné inštitúcie, aby dobrovoľne prispeli k financovaniu týchto tribunálov. Pomoc prišla

¹² LUBYOVÁ, L.: Financovanie medzinárodného trestného súdnictva, in: *Medzinárodné trestné súdnictvo*. Zborník príspevkov zo študentského sympózia, UPJŠ v Košiciach, 2010, s. 120-122.

nečakane nielen od štátov, ale aj od mnohých súkromných korporácií ako je IBM, potom aj od niektorých univerzít a aj od mnohých medzinárodných organizácií.

Financovanie cez dobrovoľné príspevky či už zčasti, ako to je pri Medzinárodnom trestnom tribunáli pre bývalú Juhosláviu a Medzinárodnom trestnom tribunáli pre Rwandu alebo úplne, ako je to v prípade Špeciálneho súdu pre Sierra Leone, má svoje výhody aj nevýhody. Na jednej strane to znamená pre tieto tribunály väčšiu zodpovednosť a prehľadnosť, ale na druhej strane môžu byť inštitúcie vystavené nevhodným vplyvom manipulácií. Ani prokurátor ani sudcovia by nemali byť takýmto tlakom vystavení.

Tohto roku by mali ad hoc tribunály ukončiť svoju činnosť a Bezpečnostná rada plánuje prestať s ich financovaním, keďže medzinárodné trestné súdnictvo stojí dosť veľa práve vďaka týmto ad hoc tribunálom. Napr. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu zamestnáva 27 sudcov, Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu 24 sudcov a Medzinárodný trestný súd iba 18. Výdavky v roku 2008 pre Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu boli 1,4 miliardy, pre Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu 1,2 miliardy a pre Medzinárodný trestný súd 700 miliónov dolárov. Po ukončení činnosti ad hoc tribunálov bude financovanie medzinárodného trestného súdnictva oveľa jednoduchšie a lacnejšie.

5. Garancia efektívnosti uspokojovania finančných potrieb

V záujme riadneho výkonu súdnych funkcií jednotlivých medzinárodných súdnych orgánov je nevyhnutné, aby uspokojovanie finančných potrieb bolo efektívne garantované. Garancie sa odzrkadľujú predovšetkým v tom, že v prípade ak sa finančné potreby uspokojujú z rozpočtu OSN, táto organizácia nevykonáva skutočnú kontrolu nad zostavovaním a prípravou rozpočtu súdov, ale iba o ňom rozhoduje. Na základe toho funguje prehľadná a podrobná stratégia ochrany pred zneužitím financovania na potrestanie sudcov alebo schladenie ich rozhodovacej právomoci. Zverenie práva zúčastňovať sa na príprave rozpočtových odporúčaní relatívne nezávislému orgánu, napr. Poradnému výboru pre administratívne a rozpočtové otázky do určitej miery limituje možnosť členov OSN oklieštiť sudcovskú nezávislosť. Z rozpočtu OSN sa vyčlenia primerané finančné prostriedky, ale konkrétne riešenia, napr. financovanie na viac rokov alebo použitie účelovo viazaných prostriedkov do určitej miery redukujú rozsah pôsobenia OSN.

Ak sa na tvorbe rozpočtu vo významnej miere nepodieľajú sudcovia, OSN by mala verejne deklarovat' podporu depolitizácie financovania súdov prostredníctvom vhodnej legislatívy a výkonného opatrenia. Politické zložky OSN by sa mali zaviazat', že súdom budú poskytovať určitý objem finančných prostriedkov alebo budú aplikovať osobitné a objektívne schémy na určenie objemu finančných prostriedkov. Týmto sa daná problematika vyčlení zo sféry pôsobenia politickej zložky. Na medzinárodnej úrovni by vysoká miera transparentnosti a intenzívne a pravidelné zainteresovanie sudcov do procesu tvorby rozpočtu sťažovali situáciu subjektom, ktoré sa snažia o vyvíjanie vplyvu na súdnictvo prostredníctvom rozpočtu.

6. Financovanie riadneho fungovania medzinárodného súdneho orgánu

Zabezpečenie riadneho výkonu súdnych funkcií prostredníctvom finančných prostriedkov sa dá poňmať v dvoch významoch. Do prvého významu môžeme zahrnúť financie, prostredníctvom ktorých sa zabezpečuje riadne fungovanie medzinárodného súdneho orgánu. Do druhého významu môžeme zahrnúť financie, ktoré primárne slúžia na odmeňovanie sudcov medzinárodných súdov. Tento objem financií tvoria financie, ktoré prioritne slúžia na zabezpečenie riadneho chodu medzinárodného súdu. Ide najmä o financovanie zamestnancov a služieb, bez ktorých by nemohli sudcovia vykonávať patrične svoju činnosť. Objem finančných prostriedkov vyčlenených na zamestnancov tvorí súhrn financií na zamestnancov, ktorí vykonávajú prácu v trvalom pracovnom pomere a ktorí prácu vykonávajú dočasne, spravidla v rámci príslušného rozpočtového obdobia. Do týchto financií patria najmä mzdy, ktoré tvoria najväčšiu časť tejto časti rozpočtu a náklady, ktoré súvisia so zamestnancami. Ide o uhrádzanie lekárskeho a sociálneho zabezpečenia, ktoré vyplývajú z právnych predpisov krajiny, kde má medzinárodný súdny orgán sídlo, o príspevok na reprezentáciu, úhradu za nadčasy, výdavky na konzultantov a výdavky na úhradu oficiálnych pracovných ciest zamestnancov medzinárodného súdneho orgánu.

Patria tu taktiež výdavky určené na zabezpečenie stretnutí sudcov. Do tejto položky môžeme začleniť výdavky na pohostinnosť, ktoré zvyčajne zabezpečujú cateringové služby, výdavky na zamestnancov a externých pracovníkov, ktorí tieto stretnutia organizujú a výdavky na zamestnancov, ktorí poskytujú dočasnú výpomoc na stretnutiach.

Objem finančných prostriedkov vyčlenených na služby v najväčšej miere tvoria financie určené na dodávky potrebných materiálov do kancelárií, spracovanie údajov a dokumentov, externý preklad, ktoré slúžia ako pracovné podklady pre činnosť súdu a pre rozhodovanie sudcov. Takisto je nevyhnutné aby medzinárodný súdny orgán sídlil v priestoroch, ktoré sú vzhľadom k významu a vážnosti tohto orgánu budú dostatočne reprezentatívne. Nepochybujem, že Mierový palác v Haagu, ktorý je sídlom Medzinárodného súdneho dvoru a Stáleho arbitrážneho dvoru takýmto priestorom je, pričom tieto medzinárodné súdne orgány vynakladajú nemalé finančné prostriedky zo svojich rozpočtov na údržbu týchto priestorov a na údržbu nábytku.

7. Odmeňovanie sudcov medzinárodných súdnych orgánov

Plat a primerané a dostatočné finančné ohodnotenie výkonu súdnej funkcie môžeme pokladať za nevyhnutnú záruku zníženia rizika, že nedostatočne ohodnotení sudcovia budú nútení predávať spravodlivosť, aby vystačili s príjmami. Celková výška platu sudcov má však garantovať ich nezávislosť a satisfakciu za podstatne ovplyvnenú kvalitu osobného života. Plat často súvisí s otázkou prestíže, pričom výkon funkcie sudcu na medzinárodnej úrovni je bezpochyby najväčšia prestíž akú môže sudca v rámci svojho profesionálneho života dosiahnuť. Adekvátne platové ohodnotenie sudcov môže vopred odrádzať účastníkov konania od pokusov vyvinúť na sudcu nevhodný vplyv nasmerovaný na rozhodovanie v prospech konkrétneho účastníka konania a takisto je určitou zárukou, že sudca medzinárodného súdneho orgánu nebude nútení prijímať financie od účastníkov konania, aby si dokázal zabezpečiť

životnú úroveň hodnú jeho profesie. Hoci platy sudcov nemusia presne zodpovedať platom predstaviteľov ostatných medzinárodných organizácií, minimálne porovnateľné platové podmienky vhodným spôsobom posilňujú vnímanie rovnosti medzi zložkami medzinárodných organizácií. Medzinárodné štandardy tak na vnútroštátnej ako aj medzinárodnej úrovni rôznym spôsobom odporúčajú alebo nariaďujú, aby platy zodpovedali vážnosti profesie. Za určitý prostriedok zabezpečenia dodržiavania týchto odporúčaní sa považuje aj zákaz znižovania plátov, ktorý je ustanovený v Štatúte Medzinárodného súdneho dvora ako aj Rímskom štatúte.

Vo všetkých medzinárodných súdnych orgánoch sa platy za uplynulé roky zvyšovali a v súčasnosti viac – menej zodpovedajú platom predstaviteľov ostatných medzinárodných organizácií. Pri určení systému, na základe ktorého by sa určovali platy sudcov medzinárodných súdnych orgánov sa niektorí členovia OSN snažili presadiť, aby platy sudcov pozostávali z dvoch zložiek, a to z fixného platu, ktorého výška by sa nemenila a z príplatku vo forme akéhosi bonusu, ktorý by závisel od množstva vydaných posudkov a rozsudkov, tak ako to poznáme z vnútroštátneho súdneho systému niektorých štátov. Tento systém nepokladám za správny tak na medzinárodnej úrovni ako ani na vnútroštátnej úrovni, nakoľko to síce môže viesť k zrýchleniu práce sudcov, avšak na úkor kvality rozhodovacej činnosti, kedy sudcovia medzinárodných súdnych orgánov by v záujme dosiahnutia čo najvyššej miery bonusovej zložky platu vydávali čo najviac rozsudkov a posudkov, ale v konečnom dôsledku o správnosti a miere perfektosti vydaných rozsudkov by sa dalo pochybovať. Okrem základného platu majú medzinárodní sudcovia právo aj na rôzne príplatky a náhrady v podobe funkčných príplatkov, ktoré dostávajú predsedovia a podpredsedovia súdov, takisto majú právo na paušálne náhrady, náhrady za ubytovanie apod.

Najväčšiu časť finančných prostriedkov vyčlenených na členov medzinárodného súdneho orgánu zaberú mzdy vyplácané sudcom. Tieto mzdy slúžia na zabezpečenie dôstojnej životnej úrovne hodnej sudcu medzinárodného súdneho orgánu, odzrkadľujú spoločenský status, vysokú mieru profesionality a takisto, ako už bolo spomenuté vyššie, slúžia aj ako určitá forma garancie a brzdy korupcie. Sudcovia majú po ukončení svojej funkcie nárok na dôchodok, ktorý je vyplácaný takisto z rozpočtu súdu. Dôchodok je tvorený približne polovicou výšky platu, ktorý sudca dostáva počas výkonu svojej funkcie a je vyplácaný doživotne. Vzhľadom k skutočnosti, že sudcovia vykonávajú túto funkciu ako svoje povolanie, z rozpočtu súdu sú im vyplácané rôzne príspevky, ktoré slúžia na zabezpečenie asistenta a poradcu sudcu, obstaranie literatúry, obstaranie prekladu, úhradu cestovných nákladov atď. Z rozpočtu súdu sú sudcom taktiež uhrádzané výdavky vynaložené na služobné cesty, ktoré slúžia k získavaniu nových poznatkov a vedomostí, obhliadke miest súvisiacich so súdnym konaním alebo prednáškam sudcov na prestížnych univerzitách.

7.1. Úplatkárstvo sudcov a úradníkov medzinárodných súdov

Dôvod, pre ktorý som sa rozhodol zahrnúť korupciu do práce o financovaní medzinárodných súdov je ten, že korupciu môžeme charakterizovať aj ako čiernu stránku financovania akéhokoľvek orgánu, pričom hrozba korupcie neobchádza ani sudcov

medzinárodných súdnych orgánov. Úplatkárstvo, resp. korupciu môžeme definovať ako stav, ktorý významnou mierou ohrozuje právny štát, demokraciu a ľudské práva, podkopáva dobrú vládu, slušnosť a sociálnu spravodlivosť, narušia slobodnú hospodársku súťaž, bráni hospodárskemu rozvoju a ohrozuje stabilitu demokratických inštitúcií a morálne základy spoločnosti. Dôvod, prečo je korupcia pre spoločnosť škodlivá je jednoduchý. V záujme korupcie sa významné rozhodnutia robia na základe nízkych motívov, bez ohľadu na to, aké to môže mať v konečnom dôsledku následky pre celú spoločnosť. Korupcia spravidla spočíva v neoprávnenom majetkovom prospechu, ale môžu to byť aj výhody iného druhu, napríklad vzájomná protislužba. Vyžaduje sa, aby poskytnutá výhoda nebola celkom bezvýznamná. Avšak v akejkol'vek oblasti nemožno tolerovať žiaden úplatok, a to ani nepatrnej hodnoty. V každej spoločnosti korupcia v určitej miere existuje. V súčasnom období môžeme hovoriť o akomsi boome korupcie vo všetkých kútoch sveta bez ohľadu na ich ekonomický alebo politický režim. Koncom 20. storočia boli krajiny sveta doslova otrávené obrovskými korupčnými škandálmi a prevláda všeobecný názor, že korupcia predstavuje najväčšiu hrozbu pre ich ekonomické a demokratické systémy.

Hovorí sa, že korupcia je problém starý ako ľudstvo samo, že sa vždy objavuje tam, kde rozhodnutie do istej miery závisí od subjektívnej vôle, tam, kde je možné zneužiť postavenie a kde je riziko zneužitia postavenia nižšie ako očakávaná miera zisku. Často sa s istou dávkou irónie hovorí, že paragrafy sú preto také kľukaté, aby ich bolo možné účelovo prekrútiť tak, ako sa to v tej-ktorej situácii hodí. Pravdou je, že výkon sudcovského povolania je aj preto taký náročný, že suchú literu zákonov je potrebné aplikovať na najrôznejšie, často nepredpokladateľné, životné situácie. Aj táto skutočnosť prirodzene vnáša do rozhodovania súdov určitú mieru subjektivismu, pretože každý sudca je originálna ľudská osobnosť. To však nesmie znamenať prípustnosť voluntarizmu a svojvôle v rozhodovaní súdov. Každý sudca musí svoje rozhodnutie a dôvody, ktoré ho k nemu viedli, náležite odôvodniť. Z podstaty veci však vyplýva, že rozhodovanie súdov vytvára a vždy bude vytvárať priestor pre korupciu. Korupcia v prípade súdnictva sa vyskytuje podľa môjho názoru v situácií kedy v živote sudcu nastane určitý zlom a zistí, že to neskutočné množstvo práce ktorú vykonáva pre spravodlivosť či už na medzinárodnej alebo vnútroštátnej úrovni vykonáva nie je dostatočne finančne a ani morálne ohodnotená. V konečnom dôsledku zistí, že zvyšok toho finančného ohodnotenia môže nadobudnúť práve cestou korupcie. Preto je potrebné vytvoriť súdny systém, ktorý bude možnosti korupcie minimalizovať, ak už nemožno korupciu celkom eliminovať. Je zrejme, že ak je dopad korupcie na rozvoj prosperujúcej spoločnosti a na vieru občanov v demokratický vývoj negatívny, tak dopad korupcie v súdnictve na spoločenské vedomie je priam tragický.

Závažnosť hrozby tejto problematiky viedol k tomu, že sa viaceré medzinárodné organizácie začali zaoberať touto problematikou. Rada Európy si tiež uvedomuje nebezpečenstvo fenoménu korupcie a preto sa v roku 1995 začala systematicky venovať boju proti korupcii, v nadväznosti na záverečnú rezolúciu 19. Konferencie ministrov spravodlivosti členských štátov Rady Európy, ktorá sa uskutočnila v roku 1994 na Malte. Problematikou korupcie sudcov a úradníkov medzinárodných súdov sa zaoberá najmä Rada Európy, ktorá v novembri 1998 v Štrasburgu prijala Trestnoprávny dohovor o korupcii. Tento dohovor bol v právnom poriadku Slovenskej

republiky uverejnený na základe oznámenia Ministerstva zahraničných vecí SR publ. pod. č. 375/2002 Z. z. Dôvodová správa k nemu uvádza, že nenáležité výhody nie sú výhody dovoľené zákonom alebo administratívnymi pravidlami, ani minimálne dary veľmi nízkej hodnoty alebo spoločensky akceptovateľné dary. Vzhľadom k tomu, že medzinárodné súdne orgány rozhodujú spory, v ktorých ako strany súdneho konania vystupujú subjekty medzinárodného práva, pričom rozsudky týchto súdov zaväzujú len procesné strany, ale v konečnom dôsledku priamo alebo nepriamo ovplyvňujú aj obyvateľov štátu, ktorý vystupuje ako procesná strana, je nevyhnutné aby sudcovia, ktorí daný spor rozhodujú, rozhodovali na základe noriem medzinárodného práva a nie na základe finančnej ponuky vo forme úplatku zo strany ekonomickejšieho a finančne silnejšieho štátu.

Trestnoprávny dohovor o korupcii zo Štrasburgu, ktorý bol uverejnený oznámením Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky publ. pod č. 375/2002 Z. stanovuje: *Každá strana prijme také legislatívne alebo iné opatrenia, ktoré sú nevyhnutné na stanovenie činov ako trestných podľa svojich vnútroštátnych právnych predpisov, ako je správanie uvedené v článkoch 2¹³ a 3¹⁴ konanie spáchané úmyselne, ak zahŕňa vykonávanie sudcovských funkcií alebo úradníkov medzinárodného súdneho orgánu, ktorého právomoc strana uznala.*¹⁵

Slovenská republika si povinnosť vyplývajúcu z Trestnoprávneho dohovoru o korupcii patrične splnila keď novelou Trestného zákona zaviedla do právneho poriadku Slovenskej republiky komplex trestných činov korupcie z medzinárodného hľadiska. Korupciu sudcov a úradníkov medzinárodných súdov upravujú § 331, §335 a §336. Spomenuté paragrafy upravujú tak aktívnu korupciu ako aj pasívnu korupciu.

§ 331 Trestného zákona ustanovuje:

(1) Kto ako člen zahraničného parlamentného zhromaždenia, sudca alebo úradník medzinárodného súdneho orgánu uznaného Slovenskou republikou alebo zástupca, či zamestnanec medzinárodnej, nadnárodnej, medzivládnej organizácie alebo orgánu, s ktorým je Slovenská republika v zmluvnom vzťahu, alebo ako osoba v obdobnej funkcii priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok v súvislosti s výkonom svojej funkcie, potrestá sa odňatím slobody na päť rokov až dvanásť rokov.

¹³ Konanie spáchané ktoroukoľvek osobou úmyselne, ako je sľub, ponúknutie alebo poskytnutie akoukoľvek osobou priamo alebo nepriamo nenáležitej výhody svojmu verejnému činiteľovi, pre neho alebo pre inú osobu, aby konal alebo sa zdržal konania vo výkone svojich funkcií.

¹⁴ Konanie spáchané úmyselne, ako je žiadanie alebo prijatie ktorýmkoľvek zo svojich verejných činiteľov priamo alebo nepriamo nenáležitej výhody akéhokoľvek druhu, pre neho alebo pre inú osobu, alebo prijatie ponuky alebo sľubu takej výhody, aby konal alebo sa zdržal konania vo výkone svojich funkcií.

¹⁵ Článok číslo 11- Úplatkárstvo sudcov a úradníkov medzinárodných súdov Trestnoprávneho dohovoru, ktorý Slovenská republika bez vznesenia výhrad ratifikovala dňa 9. júna 2000. Vo vzťahu k Slovenskej republike vstúpil do platnosti dňa 1. júla 2002, Slovenská republika taktiež bez vznesenia výhrad ratifikovala Dodatokový protokol k Trestnoprávnemu dohovoru (ETS 191) dňa 7. apríla 2005. Vo vzťahu k Slovenskej republike vstúpil do platnosti dňa 1. augusta 2005.

V prípade ak tento trestný čin páchatel' spácha vo veľkom rozsahu, potrestá sa trestnom odňatí slobody v rozsahu desať až pätnásť rokov. Tento druh korupcie je známy ako pasívna korupcia a vyznačuje sa tým, že osoba, ktorá má rozhodovaciu právomoc na úrovni medzinárodného súdneho orgánu, príjme, žiada, alebo si dá sľúbiť úplatok v určitej výške, pričom na základe tohto úplatku sudca vynesie rozsudok podľa želania poskytovateľa úplatku.

§ 335 Trestného zákona ustanovuje:

(1) Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa členovi zahraničného parlamentného zhromaždenia, **sudcovi alebo úradníkovi medzinárodného súdneho orgánu uznaného Slovenskou republikou alebo zástupcovi, či zamestnancovi medzinárodnej, nadnárodnej, medzivládnej organizácie alebo orgánu, ktorých je Slovenská republika členom alebo s ktorými je Slovenská republika v zmluvnom vzťahu, alebo osobe v obdobnej funkcii poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok v súvislosti s výkonom jeho funkcie, alebo z toho dôvodu poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok inej osobe, potrestá sa odňatím slobody na dva roky až päť rokov.**

V prípade ak tento trestný čin spácha páchatel' vo veľkom rozsahu, potrestá sa trestnom odňatí slobody v rozsahu päť až dvanásť rokov. Tento druh korupcie je známy ako aktívna korupcia a vyznačuje sa tým, že osoba, ktorá má záujem na ovplyvnení rozhodovacej činnosti medzinárodného súdu a vo vynesení rozsudku vo svoj prospech ponúkne, poskytne alebo sľúbi úplatok sudcovi medzinárodného súdu.

Do slovenského právneho poriadku bol prevzatý takisto aj trestný čin nepriamej korupcie z hľadiska medzinárodného súdnictva, tento trestný čin sa v Trestnom zákone nachádza v § 336: *Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo dá si sľúbiť úplatok za to, že bude svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci sudcu alebo úradníka medzinárodného súdneho orgánu uznaného Slovenskou republikou, alebo za to, že tak už urobil, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky. Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa inému sľúbi, ponúkne alebo poskytne úplatok za to, že bude svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci sudcu alebo úradníka medzinárodného súdneho orgánu uznaného Slovenskou republikou, alebo za to, že tak už urobil, alebo z tohto dôvodu poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok inej osobe, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.*¹⁶

V Slovenskej republike sa doteraz nevyskytli žiadne prípady týkajúce sa korupcie sudcov alebo úradníkov medzinárodných súdnych orgánov.¹⁷

Záver

Financovanie medzinárodných súdnych orgánov môžeme ponímať v zmysle určitej garancie riadneho výkonu súdnych funkcií predovšetkým v tom zmysle, že vytvorením postačujúceho rozpočtu sa uhrádzajú výdavky na materiálny substrát, ktorý je nevyhnutný na výkon týchto funkcií, uhrádzajú sa mzdy sudcom, ako aj sa uhrádzajú mzdy zamestnancov, bez ktorých by rozhodovacia činnosť sudcov bola len ťažko realizovateľná. Prostredníctvom rozpočtu sa vytvára určitá nezávislosť tak súdneho

¹⁶ Trestný zákon č. 300/2005 Z.z.

¹⁷ Group of States against corruption – správa z hodnotenia Slovenskej republiky na tému kriminalizácia (ETS 173 a 191, GPC 2, Štrasburg 15. Februára 2008.

orgánu ako aj samotných sudcov, ktorí v prípade ak za svoju vykonanú prácu dostávajú patrične ohodnotenie, nie sú náchylní na negatívne ovplyvňovanie svojej činnosti zo strany finančne silnejších subjektov, čo sa dá poňmať ako určitá bariéra proti korupcii. Na základe dostatočného financovania v spojení so súdnymi funkciami sa vytvárajú orgány, ktoré odstraňujú negatívne stavy na medzinárodnej úrovni, ktoré postihujú nielen subjekty sporu, v prípade ak týmito subjektmi sú štáty, ale napriek ďalekosiahlym následkom postihujú nepriamo aj samotných obyvateľov týchto krajín. V prípade ak týmto medzinárodným súdnym orgánom je trestný súd, na základe tohto financovania dokáže vytvoriť podmienky na stíhanie a postihovanie zločinov ako genocída, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny, pričom týmto postihovaním pomôže ušetriť niekoľkokrát vyššie finančné čiastky ako tvorí jeho rozpočet. Pri sumách, ktoré tvoria rozpočty medzinárodných súdnych orgánov, aj keď sa na prvý pohľad môžu zdať pre bežného smrteľníka astronomické, si treba uvedomiť funkcie, význam a najmä prínos, ktorý na základe dostatočného financovania prinášajú, pričom tento prínos nie je len vnútroštátny ale z hľadiska jurisdikcie jednotlivých súdnych orgánov je medzinárodný. Dá sa povedať, že z hľadiska objemu istôt, ktoré na základe patričného financovania dokážu tieto medzinárodné súdne orgány poskytnúť celému ľudstvu, je výška finančných prostriedkov, ktoré tvoria rozpočty týchto orgánov, zanedbateľné.

Prílohy

Tabuľka č. 1

Príspevky Slovenskej republiky v roku 2010 do rozpočtov medzinárodných súdnych orgánov, vrátane príspevku SR do riadneho rozpočtu OSN z ktorého sa tvorí rozpočet Medzinárodného súdneho dvoru:

Názov medzinárodného súdneho orgánu	Výška príspevku v EURO
Stály arbitrážny dvor (PCA) ¹⁸	3 237,00
Medz. tribunál pre stíh. osôb zodp. za zločiny v Juhosl. (ICTY)	0,00
Medz. tribunál pre stíh. osôb zodp. za zločiny v Rwande (ICTR)	38 161,71
Medzinárodný trestný súd (ICC)	209 220,00
Medzinárodný tribunál pre morské právo (ITLOS) ¹⁹	17 517,00

¹⁸ Slovensko je členským štátom dvora od 1. 1. 1993. Každý zmluvný štát (v súčasnosti 107 štátov) môže nominovať štyroch rozhodcov na funkčné obdobie 6 rokov. Za SR boli na funkčné obdobie 2006-2012 potvrdení odborníci na medzinárodné právo Prof. JUDr. Ján Azud, DrSc, Prof. JUDr. Ján Klučka, CSc., JUDr. Peter Tomka, CSc. a JUDr. Ján Varšo, CSc., ktorí tvoria tzv. slovenskú národnú skupinu. V roku 2010 príspevok SR bol vo výške 3. 237,- EUR a v roku 2011 na úrovni 2. 292,- EUR.

¹⁹ Vznik tribunálu sa opiera o Dohovor OSN o morskom práve (10. 12. 1982, Montego Bay, Jamajka) a Dohodu o uplatňovaní časti XI Dohovoru OSN o morskom práve (28. 07. 1994, USA). Dohovor v časti XV predvída pre zmluvné strany v súvislosti so sporom, ktorý vyplýva z jeho výkladu a vykonávania, ako jednu z možností obrátiť sa v súlade s ustanoveniami dohovoru aj na tento tribunál. SR je zmluvnou stranou dohovoru od 7. 6. 1996 a dohody od 28. 7. 1996. Príspevok SR do tribunálu je spojený s jej členstvom

OSN-Organizácia Spojených národov, riadny rozpočet (II. Časť)	1 232 944,54
Celkom	1 501 080,25

Príspevky Slovenskej republiky v roku 2011 do rozpočtov medzinárodných súdnych orgánov, vrátane príspevku SR do riadneho rozpočtu OSN z ktorého sa tvorí rozpočet Medzinárodného súdneho dvoru:

Názov medzinárodného súdneho orgánu	Výška príspevku v EURO
Stály arbitrážny dvor (PCA)	2 292,00
Medz. tribunál pre stíh. osôb zodp. za zločiny v Juhosl. (ICTY)	107 167,66
Medz. tribunál pre stíh. osôb zodp. za zločiny v Rwande (ICTR)	83 705,71
Medzinárodný trestný súd (ICC)	215 866,00
Medzinárodný tribunál pre morské právo (ITLOS)	18 730,00
OSN-Organizácia Spojených národov, riadny rozpočet (II. Časť)	2 470 291,09
Celkom	2 898 052,46

Tabuľka č. 2

Rozpis výdavkov Medzinárodného súdneho dvoru :

Názov výdavku	Suma
výdavky na členov Súdneho dvora	
Sociálne príspevky na rôzne výdavky	877,200
Dôchodky	3,886,600
Povinné príspevky – Sudcovia ad hoc	1,165,100
Služobné cesty	50,800
Mzdy	7,456,900
Medzisúčet	13,436,600
výdavky na zamestnancov Súdneho dvora	
Trvalé pracovné miesta	15,217,700
Dočasné pracovné miesta pre dvojročné obdobie	1,829,200
Spoločné náklady zamestnancov	6,841,500
Lekárske a súvisiace služby	346,500
Reprezentatívny príspevok	7,200
Dočasná výpomoc pre stretnutia	1,622,700
Všeobecná dočasná pomoc	295,000
Konzultanti	89,400
Nadčasy	128,500
Oficiálne pracovné cesty	47,500
Pohostinnosť	19,900
Medzisúčet	26,445,100

v uvedených medzinárodných dokumentoch OSN, aj keď problematika morského práva nemá v SR tradíciu, ako je to v iných krajinách.

výdavky na služby	362,700
Externý preklad	361,400
tlač	404,000
Spracovanie údajov služby	3,301,700
Prenájom / údržba priestorov	191,500
Komunikácie	237,800
Údržby nábytku a priestorov	87,000
Rôzne služby	31,800
Dodávky a materiály	293,500
Knižný diel a dodávky	215,700
Nábytok a zariadenie	171,500
Obstaranie automatizačného kancelárskeho nábytku	554,700
Nahradenie nábytku	510,800
Medzisúčet	6,724,100
<hr/>	
Celkové výdavky	46,605,800

Medzinárodné súdnictvo na prahu 21. storočia

Annanária Štabrilová

1. Situácia v 20. a 21. storočí

Charakter medzinárodných vzťahov 20. storočia výrazne ovplyvnili udalosti a procesy, ktoré zasiahli všetky časti sveta. Máme na mysli ekonomické, globalizačné, integračné a iné udalosti v oblasti politických, kultúrnych, či bezpečnostných vzťahoch, v dôsledku ktorých vznikla potreba venovať o mnoho väčšiu pozornosť odvetviu medzinárodného práva. Spomenieme napríklad 1. a 2. svetovú vojnu, vznik bipolárneho rozdelenia sveta po I. a najmä po II. svetovej vojne (svet sa rozdelil na dva nepriateľské bloky, socializmus – kapitalizmus, ktoré trvalo až do konca 80. rokov), rozpad bipolárneho rozdelenia sveta koncom 80. rokov a utváranie novej strategicko-politickej rovnováhy, či vojnové konflikty z konca 20. storočia. Taktiež vznik OSN malo vplyv na vývoj v medzinárodnom práve. Po skončení prvej sv. vojny bola zvolaná Versaillská mierová konferencia, ktorá ako prvá oficiálne odsúdila vojnu a v podstate to bol prvý neoficiálny ad hoc súd, ktorý súdil vojnové zločiny.

Po vypuknutí 2. sv. vojny bol Versaillsky mierový systém úplne zatlačený do úzadia a v podstate odsúdený na zánik. Po jej skončení bolo potrebné dohodnúť sa, akým spôsobom budú potrestaní vojnoví zločinci. Nebolo možné, aby táto otázka bola zverená domácim súdom jednotlivých štátov, tu sa ukázala potreba zásahu zo strany medzinárodného práva. Hrôzy, ktoré sa udiali počas druhej svetovej vojny riešil Norimberský a Tokijský tribunál.

Na prelome 20. a 21. storočia sa objavilo niekoľko konfliktov, ktoré viedli k vytvoreniu súčasného systému medzinárodného trestného súdnictva. Rozpad blokového systému a následná depolarizácia moci umožnili vznik regionálnych konfliktov, ktoré doteraz neexistovali, alebo boli doteraz vnútorne potláčané. Etnické, či náboženské skupiny nemajú dostatočný potenciál na to, aby presadili svoje záujmy voči dominantnejším národom a preto využívali rôzne formy na dosiahnutie svojich požiadaviek. Jednou z takých foriem je aj terorizmus. So zmenou podmienok a systému fungovania medzinárodného spoločenstva nevyhnutne prichádza aj zmena chápania bezpečnosti.¹ V 21. storočí prispievajú k tvorbe bezpečnostnej agendy najmä bezpečnostné faktory a globálne hrozby ľudstva (zneužívanie poznania, vesmírny výskum, genetické zásady, devastácia životného prostredia, revolúcia vo vojenstve, konflikty etnických diaspór a iné).²

2. Dôvody vzniku nových medzinárodných súdov

2.1. V oblasti trestného práva

V medzinárodnom trestnom súdnictve bol rok 1990 veľmi kritický. Za príčinu môžeme označiť hlavne genocídu v Rwande a vojnu v bývalej Juhoslávii, čoho následkom bol vznik medzinárodných trestných tribunálov podľa vzoru Norimberského tribunálu jednak pre Rwandu (ICTR), tak i pre bývalú Juhosláviu. (ICTY). Norimber-

¹ LASICOVÁ, J.: *Bezpečnosť, Bezpečnostná agenda súčasnosti*, UMB Banská Bystrica, 2006.

² LASICOVÁ, J.: *Bezpečnosť, Bezpečnostná agenda súčasnosti*, UMB Banská Bystrica, 2006.

ský tribunál v mnohých smeroch ovplyvnil svojich nasledovníkov, hoci z povahy je jeho univerzalizácia problematická, jednalo sa o výlučnú skúsenosť povojnového Nemecka, proces vedený v kontexte Spojeneckej okupačnej politiky vedúcej k šíreniu denacifikácie povojnového Nemecka, čo je značne odlišný koncept oproti transformácii postkonfliktných etnicky rozdelených spoločností.³

Riziko genocídy závisí od prítomnosti rôznych faktorov, môžeme spomenúť politický prevrat (napr. vojna alebo revolúcia), skúsenosti s genocídou v minulosti, ideológia vylučujúca niektoré skupiny obyvateľov z podielu na moci, autokratický politický režim, vládnuca elita pochádzajúca z etnickej menšiny a nižšia otvorenosť hospodárstva. Genocída je zakázaná medzinárodným právom podľa Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídy (z roku 1948) a Dohovoru o nepremlčateľnosti vojnových zločinov proti ľudskosti (z roku 1968). Vinníkov genocídy môžu v takýchto prípadoch trestať medzinárodné súdy, ktoré boli zriadené ad hoc Bezpečnostnou radou.

Aj keď sa stále viac a viac preukazovala potreba zriadiť všeobecný medzinárodný súd, po ďalších konfliktoch sa Bezpečnostná rada OSN rozhodla opäť pre zriadenie súdov regionálnej povahy. Postupne vznikol špeciálny súd pre Sierra Leone, špeciálny súd pre Libanon, Kosovský súd pre vojnové a etnické zločiny a bola zriadená i Dočasná správa Organizácie spojených národov vo východnom Timore (boli vytvorené tzv. Poroty, ktoré pojednávali ťažké trestné činy, vrátane genocídy a trestných činov proti ľudskosti).⁴

Poznamenám ešte, že zriadené medzinárodné tribunály boli navrhnuté tak, aby nevznikali pochybnosti o legitimitate buď ICTY a ICTR. Oba súdy ICTY a ICTR boli zriadené ako výkonný orgán OSN. Nástupnícke štáty bývalej Juhoslávie, Rwanda, Libanon a ost. sú zmluvne viazané v súlade s požiadavkami Bezpečnostnej rady. Vzniká však problém, že zatiaľ čo ani jeden zo súdov (ICTY ani ICTR) nemá za úlohu medzinárodné právo tvoriť, skôr len ho používať, svojou judikatúrou výrazne ovplyvňujú normy medzinárodného práva.

3. V oblasti obchodného práva

Udalosti v 20 storočí v oblasti obchodného práva taktiež ovplyvnili charakter medzinárodného práva a tým aj jeho súčasný stav. Snahy o nové rozdelenie koloniálneho sveta na začiatku 20. Storočia, rýchly rast ekonomiky v 20. rokoch a následná finančná kríza v 30. rokoch, či rozpad sveta na dve časti vplyvom studenej vojny v druhej polovici 20. storočia.

V 90. rokoch nadobúda formovanie celosvetových hospodárskych kontaktov ešte výraznejšiu podobu ako v predchádzajúcich desaťročiach. Za jeden z hlavných tren-

³ FUTAMURA, M.: *War crimes tribunals and transitional justice: the Tokyo trial and the Nuremberg legacy*. New York, Nakladateľství: Routledge, 2007.

⁴ Pozri: GALDUNOVÁ, K.: *Agresia a zodpovednosť v medzinárodnom práve*. Rigorózna práca. Univerzita Komenského v Bratislave: http://74.125.77.132/search?q=cache:AZC29QT9dFj:vili.uniba.sk:8880/rig/dostupne/2006_PA_galdunova_katarina.pdf+okupa%C4%8Dn%C3%A9+z%C3%B3ny+law+no.+10&cd=4&hl=sk&ct=clnk&gl=sk.

dov s celosvetovým dopadom, presadzujúcich sa na prelome 20. a 21. storočia býva označovaná konjunktúra (vzostup výroby a obehu) globálnej ekonomiky – „Ekonomické sily vo svete sa prelievajú cez národné hranice: výsledkom toho je viac demokracie, viac slobody, viac obchodu, viac príležitostí a väčšia prosperita. Svet prechádza od obchodnej výmeny medzi jednotlivými krajinami k jednej ekonomike. Jedna ekonomika, jeden trh - to je najbližší prirodzený stupeň v hospodárskych dejinách civilizácie.“⁵

Vplyvom globalizácie sa rozrastala oblasť medzinárodného obchodu, čím si aj táto oblasť vyžiadala väčšiu pozornosť z hľadiska úpravy a zabezpečenia medzinárodným právom. Bol vytvorený ICSID. V preklade Medzinárodné centrum svetovej banky pre riešenie sporov z investícií. Rozhoduje spory medzi zahraničnými investormi a hostiteľskými štátmi. Pôsobia tu kontrolné panely rôznych medzinárodných rozvojových bánk, ktoré poskytujú administratívne preskúmanie rozhodnutí a medzinárodné správne sudy, ktoré riešia spory medzi zamestnancami a bankami, pre ktoré pracujú.⁶

Podľa článku 1 odsek 2 Dohovoru o riešení sporov z investícií medzi štátmi a občanmi iných štátov: *Cieľom centra je poskytovať zázemie pre zmierovacie konanie a rozhodcovské konanie investičných sporov medzi zmluvnými štátmi a štátnymi príslušníkmi ostatných zmluvných štátov v súlade s ustanovení tohto dohovoru.* Dohovor sa snažil odstrániť hlavne prekážky v medzinárodných tokoch - prúdoch súkromných investícií čo predstavuje odstránenie nekomerčných rizík a absencie špecializovaných medzinárodných metód pre riešenie investičných sporov.⁷

Okrem urovnávania sporov z investičnej činnosti ICSID sa zameriava aj na šírenie programu o väčšej informovanosti o činnosti ICSID a taktiež o rozvoji medzinárodného práva v oblasti zahraničných investícií prostredníctvom publikačnej činnosti.

4. V oblasti humanitárneho práva

Medzinárodné humanitárne právo má svoj význam, predovšetkým v čase ozbrojených konfliktov. Základy právnej úpravy nájdeme v dohovoroch Haagskeho (z rokov 1899 a 1907) a Ženevského dohovoru (z rokov 1949, 1977 a 2005). Medzinárodné humanitárne právo sa snaží chrániť osoby, ktoré sa zúčastňujú na nepriateľských akciách, chorých a ranených, väzni a civilisti, a má za úlohu vymedziť práva a povinnosti zmluvných strán v prípadných konfliktoch.

Aj v oblasti medzinárodného humanitárneho práva mali hlavný vplyv na vývoj medzinárodného práva už vyššie spomínané vojnové konflikty, kde sa dá jednoznačne poukázať na potláčanie ľudskej dôstojnosti. Jednalo sa o porušenia ľudských práv, ďalej porušenia zákonov alebo obyčajov vojny, trestný čin genocídy, spáchanie zločinov proti ľudskosti v štátoch Rwanda, Juhoslávia, Východný Timor, Kosovo, Darfúr,

⁵ NAISBITT, J., ABURDENOVA, P.: Megatrendy 2000, Desať nových smerov na deväťdesiate roky, Bradlo, 1992.

⁶ Pozri <http://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp>.

⁷ Pozri <http://icsid.worldbank.org/ICSID/ICSID/RulesMain.jsp>.

Kongo, či Lýbia. Práve v takýchto situáciách zisťujeme, že doterajšia právna úprava ľudských práv, či skôr ich realizácia zrejme nebola postačujúca.

V Európe túto situáciu riešili vytvorením Európskeho súdneho dvora pre ľudské práva, zriadený bol v 2. polovici 20. Storočia. Ale až pristúpenie nových štátov k Európskemu dohovoru ochrane ľudských práv po páde berlínskeho múru v roku 1989 viedla k prudkému nárastu počtu žiadostí na súd.

Ako konkrétny príklad činnosti môžem uviesť Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) nedávno rozhodol, že podľa Európskeho dohovoru o ľudských právach, ktorý sa aplikoval na zásahy britskej armády nielen na britských základniach v Iraku, ale aj vo všetkých častiach juhovýchodného Iraku, nesie zodpovednosť za bezpečnosť Británie. Má vykonať nezávislé vyšetrovanie smrti irackých civilistov zabitých britskými vojakmi a teda zabíjanie civilných ozbrojených síl v okupovanom cudzom území musí byť skúmané rovnako ako domáce zabíjanie.

Rozdiel medzi humanitárnym právom a oblasťou ochrany ľudských práv spočíva v tom, že kým humanitárne právo sa zaoberá vzťahom medzi štátmi a je použiteľné iba v čase konfliktu, oblasť ľudských práv sa zaoberala individuálnymi právami ľudí bez ohľadu na národ alebo vzniknuté konflikty. Na začiatku 21. storočia je hlavný problém v hroziacej konvergencii medzi týmito dvoma skupinami práv.

5. Cieľ a prínos medzinárodných súdov

Cieľom vzniku trestných tribunálov bolo stíhať vojnových zločincov, zločincov proti ľudskosti, genocídy, či iným previneniam voči medzinárodnému humanitárnemu právu tam, kde túto úlohu nemôžu plniť domáce súdy z rôznych dôvodov, akými sú napríklad nedostatok legitimacy, alebo diskreditácia, prípadne nemožnosť zabezpečenia nezávislosti a nestrannosti sudcov.

Z tohto môžeme vyvodit' že medzinárodné trestné tribunály nemajú predstavovať konkurenciu pre domáce súdy, nemajú ich nahradiť, alebo zatlačiť do úzadia. Tribunály sa majú venovať len najzávažnejším zločincovi, ktorý majú medzinárodný význam. Napriek tomu však vzťah k národnej jurisdikcii je určený tak, že tribunál je národným súdom nadradený („*shall have primacy over national courts*“) a v ktoromkoľvek štádiu konania ich môže požiadať, aby vec bola podrobená jeho právomoci.⁸ Povinnosť spolupráce vyplýva z článku 25 Charty OSN. A síce, zaväzuje členské štáty OSN, aby prijali a vykonali všetky rozhodnutia, ktoré Bezpečnostná rada v súlade s Chartou urobí.⁹ Ide o záväzky erga omnes. Tieto tribunály ďalej stanovili hranice ozbrojených konfliktov a elementov jednotlivých trestných činov.

Vnútroštátne právo je kľúčové, ale v posledných rokoch si judikatúra medzinárodného práva pomaly nachádza cestu do obyčajového práva. Rozhodnutia medzinárodných súdov v celom rade medzinárodných právnych otázok začínajú byť povýšené na

⁸ VALEK, S.: Klíčova rozhodnutí medzinárodného trestného súdnictva, Praha, C. H. Beck, 2009.

⁹ VALEK, S.: Klíčova rozhodnutí medzinárodného trestného súdnictva, Praha, C. H. Beck, 2009.

úroveň obyčajového práva. Svojou judikatúrou výrazne prispeli k rozvoju niekoľkých právnych doktrín, k bližšiemu vymedzeniu zločinov genocídy, zločinov proti ľudskosti, k definovaniu individuálnej trestnej zodpovednosti a precizovaniu zásad spravodlivého procesu.¹⁰ Prvé ad hoc tribunály priniesli aj mnoho lekcí a pozorovaní pre samotné procedurálne nastavenie pravidiel, ako aj niekoľko poučení čo do ich zriadenia. Ukázalo sa, že silný tribunál potrebuje explicitný mandát na stíhanie najvyššie postavených lídrov štátov, mandát umožňujúci čo najrýchlejší postup a kooperáciu medzinárodného spoločenstva pod hrozbou sankcií.¹¹

6. Kam smeruje medzinárodné súdnictvo v 21. storočí?

Určitý pokrok medzinárodného práva možno zaznamenať v rozšírenom okruhu spoločenských záujmov a cieľov, akými sú novovzniknuté oblasti a odvetvia medzinárodného práva (medzinárodné kozmické právo, atómové právo, medzinárodné právo životného prostredia, právo ozbrojenia a bezpečnosti). Príkladom môžu byť úpravy niektorých otázok obmedzenia zbrojenia, jeho kontroly, alebo zákaz použitia niektorých zbraní hromadného ničenia a ich zničenia (biologické zbrane).

Je dôležité sa zamyslieť do akej miery je medzinárodné súdnictvo rešpektované jednotlivými štátmi a ako by sa dalo zabezpečiť väčšiu akceptovateľnosť. Aká je vlastne miera vplyvu medzinárodných súdnych orgánov na vnútroštátne právo?

Miera vplyvu týchto orgánov na reálnu tvorbu vnútroštátneho právneho povedomia je závislá na rôznych zdrojoch legitimacy, spôsoboch ustanovovania a uznania jurisdikcie jednotlivých súdov (teda či boli zriadené výlučne mandátom OSN, alebo zmluvne za súhlasu nových vlád).

Po analýze činnosti tribunálov založených rezolúciami Bezpečnostnej rady OSN a založených na základe medzinárodnej zmluvy bolo dokázané, že zatiaľ čo ad hoc tribunálom bol vyčítaný slabý dopad na spoločnosť, nedôvera a podozrenia z politizácie, hybridné sudy sa dokázali v domácich štátoch predsa len o niečo lepšie uplatniť, vďaka tomu, že do svojich štruktúr vťahovali národné prvky a usilovali sa o väčší kontakt s verejnosťou.¹² Vo všeobecnosti sa ako najúspešnejší javí model uplatnený v Sierra Leone – jeho ustanovenie na základe medzinárodnej zmluvy, pretože odstraňuje hrozbu, že vláda prijímajúceho štátu následne odmietne spolupracovať, ako tomu bolo v prípade Rwandy.

Na druhej strane nádeje, ktoré sa vkladali do hybridných súdov ako nového modelu, boli prehnané. Porovnaním situácie v Kambodži (hoci ide o ešte veľmi mladý tribu-

¹⁰ *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity* (eds). A Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for Rwanda. Human Rights Watch, 2010, 522 s. Alebo METTRAUX, Guénael. *International crimes ante ad hoc tribunals*. Oxford, New York: Oxford University Press 2005.

¹¹ ŠIPULOVÁ, K.: *Vplyv legitimacy zriaďovania medzinárodných trestných ad hoc tribunálov na vývoj ľudskoprávných režimov v kontextranzitnej spravodlivosti*, Diplomová práca, Masaryková univerzita, Brno, 2011.

¹² ŠIPULOVÁ, K.: *Vplyv legitimacy zriaďovania medzinárodných trestných ad hoc tribunálov na vývoj ľudskoprávných režimov v kontextranzitnej spravodlivosti*, Diplomová práca, Masaryková univerzita, Brno, 2011.

nál) a Sierry Leone. Oba tribunály boli zriadené medzinárodnou zmluvou, avšak v Kambodži sa ukázalo, že hybridný tribunál nemusí do svojho internalizovaného systému preniesť z národného práva len to najlepšie, ale naopak, aj to najhoršie. Rovnako ako v prípade Východného Timoru, pretože práve tieto dva príklady nám ukázali, že hybridný súd nemusí byť ideálnym modelom pre štáty trpiace veľmi slabou a diskreditovanou sústavou súdnictva.¹³

Reakcie obyvateľstva na vznik boli rôzne, môžem však konštatovať, že väčšina zaujala negatívny postoj. Prieskumy Helsinského výboru z februára 2002 ukázali, že za kritikou verejnosti stoja aj praktiky tribunálu, často neprofesionálny až pohrdavý prístup k svedkom, nízka kvalifikovanosť pomocného personálu, súdnych úradníkov a právnikov, ktorí síce pochádzajú z domáceho prostredia, avšak disponujú len minimálnym právnym vzdelaním, prechádzajú rýchlo kurzami a majú nedostatočný tréning.¹⁴ Zaujímavé je, že v priebehu viac než 15 rokov existencie ICTR sa jeho vnímanie očami verejnosti veľmi nezmenilo. Už v roku 2001, v štúdiu vypracovanej Johns Hopkins University (*Center for Communication Programs*), v spolupráci s Národnou univerzitou v Rwande a Ministerstvom spravodlivosti v Rwande, výsledky hovorili o tom, že nepomerne väčšie percento obyvateľstva dôveruje činnosti národných historických kmeňových súdov.¹⁵ Ďalšia štúdia National Unity and Reconciliation Commission zverejnená v decembri 2010 však ukázala, že percepčia činnosti *kmeňových* sa posunula prekvapivo ešte v ich prospech. Viac ako 93 % opýtaných vyjadrilo presvedčenie, že *tradičné súdy* boli a stále sú mimoriadne vplyvné v nastolovaní spravodlivosti. V bývalej Juhoslávii bola situácia trochu odlišná. Zatiaľ čo na prelome tisícročí ešte verejnosť v Bosne a Chorvátsku bola prevažne naklonená činnosti tribunálu a dôverovala jeho schopnosti dosiahnuť retribúciu a garantovať spravodlivý proces, postupom času sa postoje v jednotlivých nástupníckych štátoch bývalej Juhoslávie začali od seba líšiť.¹⁶ Obecne najhorší postoj k fungovaniu ICTY malo vždy Srbsko, Bosna a Hercegovina tradične nebola názorovo zjednotená. Posledné dostupné prieskumy verejnej mienky dokonca ukázali, že väčšina Srbov pokladá tribunál za najväčšiu hrozbu pre národnú bezpečnosť.¹⁷ Srbi dlhodobo vykazovali veľkú nedôveru voči tribunálu, poukazovali na politickú moti-

¹³ ŠIPULOVÁ, K.: *Vplyv legitimacy zriaďovania medzinárodných trestných ad hoc tribunálov na vývoj ľudskoprávných režimov v kontexte tranzitnej spravodlivosti*, Diplomová práca, Masaryková univerzita, Brno, 2011.

¹⁴ *Prosecuting Genocide in Rwanda: The Gacaca system and the international Criminal Tribunal for Rwanda*. Norwegian Helsinki Committee report II/2002. Dostupné z: http://www.donika.com/prosecuting_genocide_in_rwanda.htm#_Toc22055745.

¹⁵ *Perceptions about the gacaca law in Rwanda: evidence from a multi-method study*. Johns Hopkins University Center For Communication Programms. [online] April 2001. Dostupné na: <http://www.jhuccs.org/sites/all/files/Perceptions%20about%20the%20gacaca%20law%20in%20Rwanda.pdf>.

¹⁶ IVKOVIC, S.: Justice by the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. *Stanford Journal of International Law*.

¹⁷ KLARIN, M.: The Impact of the ICTY Trials on Public Opinion in the Former Yugoslavia. *Journal of International Criminal Justice*. 2009.

váciu skrytú za vedením procesov. V Chorvátsku oproti pozitívnym ohlasom z pred približne desiatich rokov došlo k pomerne rapídному obratu, kedy média a politici zaujímajú čoraz negatívnejšie a útočnejšie postoje a vyjadrenia hlavne proti Úradu prokurátora.¹⁸

Na záver prikladám moju víziu do budúcnosti. Ako by malo medzinárodné súdnictvo v 21. storočí vyzerat' a akým smerom by sa malo uberať . V prvom rade by vývoj medzinárodného práva mal dôjsť k vytvoreniu orgánov súdnictva všeobecne rešpektovanými a uznávanými všetkými štátmi bez rozdielu, sudy by mali požívať plnú dôveru, nevykazovať znaky politizácie a snažiť sa uplatniť národné prvky vo svojich štruktúrach. Taktiež pracovný aparát by mal pozostávať z kvalifikovaných odborníkov so zameraním na danú oblasť. Bolo by potrebné primeranými prostriedkami zabezpečiť nezaujatosť sudcov, dbať na dôkladne zozbieranie dôkazov a prešetrovanie konkrétnych činov a samozrejme urýchliť trvanie procesov prostredníctvom odstránenia legislatívnych nedostatkov a prijatia kvalitných teleologických noriem. Taktiež zlepšenie informovanosti v oblasti práva a vytvorenie podmienok pre zvyšovanie právnej kultúry a povedomia občanov je určite krok vpred.

¹⁸ ŠIPULOVÁ, K.: *Vplyv legitimacy zriaďovania medzinárodných trestných ad hoc tribunálov na vývoj ľudskoprávnych režimov v kontexte tranzitnej spravodlivosti*, Diplomová práca, Masaryková univerzita, Brno, 2011.

Osobitná část'

Medzinárodný súdny dvor ako súdny orgán generálnej jurisdikcie a rozdielnosti proti špecializovaným súdom

Norbert Fecko

1. Vznik Medzinárodného súdneho dvora alebo ako sa rodila myšlienka „svetového súdu“

Medzinárodné spoločenstvo bolo svedkom dlhého, zložitého a často protichodného vývoja myšlienky medzinárodného súdnictva. Obdobia idealistického nadšenia sa striedali s obdobiami skepsy, po ilúziách nasledovalo rozčarovanie. Prirodzene „očakávania spájané so súdnym riešením medzinárodných sporov rástli vždy, keď silnela viera v úlohu medzinárodného práva vo vzťahoch medzi štátmi.“¹

Prvotným impulzom vytvoriť a inštitucionalizovať medzinárodné súdnictvo pre medzinárodné spoločenstvo bola nepochybne mierová atmosféra, v duchu ktorej sa niesli Haagske konferencie v rokoch 1899 a 1907. Vznik Stáleho arbitrážneho dvora znamenal dôležitý krok vpred pri upevňovaní medzinárodného právneho systému. Relatívne dobre rozbehnuté plány na čas „zmrazil“ medzinárodná situácia začiatkom 20. storočia a vypuknutie prvej svetovej vojny. Po jej skončení volal Pakt Spoločnosti národov (vo svojom čl. 14) po formulácii návrhov na vytvorenie akéhosi „svetového súdu“ s vierou, že tento nájde svoje významné miesto pri riešení medzinárodných trení a sporov.² Svetlo sveta tak uzrel *Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti (SDMS)*, ktorý svoju činnosť zahájil v r. 1922. Za 18 rokov svojej existencie prijal SDMS 31 rozsudkov a 27 posudkov. Spolu s arbitrážou poskytoval Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti relatívne komplexný systém riešenia sporov slúžiaci medzinárodnému spoločenstvu. Žiadalo by sa doplniť výraz „medzinárodnému spoločenstvu“ z predošlej vety o dodatok ako celku, pričom si uvedomujeme, že absencia tohto dodatku zohráva svoj opodstatnený význam. Pôvodný zámer zakladateľov bolo vytvorenie univerzálneho súdu, no v praxi sa ním nestal. Svojim zložením a rozhodovaním, ale aj okruhom strán svojho štatútu pripomína skôr súd „eurocentrický“.³ Prevažne riešil spory medzi európskymi štátmi (výnimkou bol prípad Brazílie).⁴ Jeho „eurocentrizmus“ možno pripísať aj jeho nespojitosti so Spoločnosťou národov, univerzálnou organizáciou, nakoľko súd nebol jej orgánom.

Napriek spomínanej skutočnosti, nemožno súdu nepriznať prínos v oblasti interpretácie kľúčových inštitútov, pravidiel i zásad medzinárodného práva. Taktiež odborné právne názory sudcov tohto súdu majú svoju váhu a sú bežne citované aj v súčasnosti.

¹ MIKULKA, J., TOMKA, S.: Československo a medzinárodný súdny dvor - tempora mutantur In: *Právnik*, č. 5/1990, s. 385.

² Mírová smlouva č. 217/1921 Sb. medzi mocnosťami spojenými i združenými a Nemeckem a Protokol, podpísané ve Versailles dne 28. června 1919.

³ Pozri aj MALENOVSKÝ, J.: *Poměr mezinárodního a vnitrostátního práva*. Brno, Nakladatelství Doplněk 2000, s. 240.

⁴ Pozri *Brazilian Loans case* na <http://www.icj-cij.org/pcij/series-aphp?p1=9&p2=1>.

Dedičom medzivojnovnej judikatúry SDMS sa po druhej svetovej vojne stal *Medzinárodný súdny dvor Organizácie Spojených národov* (v texte aj MSD, Dvor, súd). Súd, ktorý ako prvý je možné skutočne nazvať súdom univerzálnym. „Do života“ bol uvedený Chartou Organizácie Spojených národov v júni 1945 a svoju činnosť začal v apríli 1946.⁵ Po materiálnej a formálnej stránke tak prebral od SDMS „dirigentskú taktovku“ na poli medzinárodnej justície, o čom nám v nemalej miere, síce skromne, ale jasne hovorí čl. 92 Charty Organizácie Spojených národov, podľa ktorého „Medzinárodný súdny dvor je principiálnym súdnym orgánom OSN. “ Týmto článkom nepochybne započal éru svojej generálnej jurisdikcie, univerzálnejšej ako svojho predchodcu. Nedávno tento judiciálny orgán slávil 65. výročie svojho založenia. Cieľom nášho príspevku je zhodnotiť doterajšiu činnosť tohto súdneho orgánu, poskytnúť akési *resumé* jeho osobitostí na poli medzinárodnej justície, poukázať na jeho markantnejšie rozdiely proti ostatným špecializovaným orgánom súvisiace hlavne so spätosťou s OSN, ako aj na jeho možné poslanie pre budúci vývoj medzinárodného súdneho systému.

2. Postavenie a poslanie súdu v súčasnom svete

Vytvorením Medzinárodného súdneho dvora bola myšlienka univerzálného súdu „pre medzinárodné spoločenstvo ako celok“ presadená, no nemožno ju prijímať ako finálnu, konečnú. Aspekt univerzálnosti súdu sa viaže na jeho jedinečné postavenie, je súčasťou najväčšej medzinárodnej medzivládnej organizácie naprieč globálnym spektrom, OSN. Hybnou silou súčasnej politiky vo svete pri kreovaní medzinárodných súdnych orgánov je udržanie svetového mieru a základný cieľ OSN je zabezpečenie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Medzinárodný súdny dvor, ktorý je hlavným súdnym orgánom OSN, bol založený preto, aby zabezpečil tento cieľ do takej miery, do akej je to pomocou práva možné.⁶ Zdá sa, že myšlienka stará vyše polstoročia nestráca na svojej váhe a účinkoch ani v súčasnosti, ba skôr naopak. Čoraz väčšmi sa pociťuje potreba spoločného generálneho regulovania problémov medzinárodného spoločenstva. Domnievame sa, že práve cestou súdneho konania na medzinárodnej scéne možno vzniknuté spory urovnávať spravodlivo, s rešpektovaním zvrchovanej rovnosti štátov, rovnosti účastníkov sporu nevynímajúc a hlavne podľa platného medzinárodného práva. Medzinárodný súdny dvor „nie je súdom ekonomicky vyspelých štátov alebo inej skupiny štátov“ ako uvádza niekdajšia predsedníčka súdu R. Higginsová. Podľa jej slov MSD je súdom „geograficky všeobsažným“.⁷ Stranami zúčastnenými na Štatúte MSD,⁸ ktorý je jeho právnym základom, sú *ipso facto* všetci členovia Organizácie Spojených národov, čo je prakticky

⁵ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 30/1947 Sb. o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

⁶ LAUTERPACHT, H.: *The Development of International Law by the International Court*. Cambridge, Cambridge University Press, 2000, s. 3.

⁷ Interview with Prof. Rosalyn Higgins. Prístupné na: http://www.peacepalacelibrary.nl/2011/2012/interview_higgins/.

⁸ Štatút MSD je integračnou súčasťou Charty OSN, pozri pozn. 5.

skoro celé medzinárodné spoločenstvo (v súčasnosti 193 štátov). Táto skutočnosť ho prirodzene predurčuje k jeho generálnej jurisdikcii a aspirácii stať sa pilierom systému medzinárodného riešenia sporov.⁹

MSD sa počas svojej histórie pôsobenia stretol aj s problémami, ktoré je potrebné na tomto mieste aspoň stručne objasniť. Búrlivé 60. a 70. roky 20. storočia sprevádzané dekolonizačným procesom, teda objavovaním sa štátov „tretieho sveta“ na medzinárodnej scéne a ideologická bipolarizácia sveta priniesli mnohé tienisté stránky, ktoré sa *de facto* prejavili aj na činnosti Dvora. Rozvojové štáty a najmä štáty sovietskeho bloku vznášali výhrady proti jurisdikcii Dvora. Tento problém sa v doktríne medzinárodného práva vysvetľuje ako reakcia na vtedajšie zloženie MSD a samotnú povahu medzinárodného práva tej doby, ktoré bolo len málo kodifikované a pokrokovito rozvinuté. Tieto štáty tak dávali prednosť diplomatickému riešeniu sporov v snahe zabezpečiť, aby sa výsledok ich politického rokovania kryl s ich predstavami a obsahom, s ktorým budú súhlasiť. Keďže nebolo možné zaručiť priaznivé rozhodnutie pre štát za všetkých okolností pred MSD, následkom toho sa myšlienka medzinárodného súdnictva paušálne zatracovala, a to s odkazom na údajnú apriórnu predpojatnosť medzinárodných súdnych inšancií voči socialistickým krajinám.¹⁰

Tieto výhrady (často krát aj neopodstatnené) viedli zákonite k poklesu aktivity súdu na minimum. Veď v 70. rokoch bolo predložených pred MSD úbohých 9 sporov, čo je v porovnaní so súčasným stavom žalostne málo.

V posledných dvoch desaťročiach sa situácia výrazne zlepšila, možno ju vnímať optimisticky. Dvor má vo svojej príslušnosti čoraz väčší počet prípadov. Pripisujeme to jednak ukončeniu studenej vojny a odstráneniu ideologicky bipolarizovaného sveta, ako aj zlepšeniu organizácie súdu, majúci na mysli jeho personálne obsadenie, spružnenie, zrýchlenie a odstránenie rigidity konania. V nemalej miere aj hradenie nákladov spojených s konaním a výkonom rozsudku prispelo k zlepšeniu.

Momentálne Dvor eviduje v „kolonke“ nevybavených vecí 13 prípadov (ku 1. 5. 2012), čo je dôkazom nárastu jeho popularity, hlavne v poslednom období.¹¹ Usudzujeme, že Medzinárodný súdny dvor sa tak pomalým, ale istým spôsobom stáva kľúčovým článkom v systéme prostriedkov mierového riešenia sporov. Avšak na riešenie medzinárodných sporov so závažným politickým kontextom si bude musieť do budúcnosti ešte počkať v dôsledku jeho nedávno revitalizovanej dôvery.

3. Medzinárodný súdny dvor ako „singularis“ orgán medzinárodnej justície

Ako sme už spomenuli, Medzinárodný súdny dvor je neodmysliteľne spätý s OSN, teda aj on má túžbu podieľať sa na zvelaďovaní medzinárodného právneho poriadku medzinárodného spoločenstva ako celku. Tuto ambíciu mu nemožno uprieť. Z hľadiska tejto tesnej nadväznosti Dvora na OSN, má MSD v mechanizme riešenia sporov na medzinárodnej úrovni svoju presne stanovenú a nemenej významnú funk-

⁹ Čl. 93 ods. 1 Charty OSN.

¹⁰ MIKULKA, V., TOMKA, S.: *os. cit.*, s. 386-388.

¹¹ Pozri [http://www.icj-cij.org/Cases/Pending Cases](http://www.icj-cij.org/Cases/Pending%20Cases).

ciu. V dôsledku toho Dvor nadobúda určité charakteristické rysy zabezpečujúce mu špecifické, jedinečné postavenie v rámci medzinárodného súdnictva a odlišuje ho viac či menej od ostatných špecializovaných medzinárodných súdnych orgánov. Ponúka sa nám vyzdvihnúť hlavne dva jeho základné rysy: je to univerzálny súd a jeho hlavným poslaním je byť otvorený všetkým štátom. Tieto dva rysy vysvetľujú pravidlá, ktoré určujú jeho zloženie a príslušnosť.¹²

Pri podrobnejšej komparácii MSD s jednotlivými medzinárodnými súdnymi a kvázisúdovými orgánmi vynikne odlišnosť Dvora hlavne z hľadiska jeho organizácie (zloženie v širšom zmysle slova) a jurisdikcie (príslušnosti), a to *ratione materiae*, *ratione personae*, *ratione temporis* a *ratione loci*.

3.1. Organizácia súdu

Ak chceme uvažovať o organizácii Medzinárodného súdneho dvora v širšom rozsahu, neobmedzujúc sa iba na jeho personálne zloženie, môžeme si najskôr položiť otázku, či sa práve na tomto mieste najviac prejavuje prvok jeho univerzálnosti. Aj keď k organizačnej štruktúre súdu v širšom zmysle možno zaujať výhrady (napr. množenie súdov v meste Haag, ak berieme do úvahy sídlo súdu ako súčasť organizácie), celkom precízne a spravodlivo sa prvok univerzálnosti premieta do samotného zloženia Dvora. Treba však poznamenať, že tomu tak vždy nebolo. V minulosti sme sa stretávali v personálnej skladbe tohto súdu s prevahou sudcov západnej Európy, čo viedlo k nechote štátov hlavne „tretieho sveta“ a „socialistického bloku“ predkladať svoje spory pred MSD. Po zmene Rokovacieho poriadku, najnovšie z roku 1970, je personálna skladba súdu riešená prostredníctvom spravodlivého geografického kľúča, na základe ktorého sa volia sudcovia MSD.¹³ Takto sa v praxi realizuje čl. 9 Štatútu MSD, ktorý *in fine* stanovuje, „že v súdnom zbore ako celku majú byť zastúpené hlavné formy civilizácie a hlavné právne systémy sveta.“¹⁴ Autonómia vôle sporových strán pri vplyve na zloženie rozhodovacej formácie je minimálna a veľmi nepriama, pretože sudcov MSD volia nezávisle od seba Valné zhromaždenie OSN a Bezpečnostná rada OSN. Všetci stáli členovia BR OSN majú na Dvore svojich sudcov, čo nie je pravidlom, ale úzusom zachovávaným už od samotného vzniku MSD. Takýto spôsob voľby sa ukazuje ako optimálny, nakoľko nebolo možné zachovať spôsob používaný na regionálnej úrovni a menovať jedného sudcu za každý štát, čo vyplýva aj z logiky veci, ba viedlo by to v konečnom dôsledku k absurdnosti (193 sudcov menovaných za každý členský štát je pomerne absurdnou predstavou).

¹² GUILLAME, G.: Úloha a budúcnosť Mezinárodného súdneho dvora. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, č. 2/2000, s. 135.

¹³ Čl. 30 Štatútu MSD predpokladá prijatie Rokovacieho poriadku Dvora (text prístupný na <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=3&p3=0>).

¹⁴ V súčasnej dobe pôsobia v MSD štyria sudcovia pochádzajúci zo západnej Európy a iných štátov, dvaja zo strednej, resp. východnej Európy, traja z Ázie, traja z Afriky a traja zo Severnej a Latinskej Ameriky. Plénum predstavuje 15 sudcov, *quorum* plénárneho zasadnutia predstavuje 9 sudcov. Sú volení na funkčné obdobie deviatich rokov s možnosťou znovuzvolenia do funkcie. Po tretinách sa obmieňajú každé tri roky. Do funkcie predsedu MSD bol zvolený 6. 2. 2012 na trojročné obdobie Slovák JUDr. Peter Tomka.

Vzhľadom na univerzálny charakter zloženia súdu, takto zostavený zbor sudcov je spôsobilý riešiť spory, ktoré mu štáty predložia, z ktorejkoľvek časti sveta.¹⁵

Nedostatok autonómie vôle sporových strán pri výbere rozhodovacej formácie čiastočne potiera inštitút *ad hoc* sudcov, inštitút príznačný pre medzinárodné súdne, ako aj arbitrážne konanie, snád' „vd'aka“ samotnej povahe medzinárodného práva založenom na horizontálnych a koordinačných vzťahoch. Moment, kedy sú štáty oprávnené vybrať si, aby v spore rozhodoval „ich“ sudca, resp. národný sudca, je nemysliteľný i nepredstaviteľný pre vnútroštátne právne systémy založené na vertikálnej hierarchii. So zreteľom na fakultatívnu povahu medzinárodného súdnictva je potrebné tento inštitút rešpektovať.

Istým pozitívnym prvkom v oblasti vnútornej štruktúry súdu, ktorý čiastočne znižuje rozdiely oproti medzinárodným špecializovaným súdnym orgánom, je existencia špecializovaných senátov predvídaných v čl. 26 a 29 Štatútu.¹⁶ Tieto senáty sa od polovice osemdesiatych rokov tešia čoraz väčšej obľube. Je to tak nielen z dôvodov urýchlenia konania a špecializácie senátov, ale predovšetkým preto, lebo sporovým stranám tento spôsob poskytuje zvýšený vplyv na výber sudcov, keďže Medzinárodný súdny dvor ich určuje so súhlasom strán, čo je prvok nám známy z arbitráže.¹⁷

Konečne sa možno zmieniť aj o organizácii v širšom zmysle, konkrétne máme na mysli vonkajšiu organizáciu súdu (hlavne jeho sídlo), ktorému možno taktiež pripísať isté špecifikum. Podľa čl. 22 Štatútu MSD je sídlom Dvora Haag. Toto mesto sa priam stalo tradičným symbolom medzinárodnej justície, keďže tu sídlia aj iné judičiálne orgány. Osobitosťou máme na mysli v tomto prípade najmä to, že MSD ako jediný zo šiestich orgánov OSN nesídlí v New Yorku. Zvyčajne ide o určité vonkajšie vyjadrenie del'by moci najmä vo vzťahu k súdnej moci a zdôrazneniu jej nezávislosti.

3.2. Príslušnosť súdu

Za hlavný znak medzinárodného právneho poriadku možno považovať absenciu centrálného orgánu v oblasti tvorby právnych noriem a výlučnosť štátov ako originálnych a hlavných subjektov medzinárodného práva v tejto sfére. Na medzinárodnej scéne sú to v prvom rade samotné štáty, ktoré tvoria podstatu práva. V dôsledku takto horizontálneho a koordinačného charakteru medzinárodného práva bez vzťahov vertikálnej hierarchie je aj *fakultatívna* povaha medzinárodného súdnictva celkom prirodzená. Deduktívne z toho následne vieme vyvodit' záver, že ani jurisdikcia (príslušnosť) Medzinárodného súdneho dvora nebude „výnimkou z pravidla“ a na mnohých miestach je poznačená fakultatívnosťou medzinárodného právneho systému.

¹⁵ Na medzinárodnej scéne sa objavujú aj názory, že sudcovia MSD reprezentujú nielen svetové právne kultúry, ale aj právne školy. K tomu pozri interview so sudkyňou Higgins, pozn. 5.

¹⁶ Medzinárodný súdny dvor po prvýkrát rozhodol v senáte v roku 1983 a od roku 1993 v ňom pôsobí špecializovaný sedemčlenný senát pre spory z oblasti životného prostredia.

¹⁷ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, IURA Edition, Bratislava, 2011, s. 174.

3. 2. 1. *Ratione materiae*

Azda najvýraznejšiu osobitú črtu súdu vzhľadom na jeho univerzálnu povahu predstavuje iste jeho výnimočne rozsiahla jurisdikcia *ratione materiae*. Ved' podľa čl. 36 ods. 1 Štatútu Dvora príslušnosť Súdu sa vzťahuje na všetky spory, ktoré mu strany predložia, ako aj na všetky otázky osobitne predvídané v Charte Organizácie Spojených národov alebo v platných zmluvách a dohovoroch. Dovoľuje mu to jeho inštitucionálne napojenie na OSN, univerzálnu politickú organizáciu s rozsiahlymi kompetenciami. Platí tu teda najširšia vecná pôsobnosť, širšia než pôsobnosť ktoréhokoľvek iného medzinárodného súdneho orgánu. *Ratione materiae* jurisdikcie súdu sa na prvý pohľad javí pre štáty ako prítlačivá, keďže súd je spôsobilý podať odpoveď na ktorúkoľvek otázku medzinárodného práva, no pri analýze doterajšej činnosti súdu nachádzame isté zaujímavé poznatky. Dvor vôbec svoj prvý rozsudok vyhlásil v sporovom konaní vo veci *Prielivu Korfu* v r. 1949 a v priebehu ďalších desiatok rokov vydal vyše sto rozsudkov a posudkov (prítom zhruba trikrát viac rozsudkov ako posudkov).¹⁸ Priemerne teda ukončil približne dve prejednávané veci ročne. Z uvedeného vyplýva, že Dvoru sú predkladané záležitosti určitého druhu. Prvé miesto jednoznačne patrí územným sporom medzi susediacimi štátmi, a to najčastejšie sporom o priebeh štátnej hranice (v suchozemskom, ale aj v morskom prostredí),¹⁹ ďalej určenie zvrchovanosti nad určitým územím alebo priestorom.²⁰ Medzi klasické prípady patria aj také spory, v ktorých sa jeden štát sťažuje na medzinárodne protiprávne správanie iného štátu.²¹

Paleta riešených sporov pred MSD je skutočne široká, no nemožno opomenúť skutočnosť, že doposiaľ sa jeho rozhodovacia činnosť obmedzovala na medzinárodnoprávne spory priemerného, teda stredného významu.²² Dvor rieši spory právnej povahy, často krát sú však zložité, cítiť v nich aj politický podtón. Je obtiažne nájsť v tomto širokom spektre sporov čisto právny spor bez vplyvu politických faktorov. Dvor za právny spor považuje každý vzniknutý spor na medzinárodnej scéne, ktorý je spôsobilý byť riešený použitím noriem a zásad medzinárodného práva.²³ Súbeh právneho a politického prvku vo vzniknutých sporoch si Dvor plne uvedomuje, no prítomnosť politického prvku nepovažuje za okolnosť, ktorá by mu bránila prejednávať spor. Obzvlášť v rozsudku vo veci *Diplomatického a konzulárneho personálu USA v Teheráne* (1980) sa vyjadril, že takýto názor nie je opodstatnený z hľadiska Charty, ani z hľadiska Štatútu Dvora. Pokiaľ by Dvor. . . takýto názor zastával, zna-

¹⁸ Pozri *Corfu Channel (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania)* na <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=cc&case=1&k=cd&p3=0>.

¹⁹ Pozri napr. momentálne prebiehajúci *Maritime Dispute (Peru v. Chile)*, ICJ Reports, 2011, s. 71, pozri aj *Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia)*, ICJ Reports, 2011, s. 61.

²⁰ Pozri *Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indonesia/Malaysia)*, ICJ Reports, 1998, s. 61.

²¹ Pozri prebiehajúci spor ohľadom *Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica)* case, ICJ Reports, 2011, s. 108.

²² MALENOVSKÝ, J.: os. cit., s. 261.

²³ *The Armed Actions (Nicaragua v. Honduras)* case, ICJ Reports, 1988, s. 16, 91.

menalo by to ďalekosiahle a neodôvodnené obmedzenie jeho úlohy pri mierovom riešení medzinárodných sporov.²⁴

Esenciálnou funkciou Dvora je tak „rozpúšťať“ jemu zverené spory na základe platného medzinárodného práva. Dvor musí zároveň dbať na to, aby svojou činnosťou nekonal *ultra vires* a zostal v medziach svojej pôsobnosti. Pri rozhodovaní by sa nemal vychyľovať od merita veci a mal by sa zároveň zdržať rozhodovania o otázkach, ktoré sporové strany nepožadujú riešiť. Toto kardinálne pravidlo známe ako pravidlo *non ultra petita* formulované sudcom Buergenthalom vytvára určité bariéry pre dispozitívne rozhodovanie súdu.²⁵

Súd má na pamäti aj to, že formálne nemôže tvoriť právo. Nie je legislatívnym orgánom. Pri rozsudkoch sa často odvoláva na to, že existujúce právo iba vykladá, no netvorí ho.²⁶

Avšak často pri interpretácii a aplikácii práva je súd nútený nevyhnutne bližšie špecifikovať jeho obsah a zaznamenať tak určitý posun vpred (no o tvorbe práva nemožno uvažovať). Súd sa riadi pri rozhodovaní určitými „vodiacimi“ kritériami, medzi ktoré zaraďujeme zaistenie súladu (konzistentnosti) novoriešených prípadov s prípadmi obdobnými, riešenými už v minulosti a snahu zabezpečiť predvídateľnosť rozhodovania súdu. V praxi Medzinárodného súdneho dvora požíva jeho rozhodnutie moc *rei iudicatae*. Teda neplatí tu systém záväzných (precedentných) rozhodnutí známych z anglo-amerického právneho systému. No tieto *de facto* zohrávajú svoju významnú rolu, najmä ako pomôcka pri určovaní právnych pravidiel, pretože predstavujú prameň ich poznania.²⁷ Práve tu pozorujeme značný prínos MSD pri „oficializácii“ a verejnom sprístupnení pravidiel medzinárodného obyčajového práva v jednotlivých rozsudkoch MSD.²⁸ Toto „zachytávanie“ pravidiel medzinárodného práva v generálnej rovine na medzinárodnom poli dominuje a zrejme nemá konkurenciu, čo vyzdvihuje jeho rozdielnosť oproti špecializovaným orgánom medzinárodnej justície.

Vyššie sme už poukázali na jeden z prirodzených znakov justície v systéme medzinárodného práva, na fakultatívnosť jurisdikcie medzinárodných súdnych orgánov, MSD nevynímajúc. Primárne sa tento prvok „možnosti“, no nie nevyhnutnosti, resp. nutnosti jurisdikcie prejavuje pri samotnom založení príslušnosti Dvora. Ten vzhľadom aj na svoju rozsiahlu *ratione materiae* pôsobnosť nemôže „vnucovať“ svoju prísluš-

²⁴ Pozri oficiálne znenie rozsudku *Iranian Hostages case* na: <http://www.icj-cij.org/docket/files/64/6291.pdf>.

²⁵ Pozri k tomu aspoň odchylné stanovisko sudcu Buergenthala v *Oil Platforms (Iran v. USA) case*, ICJ Reports, 2003, s. 161, 271.

²⁶ Pozri *Fisheries Jurisdiction case*, ICJ Reports, 1974, s. 3, 19.

²⁷ Podľa čl. 38 ods. 1 Štatútu MSD súd berie za podklad svojho rozhodovania: a) medzinárodné zmluvy, b) medzinárodnú obyčaj, c) všeobecné právne zásady uznávané civilizovanými národmi, d) súdne rozhodnutia a náuku najviac kvalifikovaných odborníkov rôznych národov ako pomôcku pri určovaní právnych pravidiel. Ustanovenie čl. 38 ods. 2 umožňuje, aby MSD rozhodol aj na základe zásady *ex aequo et bono*, ak sa na tom sporové strany dohodli.

²⁸ Pozri aj KLUČKA, J.: os. cit., s. 123.

nosť v sporovej veci medzi štátmi bez prítomnosti ich prejavu vôle. Žiaľ, nebolo mu prepožičané toľké oprávnenie ani Chartou OSN ani Štatútom Dvora, čo v konečnom dôsledku by aj odporovalo samotnej nevertikálnej povahe súčasného medzinárodného práva. Právomoc súdu rozhodovať v spore je tak viazaná na určitý výslovný, resp. konkludentný prejav vôle štátu stať sa účastníkom sporového konania pred MSD. Byť zmluvnou stranou Štatútu MSD *ex lege* nezakladá jurisdikciu súdu. Toto možno považovať za špecifikum, ako aj istý deficit právomoci vlastný Dvoru, najmä ak porovnáваме založenie príslušnosti iných medzinárodných súdnych orgánov, kde sa buď špecifický úkon štátov nevyžaduje, alebo takýto prejav vôle smerujúci k akceptácii jurisdikcie súdneho orgánu je už zahrnutý v zakladajúcej zmluve.²⁹ V tejto rovine nejestvuje nielen právny, ba ani politický záväzok štátov usilujúci sa o prijatie jurisdikcie Dvora. O to viac frustrujúcejšie pôsobia prípady, keď štát odmieta už raz založenú príslušnosť Dvora, vyhýba sa jej, berie ju na „ľahkú váhu“, nezúčastňuje sa konania fyzicky (štát neustanoví svojho zástupcu) prípadne ani len písomne nekomunikuje so súdom.³⁰ Všeobecne zaujíma negatívny postoj ku procedúre pred MSD, pričom si môže byť vedomý existencie príslušnosti súdu.

Zmienené negatívne javy idú ruka v ruke s rešpektovaním suverenity štátov v medzinárodnom práve založenom na vzťahoch horizontality. Štáty tak v rámci svojej slobody môžu založiť jurisdikciu MSD trojakým spôsobom. Zastavme sa aspoň na pár riadkov pri prvom zo spôsobov – opčné vyhlásenie o obligatórnej jurisdikcii Dvora predvídané v článku 36 ods. 2 Štatútu. Tento spôsob založenie jurisdikcie MSD si zasluhuje bližšiu pozornosť z dôvodov, ktoré uvedieme ďalej. Môže totiž ísť o jednostranné vyhlásenie bezpodmienečné, ako aj vyhlásenie viažuce sa na určité podmienky, praktickejšie – hovorme im výhrady. Tie sa tešia v skutku oblube zo strany štátov, pretože práve vďaka nim sa môžu štáty vymaniť spod jurisdikcie MSD a tým jej „uniknúť.“ Jedná sa o výhrady najrozmanitejšieho druhu, najčastejšie si však štáty kladú podmienku reciprocity, t. j. aby aj strana, s ktorou sú v spore, splnila tú istú podmienku opčného vyhlásenia. Medzi ďalšie výhrady možno uviesť podmienku vyčerpania iných metód mierového riešenia sporov, vylúčenie simultánnosti (súčasnosti) súdneho konania s iným spôsobom mierového riešenia sporov, vylúčenie prerokovania takého sporu, v ktorom protistrana prijala jurisdikciu MSD *ad hoc* až po vzniku sporu (v náuke medzinárodného práva označované aj ako výhrady proti tzv. prekvapivým žalobám), vylúčenie retroaktívnej pôsobnosti Dvora, časové obmedzenie platnosti vyhlásenia (časové vypršanie platnosti tvorí aj častý dôvod zániku opčného vyhlásenia). Osobitne spomíname kontroverznú, avšak medzinárodným právom akceptovateľnú, výhradu „*exclusive domestic jurisdiction*“, teda vyňatie veci patriacej do výlučnej vnútornej jurisdikcie štátu. Bývajú však formulované rôzne.

²⁹ Napr. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (uverejnený oznámením Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky pod č. 209/1992 Zb.) vyžadoval v minulosti aj špecifický prejav vôle štátov, v ktorom prehlasovali obligatórnu jurisdikciu Európskeho súdu pre ľudské práva, avšak 11. Protokol k Dohovoru z r. 1994 (uverejnený oznámením Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky pod č. 102/1999 Z. z.) odstránil tento stav.

³⁰ Pozri ŠINTÁLOVÁ, J.: Medzinárodný súdny dvor v súčasnom svete. In: *Medzinárodné vzťahy* č. 1/1989, s. 39.

V niektorých otázkach určenia si súd v prípade spornosti, či ide o záležitosť „*exclusive domestic jurisdiction*.“ ponecháva právomoc rozhodovať o tejto otázke, ak to vyplýva z prehlásení o obligatórnej jurisdikcii. No stretávame sa aj s takými prehláseniami, kde si takéto právo rozhodovať o tom vyhradzuje príslušne orgány štátu. Takýto absolútny zásah do jurisdikcie MSD a rozsiahla autonómia štátu rozhodovať o príslušnosti *de facto*, ale aj *de iure* namiesto súdu degraduje opčné prehlásenie o obligatórnej jurisdikcii Dvora prakticky len na formálne prehlásenie.³¹ Únik spod príslušnosti súdu sa tak stáva jednoduchou záležitosťou.³² Vzhľadom na to je relatívna aj otázka popularity týchto opčných vyhlásení. Aj keď v súčasnej dobe možno sledovať tendenciu štátov siahať po týchto opčných vyhláseniach, stále nezohrávajú dominantnú rolu v spôsobe založenia príslušnosti MSD. Ved' zo 193 zúčastnených strán (štátov) na Štatúte takéto vyhlásenie podľa čl. 36 ods. 2 právne zaväzuje (zámerne nepoužívame termín „učinilo“ namiesto „právne zaväzuje“, pretože platnosť niektorých už vypršala) momentálne 67 štátov, čo predstavuje asi tretinu štátov. Na popularite týchto vyhlásení nepridáva ani fakt, že zo stálych členov Bezpečnostnej rady OSN je takýmto opčným vyhlásením viazané iba Spojené kráľovstvo.³³

Druhý spôsob, akým možno založiť príslušnosť MSD, sú tzv. súdne doložky v dvojstranných alebo mnohostranných dohovoroch (v súčasnosti je ich viac ako 270) uzavretých v najrôznejších oblastiach medzinárodného práva. Dávajú tak právomoc súdu riešiť spory týkajúce sa ich dodržiavania a výkladu.

Tretí spôsob založenia príslušnosti Dvora predstavuje situáciu, keď už spor existuje, narozdiel od predošlých dvoch spôsobov založenia jurisdikcie, ktoré smerujú do budúcnosti. Deje sa tak na základe osobitnej dohody medzi štátmi o predložení jestvujúceho sporu Dvoru.

Nech už je judiciálna príslušnosť Dvora založená akokoľvek, je podriadená vôli strán zveriť mu súdnu právomoc, založená na báze dôvery, ktorú strany vkladajú do rozhodovacej činnosti Dvora a v neposlednom rade aj do medzinárodného práva.³⁴

3. 2. 2. *Ratione personae*

Kým *ratione materiae* príslušnosť Medzinárodného súdneho dvora vyzdvihuje do popredia univerzálnosť súdu, v každom prípade to neplatí pre príslušnosť súdu *ratione personae*. Tu akoby chceli tvorcovia Charty OSN i tvorcovia Štatútu Medzinárodného súdneho dvora zdôrazniť dominantné postavenie štátov v rámci subjektov

³¹ Pozri tamtiež s. 38.

³² V značne extenzívnom rozsahu obmedzili obligatórnu jurisdikciu MSD v minulosti napríklad USA, a to tzv. Connallyho dodatkom (Connally amendment), na základe ktorého USA vyňali spod obligatórnej jurisdikcie MSD spory týkajúce sa záležitostí, ktoré svojou podstatou spadajú do vnútornej jurisdikcie USA. Bližšie k tomu pozri Unwarranted Extension of Connally-amendment Thinking. Prístupné na: <http://www.jstor.org/stable/2196406>.

³³ Takýmto opčným vyhlásením je viazaná aj Slovenská republika od 28. mája 2004 (uverejnené oznámením Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky pod č. 427/2004 Z. z.).

³⁴ *The Armed Actions (Nicaragua v. Honduras) case*, ICJ Reports, 1988, s. 76.

medzinárodného práva ako pôvodných a hlavných subjektov v medzinárodnom systéme práva. Nasvedčuje tomu odkaz na čl. 34 ods. 1 Štatútu MSD, ktorý zakotvuje, že „stranami v sporoch predložených Súdu môžu byť len štáty.“ Zavádza tak obmedzenú *ratione materiae* príslušnosť Dvora v sporovej právomoci. Prakticky výpočet subjektov spôsobilých byť účastníkmi v spore pred MSD obmedzuje iba na štáty. Len im je priznané právo vstupovať do sporového konania pred MSD. Do istej miery širšiu osobnú pôsobnosť Dvora vymedzuje jeho Štatút v rámci posudkového konania, kde sa na súd môže so žiadosťou o posudok v právnej veci obrátiť väčší počet subjektov, oprávnených osôb. Domnievame sa, že toto je len slabá kompenzácia za pomerne rozsiahle obmedzenie osobnej príslušnosti Dvora v sporových veciach, nakoľko posudky Medzinárodného súdneho dvora (hoci požívajú morálnu autoritu) nie sú právne záväzné a plnia funkciu len akýchsi dobrozdaní súdu na žiadosť dopytujúceho sa subjektu (ide najmä o Valné zhromaždenie OSN, Bezpečnostnú radu OSN, ďalej Hospodársku a sociálnu radu, Poručenskú radu a 22 medzinárodných špecializovaných organizácií). No v praxi sa nájdu riešenia ako Štatút MSD obísť a pritom „vtesnať“ sa do medzí stanovených a požadovaných normami medzinárodného práva. Nedostatok svojej procesnej subjektivity medzinárodné organizácie obchádzajú dohodou s protistranou o tom, že si od MSD vyžadujú právny posudok ohľadom ich vzájomného sporu. Posudok má byť potom na základe dohody kvázi (poznámka autora) sporových strán vo vzťahu medzi nimi záväzný. MSD je pripravený vypracovať posudok i v tom prípade, pokiaľ je medzi sporovými stranami zaručená rovnováha zbraní.³⁵ Len touto „okľukou“ môžu tieto organizácie viesť pred MSD spor s členským štátom či svojím úradníkom, a to len s ich súhlasom. Ak sú záujmy medzinárodnej organizácie a niektorého jej členského štátu v spore s iným štátom zhodné, môže prvý štát hájiť aj stanovisko medzinárodnej organizácie.³⁶

Hoci poslednú dobu, najmä od polovice 20. storočia, sme svedkami postupnej emancipácie jednotlivcov voči štátnej moci a ich častejšieho prenikania do medzinárodnoprávných vzťahov, napriek tomu sa fyzickej osobe nepriznáva *ius standi* pred Medzinárodným súdnym dvorom, ako je tomu tak v prípadoch napr. Európskeho súdu pre ľudské práva, Európskeho súdneho dvora, *ad hoc* trestných tribunálov a pod. Fyzická osoba, jednotlivec nedisponuje vo svojom prípade „priamym vehiklom“ dostať svoj prípad pred MSD. Pri tej najkrajnejšej úvahe môžeme priznať, že tento procesný prostriedok má, ale veľmi nepriamy. Využiť ho môže nepriamo prostredníctvom subjektu disponujúceho spôsobilosťou v sporovom konaní pred MSD, svojho domovského štátu, ktorého je jednotlivec štátnym príslušníkom. Napr. ak mu vznikla škoda spôsobená cudzím štátom činnosťou dovolenou medzinárodným právom, s ktorou je spojený zvýšený stupeň rizika (civilné letectvo, jadrová činnosť a pod.), cudzí štát, škodca, zodpovedá v režime objektívnej zodpovednosti. Tu môže domovský štát prevziať nárok na náhradu škody od jednotlivca a uplatňovať si ho na súde.

³⁵ Pozri ICJ Reports 1956, s. 77, 85.

³⁶ SEIDL-HOHENVELDERN, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: CODEX Bohemia 1999, s. 328.

Svoje nároky jednotliviec môže uplatňovať pred MSD nepriamo prostredníctvom práva diplomatickej ochrany domovského štátu.³⁷

Domnievame sa, a súčasné názory tomu nasvedčujú, že príslušnosť Medzinárodného súdneho dvora *ratione personae* bude predmetom diskusií po ďalšie roky v súvislosti s prehodnotením možnej zmeny prístupu jednotlivých subjektov medzinárodného práva k jurisdikcii Dvora, najmä otázkou rozšírenia okruhu osôb oprávnených požadovať posudky od tohto súdneho orgánu.³⁸

3. 2. 3. *Ratione temporis a ratione loci*

Úvahy o rozdielnosti a osobitosti jurisdikcii (príslušnosti) Medzinárodného súdneho dvora *ratione temporis* a *ratione loci* súvisia s vyššie zmienenou univerzálnosťou Dvora, ako aj jeho fakultatívnou príslušnosťou.

Ratione temporis príslušnosti súdu, jej základ, možno vyvodit' z čl. 36 ods. 5 Štatútu MSD, ktorým je vlastne vyjadrená jurisdikčná kontinuita medzi Stálym dvorom medzinárodnej spravodlivosti a Medzinárodným súdnym dvorom. Význam tohto článku spočíva v tom, že pokiaľ štáty svojho času uznali príslušnosť Stáleho dvora niektorým zo spôsobov upraveným v štatúte, nijakým spôsobom sa „nestráca“ záväzná príslušnosť Medzinárodného súdneho dvora, ktorý *de facto* a *de iure* sukcedoval do jurisdikcie zaniknutého Stáleho dvora. Časové obmedzenie jurisdikcie MSD si v neposlednom rade môžu upraviť aj samé štáty vo svojich opčných prehláseniach, kde súdu nedovoľujú zaoberať sa spormi vzniknutými ešte pred vyhlásením o obligatórnej jurisdikcii. Toto štáty formulujú vo svojich vyhláseniach ako výhradu voči retroaktívnej pôsobnosti MSD.

Ratione loci príslušnosti Medzinárodného súdneho dvora súvisí s univerzálnou povahou tohto súdu ako jedného z orgánov OSN opierajúc sa predovšetkým o jeho personálne obsadenie. Takto zložené osadenstvo súdu, ako sme už spomenuli, je spôsobilé riešiť akékoľvek právne spory, ktoré mu štáty predložia z ktorejkoľvek časti sveta. Podrobiť svojej jurisdikcii (samozrejme, pri dostatku vôle strán) si môže ktorékoľvek územie na svete. Priestorová pôsobnosť sa neobmedzuje na určitú časť sveta, kontinent, región prípadne úzko vymedzené subregionálne teritórium. S takto obmedzenou územnou príslušnosťou súdov sa stretávame u medzinárodných špecializovaných súdnych orgánov. Za zmienku stoja napríklad *ad hoc* trestné tribunály (Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu, Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu), ďalej kontinentálne medzinárodné súdy ako Súdny dvor Európskej únie, Medziamerický súd pre ľudské práva, Africký súd pre práva človeka a národov, atď.

³⁷ Pozri k tomu *Nottebohm (Lichtenstein v. Guatemala)* case aspoň na <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=26&case=18&code=lg&p3=0>.

³⁸ Pozri napr. BOWETT, D. et al.: *The International Court of Justice: Process, in: Practice and Procedures*, London, BIICL, 1997.

4. Úvahy do budúca. Utopický sen ?

V súčasnom medzinárodnom práve sme svedkami zvýšenej tendencie predkladania vzniknutých sporov medzinárodného významu na rozhodnutie tretím stranám, predovšetkým medzinárodným súdnym orgánom. V doktríne medzinárodného práva sa začal čoraz viac objavovať nový termín, „*judicialisation*“, ktorý vystihuje nastúpený trend od polovice 20. storočia v súvislosti s rastúcim počtom rôznych špecializovaných medzinárodných súdov a tribunálov.³⁹

V dôsledku existencie súdneho orgánu generálnej jurisdikcie na poli „množiacieho sa“ medzinárodného súdnictva sa stretávame so silnejšími názormi a úvahami o možnom zlepšení chodu medzinárodnej justície. Logicky sa úvahy uberajú smerom k Medzinárodnému súdnemu dvoru, ktorého hlavne rozsiahla vecná príslušnosť predurčuje k ústrednej úlohe.

Z nášho pohľadu tieto úvahy a názory smerujúce k MSD možno rozdeliť na dve kategórie, jednak tie, ktoré majú reálnu šancu presadiť sa (aspoň v dohľadnej dobe), a tie, ktorých presadenie je vzhľadom na súčasnú povahu medzinárodného práva zrejme neuskutočiteľným snom. Stretávame sa teda s nádejnými reálnymi názormi, ale aj s utopickými alternatívami, ktorých realizáciu pravdepodobne nemožno očakávať v dohľadnej dobe.

Momentálne súd čelí rozmanitým otázkam a v medzinárodnom spoločenstve sa „kockuje“ s myšlienkou možných štrukturálnych reforiem súdu. Úvaha *de lege ferenda* sa venuje otázke, ako by sa MSD mohol stať ústredným článkom systému celého medzinárodného súdnictva, čím by sa prekonala jeho dnešná roztrieštenosť, daná pluralitou existujúcich medzinárodných súdov. Úroveň koordinácie a harmonizácie medzi existujúcimi medzinárodnými súdnymi orgánmi je minimálna, odrazom čoho môže byť aj následná nekonzistentnosť judikatúry a riziko „fragmentácie“ medzinárodného práva. Práve zlepšenie koordinácie a harmonizácie medzi súdmi môže v budúcnosti účinne potierať nežiaduce *forum shopping* objavujúce sa v oblasti medzinárodného súdneho riešenia sporov. Domnievame sa, že toto sa dá dosiahnuť dvojako. Najskôr jednoznačným, presným definovaním a vymedzením jurisdikčných hraníc jednotlivých súdnych orgánov, ako možná minimalizácia konfliktov (napr. cestou všeobecného dohovoru vymedzujúceho tieto hranice).⁴⁰ Potom sa ako alternatíva núka možnosť priznať právo medzinárodným súdnym orgánom obracať sa na Medzinárodný súdny dvor so žiadosťou o právne posudky. Takéto posudky Dvora by pre súdne orgány neboli záväzné, no súdom by sa ukladala povinnosť prihliadať pri svojom rozhodovaní na judikatúru MSD. Oboznamovanie sa s judikatúrou Medzinárodného súdneho dvora by ostatným súdom len prospelo. Tým by sa stal akýmsi univerzálnym interpretom medzinárodného práva. Ukazuje sa to ako politicky najše-

³⁹ Viac, či menej možno hovoriť o „živelnom“ procese vzniku nových medzinárodných súdov a tribunálov, zásadne vyvolanom rastom špecializovanej „hmotnoprávnej“ medzinárodnoprávnej úpravy v druhej polovici 20. storočia. K tomu pozri: KLUČKA, J.: K vývojovým tendenciám medzinárodného súdnictva v súčasnom medzinárodnom práve a v súdnom systéme Európskej únie. In: *Právnik* č. 10/2006, s. 1160-1161.

⁴⁰ Pozri SHANY, Y.: *The Competing Jurisdictions of International Courts and Tribunals*. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 273.

trnejší spôsob zamedzenia chaosu v judikatúrach medzinárodných súdov.⁴¹ Takisto možnosť štátov, ako aj generálneho tajomníka OSN, priamo žiadať Dvor o posudky je relevantnou otázkou objavujúcou sa v posledných desaťročiach.⁴² Tieto požiadavky však zatiaľ netvorí „*main stream*“ návrhov na zmeny konania o poradných posudkoch pred MSD.⁴³

Existencia ďalších reforiem Dvora je spojená skôr s fantazijnými predstavami, utópiou. Tak napríklad pri povýšení Dvora do úlohy apelačnej alebo kasačnej inštalácie systému celého medzinárodného súdnictva by sme márne hľadali akceptáciu medzinárodného spoločenstva ako celku s týmto krokom. Nepochybne zveriť „do vienka“ súdu takúto právomoc by znamenalo kvalitatívny posun medzinárodného práva. No myšlienka umiestnenia kvázi „najvyššieho“ súdu do medzinárodnej justície by zrejme narúšala základy i samotnú povahu medzinárodného práva súčasnej doby.

I keď akceptujeme názor, že Medzinárodný súdny dvor by zrejme mohol byť vedúcim kandidátom, ktorý by slúžil ako najvyšší globálny súd, necítíme zatiaľ potrebu nazývať ho ani „svetovým“ súdom, ani súdom pre celé medzinárodné spoločenstvo.⁴⁴ Pri zveličenej interpretácii čl. 93 ods. 1 Charty OSN (v texte už spomínaný) môžeme uvažovať takýmto spôsobom, avšak to by musel k tejto konštatácii pristúpiť ešte jeden nevyhnutný záver. A síce uznanie obligatórnej jurisdikcie Medzinárodného súdneho dvora všetkými štátmi medzinárodného spoločenstva, čo predstavuje momentálne návrh z „ríše snov.“ Nemožno prehliadnuť skutočnosť, s ktorou aj Medzinárodný súdny dvor zápasí, že najzávažnejšie medzinárodné konflikty a politické otázky sa zrejme nedostanú tak ľahko pred Dvor v dôsledku stále pretrvávajúcej neochoty štátov zveriť ich spory i životne dôležité záujmy na rozhodnutie „do rúk“ tretej strany. Tu snáď len možno dúfať, že zdravý rozum zvíťazí nad zbytočnou silou a takéto štáty si v záujme riešenia vlastných sporov zvolia také vhodné mierové prostriedky, nespôsobilé ohroziť medzinárodný mier, bezpečnosť, ako aj celé medzinárodné spoločenstvo.

⁴¹ MALENOVSKÝ, J.: os. cit., s. 271.

⁴² Pozri UN Secretary-General, *Agenda for peace*, New York, 1992, A/47/277, para. 38.

⁴³ Pozri text prejavu bývalého predsedu MSD Shigeru Óda vo vystúpení pred Šiestym výborom Valného zhromaždenia OSN (5. novembra 2004) venovanej posudkovej činnosti MSD na <http://www.icj-cij.org> (Speeches of the President).

⁴⁴ SHANY, Y.: os. cit. supra, s. 273.

Miesto a úloha medzinárodných súdov pri regionálnych organizáciách

Michal Magur

1. Regionálne organizácie

Človek je odjakživa tvorom spoločenským ktorý vo svojom záujme a nepochybne aj v záujme iných zoskupuje. Je tomu tak aj dnes, keď sa štáty pre dosiahnutie všeobecného prospechu spájajú v medzinárodných organizáciách.

Na začiatok by som pre istotu rád načrtnol čo to vlastne sú medzinárodné organizácie. Pod týmto slovným spojením môžeme rozumieť združenie štátov, ktoré na základe právneho aktu, ktorým boli zriadené, trvalo vykonávajú určité úlohy pre členské štáty, a to vo vlastnom mene a vlastnými orgánmi. Znak medzinárodnoprávna subjektivita je tu vyjadrená vykonávaním vo vlastnom mene. Ďalším znakom je skutočnosť že ich tvoria štáty (na rozdiel od nevládných organizácií) a ďalej relatívna trvalosť ich existencie (na rozdiel od konferencií). Zakladajúcim aktom medzinárodných organizácií je spravidla mnohostranná zmluva.¹ Tieto medzinárodné organizácie môžeme klasifikovať podľa rôznych kritérií. Najobvyklejšia je klasifikácia podľa týchto troch kritérií: podľa typu členstva, podľa rozsahu členstva a podľa cieľa a poľa pôsobnosti. Nás však zaujíma klasifikácia podľa rozsahu členstva. Takto delíme medzinárodné organizácie na regionálne a všeobecné resp. na organizácie s limitovaným členstvom- intenzívne a organizácie s nelimitovaným členstvom- extenzívne. Zamerajme sa teda na regionálne organizácie. Líšia sa od všeobecných organizácií tým že sa zameriavajú na problémy regionálneho charakteru vo všeobecnosti alebo na špecifické- či už ekonomického, vojenského alebo politického charakteru. Členstvo v týchto organizáciách je ohraničené danou zemepisnou šírkou.

Existuje množstvo regionálnych organizácií po celom svete (Rada Európy, OAS, AU, atď.). Tieto organizácie si pre svoje fungovanie zriaďujú podľa potreby orgány prostredníctvom ktorých vykonávajú svoju pôsobnosť v oblastiach zverených členskými štátmi. V živote to tak bohužiaľ chodí že sa nevyhneme rôznym konfliktom, sporom. Platí to aj tu a preto si organizácie zriaďujú súdne orgány ktoré plnia akúsi záruku alebo funkciu dozorcú ktorý dohliada na dodržiavanie "pravidiel hry" ktorými sa členské štáty zaviazali. Mám na mysli ľudské práva a slobody, dodržiavanie medzinárodných zmlúv, hospodárske napredovanie, mierové riešenie sporov a mnoho ďalších oblastí. To všetko pre blaho nás všetkých. Pozrime sa teda na jednotlivé regionálne organizácie a ich súdne orgány bližšie. Pre lepší prehľad si ich rozdelíme podľa regiónov (kontinentov) v ktorých pôsobia.

2. Rada Európy

Základom európskeho systému ochrany ľudských práv je činnosť Rady Európy, ktorá vznikla v roku 1949. Pod záštitou Rady Európy bol v roku 1950 podpísaný Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý bol neskôr doplnený

¹ Waisová, Š.: *Úvod do studia Mezinárodných vztahů*, Praha, Aleš Čeněk, 2002, s. 95.

dotatkovými protokolmi. Tento dohovor vytvoril štandard ochrany ľudských práv v štátoch, ktoré sú členmi Rady Európy. Rešpektovanie dohovoru zabezpečuje Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len "súd") so sídlom v Štrasburgu, zriadený týmto dohovorom, a to v článku 19. Súd vykonáva svoju funkciu permanentne.

Každá Vysoká zmluvná strana môže predložiť súdu na preskúmanie každé porušenie ustanovení dohovoru a jeho protokolov, za ktoré za ktoré podľa jej názoru nesie zodpovednosť iná Vysoká zmluvná strana. Môžu sa naň po vyčerpaní vnútroštátnych prostriedkov nápravy obrátiť aj jednotlivci, mimovládne organizácie alebo skupina osôb ktorá namieta porušenie svojich základných práv a slobôd garantovaných dohovorom jednou z Vysokých zmluvných strán. Právoplatné rozsudky sa zverejňujú. Vysoké zmluvné strany sa zaväzujú že sa budú riadiť právoplatným rozsudkom súdu vo všetkých sporoch, ktorých sú stranami. Rozsudky komory možno do 3 mesiacov od vynesenia predložiť Veľkej komore ktorej rozsudky sú konečné. Pokiaľ sporné strany túto lehotu nevyužijú, rozsudok komory je konečný.²

Podľa dohovoru môže súd vydávať aj posudky o právnych otázkach týkajúcich sa výkladu dohovoru a jeho protokolov, a to na žiadosť Výboru ministrov.

Na záver treba poukázať na to, aká je realita. Podľa štatistických údajov bolo v roku 2008 adresovaných Slovenskej republike 488 sťažností. Z týchto rozhodol v 35 prípadoch, z toho v 13 v neprospech Slovenskej republiky. Len podotknem že v 11 z nich išlo porušenie práva na spravodlivé súdne konanie (článok 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd).

Všeobecná ochrana ľudských práv v Európe je teda v prvom rade doménou Rady Európy a Európskeho súdu pre ľudské práva. Pokiaľ ide o Európske spoločenstvá a Európsku úniu, hoci sa Európske spoločenstvá spočiatku sústredili na ekonomické integračné ciele, Súdny dvor Európskych spoločenstiev vo svojej judikatúre uznal základné práva a slobody za základné zásady komunitárneho práva, ktoré sú spoločné všetkým členským štátom.

3. Európska únia

Formálne vyjadrenie ľudských práv na pôde Európskej únie priniesla až Zmluva o Európskej únii z roku 1992 a Charta základných práv Európskej únie z roku 2000, ktorá sa mala stať podľa Lisabonskej zmluvy z roku 2007 súčasťou primárneho komunitárneho práva. Súdny orgánom Európskej únie je Súdny dvor Európskej únie (SDEÚ) a v spolupráci s vnútroštátnymi súdmi členských štátov dohliada na uplatňovanie a jednotný výklad práva Únie.

Súdny dvor Európskej únie sídli v Luxemburgu a skladá sa z troch súdov:

1. Súdneho dvora,
2. Všeobecného súdu (zriadeného v roku 1988) a
3. Súd pre verejnú službu (zriadeného v roku 2004).

Tieto tri súdne orgány vydali od začiatku svojej činnosti približne 15 000 rozsudkov.

² Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.: čl. 33 a 46.

Európsky súdny dvor vznikol v roku 1952. Jeho úlohou bolo zabezpečiť dodržiavanie práva pri výklade a uplatňovaní zmlúv. Pri plnení tejto úlohy Súdny dvor Európskej únie:

- preskúmava zákonnosť aktov inštitúcií Európskej únie,
- dohliada, aby členské štáty dodržiavali povinnosti, ktoré vyplývajú zo zmlúv a
- vykladá právo Únie na návrh vnútroštátnych súdov.

Aby sa zabezpečila lepšia právna ochrana občanov a rýchlejšie rozhodovanie veľkého počtu podaných žalôb, pomáha Súdnemu dvoru Všeobecný súd, ktorý rozhoduje napríklad o žalobách podaných fyzickými alebo právnickými osobami a o žalobách podaných členskými štátmi v oblasti štátnej pomoci.

Okrem toho, Súd pre verejnú službu Európskej únie rozhoduje spory medzi Úniou a jej zamestnancami. Aby mohol Súdny dvor riadne plniť svoje poslanie disponuje súdnymi právomocami, ktoré vykonáva v rámci prejudiciálneho konania a konaniach o rôznych druhoch žalôb.

Medzi päť najčastejších typov patria:

- návrhy na začatie prejudiciálneho konania v prípadoch, keď vnútroštátny súd požiada Súdny dvor o výklad ustanovenia právneho predpisu EÚ
- žaloby o nesplnenie povinnosti proti členskému štátu EÚ kvôli nesplneniu povinnosti uplatniť právne predpisy EÚ
- žaloby o neplatnosť právnych aktov EÚ, ktoré podľa navrhovateľov porušujú zmluvy EÚ alebo základné práva
- žaloby o nečinnosť proti inštitúciám EÚ v prípadoch, keď porušia zakladateľské zmluvy svojou nečinnosťou
- priame žaloby fyzických a právnických osôb proti rozhodnutiam a postupu EÚ
- odvolanie proti rozsudkom a uzneseniam všeobecného súdu
- dovolanie.³

Súdny dvor spolupracuje s vnútroštátnymi súdmi, ktoré v prípade že rozhodujú spor týkajúci sa práva európskej únie môžu a niekedy musia predložiť súdnemu dvoru prejudiciálne otázky. Týmto spôsobom poskytuje výklad práva únie a dohliada na jeho zákonnosť.

Osobitným orgánom Európskej únie v oblasti ochrany ľudských práv je Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA) so sídlom vo Viedni. Bola zriadená nariadením Rady č. 168/2007 z 15. februára 2007. Cieľom agentúry je poskytovať príslušným orgánom a úradom Spoločenstva a jeho členských štátov pomoc a odborné poradenstvo o základných právach pri vykonávaní právnych predpisov Spoločenstva, prijímaní opatrení a navrhovaní primeraných postupov.

Činnosť agentúry sa sústreďuje na tieto hlavné úlohy:

1. zhromažďovanie, analýza a šírenie objektívnych, spoľahlivých a porovnateľných informácií o stave základných práv v EÚ;

³ Súdny Dvor Európskej únie: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/.

2. zabezpečenie porovnateľnosti a spoľahlivosti údajov prostredníctvom nových metód a noriem;
3. výkon a podpora výskumu a štúdií v oblasti základných práv;
4. zostavovanie a uverejňovanie záverov a stanovísk k osobitným témam, a to buď z vlastnej iniciatívy alebo na žiadosť Európskeho parlamentu, Rady alebo Komisie a
5. podpora dialógu s občianskou spoločnosťou, pre zvýšenie povedomia širokej verejnosti o základných právach.⁴

Agentúra však nemá právomoc preverovať sťažnosti, ani prijímať právne záväzné akty. V záujme zabezpečenia komplementarity agentúra koordinuje svoju činnosť s Radou Európy. Tematická oblasť činnosti agentúry sa stanovuje v päťročnom rámci, ktorý prijíma Rada po konzultácii s Európskym parlamentom. Medzi prioritné oblasti, ktorým sa FRA bude venovať, je boj proti rasizmu, xenofóbii a s nimi spojenej netolerancii. Agentúra úzko spolupracuje s ostatnými orgánmi a inštitúciami ako na vnútroštátnej, tak aj na európskej úrovni a rozvíja spoluprácu s Radou Európy a občianskou spoločnosťou napríklad prostredníctvom vytvorenia Platformy pre základné práva.

4. Organizácia Amerických štátov

Organizácia amerických štátov (OAS) je medzinárodná organizácia so sídlom vo Washingtone v USA. Má 35 členov. Založená bola v roku 1890, vtedy ako Medzinárodná konferencia amerických štátov. V roku 1910 bola premenovaná na Úniu amerických republík. Po druhej svetovej vojne sa stal jej súčasťou systém kolektívnej bezpečnosti známy ako Medziamerická dohoda o vzájomnej pomoci alebo Dohoda z Ria, podpísaná v roku 1947 v Rio de Janeiro. Dnešnú podobu organizácia dostala v roku 1948. Založilo ju 21 štátov. Dnes sú jej členmi všetky nezávislé štáty Ameriky.

Na jej pôde sa uskutočňujú rôzne činnosti. Medzi ťažiskové patria:

1. podpora demokracie: prebieha najmä prostredníctvom pozorovateľských misí počas volieb,
2. ochrana ľudských práv: prostredníctvom pre tento účel zriadených orgánov
3. mierové misie: najznámejšie boli v Nikarague, Suriname, Haiti a Guatemale,
4. sprostredkovacie misie pri riešení pohraničných sporov: v súčasnosti OAS rieši spory medzi Guatemalou a Brazíliou a medzi Peru a Ekvádorom,
5. boj proti terorizmu: buduje jednotný americký front na boj proti terorizmu,
6. podpora voľného obchodu,
7. boj proti drogám.

Právny rámec ľudskoprávnej ochrany na americkom kontinente je tvorený Chartou Organizácie amerických štátov z roku 1948, Americkou deklaráciou práv a povinností človeka z roku 1948 a Americkým dohovorom o ľudských právach z roku 1969.

⁴ Článok 4 Nariadenia Rady (ES) č. 168/2007 ktorým sa zriaďuje Agentúra Európskej únie pre základné práva: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:053:0001:0014:SK:PDF>.

Základnými prvkami amerického inštitucionálneho systému ochrany ľudských práv je Medziamerická komisia pre ľudské práva a Medziamerický súd pre ľudské práva. Medziamerická komisia pre ľudské práva, ktorá vznikla v roku 1959 a sídli vo Washingtone, D. C., prešetruje individuálne sťažnosti pre porušenie ľudských práv a postupuje ich Medziamerickému súdu pre ľudské práva so sídlom v kostarickom San José, ktorý vznikol v roku 1979. Riadi sa svojím štatútom, prijatým Valným zhromaždením Organizácie amerických štátov na deviatom riadnom zasadnutí, ktoré sa kona- lo v La Paz Bolívia.

Úlohou tohto súdu, je rozhodovať o sťažnostiach pre porušenie ľudských práv, ktoré mu postúpi Medziamerická komisia pre ľudské práva po neúspešnosti mimosúdnej nápravy alebo členský štát, a poskytovať výklad právnych nástrojov na podnet členských štátov alebo orgánov Organizácie amerických štátov. Na rozdiel od európskeho systému ochrany ľudských práv nemožno adresovať individuálnu sťažnosť priamo súdu, ale len Medziamerickej komisii pre ľudské práva. Súdna ochrana poskytovaná Medziamerickým súdom pre ľudské práva je teda na rozdiel od európskeho systému nástrojom ochrany ultima ratio.

Zasadá pravidelne a popri tom aj mimoriadne ak o to požiada predseda súdu alebo väčšina sudcov. Ak súd nerozhodne inak, vypočutia sú verejné. Naopak, súd prerokúva v v súkromí a tieto rokovania ostávajú aj naďalej v tajnosti pokiaľ sa súd nerozhodne inak.

Súd každoročne predkladá Valnému zhromaždeniu správu o svojej činnosti, informuje ktorý z členských štátov si neplní svoje záväzky či povinnosti vyplývajúce z rozhodnutí súdu. Predovšetkým má však oprávnenie predkladať Valnému zhromaždeniu návrhy alebo odporúčania ako zlepšiť americký systém ochrany ľudských práv.⁵

4.1. Správny súd Organizácie amerických štátov

Správny súd Organizácie amerických štátov je autonómny orgán príslušný na rozhodovanie o prípadoch, v ktorých zamestnanci generálneho sekretariátu Organizácie amerických štátov tvrdia, že boli nedodržané podmienky stanovené v ich príslušných zmluvách alebo porušené všeobecné normy týkajúce sa prevádzky generálneho sekretariátu alebo iné uplatniteľné ustanovenia. V prípadných sporoch právne predpisy organizácie majú prednosť pred všeobecnými zásadami pracovného práva a zákonmi toho ktorého členského štátu.⁶

5. CARICOM (Karibské spoločenstvo)

Určite nemožno opomenúť Karibské spoločenstvo (CARICOM). Je jednou z najstarších regionálnych organizácií súčasného sveta. Bola založená zmluvou

⁵ Charter of the Organization of American States, dostupná: http://www.oas.org/dil/treaties_A-41_Charter_of_the_Organization_of_American_States.htm.

⁶ Statute of the Administrative Tribunal: Article 1. Establishment and General Principles: http://www.oas.org/tribadm/estatuto_en.asp.

z Chaguaramas v roku 1973. Jej hlavnou náplňou je podpora ekonomického rastu prostredníctvom spoločného trhu ktorý by zabezpečoval voľný pohyb tovarov, služieb, peňazí a ľudí po celom regióne. Tu má svoje miesto Karibský súdny dvor (Caribbean Court of Justice- CCJ).

Karibský súdny dvor plní úlohu najvyššieho súdneho orgánu Karibského spoločenstva. Vo svojej pôvodnej právomoci zabezpečuje jednotný výklad a aplikáciu revidovanej zmluvy z Chaguaramas, čím podporuje karibský jednotný trh a ekonomiku. Ako najvyšší odvolací súd pre členské štáty Karibského spoločenstva podporuje rozvoj domorodej jurisprudencie Karibiku.

Od tohto súdneho orgánu sa očakáva zaistenie dostupného, spravodlivého, nestranného a inovatívneho súdneho systému pre krajiny karibského spoločenstva, postaveného na jurisprudencii reflektujúcej históriu, tradície a hodnoty vyznávané v danom regióne.

Rozhodnutia tohto súdu majú konečnú platnosť. Existuje však výnimka, keď môže strana požiadať o revíziu a to z dôvodu odhalenia ďalších podstatných skutočností.

Súdny dvor má výhradnú právomoc na prejednanie a vydanie jeho rozsudku a to ak ide o:

1. spory medzi zmluvnými stranami tejto dohody;
2. spory medzi zmluvnými stranami tejto dohody a spoločenstvom;
3. postúpenie z vnútroštátnych súdov zmluvných strán tejto dohody;
4. žiadosti od štátnych príslušníkov týkajúce sa výkladu a vykonávania zmluvy.⁷

Treba podotknúť že zriadenie Karibského súdneho dvora je dôležitým míľnikom v rozvoji CARICOMu avšak samotná interpretácia a aplikácia zakladajúcej zmluvy a právnych predpisov nezaručuje ich dodržiavanie zmluvnými štátmi. Tento cieľ nemôže dosiahnuť samostatne ale naopak, spoluprácou s ostatnými orgánmi a inštitúciami Karibského spoločenstva.

6. Africká Únia

Ochrana ľudských práv na africkom kontinente sa sústreďuje na pôde Africkej únie, ktorá v roku 2002 nahradila Organizáciu africkej jednoty. Základným právnym nástrojom ochrany ľudských práv v Afrike je Africká charta ľudských práv a práv národov z roku 1981. Ochranu ľudských práv zabezpečuje Africká komisia pre ľudské práva a práva národov, ktorá vznikla v roku 1986 a sídli v gambijskom Banjule. Táto komisia je kvázisúdnym orgánom, ktorý prešetruje individuálne sťažnosti pre porušenie charty a poskytuje výklad ustanovení charty. V roku 2004 formálne vznikol aj Africký súd pre ľudské práva a práva národov. Tento súd mal však začať pôsobiť až ako súčasť Afrického súdneho dvora, ktorý má byť základným súdnym orgánom Africkej únie a sídliť v tanzánskej Arushi. Súčasťou tohto novovytvoreného súdneho dvora má byť osobitná komora pre ľudské práva.

⁷ Agreement Establishing the Caribbean Court of Justice: Article XII. Jurisdiction of the Court in Contentious Proceedings: http://www.caribbeancourtsofjustice.org/wp-content/uploads/2011/09/ccj_agreement.pdf.

Tento orgán má na starosti civilné záležitosti najmä s ohľadom na ochranu ľudských práv a upevňovanie dobrej správy vecí verejných v Afrike. Ako som už spomenul, Africký Súdny dvor bol zlúčený s Africkým súdom pre ľudské práva a práva národov. Zlúčenie bolo vykonané počas summitu Africkej únie hlavami členských štátov a vlád dňa 1. júla 2008 v Sharm El Sheikh. Protokol Afrického súdneho dvora bol však podpísaný zatiaľ iba 3 členskými štátmi a na nadobudnutie účinnosti je potrebný podpis aspoň 15 z nich.

Funkciou Afrického súdneho dvora je:

1. dokumentácia, štúdia a výskum týkajúci sa ľudských práv a práv národov;
2. stanovuje pravidlá, ktorých cieľom je vyriešiť právne problémy týkajúce sa ľudských práv a práv národov;
3. zabezpečiť ochranu ľudských práv a práv národov a
4. vykladať všetky ustanovenia charty.⁸

Na Africký súdny dvor sa môžu obrátiť členské štáty ktoré ratifikovali protokol tohto súdneho dvora, komisie alebo člen personálu komisie, parlament, zhromaždenie a ostatné orgány únie. Nakoniec na súd sa môžu za zhromaždením stanovených podmienok obrátiť aj tretie strany.

Súd má právomoc rozhodovať všetky spory a žiadosti, ktoré sú v súlade so zákonom a protokolom a ktoré sa týkajú:

1. interpretácie a aplikácie zákona;
2. interpretácie, aplikácie zmlúv Únie a všetkých dcérskych právnych nástrojov prijatých v rámci Únie;
3. otázok ohľadom medzinárodného práva;
4. všetkých aktov, rozhodnutí, nariadení a smerníc orgánov únie;
5. všetkých záležitostí, výslovne stanovených v iných dohodách uzatvorených medzi štátmi navzájom alebo s úniou a ktoré spadajú pod jurisdikciu súdu;
6. existencie akejkoľvek skutočnosti, ktorá ak by nastala, mohla by predstavovať porušenie povinností zmluvnej strany alebo únie.

Zhromaždenie môže navyše zveriť súdu rozhodovanie sporov, ktoré nie sú uvedené v protokole.

Na záver treba dodať že činnosť týchto súdnych orgánov je veľmi dôležitá. Predstavujú jeden článok v systéme tej ktorej regionálnej organizácie, bez ktorého by asi len ťažko mohla fungovať. Možno to prirovnať organizmu ktorý je udržiavaný pri živote každou svojou bunkou. Tak aj organizácie by nemohli fungovať bez tohto článku. To, čo sa tak slávnostne vyhlasuje pri zakladaní by nakoniec zostalo len na papieri.

⁸ Protocol of the Court of Justice of the AU.: Article 19. Competence/Jurisdiction: http://www.au.int/en/sites/default/files/PROTOCOL_COURT_OF_JUSTICE_OF_THE_AFRICAN_UNION.pdf.

Medzinárodné trestné súdy ako špecializované súdne orgány

Ivona Fabianová

Úvod

Pre obeť vojen, či najrozličnejších konfliktov je azda najdôležitejšie domôcť sa práva, nastoliť spravodlivosť, potrestať páchatel'ov, rehabilitovať poškodených a opätovne tak vybudovať dôveru k štátnym orgánom, či iným inštitúciám. Práve vtedy sa k slovu dostávajú súdy, ktorých úloha sa tak vo vnútroštátnom, ako aj medzinárodnom práve stále zvyšuje. So snahou o znovuobnovenie spravodlivosti, bezpečnosti a mieru v postkonfliktnom prostredí poznačeného vojnami, krutosťou, neľudským zaobchádzaním s civilným obyvateľstvom a porušovaním ich základných ľudských práv a slobôd sme sa mohli stretnúť aj v 20. storočí, ktoré môžeme označiť ako storočie pokusu o vytvorenie medzinárodného trestného súdnictva.¹ Boli to dva medzinárodné súdy, a to Medzinárodný vojenský tribunál v Norimbergu a Medzinárodný vojenský tribunál pre Ďaleký východ (t. j. Tokijský tribunál), ktoré sa okrem iného pokúsili vymedziť a zadefinovať nové druhy zločinov medzinárodným právom dovtedy nepoznaných. Priznali osobnú individuálnu zodpovednosť jednotlivcom za zločiny bez ohľadu na to, či osoba jednala na rozkaz alebo konala z vlastnej iniciatívy, či bola hlavou štátu, alebo len úradníkom. Práve tým sa výrazne podieľali na vzniku medzinárodného trestného práva.² Ich odkaz neskôr niesli najrozličnejšie trestné tribunály „ad hoc“ zriadené Bezpečnostnou radou OSN, ktoré boli vytvárané ako dočasné náhrady neefektívnych vnútroštátnych súdnych systémov nepoživajúcich dôveru obyvateľstva. Predstavovali tak najvýhodnejšie riešenie problému, pred ktorý boli povojnové štáty postavené. V neposlednom rade významným krokom vpred, pokiaľ ide o vykonávanie medzinárodného trestného práva, bolo aj zriadenie stáleho Medzinárodného trestného súdu.³

Medzinárodné právo sa tak už nestavalo len do role nezainteresovaného pozorovateľa formulujúceho zákazy určitého správania sa, no ich porušenie vyhodnocovalo ako zločin, vyvodilo trestnú sankciu (hmotné právo) a vytvorilo systém stíhania týchto zločinov (procesná časť). Táto časť medzinárodného práva sa označuje ako Medzinárodné trestné právo a sú mu venované nasledujúce kapitoly.

¹ Šturma, S.: *Medzinárodný trestný súd a stíhanie zločinů podle medzinárodního práva*. Praha, Karolinum, 2002, s. 7.

² Charta medzinárodného vojenského tribunálu v Norimbergu (t. j. Londýnska dohoda), články 5, 6, 7. Prístupné na: <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp> (navštívené dňa 11. 4. 2012).

³ <http://www.oxfordlawcitor.com/protected/citator?type=direct&doc=law-9780199231690-e42&strucure>.

1. Všeobecná charakteristika Medzinárodného trestného práva

1.1. Pojem zločin v medzinárodnom práve

V medzinárodnom trestnom práve je veľmi dôležité odlišovať **medzinárodné zločiny** (international crimes), ktoré označujú protiprávne chovanie štátov, od **zločinov podľa medzinárodného práva** (crimes under international law) zakladajúcich medzinárodnú trestnú zodpovednosť konkrétnych osôb, jednotlivcov.

Prvé spomínané, **medzinárodné zločiny**, boli pôvodne čisto teoretickým pojmom, no v polovici 70. rokov sa dostali do kodifikačného návrhu Komisie pre medzinárodné právo zaoberajúcim sa zodpovednosťou štátov. V poslednom období došlo aj k revízii jej článkov, presnejšie, bol vypustený článok 19 a teda v novej úprave absenteje terminologické rozlišovanie medzi medzinárodnými zločinnými a deliktami, pričom Komisia následne nahradila tieto pojmy jednotným výrazom „Závažné porušenie zásadných záväzkov k medzinárodnému spoločenstvu“ (Serious breaches of essential obligations to the international community), čo predstavuje ekvivalent k samotnému medzinárodnému zločinu. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že sa jedná o špecifický zodpovednostný režim štátov za závažné porušenie záväzku, ktorý má voči medzinárodnému spoločenstvu ako celku a je dôležitý pre ochranu jeho základných záujmov, pričom jeho závažnosť sa neskôr posudzuje podľa ďalších kritérií.⁴

V tomto prípade teda ide o zodpovednostný vzťah *erga omnes*, t. j. voči všetkým členským štátom medzinárodného spoločenstva, nielen voči štátu, ktorý škodu utrpel.

Zločin podľa medzinárodného práva obracia svoju pozornosť na jednotlivcov. Ide o legálny pojem, nakoľko je zakotvený v niekoľkých medzinárodných dokumentoch. Jedným z nich je napríklad štatút Norimberského vojenského tribunálu stanovujúci tri základné kategórie zločinov podľa medzinárodného práva: vojenské zločiny, zločiny proti mieru a zločiny proti ľudskosti, z ktorých sa neskôr vyčlenila samostatná skupina - zločiny genocídy. Zaoberá sa nimi aj návrh článkov Kódexu zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva z roku 1996, ktorý sa vzťahuje na všetky zločiny proti mieru a bezpečnosti ľudstva bez ohľadu na skutočnosť, či takéto konania sú alebo nie sú trestné podľa vnútroštátneho práva.⁵ Ďalej z čl. 2 ods. 1 návrhu Kódexu vyplýva aj rozsah jeho pôsobnosti, ktorý je obmedzený na jednotlivcov ako fyzické osoby. Komentár k dotknutému ustanoveniu však uznáva, že konanie, za ktoré je jednotlivec zodpovedný, by mohlo byť tiež pričítateľné štátu ako porušiteľovi *ius cogens*, v prípade, že jednotlivec konal ako orgán štátu, v záujme štátu, v mene štátu alebo ako orgán *de facto*, bez akejkoľvek formálnej právomoci. Z tohto dôvodu bol do Kódexu zaradený článok 4 (Zodpovednosť štátov), ktorý stanovil, že trestná zodpovednosť jednotlivcov za zločiny proti mieru a bezpečnosti ľudstva žiadnym spôsobom nebráni zodpovednosti štátov podľa medzinárodného práva.⁶ Výnimku z tejto koncepcie

⁴ YILC, 2001, vol. II, Part Two, Chapter III, s. 43-53.

⁵ Krošlák, D.: Norimberský trestný tribunál a jeho vplyv na tvorbu medzinárodného práva. In: *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings*, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1, s. 10.

⁶ YILC, 1996, vol. II (Part Two), s. 23. Podľa Šturma, cit. dielo, s. 54.

predstavuje iba trestný čin agresie, za ktorý nesie zodpovednosť ten, kto ako vodca alebo organizátor nariadi, alebo sa aktívne podieľa na plánovaní, príprave, zahájení či vedení agresie spáchanej štátom, z čoho vyplýva, že môže byť spáchaný výlučne jednotlivcom.

Nakoľko sa v rámci tohto príspevku budeme zaoberať primárne týmto druhom zločinom, zhrnieme si ich charakteristiku do troch bodov:

2. mimoriadne závažné a nebezpečné protiprávne správanie sa,
3. zakladajú medzinárodnú trestnú zodpovednosť jednotlivcov ako súkromných osôb, no v konečnom dôsledku sa vzťahujú aj na osoby konajúce ako štátny orgán, v záujme štátu, v mene štátu,
4. postihnuteľné iba za predpokladu existencie riadneho fungovania štátnej moci na danom území (napr. polovojenské skupiny dočasne ovládajúce územie, vykonávajú verejnú moc).

Bežné trestné činy sa od tohto druhu zločinov líšia predovšetkým v tom, že k ich vnútroštátnemu trestnému postihu sa zaväzujú jednotlivé štáty na základe zmluvy. Naopak v prípade zločinov podľa medzinárodného práva mnohokrát nestačia prostriedky vnútroštátného práva, teritoriálne či personálne prislúchajúceho štátu, a tak môže na základe princípu univerzality trestný postih vykonať každý štát samostatne, alebo príslušný medzinárodný trestný súd alebo tribunál.

1.2. Pojem jurisdikcia v medzinárodnom trestnom súdnictve

Dôležitým pojmom nielen v medzinárodnom trestnom súdnictve, ale aj v súdnictve vôbec, je pojem jurisdikcia. Možno ho vnímať v dvoch rovinách buď ako právomoc, alebo ako príslušnosť súdu.

Právomoc sa zvyčajne vymedzuje ako *moc nachádzať alebo stanoviť právo, ktorá je štátom zverená vopred určeným orgánom rôzneho druhu.*⁷ Z hľadiska právomoci predstavuje jurisdikcia medzinárodných rozhodovacích orgánov vymedzený okruh oprávnení, ktorými tieto orgány disponujú pri výkone svojej rozhodovacej činnosti. Zároveň je však kompetenčnou hranicou medzi jednotlivými medzinárodnými inštitúciami.

V druhej rovine sa jurisdikcia poníma ako príslušnosť. Príslušnosť vymedzuje okruh situácií, ktorými sa ten-ktorý medzinárodný rozhodovací orgán zaoberá. Vo vnútroštátnom práve sa prostredníctvom príslušnosti predovšetkým rozdeľujú úlohy jednotlivých súdov v sústave súdov. To však v medzinárodnom práve nie je v celku možné vzhľadom na jeho decentralizovanú podobu. Každý medzinárodný rozhodovací orgán je do značnej miery nezávislým a samostatným orgánom. Táto skutočnosť spočíva najmä v tom, že v medzinárodnom práve právomoc a príslušnosť do značnej miery splyvajú, ako aj bývajú spoločne upravené v zakladajúcom dokumente orgánu. Zároveň, ak v medzinárodnom súdnictve neexistuje inštančne nadriadený súd, je každý orgán oprávnený rozhodovať o svojej vlastnej príslušnosti a právomoci sám.

⁷ Madar, Z. a kol.: *Slovník českého práva*, 1. diel. Praha: Linde, 1995, s. 365.

Príslušnosť medzinárodných rozhodovacích orgánov možno deliť na vecnú, miestnu, osobnú a časovú.

Vecná príslušnosť (*ratione materiae*) predstavuje okruh otázok, ktorými sa príslušný rozhodovací orgán zaoberá. V teórii sa rozlišujú orgány so všeobecnou jurisdikciou napríklad Medzinárodný súdny dvor, ktorý nemá stanovené žiadne tematické obmedzenia a so špeciálnou jurisdikciou napríklad Medzinárodný trestný súd, ktorý sa zaoberá iba určitým okruhom medzinárodných otázok.

Miestna príslušnosť (*ratione loci*) vymedzuje územie, na ktorom je orgán oprávnený uplatňovať svoju rozhodovaciu činnosť. Vo sfére medzinárodného práva sa rozlišujú orgány z hľadiska ich miestnej jurisdikcie na univerzálne, ktoré môžu riešiť spory vzniknuté v rámci celého sveta, ďalej sú to regionálne, ktoré rozhodujú spory v rámci určitého regiónu alebo lokálne, ktoré majú povahu ad hoc orgánov, a teda vznikajú na rozhodovanie určitého konkrétneho sporu.

Osobná príslušnosť (*ratione personae*) určuje okruh jedincov, ktorí môžu pred medzinárodným rozhodovacím orgánom vystupovať v pozícii procesných subjektov. Z tohto hľadiska sa rozlišujú rozhodovacie orgány na tie, ktoré rozhodujú klasické medzinárodné spory, v ktorých vystupujú štáty a tie, v ktorých vystupujú aj medzinárodné organizácie, právnické osoby a jednotlivci.

Časová príslušnosť (*ratione temporis*) charakterizuje obdobie, v ktorom sa rozhodujúca udalosť musí udiť, aby ju mohol posudzovať medzinárodný rozhodovací orgán. Najčastejšie sa toto obdobie odvodzuje od platnosti zakladajúcej zmluvy vo vzťahu ku konkrétnemu štátu resp. od začiatku jej platnosti. Osobitnú kategóriu predstavujú medzinárodné trestné orgány, pri ktorých sa často uplatňuje princíp stanovenia časovej jurisdikcie podľa potrieb konkrétnej situácie, nezávisle na okamihu vzniku rozhodovacieho orgánu. Tento princíp koriguje princíp legality, ktorý zabraňuje situácii, kedy by novovzniknutý orgán stíhal jednotlivcov za tie činy, ktoré neboli v dobe svojej realizácie medzinárodne trestné.

2. Medzinárodné trestné právo a medzinárodné trestné súdnictvo

Rovnako, ako je trestné právo neoddeliteľnou súčasťou vnútroštátnych právnych poriadkov, aj v oblasti medzinárodného práva slúži ako krajný prostriedok na ochranu jeho najvýznamnejších hodnôt a záujmov potrestanie vinníkov za porušenie medzinárodných pravidiel humanitárneho práva, ale aj základných ľudských práv.

V prípade pojmu medzinárodné trestné právo nejde o legálnu definíciu, ale len o teoretický pojem, s ktorým sa v medzinárodnom práve stretávame v prvej polovici 20. storočia, kedy sa vytvorili dostatočné subjektívne aj objektívne predpoklady pre jeho vznik. Za subjektívnu podmienku možno označiť celkovú situáciu po I. svetovej vojne a založenie Spoločnosti národov, ktorá položila základ širokej medzinárodnej spolupráce a tiež obnovila dôveru v medzinárodné právo ako prostriedku na udržanie svetového mieru a ochrany jednotlivca, jeho základných práv. Medzinárodné zmluvy uzatvárané medzi štátmi na prelome 19. a 20. storočia vo veci závažných zločinov, na postihovaní a trestaní ktorých bol medzinárodný záujem, ako boli napríklad obchodovanie s ľuďmi, otroctvo, rozširovanie pornografie a iné, tvorili ob-

jektívny predpoklad. Odborníci z oblasti medzinárodného aj trestného práva sa rozdelili na dva tábory, kým jedni tvrdili, že o medzinárodnom trestnom práve nemožno hovoriť, zdôvodňujúc to neexistenciou medzinárodných súdnych orgánov, iní sa stali jeho stúpenkami, snažili sa medzinárodné trestné právo zadefinovať a odlíšiť ho od trestného práva medzinárodného.

V súčasnosti **medzinárodné trestné právo** predstavuje súhrn medzinárodných zmlúv, prevažne mnohostranných, ktoré výlučne pre zmluvné štáty vymedzujú povinnosť stanoviť trestnosť určitých činov vo vnútroštátnom práve a tým vytvoríť predpoklady pre ich postih, čím sa výrazne uľahčí spolupráca medzi štátmi v boji proti trestnej činnosti.

Vnútroštátne normy trestného práva týkajúce sa postihu trestných činov s medzinárodným prvkom alebo namierených proti medzinárodným záujmom označujeme ako **trestné právo medzinárodné**.

Od konca studenej vojny nastal prudký rozvoj medzinárodného práva a spolu s ním aj medzinárodného trestného súdnictva.⁸ Za posledných dvadsať rokov vývoj v medzinárodnom práve napredoval až natolko, že stíhanie zločínov podľa medzinárodného práva pred medzinárodnými trestnými tribunálmi už nie je len teoretickou domnienkou, ale realitou.

Na tomto procese sa podieľali predovšetkým Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, ICTY) a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (International Criminal Tribunal for Rwanda, ICTR), ktoré sa zaoberali riešením dôležitých otázok medzinárodného práva, nesúc tak myšlienky Medzinárodných vojenských tribunálov v Norimbergu, či v Tokiu. Zriadenie týchto trestných tribunálov bolo prvým krokom k vytvoreniu ďalších „ad hoc“ tribunálov na konkrétne prípady porušenia medzinárodného trestného práva, ako aj stáleho Medzinárodného trestného súdu.

Dnes systém medzinárodného trestného súdnictva tvoria:

2. medzinárodné trestných tribunály ad hoc (ICTY, ICTR, SCSL, STL a i.),
3. zmiešané trestné tribunály,
4. Medzinárodný trestný súd ako stály súdny orgán.

3. Vývoj medzinárodného trestného súdnictva a základné míľniky

3.1. Prvá svetová vojna

Napriek tomu, že už oddávna sa v spoločnosti objavuje snaha potrestať zločincov porušujúcich medzinárodné právo, prvým skutočným pokusom bola až Versailleská mierová zmluva ktorá bola prijatá v roku 1919 a oficiálne ukončila prvú svetovú vojnu.⁹ Po prvýkrát priznala štátom právo realizovať trestný postih vojnových zločínov s cudzím štátnym občianstvom na základne medzinárodného práva, no zaobe-

⁸ Válek, S.: *Klíčová rozhodnutí medzinárodných trestných tribunálov ve světle medzinárodného práva*, C. H. Beck - Praha 2009 s. 145.

⁹ Versailleská mierová zmluva, dostupné na: http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/versailles_menu.asp.

rala sa aj otázkou presadenia individuálnej zodpovednosti v medzinárodnom práve, nakoľko obsahovala verejnú žalobu bývalého nemeckého cisára Wilhelma II. *za ťažkú urážku medzinárodnej morálky a posvätnej autority zmlúv*.¹⁰ Namiesto trestu však získal politický azyl v Holandsku a zvyšok života prežil pokojne v exile.

Medzinárodné spoločenstvo urobilo aj ďalší krok v snahe zabrániť ozbrojeným konfliktom a požívaniu sily v medzinárodnom práve, a to prijatím Briand-Kellogovho paktu v roku 1928. Bolo to prvé pravidlo medzinárodného práva zakazujúce vojnu, čo síce vypuknutiu druhej svetovej vojny nezabránilo, ale predstavovalo obrovský prínos, keďže sa oň opieral aj rozsudok Norimberského tribunálu v roku 1946 a umožnil tak trestný postih zločinov (procesné právo) už v medzinárodnom práve týmto paktom zakotvených – zárodok zločinu proti mieru (hmotné právo).

3.2. Druhá svetová vojna – Norimberský a Tokijský trestný tribunál

Niet pochýb o tom, že II. svetová vojna a jej následky zohrali takisto významnú úlohu v oblasti medzinárodného trestného súdnictva. Samotné rozpútanie vojny, okupácia cudzích území, vyhladzovanie národov, či iné nacistické zločiny páchané pod záštitou Nemecka viedli víťazné mocnosti k prijatiu Dohody o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov Európskej Osy spolu so Štatútom Medzinárodného vojenského tribunálu v Norimbergu z 8. 8. 1945. Bol teda zriadený prvý skutočný medzinárodný trestný tribunál v pravom slova zmysle, ktorý priniesol do medzinárodného práva už niekoľko krát spomínaný katalóg zločinov podľa medzinárodného práva a to: 1. zločiny proti mieru (napr. osnovanie a začatie útočnej vojny porušujúcej medzinárodné zmluvy), 2. vojnové zločiny (napr. vraždenie rukojemníkov), 3. zločiny proti ľudskosti (napr. vyhladzovanie, vražda).¹¹ Za porušenie týchto zločinov zaviedla Charta medzinárodného vojenského tribunálu individuálnu zodpovednosť, a tak sa v povojnovom období stretávame s novým subjektom medzinárodného práva - jednotlivcom.

Následne bol v roku 1946 na stíhanie a potrestanie vodcov Japonska zriadený tzv. Tokijský tribunál. Štatút Medzinárodného vojenského tribunálu pre Ďaleký východ vznikol na odlišnom právnom základe, Vyhlásením generála MacArthura, vrchného veliteľa USA v Japonsku (nie medzinárodnou zmluvou). Špecifikom ale je, že kým pred Medzinárodným vojenským tribunálom v Norimbergu boli postavení najmä najvyšší hodnostári, spod jurisdikcie Tokijského tribunálu bol vyňatý cisár Hirohito, celá cisárska rodina a tiež všetci, ktorí by mohli svojím odsúdením kompromitovať cisársky rod.¹²

¹⁰ Tamtiež. Čl. 227.

¹¹ Charta medzinárodného vojenského tribunálu v Norimbergu (t. j. Londýnska dohoda), dostupná na: <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp>.

¹² KATREBA, Z.: *Od Okinawy k Tokijskému zálivu*, dostupný: <http://www.noveslovo.sk/archiv/2000-37/ominulosti.html>.

3.3. Návrh Kódexu zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva

Počas trvania studenej vojny sa vývoj v oblasti medzinárodného trestného súdnictva pozastavil, neustanovovali sa žiadne nové medzinárodné trestné súdy a zdalo sa, že v boji proti medzinárodnej zločinnosti spomínané dva trestné súdy ostali osamotené. Jediným svetlým bodom v temnom období a nositeľom rozvoja medzinárodného trestného práva sa stal pomocný orgán OSN Komisia pre medzinárodné právo. Zosumarizoval zásady medzinárodného práva uznané vo vyššie spomínanom Štatúte Norimberského tribunálu a jeho rozsudku, ktorým sa výrazne skorigoval vznik i obsah individuálnej zodpovednosti jednotlivca do 7 zásad. K uplatneniu tohto druhu zodpovednosti jednotlivca za spáchanie zločinov podľa medzinárodného práva dochádza buď pred vnútroštátnymi súdmi štátov, na území ktorých boli spáchané, alebo pred medzinárodnými súdnymi tribunálmi.¹³

V roku 1947 bola Komisia Valným zhromaždením poverená vypracovaním Kódexu zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva, ktorý bol prijatý až v roku 1996 a doposiaľ výraznejšie nezasiahol do diania v medzinárodnom trestnom súdnictve. A to aj napriek zmenám, ktoré v oblasti klasifikácie zločinov podľa medzinárodného práva a individuálnej trestnej zodpovednosti za ich porušenie¹⁴ prináša, keďže klasické delenie skutkových podstát vymedzených Norimberským štatútom a rozsudkom doplnil o zločin genocídy a zločiny proti pracovníkom OSN a pridruženému personálu.¹⁵

3.4. Nová éra medzinárodného trestného súdnictva - koniec 20. storočia

Otázka stíhania zločincov v medzinárodnom práve sa stala opäť aktuálnou až na začiatku deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia, kedy Komisia pre medzinárodné právo začala pracovať na štatúte Medzinárodného trestného súdu a zároveň postupne vznikali prvé medzinárodné trestné tribunály *ad hoc* ako zvláštny medzinárodné orgány súdneho typu. Nová éra medzinárodného trestného súdnictva sa začala písať prijatím Štatútu Medzinárodného trestného súdu, ktorým bol zriadený prvý stály medzinárodný súdny tribunál.

4. Prehľad súčasných medzinárodných a zmiešaných trestných tribunálov

4.1. Prvá generácia medzinárodných trestných tribunálov

Po skončení studenej vojny, začiatkom deväťdesiatych rokov 20. storočia, sa do centra pozornosti medzinárodného spoločenstva i širokej verejnosti dostali krvavé lokálne konflikty na území bývalej Juhoslávie (konkrétne na území dnešnej Bosny a Hercegoviny a Chorvátska) a genocída v Rwande. Krutosť, k akej na týchto územiach dochádzalo a neschopnosť, či nechota dotknutých štátov stíhať za tieto neľudské činy vojakov a funkcionárov z vlastných radov, prinútila OSN (konkrétne BR OSN) konať. Riešením bolo zriadenie medzinárodných trestných tribunálov *ad hoc*

¹³ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, IURA Edition, Bratislava, 2008, s. 88.

¹⁴ YILC, 1996, vol. II (Part two), s. 18-19. Podľa Šturma, cit. dielo, s. 53-54.

¹⁵ Bližšie pozri: Kódex zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva, osobitná časť.

prejednávajúcich zločiny, ku ktorým na danom území došlo a po naplnení cieľa bude ich činnosť ukončená.

4. 1. 1. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY)

Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu bol zriadený „z totálnej beznádeje medzinárodného spoločenstva ako sa vysporiadať s nekontrolovateľnými konfliktami prebiehajúcimi na Balkáne.“¹⁶ Bezpečnostná rada OSN sprvoti situáciu podceňovala a vydala len zopár rezolúcií vyjadrujúcich znepokojenie nad prebiehajúcimi ozbrojenými konfliktami, ktoré boli charakteristické masovým porušovaním medzinárodného trestného práva, páchané predovšetkým na civilnom obyvateľstve, s množstvom sexuálnych deliktov a etnických čistiek.¹⁷ Definitívne rozhodla Bezpečnostná rada o zriadení Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu až v rezolúcii č. 827, dňa 25. 5. 1993, spolu s ktorou bol prijatý aj Štatút ICTY.

Právnym základom jeho vzniku sa na odporúčanie vtedajšieho Generálneho tajomníka OSN stala rezolúcia BR OSN a stal sa tak v súlade s článkom 29 Charty OSN pomocným orgánom Bezpečnostnej rady sídliacim v Haagu.

Štatút ICTY je založený na princípe konkurenčnej jurisdikcie s prioritou medzinárodného tribunálu. Na základe toho dochádza k uplatňovaniu zásady „non bis in idem,“ čo podľa čl. 10 Štatútu znamená, že osoba odsúdená týmto tribunálom za závažné porušenie medzinárodného humanitárneho práva už nemôže byť za tie isté činy súdená pred súdom vnútroštátnym.

Čo sa týka jurisdikcie, podľa Štatútu ICTY je tribunál oprávnený stíhať štyri kategórie zločinov podľa medzinárodného práva, ktoré sú zadané v článkoch 2 až 5 (*ratione materiae*).¹⁸ Pri posudzovaní vojnových zločinov (t. j. prvé dve spomínané kategórie) musí ísť o porušenie humanitárneho práva v priebehu ozbrojeného konfliktu a ustanovenia Ženevských zmlúv možno aplikovať iba v medzinárodnom ozbrojenom konflikte, vnútroštátny nestačí. Jurisdikcia *ratione personae* sa vzťahuje výlučne na fyzické osoby (vyvodzuje sa individuálna trestná zodpovednosť), *ratione loci* na celé štátne územie bývalej Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávie a podľa *ratione temporis* má tribunál stíhať zločiny spáchané v časovom období od 1. 1. 1991 do znovu obnovenia mieru, pričom presný deň stanoví BR OSN. Dodnes takýto dátum stanovený nebol, a tak sa ICTY zaoberal aj zločinmi spáchanými v ozbrojenom konflikte v Kosove, s čím sa pri jeho ustanovovaní vôbec nepočítalo.

ICTY sa vnútorne člení na tri hlavné časti: senáty (the Chambers), prokurátor (the Office of the prosecutor) a kancelária (the Registry).¹⁹

¹⁶ Schabas, W. A.: *The UN International Criminal Tribunals: The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*, New York: Cambridge University Press, 2006, s. 3.

¹⁷ Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmschurst, E.: *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 122.

¹⁸ Ide konkrétne o závažné porušenie Ženevských zmlúv o ochrane obetí vojny z r. 1949 a Dodatkového protokolu II, porušenie zákonov a obyčají vojny, genocídu a zločiny proti ľudskosti.

¹⁹ Tvoria ich tri súdne senáty (Trial Chambers) a jeden odvolací senát (Appeals Chambers).

Súdne senáty sú tvorené tromi sudcami. Každý súdny senát začína a vedie konanie proti osobám, ktoré boli obvinené prokurátorom, je zodpovedný za vydávanie rozsudkov, a ak je obžalovaný uznaný vinným, ukladá tresty. Do odvolacieho senátu zasadá päť sudcov. Jeho úlohou je v prvom rade prejednávať odvolania od obžalovaného alebo od prokurátora, týkajúce sa rozsudku alebo trestu vyneseného súdnym senátom. Jeho špecifikom je, že slúži aj ako odvolací senát Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu.

V ICTY rozlišujeme dva druhy sudcov. Stálych sudcov (16), volených Valným zhromaždením OSN na 4 roky, s možnosťou opätovného zvolenia, na základe nominácie štátu a tzv. sudcov *ad litem* (9), ktorí sú pridelení ku konkrétnym prípadom.

Prokurátor púta z orgánov trestného tribunálu azda najväčšiu pozornosť médií a laickej verejnosti. Na výkon svojej funkcie má k dispozícii úrad prokurátora a ako nezávislý orgán, nesmie prijímať žiadne inštrukcie od štátov, či iných zdrojov. Podľa čl. 16 Štatútu ICTY je predovšetkým zodpovedný za vyšetrovanie a trestné stíhanie osôb, ktoré sú zodpovedné za zločiny spadajúce pod jurisdikciu tohto tribunálu.

Posledným orgánom je kancelária, taktiež upravená v čl. 16, ktorá poskytuje služby senátom aj úradu prokurátora. Na jej čele je tajomník, menovaný generálnym tajomníkom OSN, ktorého úlohou je okrem poskytovania administratívnej a právnej pomoci aj propagovať výsledky činností samotného trestného tribunálu.

Hlavným cieľom ICTY je vyvodit' individuálnu zodpovednosť jednotlivcov za spáchanie neľudských činov, akými sú vraždy, znásilňovania a ďalšie zločiny uvedené v Štatúte tribunálu, ku ktorým počas konfliktov v Bosne a Hercegovine bezpochyby došlo. Postavenie páchatel'a pred súd je pre tisícky obetí a ich pozostalých satisfakciou, dosiahnutím spravodlivosti a určitá forma profylaxie. Tým aj tribunál prispieva k nastoleniu trvalého mieru v štátoch bývalej Juhoslávie.

Dodnes bolo ICTY odsúdených viac ako 60 hláv štátov, premiérov, vojenských veliteľov, ministrov a ďalších vysokých politických, vojenských a iných predstaviteľov dotknutých štátov, pričom vyše 40 ľudí je stále v rôznych fázach konania pred týmto tribunálom.²⁰ Medzi najsledovanejšie prípady prejednávané pred týmto tribunálom patrili konania so srbskými vodcami Radovanom Karadžićom a Ratkom Mladićom.

4. 1. 2. Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (ICTR)

Po vyše roku od vytvorenia ICTY bolo potrebné pristúpiť k podobnému riešeniu situácie aj v oblasti strednej Afriky, a to zriadením druhého trestného tribunálu „ad hoc“. Jeden z najkrvavejších konfliktov vôbec odštartoval atentát na prezidentov Rwandy Juvenala Habyarimana a prezidenta Burundi Cypriena Ntaryamira, zo spáchania ktorého obvinili Rwandský vlastenecký front. Následne, asi dve hodiny po páde lietadla, začalo etnické vyvražďovanie kmeňa Tutsiov kmeňom Hutov. Azda najlepšie túto situáciu popísal generál Dallaire: „Viem, že Boh existuje, pretože v

²⁰ About the ICTY. Prístupné na: <http://www.icty.org/sections/>.

*Rwande som si potriasol rukou s diablom. Videl som ho, cítil som, dotkol som sa ho. Viem, že diabol existuje, a preto viem, že existuje aj Boh.*²¹

Odpoveďou na rwandskú genocídu, ktorá bola vyvrcholením dlhoročného napätia medzi etnikami Hutu a Tutsi, ktorej za obeť padlo asi 800 000 ľudí a milióny ďalších bolo nútených ujsť, bolo ustanovenie Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu.²²

Tak podľa predlohy ICTY, bol aj ICTR zriadený rezolúciou BR OSN podľa Charty OSN kapitoly VII, konkrétne rezolúciou č. 955 zo dňa 8. 11. 1994.²³ Určiť jeho sídlo, však už nebolo také jednoduché ako v prvom prípade. Štát Rwanda presadzoval, aby bol zriadený na jej území, no OSN sa z bezpečnostných dôvodov rozhodla rezolúciou č. 977 umiestniť ho v meste Arashua, v Tanzánii.

Štatút ICTR je podobný Štatútu ICTY nielen právnym základom vzniku, ale do veľkej miery aj svojím obsahom.

V článku 5 vymedzuje jurisdikciu *ratione personae*, na ňu nadväzujúcu individuálnu trestnú zodpovednosť v článku 6 Štatútu a *ratione loci* vzťahujúcu sa na zločiny spáchané na území Rwandy a na území susedných štátov, rovnako ako nerwandských občanov za trestné činy spáchané v Rwande.

Jurisdikcia *ratione materiae* vykazuje určité osobitosti vo vzťahu k vojenským zločinom, pretože situácia v Rwande mala povahu vnútroštátneho a nie medzinárodného ozbrojeného konfliktu ako v prípade bývalej Juhoslávie. V dôsledku toho už nemožno hovoriť o uplatňovaní Ženevských zmlúv ako celku, no výlučne ich spoločného čl. 3 s Dodatočným protokolom II, čím obsahovo obohatil vojenské zločiny ako kategóriu. Môže tak trestať: zločin genocídy, zločiny proti ľudskosti, porušenie článku 3 Ženevských dohovorov a Dodatočného protokolu.

Aj po organizačnej stránke je ICTR obdobou ICTY, keďže sa tiež skladá z kancelárie, úradu prokurátora, troch súdnych a jedného odvolacieho senátu. V rámci tohto tribunálu rozhodujú dva druhy sudcov, a to *ad litem* a stáli sudcovia. Pôvodne sedel jeden prokurátor na dvoch stoličkách, na úrade prokuratúra ICTY aj ICTR, no v súčasnosti tieto pozície zastávajú dve odlišné osoby. Personálne prepojenie medzi jednotlivými tribunálmi ale ostalo čiastočne zachované prostredníctvom odvolacieho senátu. Ten je totiž pre oba súdne orgány spoločný.

ICTR už od svojho založenia pútal omnoho menej pozornosti ako predošlý trestný tribunál, aj keď neodôvodnene. Za približne 18 rokov svojej existencie dokázal prejednať a odsúdiť desiatky prípadov, aktívne spolupracuje so štátmi, čím postupne naplňa účel, na ktorý bol zriadený a svojou existenciou dotvára medzinárodné trestné právo.

²¹ Tak znela odpoveď veliteľa jednotiek UNAMIR generála Roméa Dallaire na otázku, či po tom všetkom, čo v Rwande zažil ešte stále verí v Boha.

²² Dallaire, R.: *Shake Hands with the Devil, The Failure Humanity in Rwanda*, London, 2003, s. 15.

²³ Štatút ICTR, UNSC Res. 955, 8. 11. 1994.

4.2. Druhá generácia - Špeciálny súd pre Sierra Leone (SCSL)

Podnetom k vytvoreniu ďalšieho medzinárodného trestného tribunálu „ad hoc“ bol krvavý vnútroštátny ozbrojený konflikt trvajúci od roku 1991 do roku 2002, tento krát opäť na území Afriky. Konkrétne to bola občianska vojna medzi vládou Sierra Leone a povstalcami z tzv. „RUF“ (Revolutionary United Front). BR OSN odmietala po ICTY a ICTR zriaďovať ďalšie dočasné trestné tribunály rezolúciou, no prezidentovi Sierra Leone Ahmedovi Tejanovi Kabbahovi neostávalo nič iné, iba požiadať BR o zriadenie tribunálu na trestné stíhanie členov RUF, založenom na inom právnom základe. Takejto žiadosti vyhovel a 14. 8. 2000 schválila rezolúciu č. 1315, ktorou poverila generálneho tajomníka dojednaním dvojstrannej zmluvy medzi Sierra Leone a OSN, čo sa stalo skutočnosťou v januári roku 2002. Jej súčasťou bol aj Štatút SCSL. Špeciálny súd pre Sierra Leone bol teda zriadený na zmluvnom základe, bilaterálnou medzinárodnou zmluvou a nie rezolúciou, podobne ako Norimberský tribunál, čo síce predpokladá vyššiu legitimitu jeho vzniku, no na rozdiel od aktu BR OSN nezakladá povinnosť spolupracovať s ním pre ostatné štáty.²⁴ Že nejde tak úplne o klasický trestný tribunál nám napovedá aj správa Generálneho tajomníka k návrhu Štatútu, v ktorom uvádza, že tento tribunál je inštitúciou *sui generis*, ktorá má zmiešanú povahu a ide teda o hybridný tribunál, ktorý tak úplne nepatrí do žiadneho existujúceho systému.²⁵ To možno zdôvodniť aj tým, že jeho právny základ je síce medzinárodnoprávny, ale zloženie a príslušnosť má zmiešanú, nakoľko zločiny posudzuje nielen podľa medzinárodného, ale aj vnútroštátneho práva, t. j. práva Sierra Leone.

Vecná príslušnosť tohto špeciálneho tribunálu je teda o niečo širšia ako *ratione materiae* ICTY a ICTR. Konkrétne okrem vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti zahŕňa aj niektoré zločiny podľa vnútroštátneho trestného práva Sierra Leone a absentuje tu zločin genocídy. Výpočet zločinov podľa vnútroštátneho práva Sierra Leone je obsiahnutý v článku 5 Štatútu a týkajú sa predovšetkým sexuálnej kriminality, podpaľačstva, či ničenia majetku. Zásady individuálnej trestnej zodpovednosti za spáchanie týchto zločinov sa riadia právom Sierra Leone a v prípade prvých dvoch menovaných sa aplikujú ustanovenia prevzaté zo Štatútu ICTR.

Miestna príslušnosť je viazaná na štátne územie Sierra Leone a príslušnosť časová na deň podpísania neúspešnej Mierovej dohody z Abidjanu medzi vládou Pobrežia slonoviny a vzbúrencami, 30. 11. 1996.

V súvislosti s osobnou príslušnosťou SCSL možno stíhať osoby, ktoré nesú najväčšiu zodpovednosť za závažné porušenie medzinárodného práva a práva Sierra Leone.²⁶ Špecifikom tohto tribunálu je, že spod jeho jurisdikcie nie sú vyňatí tzv. detskí vojaci, teda osoby vo veku od 15 do 18 rokov, ktoré sa dopustili vojnového zločinu alebo zločinu proti ľudskosti. Šlo o morálnu dilemu, keďže doposiaľ boli deti vnímané len

²⁴ A to aj v prípade, že sa na ich území zdržiavajú páchatelia zločinov, stíhaní SCSL.

²⁵ Schabas, W. A.: *The UN International Criminal Tribunals: The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone*, New York, Cambridge University Press, 2006, s. 5.

²⁶ Válek, S.: *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 14.

ako obeť násilia. SCSL, sídlia v Freetowne v Sierra Leone, je svojou vnútornou štruktúrou podobná organizácii ICTY a ICTR.

Je tvorený úradom prokurátora, kanceláriou ako orgánom zodpovedným za administratívne zabezpečenie inštitúcie súdu, dvoma súdnymi senátmi a na rozdiel od spoločného odvolacieho senátu pre ICTY aj ICTR, disponuje svojím vlastným odvolacím senátom. Súdny sú tvorené medzinárodnými sudcami a sudcami zo Sierra Leone, čo poukazuje na hybridnosť aj v zložení súdov. Ich počet je Štatútom SCSL v čl. 12 stanovený na 8 až 11, pričom obsahuje aj vlastné pravidlo ich zasadania. V súdnom senáte musí vždy zasadať aspoň jeden sudca menovaný vládou Sierra Leone a dvaja generálnym tajomníkom OSN. V odvolacom je to pomer dva ku trom, čo umožňuje štátu zasiahnuť do zloženia senátu, čo štáty bývalej Juhoslávie či Rwanda v prípade ICTY, resp. ICTR nemôžu.²⁷

Špeciálny súd pre Sierra Leone je často považovaný za prvý zmiešaný, príp. hybridný tribunál. Napriek znakom typickým pre zmiešané tribunály, ktoré bez pochyb vykazujú, v ňom naďalej dominujú medzinárodnoprávne prvky a to je dôvod, prečo ho niektorí odborníci zaraďujú k medzinárodným trestným tribunálom.

Svoj prvý rozsudok vyniesol za zverstvá spáchané počas desaťročnej občianskej vojny v júni roku 2007 nad tromi predstaviteľmi Revolučnej rady ozbrojených síl.²⁸ Pre konflikt v Sierra Leone sa stalo charakteristické sexuálne násilie, amputácie končatín a problém detských vojakov. Neustále nepokoje si vyžiadali státisíce obetí a aj keď OSN svoju mierovú činnosť skončila už pred takmer siedmymi rokmi a zriadila trestný tribunál na postihovanie zločincov, ani dnes nemôžeme s istotou povedať, že situácia na území Sierra Leone je stabilizovaná.

4.3. Tretia generácia - zmiešané trestné tribunály

Ako ukázalo dianie koncom deväťdesiatych rokov, koncept zriaďovania *ad hoc* medzinárodných trestných tribunálov nemožno efektívne aplikovať na všetky postkonfliktné spoločnosti. Pojednávanie pred klasickými trestnými tribunálmi bolo zdĺhavé, finančne náročné, odkázané na dotácie od členov, prípadne OSN. Tieto súdy sú označované ako „hybridné,“ lebo rovnako inštitucionálny aparát, ako aj aplikované právo vytvára mix medzinárodného a domáceho.²⁹ Predstavujú tak ideálnu kombináciu medzinárodných pravidiel a zapojenia vnútroštátnych elít do procesu stíhania, činností tribunálu, a to už v momente jeho vzniku, kedy sa vyžaduje politická vôľa domácej vlády pre ich založenie.

Okrem SCSL medzi ne patrí tribunál Mimoriadne senáty súdov Kambodže na stíhanie zločinov spáchaných počas obdobia Demokratickej Kambodže, ktorý vznikol na zá-

²⁷ Tamtiež.

²⁸ Revolučná rada ozbrojených síl bola zoskupením bývalých príslušníkov armády Sierra Leone, ktorá vznikla v roku 1997 pod vedením majora Johnnyho Paula Koromi. Jej cieľom bolo zvrhnúť vládu Sierra Leone a ovládnuť štát, čo sa jej na krátku chvíľu v roku 1998 aj podarilo. Od volieb v roku 2002 už nie je efektívnou organizáciou.

²⁹ Dickinson, L. A.: *The Promise of Hybrid Courts*, *The American Journal of International Law*, Vol. 97, No. 2, 2003, str. 295.

klade rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 57/228 a následne uzavretej medzinárodnej zmluvy medzi OSN a Kambodžou pre stíhanie zločinov spáchaných v dobe vlády Červených Khmerov vedených Pol Potom. V tom čase došlo v Kambodži k vyvraždeniu približne 1,7 miliónov ľudí. Ďalej Zvláštny tribunál pre Libanon, založený na základe rezolúcie č. 1757 vydanéj BR OSN, ktorou rozhodla o uzavretí medzinárodnej zmluvy medzi OSN a Libanonom ustanovujúcej samotný tribunál. Tejto problematike je ako významnému míľnikový venovaná samostatná podkapitola.

Od týchto tribunálov je potrebné odlišovať pôsobenie medzinárodných sudcov v rámci vnútroštátnej sústavy súdov, ako to je napríklad v rámci misie OSN vo Východnom Timore (UNTAET) a v Kosove (UNMIK). Kým tribunál Zvláštne panely vo Východnom Timore je určitou odbornou literatúrou označovaný ako jeden z najstarších zmiešaných tribunálov, nakoľko vykazuje znaky internacionalizácie, v prípade vytvorenia dočasnej správy OSN v Kosove (UNMIK) to tvrdiť nemožno.

4.4. Štvrtá generácia - Špeciálny tribunál pre Libanon (STL)

Samostatnú generáciu medzinárodných rozhodovacích orgánov predstavuje Špeciálny tribunál pre Libanon. Je to najmladší medzinárodný tribunál zriadený „ad hoc,“ pre ktorý sú typické určité znaky doterajších medzinárodných a zmiešaných tribunálov, ako aj úplne jedinečné a špecifické črty. Tento tribunál nebol zriadený na stíhanie zločinov podľa medzinárodného práva, ale na stíhanie konkrétneho teroristického útoku, ktorý bol spáchaný na libanonského premiéra Rafíka Harírího, okrem ktorého bolo zavraždených ďalších dvadsaťjeden ľudí vrátane dvoch ministrov vlády. Situácia, ktorá v Libanone po atentáte vypukla, nedovoľovala precízne vyšetrovanie a už vôbec nestranné vnútroštátne súdne konanie. Preto sa celé vyšetrovanie a pojednávanie odohrávalo mimo územia Libanonu pred Špeciálnym tribunálom pre Libanon.

Základnými dokumentami pre zriadenie tohto tribunálu boli Rezolúcia č. 1557 z roku 2007, Dohoda medzi OSN a Libanonskou republikou o zriadení Zvláštneho tribunálu pre Libanon a napokon Štatút Špeciálneho tribunálu pre Libanon. Tribunál sídli na predmestí Haagu v Leidschendam v Holandsku.

Jeho jedinečnosť spočíva v tom, že prejednáva zločiny vymedzené v libanonskom Trestnom zákonníku. Ide o trestné činy terorizmu, trestné činy proti životu a osobnej integrite, ako aj o zločiny nedovoleného združovania.

Jurisdikcia tohto súdu sa vzťahuje na osoby, ktoré sú zodpovedné za bombový atentát na premiéra Harírího, pri ktorom došlo k usmrteniu alebo zraneniu ďalších osôb. Časová jurisdikcia sa vzťahuje na samotný útok, teda 14. 2. 2005, avšak táto jurisdikcia môže byť rozšírená aj iné útoky, ktoré sa v Libanone odohrali medzi 1. 10. 2004 až 12. 12. 2005, pokiaľ tieto útoky súvisia s atentátom na Rafíka Harírího z už spomínaného dňa.

Špeciálny tribunál sa skladá zo senátov, prokurátora, súdnej kancelárie a úradu obhajoby. Senáty sú zložené z jedného vyšetrovacieho sudcu, súdneho a odvolacieho senátu. Jednotlivé senáty pozostávajú z minimálne jedenástich a maximálne zo štrnástich sudcov. Obsadenie senátov s výnimkou vyšetrovacieho sudcu je uskutočňo-

vané kombináciou medzinárodných a libanonských sudcov. Post vyšetrovacieho sudcu zastáva medzinárodný sudca, súdny senát sa skladá z jedného libanonského a dvoch medzinárodných sudcov a odvolací senát naopak, z dvoch libanonských a jedného medzinárodného sudcu. Okrem toho sú vymenovaní aj náhradní sudcovia.

5. Medzinárodný trestný súd (ICC)

História ICC sa začala písať už v roku 1872, kedy švajčiarsky prezident Medzinárodného výboru Červeného kríža (ICRC), Gustave Moynier, navrhol prvý štatút Medzinárodného trestného súdu, avšak jeho myšlienka sa nestretla s dostatočnou podporou. V deväťdesiatych rokoch bola myšlienka utvorenia stáleho Medzinárodného trestného súdu zaoberajúceho sa porušovaním humanitárneho práva nahradená. Ako dočasné riešenie si medzinárodná spoločnosť zvolila cestu vytvárania medzinárodných trestných tribunálov „ad hoc“. Tie ale nenaplnili očakávania, nakoľko bola neustále spochybňovaná legitimita ich zriadenia a mohli postihovať výlučne zločiny spáchané v rámci určitého ozbrojeného konfliktu a počas určitej obmedzenej doby.

Po naliehaní Komisie pre medzinárodné právo, aby vytvorila ICC, zvolalo Valné zhromaždenie OSN diplomatickú konferenciu v Ríme. ICC bol následne, podobne ako Norimberský tribunál, založený mnohostrannou zmluvou, ktorej text bol prijatý ako Rímsky štatút, 17. 7. 1998. Do platnosti vstúpil 1. 7. 2002, kedy bola splnená základná podmienka vzniku ICC, a to ratifikácia minimálne 60 signatárskych štátov. Ku dnešnému dňu má už 110 zmluvných strán.³⁰ Slovenská republika je zmluvnou stranou Štatútu odo dňa nadobudnutia jeho platnosti.³¹

V oblasti vykonávania jurisdikcie sa pri ICC uplatňuje princíp komplementarity, čo znamená, že príslušným sa ICC stáva až vtedy, keď jurisdikciu tohto súdu daný signatársky štát prijal, ratifikoval a sám nie je ochotný alebo schopný stíhať zločin, prípadne podozrivých zo spáchania zločinu. Možno teda konštatovať, že funguje ako príspevková organizácia a ako súd poslednej inštancie, ktorý prevezme úlohu v prípade pasivity, neochoty alebo nefunkčnosti vnútornej jurisdikcie v jednotlivých štátoch v snahe ochrániť záujmy medzinárodného spoločenstva ako celku. Na rozdiel od ad hoc tribunálov sa teda negarantuje jeho priorita pred vnútroštátnymi súdmi v prípade konkurujúcej jurisdikcie.

Jurisdikcia *ratione materiae* je obmedzená na najzávažnejšie zločiny, ktorými je dotknuté medzinárodné spoločenstvo ako celok, pričom prínosom do tejto oblasti je aj zadefinovanie niektorých zločinov podľa medzinárodného práva.³² Do jeho vecnej príslušnosti ale nepatrí napr. pirátstvo, medzinárodný organizovaný zločin, či terorizmus.

Čo sa týka jurisdikcie *ratione loci a ratione personae*, tie sú vzájomne prepojené, lebo sa podľa článku 12 Štatútu vzťahujú na spáchanie zločinu na území jeho zmluvnej strany, na palube lode alebo lietadla registrovaného týmto štátom, a to bez ohľadu na

³⁰ <http://www.icc-cpi.int/>.

³¹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 333/2002 Z. z. o prijatí Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu.

³² Rímsky štatút, článok 5.

štátnu príslušnosť páchatel'a. Tiež aj na občanov štátu, ktorý je jeho zmluvnou stranou, t. j. bez ohľadu na miesto, kde ku spáchaniu zločinu podľa medzinárodného práva došlo.

Ratione temporis je vymedzená v článku 11 a je viazaná na spáchanie uvedených zločinov po 1. 7. 2002, po vstupe zmluvy do platnosti.

Ako je uvedené v článku 34 Rímskeho štatútu Stály Medzinárodný trestný súd je zložený zo štyroch orgánov a to predsedníctva, súdnej, vyšetrovacej a odvolacej sekcie, z úradu prokurátora a súdnej kancelárie, t. j. sekretariát Medzinárodného trestného súdu.

Predsedníctvo sa skladá z predsedu a z dvoch podpredsedov, ktorí sú volení z radov sudcov nadpolovičnou väčšinou hlasov na tri roky v najviac dvoch funkčných obdobiach. Ústrednou úlohou tohto orgánu ako celku je zabezpečiť riadny a efektívny chod súdu, pričom reprezentovať súd ako taký smerom dovnútra i navonok príslúcha výlučne predsedovi Medzinárodného trestného súdu.

Sudcov Medzinárodného trestného súdu je 18 a sú volení na 9 rokov Zhromaždením štátov zmluvných strán Rímskeho štatútu. Záujemcovia o post sudcu musia mať vysoké morálne hodnoty, byť nestranní, bezúhonní a kvalifikovaní na výkon najvyšších súdnych funkcií v ich krajinách. Okrem týchto všeobecných požiadaviek, musia kandidáti na sudcu preukázať aj spôsobilosť buď v trestnom práve a konaní, alebo v iných príslušných oblastiach medzinárodného práva. Rovnako dôležité je aj zohľadnenie zastúpenia hlavných právnych systémov sveta, spravodlivé geografické zastúpenie či pomerné zastúpenie žien a mužov sudcov.³³

Úrad prokurátora, tzv. „OTP“, je nezávislým orgánom Medzinárodného trestného súdu s vysokou vnútornou autonómiu pre vlastnú organizáciu, podľa potrieb svojich funkcií. Je zodpovedný za prijímanie a vyšetrovanie odporúčaní a informácií o trestnej činnosti, ako aj za vykonávanie vyšetrovania a stíhania. Úrad vedie prokurátor, ktorý je volený na deväťročné obdobie bez možnosti opätovného znovuzvolenia. Má plnú právomoc v otázkach riadenia a spravovania úradu vrátane personálu, zariadenia alebo jeho ďalších zdrojov. Prokurátorovi pomáha jeden alebo viacerí zástupcovia prokurátora, pričom musia byť rôznej štátnej príslušnosti.³⁴

Za mimosúdne aspekty správy súdu je podľa článku 43 Rímskeho štatútu zodpovedný Sekretariát Medzinárodného trestného súdu. Úlohy, ktoré plní sa týkajú najmä všeobecnej správy ICC a záležitostí týkajúcich sa ochrany obete, no poskytuje pomoc aj v rámci skutočnej súdnej činnosti Medzinárodného trestného súdu, ako je udržiavanie služobných záznamov, šírenie informácií a oficiálnych dokumentov medzi stranami alebo prekladateľské služby. Na jeho čele je registrátor ako hlavný správny úradník Medzinárodného trestného súdu volený na päť rokov, pričom do tejto funkcie môže byť zvolený opätovne.

Dnes po uplynutí jubilejného desaťročia od prijatia Rímskeho Štatútu možno konštatovať, že prvý stály ICC svojou činnosťou dokázal, že je životaschopnou medzinárodnou súdnou inštitúciou, ktorá si zaslúži pozornosť a má nezastupiteľné miesto

³³ Rímsky štatút, článok 36.

³⁴ Rímsky štatút, článok 42.

v medzinárodnom trestnom súdnictve. Jeho úlohou je v prvom rade postihovať páchatel'ov zločinov a zároveň preventívne pôsobiť na možných budúcich páchatel'ov.

ICC ale nedisponuje vlastnými finančnými či donucovacími prostriedkami (vojenské, policajné jednotky), a tak je odkázaná aj na pomoc štátov.

Napriek všetkému je v súčasnosti najvýznamnejším medzinárodným rozhodovacím orgánom práve Medzinárodný trestný súd. Zaoberá sa najmä zločinnými spáchanými v Sudáne, Ugande, či Kongu, z krajiny ktorej bol pred ICC postavený prvý obžalovaný, Thomas Lubanga, v súvislosti s etnickým násilím a zotročovaním detských vojakov.

ských štátov OSN a čoraz viac sa ich fungovanie vzd'alovalo domácemu obyvateľstvu. Medzinárodné spoločenstvo tak hľadalo alternatívny spôsob, akým by uplatňovalo medzinárodné právo.

Riešením bolo zriaďovanie zmiešaných, tzv. hybridných trestných tribunálov, na základe zákona alebo dvojstrannej zmluvy medzi príslušnými štátmi.

Záver

Ako bolo vyslovené odvolacím senátom v prípade Tadič pred medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu:

„Postoj, ktorý sa orientoval na štátnu suverenitu bol postupne nahradený postojom, ktorý sa orientoval na ľudí . . . medzinárodné právo sa teda samozrejme s ohľadom na to, že riadne zaručuje/ochraňuje legitímne záujmy štátov musí postupne obrátiť na ochranu ľudí.“³⁵

Potom ako medzinárodné spoločenstvo obrátilo svoju pozornosť na jednotlivcov ako porušovateľov pravidiel medzinárodného práva, neustále sa pokúšalo o vytvorenie efektívneho mechanizmu na stíhanie a potrestanie zločincov páchajúcich zločiny podľa medzinárodného práva. Základnou ideou sa tak okamžite stalo šírenie princípov medzinárodného humanitárneho práva a snaha napomôcť k ukončeniu bezprávia v medzinárodnom prostredí.

Keď zlyhali všetky dostupné prostriedky a opatrenia OSN, BR OSN sa po neúčinnosti a lokálnych nepokojoch, ktoré vypukli začiatkom deväťdesiatych rokov, rozhodla zasiahnuť. Rezolúciami zriadila medzinárodné trestné tribunály „ad hoc“ ako dočasné súdne orgány, ktorých úlohou bolo prejednávať zločiny spáchané na určitom území, v určitom čase, a tým prispieť k obnove mieru a stability v celom regióne. Z hľadiska konkurenčnej jurisdikcie majú tieto dočasné trestné tribunály prednosť pred národnými súdmi. Tým je tiež stanovená povinnosť delegovať na „ad hoc“ tribunály tie prípady, ktoré súvisia so zločinnými spadájcimi pod jurisdikciu vymedzenú v štatútoch tribunálov. Výhodou ich mandátu je aj možnosť tribunálov vydávať záväzné nariadenia pre tretie krajiny, stíhať najvyšších predstaviteľov a hlavy štátov bez ohľadu na ich imunity a vynuocovať si od ostatných štátov súčinnosť. Samozrejme, slovo vynuocovať je prisilné, nakoľko jednotlivé tribunály nedisponujú vlastnými donucovacími prostriedkami. Práve naopak, sú odkázané na pomoc Bezpečnostnej rady OSN.

³⁵ Tadič, ICTY A. Ch. 2. 10. 1995 s. 97.

Tejto generácii medzinárodných trestných tribunálov sa ale čoraz častejšie vyčíta nedôvera domáceho obyvateľstva, nepatrný dopad na spoločnosť, podozrenia z politizácie i prietahy v konaní a masívne výdaje medzinárodného spoločenstva na ich chod. Všeobecná nespokojnosť s nedostatočnou efektívnosťou „ad hoc“ tribunálov a finančné dôvody viedli k vytvoreniu zmiešaných trestných tribunálov, ktoré by sa dokázali v domácich štátoch lepšie presadiť. V súčasnosti je práve spôsob vzniku Špeciálneho súdu pre Sierra Leone ako reprezentanta tohto typu považovaný za azda najideálnejší, lebo pripúšťa participáciu štátu už pri vyjednávaní o mandáte tribunálu. Časom sa ukázalo, že nádeje vložené do tohto modelu boli takisto prehnané.

Predstava existencie niekoľkých dočasných trestných tribunálov, ktoré po naplnení svojich cieľov zaniknú, nebola postačujúca. Po čase by bolo opäť potrebné vytvárať ďalšie tribunály bez perspektívy, tradície, autority a s výrazne obmedzenou jurisdikciou.

Prvý stály Medzinárodný trestný súd bol zriadený až koncom deväťdesiatych rokov. Medzinárodný trestný súd ale nie je súd univerzálnej jurisdikcie ako by sa mohlo na prvý pohľad zdať. V skutočnosti iba zaplňa medzeru v medzinárodnom trestnom súdnictve, pričom svoju pozornosť upriamuje na individuálnu zodpovednosť jednotlivcov. Netreba si ho mýliť s Medzinárodným súdnym dvorom, ktorý je hlavným súdnym orgánom OSN a zaoberá sa zodpovednosťou štátov. Keďže MTS nevznikol na základe rezolúcie BR OSN, ale na základe mnohostrannej medzinárodnej zmluvy medzi štátmi, otázka jeho efektivity sa odvíja od spolupráce štátov na dobrovoľnej báze. Predstavuje tak určitý kompromis medzi suverenitou štátov, nezávislosťou súdov a vplyvom BR OSN. Na rozdiel od dočasných trestných tribunálov je jedným zo základných princípov Medzinárodného trestného súdu už spomínaný princíp komplementarity s ohľadom na vnútroštátne trestné konanie. Znamená to, že vyšetrovať a stíhať zločiny podľa medzinárodného práva bude iba v tom prípade, ak vnútroštátne súdy zlyhajú.

Jeho hlavnými výhodami oproti iným prostriedkom medzinárodnej spravodlivosti sú najmä permanentnosť a univerzalita. Pochybám o akejsi selektívnej spravodlivosti bráni práve univerzalita. Permanentnosť zasa predstavuje určitú formu prevencie, ktorá by mala odradiť prípadných budúcich páchatel'ov kvôli vidine spravodlivého trestania zločincov.

V konečnom dôsledku je univerzálna jurisdikcia využívaná sporadicky, ad hoc tribunály už sú pravdepodobne prekonaným prostriedkom a hybridné súdy nepoživajú dôveru medzinárodného spoločenstva. Samozrejme, kombinovanie jednotlivých alternatív s MTS nie je vylúčené.

V závere možno zhodnotiť, že medzinárodné trestné súdnictvo patrí síce k najmladším, no zároveň k najdynamickejšiemu sa vyvíjajúcim odvetviám medzinárodného práva. Od 20. storočia prešlo mnohými zmenami. Niektoré kroky boli kritizované, iné zasa vyzdvihovali. Pravdou ale je, že každý krok, pre ktorý sa medzinárodné spoločenstvo rozhodlo, či už to bolo zriaďovanie jednotlivých trestných tribunálov „ad hoc“, hybridných tribunálov ale aj stáleho trestného súdu, mal význam. Svojou činnosťou tieto špecializované medzinárodné súdne orgány prispeli k posilneniu medzinárodnej spravodlivosti, morálnemu zadosťučineniu obetí

a zaplnili prázdne miesto v medzinárodnom práve. Medzinárodný trestný súd sa javí ako najperspektívnejší, no je zatiaľ mladou inštanciou a pred sebou má ešte poriadny kus cesty. Dnes môžeme len polemizovať o jeho prínose, lebo až čas ukáže, či jeho vytvorenie malo zmysel a či skutočne prispieva k nastoľovaniu medzinárodnej spravodlivosti a mieru.

Zoznam použitých skratiek:

BR OSN	Bezpečnostná rada Organizácie spojených národov
ICC	International Criminal Court, Medzinárodný trestný súd
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda, Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu
ICTY	International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia, Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu
MTS	Medzinárodný trestný súd
OSN	Organizácia spojených národov
SCSL Leone	Special Court for Sierra Leone, Zvláštny súd pre Sierra Leone
STL Libanon	Special Tribunal for Lebanon, Špeciálny tribunál pre Libanon

Medzinárodný tribunál pre morské právo ako špecializovaný súdny orgán

Ivana Motošková

Úvod

Na prvý pohľad môžeme mať pocit, že téma morského práva sa nás vôbec netýka. Možno tomu nasvedčuje aj množstvo slovenskej literatúry, ktorá sa zaoberá touto problematikou. Je to možno aj logické. Veď Slovenská republika nie je pobrežný štát. Avšak my sme súčasťou väčšieho celku, ako len Slovenskej republiky. Sme súčasťou sveta, ktorého prevažnú časť tvorí svetový oceán. Oceány a moria sa oddávna využívali na plavbu s cieľom objavovať nové krajiny, obchodovať, či loviť ryby. Rovnako však moria využívali aj piráti, či pytliači, preto bolo nevyhnutné vytvárať pravidlá na riešenie problémov vznikajúcich v súvislosti s plavbou po mori a inými spôsobmi využívania mora. Z pohľadu medzinárodného práva je teda téma morského práva a činnosť Medzinárodného tribunálu pre morské právo podstatná. V práci sa preto budem snažiť najmä o priblíženie činnosti Medzinárodného tribunálu pre morské právo, jeho kreovania a priebehu konania. Na záver priblížim čitateľovi aj niektoré konkrétne prípady riešené pred spomínaným tribunálom.

1. Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve

Je samozrejmé, že vplyvom stále intenzívnejšieho využívania morí sa aj v tejto oblasti vytvárali rôzne pravidlá a obyčaje. Pravidlá z oblasti morského práva sa však skompletizovali do ucelenej časti až v roku 1982, kedy bol v Montego Bay vytvorený Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve známy aj ako Jamajský dohovor.¹ Vytvorenie tak komplexného a rozsiahleho dokumentu nebolo samozrejme len otázkou pár týždňov. Od roku 1958 sa uskutočnili tri Ženevské konferencie o morskom práve. Prvé dve konferencie nezaznamenali veľký úspech. Úspešná bola až tretia Ženevská konferencia, ktorá sa začala v roku 1973 a skončila prijatím Dohovoru v roku 1982.² Jeho zmluvnou stranou sa stala aj Slovenská republika, a to 28. mája 1993. Dohovor sme ratifikovali a uložili u generálneho tajomníka OSN 8. 5. 1996.³ Tridsiatym dňom po jeho uložení nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku. Dohovor o morskom práve je pomerne rozsiahli. Tvorí ho 320 článkov, ktoré sú usporiadané do šestnástich častí. Jeho súčasťou je aj deväť príloh. Tento dokument vymedzuje základné pojmy, akými sú priláhlá zóna, výlučná ekonomická zóna, za-

¹ Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve. Dostupné na: <http://www.telecom.gov.sk/externe/legeu/externe/98-0623.pdf>.

² Dohovor bol prijatý 30. Apríla 1982, na podpis bol otvorený od 10. Decembra 1982 a účinnosť nadobudol 16. novembra 1994. General Information. Dostupné na: <http://www.itlos.org/indexphp?id=8>.

³ Status of the United Nations Convention on the Law of the Sea, of the Agreement relating to the implementation of Part XI of the Convention and of the Agreement for the implementation of the provisions of the Convention relating to the conservation and management of straddling fish stocks and highly migratory fish stocks. Dostupné na: http://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2010.pdf.

oberá sa ochranou a zachovávaním morského prostredia, problematikou výskumu a mnohými ďalšími oblasťami. Čo je však najpodstatnejšie, spomínaným Dohovorom sa zriaďuje Medzinárodný tribunál pre morské právo.⁴

2. Medzinárodný tribunál pre morské právo

Medzinárodný tribunál pre morské právo je medzinárodný súdny orgán, ktorý vznikol na základe Dohovoru OSN o morskom práve. Za sídlo bolo zástupcami štátov na tretej konferencii Spojených národov vybrané tajným hlasovaním prístavné mesto Hamburg v Spolkovej republike Nemecko. Tribunál rieši spory súvisiace s interpretáciou a aplikáciou Dohovoru.⁵ Svoju činnosť začal vykonávať až v roku 1996,⁶ a teda od podpísania Dohovoru, ktorým bol zriadený, až po voľbu sudcov Tribunálu uplynulo 14 rokov. Ako pri väčšine medzinárodných súdnych inštitúcií, aj v tomto prípade je oficiálnym jazykom Tribunálu angličtina a francúzština. Čo sa týka financovania, podľa článku 19 štatútu tribunálu náklady znášajú zmluvné štáty za takých podmienok, na akých sa dohodnú na spoločných schôdzach.⁷

2.1. Členovia tribunálu a spôsob voľby

Tribunál tvorí 21 sudcov, ktorí musia spĺňať určité predpoklady. Musia byť nestrannými, bezúhonnými a uznávanými odborníkmi v oblasti morského práva. V tribunáli sú zastúpené všetky hlavné právne systémy sveta a je tiež zabezpečené spravodlivé zemepisné rozdelenie.⁸ V praxi to znamená, že zo západnej Európy sú v Tribunáli 4 sudcovia, z východnej Európy 3 sudcovia, Ázia ako aj Afrika má v Tribunáli po 5 zástupcoch a poslední 4 sudcovia pochádzajú z Latinskej Ameriky a Karibiku.⁹ V konaní sú nezávislí a nezastupujú záujmy svojej krajiny. Ako je uvedené v Štatúte Medzinárodného tribunálu pre morské právo, obsadenie pozície člena Tribunálu má niekoľko fáz. Najprv všetky zmluvné štáty vymenujú svojich kandidátov, z nominácií sa ná-

⁴ Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve. Dostupné na: <http://www.telecom.gov.sk/externe/legeu/externe/98-0623.pdf>.

⁵ General Information. Dostupné na: <http://www.itlos.org/index.php?id=8>.

⁶ Tribunál vznikol 16. novembra 1994, prví sudcovia boli zvolení 1. augusta 1996, o dva mesiace neskôr – 1. októbra začal tribunál vykonávať svoju činnosť. General Information. Dostupné na: <http://www.itlos.org/index.php?id=8>.

⁷ Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve. Dostupné na: <http://www.telecom.gov.sk/externe/legeu/externe/98-0623.pdf>.

⁸ Medzinárodný tribunál pre morské právo. Dostupné na: http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/medzinarodne_sudne_institutcie-medzinarodny_tribunal_pre_morske_pravo.

⁹ Wolfrum – Spolková republika Nemecko, Cot – Francúzsko, Attard – Malta, Türk – Rakúsko, Kulyk – Ukrajina, Pawlak – Poľsko, Golitsyn – Ruská Federácia, Yanai – Japonsko, Rao – India, Gao – Čína, Paik – Kórejská republika, Akl – Libanon, Hoffmann – Juhoafrická republika, Bouguetaia – Alžírsko, Kateka – Tanzánia, Ndiaye – Senegal, Jesus – Cape Verde, Rangel – Brazília, Lucky – Trinidad a Tobago, Nelson – Grenada, Kelly – Argentína.

sledne vytvorí abecedný zoznam.¹⁰ Jeden zmluvný štát má právo vymenovať najviac dvoch svojich kandidátov. Následne sa zvolá zhromaždenie zmluvných štátov, ktoré tajnou voľbou rozhodne o tom, kto sa stane členom Tribunálu.¹¹ Členom Tribunálu sa stáva kandidát, ktorý získa aspoň 2/3 hlasov zúčastnených zástupcov zmluvných štátov. Každý štát môže obsadiť najviac jedno miesto v Tribunáli. Funkčné obdobie sudcov trvá deväť rokov, nie je však vylúčené ich opätovné zvolenie do funkcie po skončení ich funkčného obdobia. V súčasnosti sa uskutočňujú voľby na pozíciu člena Tribunálu každé tri roky na zhromaždení zmluvných strán v New Yorku.¹² Sudcovia si tajným hlasovaním volia svojho predsedu a podpredsedu na obdobie troch rokov. Rovnako tu platí možnosť opätovného zvolenia. Ako hovorí Štatút Medzinárodného tribunálu, v prípade prvej voľby platila výnimka z hľadiska trvania funkčného obdobia. Výnimka spočívala v tom, že len siedmim členom trvalo funkčné obdobie plných deväť rokov. Siedmim členom sa končilo funkčné obdobie po uplynutí troch rokov a ďalším siedmim po uplynutí šiestich rokov od nástupu do funkcie. Vyššie spomenutých členov Tribunálu so skráteným funkčným obdobím vyberal ihneď po skončení prvej voľby generálny tajomník OSN losom.¹³

2.2. Súčasnú zloženie tribunálu

V súčasnosti je predsedom Tribunálu od roku 2011 Shunji Yanai z Japonska.¹⁴ Funkciu podpredsedu vykonáva od roku 2011 Albert J. Hoffmann z Južnej Afriky.¹⁵ Z nášho najbližšieho okolia sú medzi členmi Tribunálu Stanislaw Pawlak z Poľska, Markiyani Z. Kulyk z Ukrajiny a Helmut Türk z Rakúska. Helmut Türk je zároveň jediným sudcom, ktorý pochádza z krajiny nehraničiacej s morom.¹⁶ Pri voľbe je teda irelevantné, či kandidát pochádza z pobrežnej krajiny, alebo nie. Možné by teda bolo aj zvolenie slovenského sudcu za člena Tribunálu. Jedinou ženou medzi súčasnými členmi Tribunálu je od roku 2011 Elsa Kelly z Argentíny. Pre zaujímavosť, vekový priemer sudcov je v súčasnosti 67 rokov.¹⁷ Prvé voľby do Tribunálu sa uskutočnili v roku 1996, od vtedy sa v Tribunáli vystriedalo spolu 38 sudcov. Toto relatívne nízke číslo je pravdepodobne spôsobené možnosťou opätovného zvolenia sudcov. Šiesti sudcovia zo súčasného obsadenia pôsobia ako členovia Tribunálu už od začiatku činnosti Tribunálu, teda už od roku 1996.

¹⁰ V súčasnosti je 162 štátov a iných subjektov – t. j. medzinárodných medzivládnych organizácií, Príloha IX Dohovoru – ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru. Competence. Dostupné na: <http://www.itlos.org/indexphp?id=41>.

¹¹ Zhromaždenie štátov zvoláva generálny tajomník OSN pri prvej voľbe, pri ďalších voľbách sa na postupe dohodnú štáty medzi sebou.

¹² Volí sa tretina členov tribunálu. General Information. Dostupné na: <http://www.itlos.org/indexphp?id=8>.

¹³ Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve. Dostupné na: <http://www.telecom.gov.sk/externe/legeu/externe/98-0623.pdf>.

¹⁴ President Shunji Yanai. Dostupné na: <http://www.itlos.org/indexphp?id=89>.

¹⁵ Vice-President Albert J. Hoffmann. Dostupné na: <http://www.itlos.org/indexphp?id=91>.

¹⁶ Členom tribunálu len od roku 2011.

¹⁷ Members: Dostupné na: <http://www.itlos.org/indexphp?id=96&L=1%2F>.

2.3. Konanie pred medzinárodným tribunálom¹⁸

Na Medzinárodný tribunál pre morské právo sa môže obrátiť v spore o výklad a aplikáciu Medzinárodného dohovoru o morskom práve ktorýkoľvek zmluvný štát, teda aj Slovenská republika.

V prvom rade musia sporové strany predložiť Tribunálu spor vo forme oznámenia o osobitnej dohode, alebo formou osobitnej žaloby zaslanej tajomníkovi Tribunálu. Dôležité je v dohode alebo v žalobe označiť sporové strany a predmet sporu. Tajomník následne oboznámi s podaním žaloby alebo dohody všetky strany, ktorých sa to týka a všetky zmluvné štáty dohovoru.

Na žiadosť ktorejkoľvek strany v spore je možné, aby Tribunál alebo Komora pre riešenie sporov v skrátrenom konaní rozhodli o dočasnom opatrení. Následne sa môže pristúpiť k samotnému pojednávaniu. To sa skladá z písomnej a z ústnej časti. Ústna časť konania je spravidla verejná, pokiaľ Tribunál nerozhodne inak, alebo pokiaľ sporové strany nepožiadajú o neverejné konanie. V prípade, že sporová strana sa na konanie vôbec nedostaví, nebráni to pokračovaniu v konaní a vyneseniu rozhodnutia. O pokračovanie v konaní však musí požiadať druhá sporová strana.

O všetkých otázkach v spore sa rozhoduje nadpolovičnou väčšinou hlasov prítomných sudcov. V prípade rovnosti hlasov má rozhodujúce slovo predseda Tribunálu.

Rozsudok je teda vyjadrením názoru väčšiny sudcov Tribunálu. Dané rozhodnutie musí byť odôvodnené. Ostatní sudcovia, ktorí s rozsudkom nesúhlasia, majú možnosť k nemu pripojiť aj svoje vlastné stanoviská. Rozhodnutie Tribunálu je konečné a ako také je pre zúčastnené sporové strany záväzné. Predseda Tribunálu a tajomník pripoja k rozsudku svoje podpisy.

3. Rozhodovacia prax tribunálu

Medzinárodný tribunál pre morské právo riešil počas svojej pätnásťročnej existencie spolu devätnásť prípadov, dva z nich sú ešte stále v štádiu riešenia. To je v porovnaní s inými medzinárodnými súdnymi inštitúciami – napríklad v porovnaní s Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu – neporovnateľne menej prípadov.¹⁹

Všetky štáty, ktoré až do dnešného dňa vystupovali ako sporová strana v konaní pred Tribunálom boli pobrežnými štátmi, čo opäť potvrdzuje, že pre Slovenskú republiku činnosť Tribunálu nie je významná v takej miere, ako pre pobrežné štáty.

Najčastejším účastníkom sporov pred Medzinárodným tribunálom pre morské právo bol štát Svätý Vincent a Grenadíny – rozlohou malý štátik v Karibskom mori, ktorý

¹⁸ Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve. Dostupné na: <http://www.telecom.gov.sk/externe/legu/externe/98-0623.pdf>.

¹⁹ List of Cases referred to the Court since 1946 by date of culmination. Dostupné na: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=2&sort=2&p3=0>. Status of Cases. Dostupné na: <http://www.unict.org/Cases/tabid/204/Default.aspx>. The Cases. Dostupné na: <http://www.icty.org/action/cases/4>.

vystupoval v troch sporoch a v jednom aktuálne riešenom spore. Bol sporovou stranou aj v poradí prvom prípade, ktorý Tribunál riešil. Prípad dostal názov SAIGA.²⁰

Najčastejším dôvodom, kvôli ktorému sa strany na Tribunál obracali, bolo okamžité prepustenie plavidla a posádky, a to až vo ôsmich prípadoch zo sedemnástich doteraz ukončených prípadov. Okamžité prepustenie upravuje článok 292 Dohovoru.²¹ V prvom prípade išlo o prepustenie ropného tankera s názvom SAIGA, ktorý plával pod vlajkou Svätého Vincenta a Grenadín a ktorý bol spolu s posádkou zajatý predstaviteľmi Guinejskej vlády a držaný v Conakry v Guiney. Ako dôvod zadržania Guinea uvádzala pašeráctvo. Pri zadržovaní predstaviteľa Guinejskej vlády zranili streľbou 4 členov posádky, z toho 2 utrpeli vážne zranenia. Dvomi vážne zraneným členom bolo umožnené plavidlo opustiť, ostatní členovia posádky boli naďalej držaní na lodi. Žiadosti o okamžité prepustenie bolo v tomto prípade vyhovené a kauciou za prepustenie plavidla a posádky bola nafta odčerpaná z tankera v hodnote jedného milióna amerických dolárov a banková záruka vo výške 400. 000 amerických dolárov.²²

V ďalšom prípade s názvom CAMUCO (1999) žiadala Panama o okamžité prepustenie rybárskej lode CAMUCO plaviacej sa pod Panamskou vlajkou, ktorú zajali predstavitelia Francúzska pre protiprávny rybolov vo výlučnej ekonomickej zóne Crozetských ostrovov.²³ Následne bola loď prevedená na ostrov Réunion. Žiadosti Panamy bolo aj v tomto prípade vyhovené a banková záruka za prepustenie plavidla a kapitána bola stanovená vo výške 8 miliónov francúzskych frankov vo forme bankových záruk. Žiadosti o okamžité prepustenie bolo vyhovené v piatich z ôsmich prípadov. Dôvodom nevyhovenia žiadosti v ostatných prípadoch bolo buď stiahnutie prípadu z dôvodu úspešnej dohody medzi sporovými stranami, alebo absencia kompetencie Tribunálu v danom prípade.

Veľmi často sa sporové strany obracali na Tribunál aj so žiadosťou o nariadenie dočasného opatrenia. Inštitút dočasného opatrenia je upravený v článku 290 Dohovoru. Dočasným opatrením sa majú zachovať príslušné práva strán v spore alebo zabrániť vážnemu poškodeniu morského prostredia až do vynesenia konečného rozhodnutia.²⁴ So žiadosťou o nariadenie dočasného opatrenia sa na Tribunál obrátil opäť aj

²⁰ List of Cases. Dostupné na: <http://www.itlos.org/indexphp?id=35>.

²¹ Okamžité prepustenie plavidiel a posádky: ak štát, ktorý zadržal plavidlo, nedodržel ustanovenia Dohovoru, t. j. že neprepustil plavidlo a posádku po zložení rozumnej kaucie alebo inej finančnej záruky, môže sa otázka prepustenia predložiť napr. aj Medzinárodnému tribunálu pre morské právo. Žiadosť o prepustenie musí predniesť štát vlajky plavidla. Tribunál sa zaoberá len otázkou prepustenia, nie podstatou iných vecí v konaní.

²² Case No. 1. Dostupné na:

<http://www.itlos.org/indexphp?id=59&L=1%27%60%28%5B%7B%5E~>.

²³ Case No. 5. Dostupné na: <http://www.itlos.org/indexphp?id=65&L=0>. Štáty musia brať vo výlučnej ekonomickej zóne (t. j. max. 200 námorných míľ od čiar najväčšieho odlivu pozdĺž pobrežia) ohľad na práva a povinnosti pobrežného štátu, sú povinné dodržiavať zákony a predpisy ním prijaté. Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve. Dostupné na: <http://www.telecom.gov.sk/externe/legeu/externe/98-0623.pdf>.

²⁴ Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve. Dostupné na: <http://www.telecom.gov.sk/externe/legeu/externe/98-0623.pdf>.

štát Svätý Vincent a Genadíny, ktorý chcel dosiahnuť, aby Guinea nezasahovala do jeho slobody plavby a súvisiacich práv a aby bezodkladne vyhovel rozsudku Tribunálu zo 4. decembra 1997 v prípade SAIGA, ktorého som sa dotkla vyššie.

Záver

Zastávam názor, že Medzinárodný tribunál pre morské právo nemá pre našu krajinu až taký zásadný význam. Je málo pravdepodobné, že Slovenská republika bude niekedy vystupovať ako sporová strana v konaní pred Tribunálom. Oveľa pravdepodobnejšie je podľa môjho názoru to, že Slovensko bude mať svoje zastúpenie medzi 21 sudcami Tribunálu. Tým ale v žiadnom prípade nechcem spochybňovať úlohu Tribunálu ako takého, ktorý má potenciál stať sa významným súdnym orgánom z medzinárodnoprávneho hľadiska. V súčasnosti je však situácia taká, že strany sa so svojím sporom radšej obracajú na Medzinárodný súdny dvor aj v prípadoch, ktoré spadajú do kompetencie špecializovaných medzinárodných súdnych inštitúcií, akou je aj Medzinárodný tribunál pre morské právo. Jedným z dôvodov môže byť, že v kompetencii Medzinárodného súdneho dvora je riešiť ktorúkoľvek otázku medzinárodného práva (nasvedčuje tomu článok 287 Dohovoru pre morské právo).²⁵ Ďalším problémom je, že špecializované súdne inštitúcie sú v podstate nové a ešte nepožívajú dôveru strán v takej miere, v akej ju požíva súdny orgán s dlhšou tradíciou – MSD. Tento problém by však pravdepodobne neexistoval, keby sa neprekrývali kompetencie jednotlivých súdnych inštitúcií.

²⁵ Pri podpise, ratifikácii alebo pristúpení k tomuto dohovoru, alebo kedykoľvek potom si štát môže písomným vyhlásením vybrať na riešenie sporu Medzinárodný tribunál pre morské právo, Medzinárodný súdny dvor, Arbitrážny tribunál alebo osobitný arbitrážny tribunál. Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve. Dostupné na: <http://www.telecom.gov.sk/externe/legeu/externe/98-0623.pdf>.

Dôvody vzniku a existencie paralelných medzinárodných mechanizmov na ochranu ľudských práv

Ondrej Tencer

Úvod

V tomto príspevku sa budem snažiť v skratke priblížiť ľudské práva, ich ochranu, mechanizmy ochrany a dôvody ich vzniku. V histórii ľudstva téma ľudských práv skloňuje nespočetne mnoho krát. Vo všetkých dobách sa našli osoby, ktoré sa zaoberali koncepciou ľudských práv a to v najrozmanitejších situáciách, v rôznych historických podmienkach a z hľadiska rôznych vedných odborov. Ide o prvoradú problematiku v oblasti vnútornej politiky každého štátu, ale i o závažný problém medzinárodného významu. Ak chceme poznať mechanizmy ochrany ľudských práv, musíme najprv poznať dejiny pojmu ľudských práv.

1. Ľudské práva

Pôvod pojmu ľudské práva je v historických súvislostiach spätý najmä s teóriou prirodzeného práva, podľa ktorej človeku patria určité práva prirodzenoprávnej povahy. Tieto práva sú nescudziteľné, nepremlčateľné, neodňateľné, nezrušiteľné, patria človeku nezávisle od verejnej alebo štátnej moci. Úlohou štátu je iba uznať a ochraňovať tieto práva, a ak sú tieto práva porušované, jednotlivec má právne zakotvený nárok na ochranu svojich práv voči štátu.

Koncepcia prirodzeného práva má korene v antickom Grécku, v dielach filozofov, akými boli Herakleitos, sofistov Protagora a Gorgia, v učení Platóna, či Aristotela. Prvky prirodzenoprávneho učenia sa objavujú aj u Aurélia Augustína, ktorý prirodzené právo nazýva *lex naturae*. Neskôr na jeho učenie nadväzuje aj Tomáš Akvinský. V novoveku prirodzenoprávnu teóriu presadzuje najmä holandský renesančný právnik Hugo Grotius. Jeho myšlienky ďalej rozvíjajú aj Jean Jacques Rousseau alebo John Locke. Dôležitý je aj fakt, že prirodzenoprávna koncepcia sa stáva základným kameňom mnohých právne významných dokumentov, ktoré kodifikujú ľudské práva v Anglicku. Medzi takéto dokumenty patrí napríklad Magna Carta Libertatum z roku 1215,¹ Habeas Corpus Act z roku 1679,² alebo Bill of Rights z roku 1688.³ Vo Francúzsku to bola Deklarácia práv človeka a občana (1789)⁴ a na americkom kontinente Deklarácia nezávislosti (1776).⁵ Po prijatí týchto dokumentov je viditeľná tendencia štátov zakotvovať ľudské práva v mnohých konštitúciách, alebo iných právnych dokumentoch.

Na druhej strane oproti prirodzenoprávnej koncepcii stojí doktrína pozitívneho prá-

¹ <http://www.oocities.org/steelman1uk/magnacharta.HTML>.

² <http://www.constitution.org/eng/habcorpa.htm>.

³ <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/briefings/snpc-00293.pdf>.

⁴ http://www.constitution.org/fr/fr_drm.htm.

⁵ <http://www.ushistory.org/declaration/document/>.

va, v zmysle ktorej ľudské práva existujú len v rozsahu stanovenom právnymi normami. V inom zmysle štát rozhodne, ktoré práva prizná svojim občanom. Medzi reprezentantov pozitívno-právnej doktríny patria osobnosti ako Jeremy Bentham, John Austin, Georg Jellinek, či Auguste Comte. Doktrína pozitívneho práva mala veľký vplyv aj v oblasti ľudských práv najmä v 19. storočí a v polovici 20. storočia. Postupný odklon od presadzovania ochrany ľudských práv podľa pozitívno-právneho princípu nastáva až v dôsledku udalostí 2. svetovej vojny, kedy sa ukázalo, že tento typ ochrany ľudských práv je nevyhovujúci.

2. Delenie ľudských práv

V praxi štátov medzinárodného spoločenstva existuje mnoho modifikácií pojmu ľudské práva. V medzinárodnom práve sa všeobecne používa pojem ľudské práva a slobody, ako to vyplýva zo Všeobecnej deklarácie ľudských práv,⁶ Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach,⁷ Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach⁸ atď. Existuje mnoho aspektov delenia ľudských práv, medzi ktoré patrí aj vyššie uvedené členenie na pozitívno-právne a prirodzenoprávne chápanie ľudských práv. Frekventovaným spôsobom je aj členenie na základe generačného princípu. Prvá generácia ľudských práv v sebe zahŕňa občianske osobné a politické práva. Sú to práva, ktoré sa týkajú slobody jednotlivca a jeho účasti na politickom živote. Dodržiavanie týchto práv štát zabezpečí najmä tým, že nebude jednotlivca v týchto právach obmedzovať. Tieto práva boli po prvýkrát uznané počas buržoázných revolúcií, no ich podoba sa zdokonaľovala aj v 20. storočí. Do druhej generácie zaraďujeme hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Tieto práva sa dotýkajú rovnakých podmienok a rovnakého zaobchádzania a súvisia s realizáciou ekonomických a sociálnych úloh štátu. Štáty ich začali uznávať po prvej svetovej vojne. Na rozdiel od prvej generácie ľudských práv, je na zabezpečenie dodržiavania práv druhej generácie nevyhnutná činnosť štátu. Vznik tejto generácie je spojený so vznikom a pôsobením ľavicových politických zoskupení. Tretia generácia ľudských práv obsahuje práva, ktoré prekračujú rámec prvej a druhej generácie, a zahŕňa pomerne široký okruh práv, ktoré možno vymedziť ako práva solidarity. Zabezpečenie dodržiavania týchto práv si vyžaduje určitú formu účasti a spolupráce viacerých jednotlivcov a štátov. Realizácia týchto práv presahuje štátne hranice a mnohokrát aj hranice regiónov či kontinentov. Vznik tejto generácie práv je spätý s vplyvom industrializácie a pomerne rýchleho technického rozvoja na spoločnosť. Osobitnú pozornosť si žiadajú práva menšín, ktoré nemožno úplne jednoznačne kvalifikovať pre ich charakter. Podľa viacerých odborníkov sa však táto skupina práv zaraďuje medzi práva tretej generácie.

Existuje mnoho ďalších členení, napríklad na základe statusového princípu, podľa ktorého obsah a rozsah ľudských práv vychádza zo vzťahu občan-štát. Status negativus si žiada, aby sa štát zdržal akéhokoľvek konania v rozpore so zákonom, status

⁶ <http://www.un.org/en/documents/udhr/>.

⁷ <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>.

⁸ <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>.

positivus vyjadruje právo občana na ochranu svojich práv, zatiaľ čo status activus je spojený s aktívnym konaním zo strany štátu pri plnení svojich práv. Tieto členenia (aj mnohé ďalšie) majú nesporný význam a sú používané v právnej terminológii na medzinárodnej úrovni, regionálnej úrovni, ba aj vo vnútroštátnej terminológii. V tejto súvislosti však treba konštatovať, že väčšina štátov svetového spoločenstva uznala prostredníctvom ratifikácie Charty Organizácie spojených národov⁹ i ďalších medzinárodných dokumentov, že ochrana ľudských práv prestala byť výlučne vnútroštátnou vecou štátov a nadobudla medzinárodný charakter.

3. Medzinárodné právo ľudských práv

S problematikou ochrany ľudských práv nesporne súvisí medzinárodné právo ľudských práv ako odvetvie medzinárodného práva verejného. Jeho vznik sa spája s postupnou demokratizáciou medzinárodného práva.

Medzinárodné právo ľudských práv sa samostatnejšie rozvíja až po vzniku Organizácie spojených národov v roku 1945. Pred týmto obdobím bola ochrana ľudských práv osôb ponechaná na vnútornú jurisdikciu ich domovského štátu. Tým pádom mala osoba len toľko práv, koľko jej priznal štát. V medzinárodnom práve síce bola zavedená tzv. zásada humanity, ktorá mala zamedziť úplnej svojvôli štátov, no jej obsah nebol nikdy presne určený. Existovali určité oblasti, ktoré boli právne regulované už pred vznikom OSN, napr. zrušenie obchodu s otrokmi na Viedenskom kongrese v roku 1815, neskôr v roku 1956 bol podpísaný Doplnkový dohovor o zrušení otroctva, zaobchádzanie s cudzincami, ochrana príslušníkov menšín, ochrana obetí ozbrojených konfliktov bola upravená vo viacerých dohovoroch z Haagu, ktoré boli neskôr redigované prostredníctvom štyroch Ženevských dohovorov o humanitárnom práve z roku 1949: Dohovor o zlepšení osudu ranených a chorých príslušníkov ozbrojených síl v poli,¹⁰ Dohovor o zlepšení osudu ranených a chorých príslušníkov ozbrojených síl na mori,¹¹ Dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajtcami¹² a Dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny a pod.¹³

Vznikom OSN bolo prelomené výhradné postavenie štátov oblasti regulácie právnej úpravy ľudských práv. Jednotlivci sa stali nositeľmi práv na medzinárodnej úrovni vďaka zakotveniu mechanizmov ochrany ľudských práv v zmluvných formách. Tieto zmluvy mali zjednocujúcu povahu a ratifikovala ich väčšina štátov v medzinárodnom

⁹ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, IURA Edition, Bratislava, 2011, s. 559.

¹⁰ <http://www.icrc.org/ihl.nsf/7c4d08d9b287a42141256739003e636b/fe20c3d903ce27e3c125641e004a92f3>

¹¹ <http://www.icrc.org/ihl.nsf/7c4d08d9b287a42141256739003e636b/44072487ec4c2131c125641e004a9977>

¹² <http://www.icrc.org/ihl.nsf/7c4d08d9b287a42141256739003e636b/6fef854a3517b75ac125641e004a9e68>

¹³ <http://www.icrc.org/ihl.nsf/INTRO/380>.

spoločenstve.¹⁴ Týmto spôsobom sa následne vytvárali podmienky pre ustálenie právnej úpravy v oblasti ľudských práv.

Prvým dôležitejším medzníkom v tejto sfére bolo prijatie Charty OSN, ktorá vo svojej preambule zdôrazňuje snahu znovu upevniť vieru vo fundamentálne ľudské práva a dôstojnosť človeka. V ďalších jej ustanoveniach presadzuje úsilie napredovať k všeobecnej úcte k ľudským právam a základným slobodám. Na základe Charty Organizácie spojených národov boli vytvorené orgány, ktoré participujú na kodifikácii a pokrokovom rozvoji medzinárodného práva ľudských práv a súčasne sú oprávnené prerokovávať oznámenia o zámernom a hrubom porušovaní ľudských práv. Týmto orgánmi sú najmä Hospodárska a sociálna rada OSN a jej pomocný orgán Komisia pre ľudské práva. Problémy ktoré súvisia s ochranou ľudských práv je oprávnená riešiť aj Bezpečnostná rada OSN, ak dodržiavanie ľudských práv vplýva na mier a bezpečnosť. Isté právomoci má aj Valné zhromaždenie OSN, ktoré sa spolupodieľa na tvorbe štandardov ľudských práv na medzinárodnej úrovni, vo forme deklarácií, navrhuje štúdie v jednotlivých oblastiach ochrany ľudských práv. Valné zhromaždenie je aj oprávnené riešiť prípady prerokované Hospodárskou a sociálnou radou a jej pomocnými orgánmi, ak nedokážu dospieť k riešeniu. Nepriamo môže vplývať na ochranu ľudských práv aj Medzinárodný súdny dvor, vo forme posudkov, ktoré vykladajú normy ľudsko-právneho charakteru. Takmer súčasne s prijatím Charty OSN bola prijatá Charta pre Medzinárodný vojenský tribunál pre Ďaleký východ v Tokiu,¹⁵ ktorou bol zriadený Medzinárodný vojenský tribunál v Tokiu a na základe Dohody o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov európskych krajín Osi¹⁶ a Štatútu medzinárodného vojenského tribunálu v Norimbergu¹⁷ bol zriadený Medzinárodný vojenský tribunál v Norimbergu. Tieto medzinárodné súdne orgány boli vytvorené ad hoc a slúžili na potrestanie mimoriadne závažných zločínov proti samej podstate ľudských práv podľa medzinárodného práva, ktoré boli spáchané počas 2. svetovej vojny. V dôsledku činnosti týchto orgánov nadobúda ochrana ľudských práv čoraz väčší význam z hľadiska medzinárodného práva. Ďalším dôležitým medzníkom v procese internacionalizácie ľudských práv bolo prijatie Všeobecnej deklarácie ľudských práv v roku 1948,¹⁸ (ďalej VDLP) ktorá priniesla široký katalóg občianskych, politických, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv. Nie je právne záväzná, no výrazne dokázala ovplyvniť štáty medzinárodného spoločenstva pri tvorbe ich vlastného vnútroštátneho práva a medzinárodnoprávných dokumentov vo sfére ochrany ľudských práv. Podľa názorov vedy medzinárodného práva VDLP predstavuje autentický výklad ustanovení Charty OSN v oblasti ľudských práv.¹⁹

¹⁴ Napr. Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídy, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach.

¹⁵ <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/04/4-06/military-tribunal-far-east.xml>.

¹⁶ <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=47fd34d>.

¹⁷ <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/350?OpenDocument>.

¹⁸ <http://www.un.org/en/documents/udhr/>.

¹⁹ JANKUV, J.: *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*, Iura Edition 2006, s. 30.

Vplyv VDĽP nie je možné spochybňovať, je ho možné vidieť aj na normotvorbe regionálnych organizácií, akými sú Rada Európy, Organizácia amerických štátov, alebo Organizácia africkej jednoty. Najvýznamnejším počinom Rady Európy v sfére ochrany ľudských práv je Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd²⁰ z roku 1950. K tomuto dohovoru neskôr pribudlo 14 protokolov. Dohovor zaviedol inštitút kontroly individuálnych a medzištátnych sťažností, čo znamená, že jednotlivci, kolektív alebo nevládne organizácie sa môžu obrátiť na orgán súdnej povahy, ktorým je Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu. Rozsudky tohto súdu sú pre štáty, ktoré pristúpili k dohovoru záväzné. Súd môže nariadiť aj primerané finančné zadostučinenie pre poškodeného, ak to uzná za vhodné. Niektoré skupiny ľudských práv sú bližšie upravené v niektorých dohovoroch odborných organizácií, ako napríklad Medzinárodná organizácia práce.²¹ Najdôležitejším dohovorom v oblasti ľudských práv je zrejme Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach²² z roku 1966 spolu s dvoma protokolmi. Tento dokument obsahuje dôkladnejšiu úpravu občianskych a politických práv, ktoré boli zakotvené vo VDĽP a na dôvažok zakotvuje aj úpravu práv príslušníkov menšín. Veľkým plusom paktu je, že jednotlivci zo štátov, ktoré pristúpili k jeho Opčnému protokolu, môžu uplatňovať porušenie svojich práv formou individuálnych sťažností.²³ Pakt zakotvuje možnosť kontroly formou medzištátnych sťažností a možnosť podávania periodických správ štátmi. Tieto správy a sťažnosti posudzuje Výbor pre ľudské práva v Ženeve, ktorý plní funkciu kvázi súdneho orgánu. Výsledkom činnosti výboru sú "názory", ktoré sú pre štáty nezáväzné, no majú veľký politický význam.

Významným dohovorom Organizácie spojených národov je Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966.²⁴ Tento pakt obsahuje záväzky, ktoré sa štáty zaväzujú plniť postupne podľa individuálnych možností každého štátu. Práva zakotvené v tomto pakte majú hospodársku, sociálnu a kultúrnu povahu, sú to napríklad právo na prácu, právo na ochranu rodiny, právo na sociálne zabezpečenie a pod. Štáty, ktoré pristúpili k paktu sú povinné pravidelne podávať správy o pokroku v implementovaní dohovoru Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, ktorý plní pomocnú funkciu pre Hospodársku a sociálnu radu OSN. Medzi ďalšie významné dohovory patrí Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951,²⁵ Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti z roku 1954,²⁶ Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie z

²⁰ <http://www.radaeuropy.sk/?928>.

²¹ Napr. Dohovor Medzinárodnej organizácie o obmedzení pracovného času na osem hodín denne a štyridsaťosem hodín týždenne v priemyselných podnikoch, Dohovor o právach dieťaťa a pod.

²² <http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/pdf/zdroje/pravne-materialy/medzinarodne-utecenecke-pravo/medzinarodny-pakt-o-obcianskych-a-politickych-pravach.html>.

²³ <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/b4ccprp1.htm>.

²⁴ <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>.

²⁵ <http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/pdf/zdroje/dohovory/dohovor-o-pravnom-postaveni-utecencov-z-roku-1951-a-protokol-z-roku-1967.html>.

²⁶ <http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/pdf/zdroje/dohovory/dohovor-o-pravnom-postaveni-osob-bez-statnej-prislusnosti-z-roku-1954.html>.

roku 1965,²⁷ Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien z roku 1979,²⁸ či Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989.²⁹ Tieto dohovory sa vyznačujú podobnými kontrolnými mechanizmami ako Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach a taktiež medzinárodnými orgánmi kvázi súdnej povahy, akým je aj Výbor pre ľudské práva. Inštitút individuálnych sťažností však zakotvujú iba Medzinárodný dohovor o odstránení diskriminácie z roku 1965 a Dohovor proti mučeniu z roku 1984. Dohovor o právnom postavení utečencov v znení protokolu³⁰ z roku 1967 zakotvuje špecifický orgán, Vysokého komisára OSN pre utečencov, ktorého úlohou je dohliadať, či sa vykonávajú ustanovenia dohovoru. Na Vysokého komisára nie je možné sa obracať so sťažnosťami, individuálnymi, či skupinovými. Zamestnanci úradu Vysokého komisára kontrolujú situáciu utečencov a snažia sa im pomôcť so získaním statusu utečenca v jednotlivých štátoch. Dohovor o postavení osôb bez štátnej príslušnosti z roku 1954 nezakotvuje žiadny orgán s kontrolnou právomocou, dohľad nad jeho zachovávaním vykonáva generálny tajomník OSN. Štáty, ktoré pristúpili k dohovoru sú viazané informovať generálneho tajomníka o prijímaní právnych predpisov, ktoré môžu pomôcť vo vykonávaní tohto dohovoru.

V rámci OSN boli prijaté ďalšie dôležité dohovory, Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocída³¹ z roku 1948 a Medzinárodný dohovor o potlačení a trestaní zločinu apartheidu³² z roku 1973. Na tieto dohovory nadväzuje Dohovor o nepremľateľnosti vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti³³ z roku 1968, v ktorom sú charakterizované vojnové zločiny, zločiny proti mieru a zločiny proti ľudskosti. Medzi dohovory v rámci OSN možno zaradiť aj dohovory medzinárodných organizácií zmluvne pridružených k OSN, ako napríklad Organizácia Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO).³⁴ V rámci UNESCO bol prijatý Dohovor o boji proti diskriminácii vo vzdelaní³⁵ z roku 1960. Viacero mnohostranných dohovorov bolo prijatých aj v rámci Medzinárodnej organizácie práce, týkajúcich sa niektorých sociálnych a hospodárskych práv.³⁶

Veľký význam pre ochranu ľudských práv má aj medzinárodná trestnoprávna jurisdikcia a čoraz viac nadobúdajú význam pre ochranu ľudských práv normy medzinárodného environmentálneho práva, ako napríklad právo na životné prostredie apod.

²⁷ <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm>.

²⁸ http://www.esfem.sk/subory/prava/dohovor_diskriminacia.pdf.

²⁹ <http://www.unicef.sk/sk/prava-deti/dohovor-text>.

³⁰ <http://www.ludiaakomy.sk/download/Newyorksk%C3%BD%20protokol.pdf>.

³¹ <http://www.preventgenocide.org/law/convention/text.htm>.

³² <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/apartheid-sups.html>.

³³ <http://www.upn.gov.sk/data/pdf/53-1974.pdf>.

³⁴ Napr. Dohovor UNESCO o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov.

³⁵ http://www.unesco.org/education/pdf/DISCRI_E.PDF.

³⁶ Napr. Dohovor MOP o určení minimálneho veku detí na prijatie do zamestnania v priemyle, Dohovor MOP o odškodňovaní pracovníkov v poľnohospodárstve, Dohovor MOP o odškodňovaní pracovníkov pri úrazoch, Dohovor MOP o rovnakom odmeňovaní mužov a žien za prácu rovnakej hodnoty a pod.

4. Súdna ochrana ľudských práv

Ochrana ľudských práv sa zabezpečuje aj pomocou orgánov súdnej povahy. Medzi najdôležitejšie orgány ochrany ľudských práv súdnej povahy patrí Európsky súdny dvor v Luxemburgu. Tento orgán začal ako jeden z prvých orgánov Európskej únie riešiť otázku ľudských práv. ESD sa skladá zo Súdneho dvora, Všeobecného súdu a Súdu pre verejnú službu, ktorý patrí medzi osobitné súdy. Pre oblasť ľudských práv je významná najmä jeho judikatúra, ktorá pomáha vykladať ustanovenia medzinárodných dokumentov v oblasti ľudských práv.

V rámci Rady Európy ochranu ľudských práv zabezpečuje Európsky súd pre ľudské práva. Je to medzinárodný súdny orgán s regionálnou pôsobnosťou so sídlom v Štrasburgu. Rozhoduje predovšetkým o sťažnostiach na porušenie práv zaručených Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a jeho protokolmi. Počet sudcov sa rovná počtu zmluvných strán Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Sudcovia vykonávajú svoju funkciu ako súkromné osoby. Hlavnú rozhodovaciu funkciu plnia komory ktoré majú 7 členov. Komory si vytvárajú pomocné výbory (trojčlenné). Jednoduché veci prejednávajú výbory. Vo vzťahu ku komorám je druhostupňovým orgánom Veľká komora, ktorá sa skladá zo 17 sudcov. Táto rozhoduje iba prípady výnimočného charakteru.

Ďalšou regionálnou organizáciou je Organizácia amerických štátov so sídlom vo Washingtone. Na základe Charty Organizácie amerických štátov z roku 1948 bola zriadená Medziamerická komisia pre ľudské práva a Medziamerický súd pre ľudské práva. Medziamerická komisia pre ľudské práva vznikla v roku 1959 a sídli vo Washingtone, D. C.³⁷ Prešetruje individuálne sťažnosti o porušení ľudských práv a postupuje ich Medziamerickému súdu pre ľudské práva so sídlom v San José. Úlohou tohto súdu je rozhodovať o sťažnostiach o porušení ľudských práv, ktoré mu postúpi Medziamerická komisia pre ľudské práva po neúspešnosti mimosúdnej nápravy, alebo členský štát, Súd ešte môže poskytovať výklad právnych nástrojov na podnet členských štátov alebo orgánov Organizácie amerických štátov.

Na africkom kontinente sa ochrana ľudských práv uskutočňuje v rámci Africkej únie, ktorá v roku 2002 nahradila Organizáciu africkej jednoty. Na základe Africkej charty ľudských práv a práv národov³⁸ z roku 1981, bola vytvorená Africká komisia pre ľudské práva a práva národov, ktorá vznikla v roku 1986 v gambijskom Banjule. Táto komisia je kvázisúdnym orgánom, ktorý prerokováva individuálne sťažnosti o porušení charty a pomáha pri výklade ustanovení charty. V roku 2004 formálne vznikol aj Africký súd pre ľudské práva a práva národov. Tento súd má začať pôsobiť ako súčasť Afrického súdneho dvora, ktorý má byť základným súdnym orgánom Africkej únie a sídliť v tanzánskej Arushi. Súčasťou tohto novovytvoreného súdneho dvora má byť špeciálna komora pre ľudské práva.

³⁷ http://www.oas.org/dil/treaties_A-41_Charter_of_the_Organization_of_American_States.htm.

³⁸ http://www.africa-union.org/official_documents/treaties_%20conventions_%20protocols/banjul%20charter.pdf.

Pomerne úspešné ad hoc trestné tribunály podnietili záujem o vytvorenie permanentného trestného súdu so všeobecnou pôsobnosťou. Stalo sa tak v Ríme roku 1998, kedy bol podpísaný Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu³⁹ (1998, oznámenie MZV č 333/2002 Z. z.) Medzinárodný trestný súd má právomoc jurisdikcie nad osobami, ktoré sú stíhané za najväznejšie trestné činy v Rímskom štatúte. Súd sídli v Haagu, tvorí ho 18 sudcov. Nie je priamo súčasťou OSN ale je samostatnou inštitúciou. Súd má právomoci vo vzťahu k zločinom proti ľudskosti, genocíde, vojnovým zločinom a agresii.

Záver

Cieľom tohto príspevku bolo priblížiť dôvody potreby zakotviť ochranu ľudských práv na medzinárodnej, ale aj regionálnej úrovni. Potreba zabezpečiť ochranu ľudských práv existuje už dlhý čas. Mechanizmy zabezpečenia ich ochrany sa rôznou intenzitou vytvárali a menili po dlhý čas. Kľúčový okamih nastal po 2. svetovej vojne, keď si medzinárodné spoločenstvo uvedomilo hrôzy, ktoré boli počas nej napáchané. Po 2. svetovej vojne začala potreba zakotviť mechanizmy ochrany ľudských práv rýchlo narastať. Tento rýchly vývoj sa v niektorých častiach sveta pod vplyvom totality spomalil, no v 90. rokoch sa znova rozbehol. Odvtedy sa udialo mnoho zmien k lepšiemu, no potreba neustále pracovať a zlepšovať mechanizmy ochrany ľudských práv stále pretrváva.

³⁹ <http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/rome.htm>.

Stály arbitrážny dvor a jeho prínos k rozvoju medzinárodného súdництва

Peter Bobčík

Cieľom mojej práce bude čitateľovi ukázať jedinečnú úlohu Stáleho arbitrážneho dvora v riešení medzinárodných sporov, identifikovať mechanizmy ktoré pritom používa a význam jeho rozsudkov do prítomnosti.

1. Historický vývoj Stáleho arbitrážneho dvora

Na konci 19. storočia sa 26 krajín stretlo na Haagskej mierovej konferencii a vytvorili po prvý krát v histórii globálnu inštitúciu, oddanú mierovému riešeniu sporov pomocou arbitráže. Konferencia sa stretla na podnet ruského cára Mikuláša II, "s predmetom hľadania najviac objektívneho spôsobu, ako zabezpečiť, aby sa všetkým národom zaručili výhody skutočného a trvalého mieru, a predovšetkým o obmedzenie postupného rastu existujúcich zbraní." Bol revidovaný na nasledujúcej Haagskej mierovej konferencii v roku 1907, prijatím druhého „Dohovoru o pokojnom riešení medzinárodných sporov.“ Stály arbitrážny dvor sídli v budove Mierového paláca⁴⁰ v Haagu. Dnes má stály arbitrážny dvor viac než 100 členských krajín ktoré zahrňujú rozvíjajúce sa aj rozvinuté krajiny na všetkých obývaných kontinentoch. Nastáva však otázka, aké je postavenie SAD v konkurencii s inými medzinárodnými súdnymi dvormi, či množstvo členov nie je viac na škodu pri prijímaní zásad riešenia sporov a koľko toho, za vyše sto rokov existencie, do medzinárodného súdництва priniesol.

SAD nemá formu medzinárodného súdneho dvora akým je napr. Medzinárodný súdny dvor. Jeho úlohou je rozhodovať spory a poskytovať sporovým stranám zoznam rozhodcov, ktorých menuje každá zo zmluvných strán Haagskeho dohovoru, najviac v počte štyroch. Stála je iba Medzinárodná kancelária, ktorá vykonáva administratívne práce, uchováva archív a vedie korešpondenciu v konkrétnych prípadoch.⁴¹ Z historického hľadiska SAD riešil najdôležitejšie prípady hneď po svojom vzniku. Ich úspech ďalej inšpiroval vznik skutočne stálej inštitúcie, akou bol Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti (1922). V konečnom dôsledku však vznik SDMS vytlačil SAD do úzadia a po druhej svetovej vojne SAD fakticky prestal pracovať keď v povojnovom období sad rozhodoval iba 7 sporov.⁴²

⁴⁰ Ktorú zdieľa s Medzinárodným súdnym dvorom, Haagskou akadémiou medzinárodného práva a Knižnicou mierového paláca. Budova mierového paláca bola postavená vďaka dotácií oceliarskeho magnáta Andrewa Carnegie v hodnote \$1,500,000 (v súčasnosti v prepočte na infláciu približne \$40,000,000), ktorá je stále vo vlastníctve spolu s pozemkami Nadácie Andrewa Carnegieho:
<http://www.freeinfosociety.com/media/pdf/4501.pdf>, bližšie informácie na:
<http://www.envirosecurity.org/actionguide/view.php?r=6&m=organisations>.

⁴¹ Klučka, J.: Stály arbitrážny dvor. In: *Medzinárodné právo verejné*. s. 164.

⁴² Permanent Court of Arbitration, Nisuke Ando, str. 7.

1.1. Aplikácia UNCLOS a UNCITRAL

Zmena nastala až po tom, čo zmenil svoje zameranie s výhradne medzištátneho riešenia sporov, na súkromné strany a medzivládne organizácie pričom využíva arbitráž, zmierovacie konanie alebo vyšetrovanie. Má veľmi flexibilnú procedurálnu úpravu založenú na arbitrážnych pravidlách UNCITRAL⁴³ a taktiež *ad hoc* pravidiel pre špeciálne prípady.⁴⁴ V roku 1994 do účinnosti vstúpil UNCLOS, ktorý ďalej rozšíril pôsobnosť SAD v oblasti medzinárodného morského práva, keďže medzinárodná arbitráž je jedným z predvolených spôsobov riešenia takto vzniknutých sporov ak si strany nevyberú inak, pričom si strany môžu vybrať Medzinárodný morský tribunál, alebo Medzinárodný súdny dvor (poprípade špeciálny arbitrážny tribunál vo vymedzených podmienkach).⁴⁵ Od uvedenia do platnosti bolo rozhodnutých 6 sporov, pričom pod záštitou SAD až 5, čo mu dáva unikátnu pozíciu. SAD a Medzinárodný tribunál pre morské právo sa dohodli na vzájomnej spolupráci v danej oblasti.⁴⁶

2. Organizácia Stáleho arbitrážneho dvora

Čo sa týka organizácie SAD,⁴⁷ môžeme povedať, že má tri časti organizačnej štruktúry, pozostávajúce zo správnej rady, ktorá dohliada na svoje metódy a rozpočet, zoznamu nezávislých potencionálnych rozhodcov, známych ako členov súdneho dvora a jeho sekretariát, známy ako Medzinárodný úrad, na čele s generálnym tajomníkom. Správna rada je tvorená diplomatickými zástupcami, akreditovanými do Holandska členskými štátmi a na ich čele stojí holandský minister zahraničných vecí. Spolu s generálnym tajomníkom vytvára tento orgán politiku organizácie.

2.1. Generálny tajomník

Generálni tajomníci boli volení aj počas obdobia nečinnosti SAD správnou radou, pričom sa ich funkčné obdobie pohybuje od jedného roka, (v prípade baróna R. Melvil van Lynden (vôbec prvý generálny tajomník) až po Baróna L. P. M. H. Michiels van Verduynen, ktorý zastával funkciu) 24 rokov. Úloha generálneho tajomníka získala na význame s revitalizáciou SAD, V zmysle pravidiel UNCITRAL *ak stranami nebol dohodnutý menovací orgán, alebo ak menovaný orgán zlyhá, alebo odmietne konať pri vymenovaní rozhodcu. . . ktorákoľvek strana môže vyzvať Generálneho tajomníka SAD*

⁴³ Právny základ OSN v oblasti medzinárodného obchodného práva. Prijatý v roku 1976. Má univerzálne členstvo, špecializuje sa na obchodné práve celosvetovo už cez 40 rokov. Jeho cieľom je modernizácia a harmonizácia medzinárodného obchodu. Pričom UNCITRAL rozhodcovské pravidlá, predstavujú komplexný súbor procedurálnych pravidiel podľa ktorých sa strany majú zhodnúť na zriadení arbitráže na základe ich obchodného vzťahu: http://www.uncitral.org/uncitral/uncitral_texts/arbitration/2010Arbitration_rules.html.

⁴⁴ Riešenie sporov pred SAD: <http://www.pict-pcti.org/courts/PCA.html>.

⁴⁵ UNCLOS, časť XV Článok 287: http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/part15.htm

⁴⁶ Dohoda o spolupráci medzi medzinárodným morským tribunálom a SAD: http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1288.

⁴⁷ Organizácia SAD: http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1039.

v Haagu aby určil menovací orgán.⁴⁸ Čo sa prvý krát použilo v roku 1981 keď bol generálny tajomník prvý krát povoláný aby určil menovací orgán pre *Iran-United States Claims tribunal*. Kde SAD poskytol na jednej strane fyzické zariadenia a na druhej citlivú pomoc počas formačnej fázy daného tribunálu. Od roku 1981 určoval menovací orgán už v približne 200 prípadoch.

2.2. Sekretariát SAD

Sekretariát je riadený generálnym tajomníkom a jeho hlavnou úlohou je už vyššie spomenutá administratívna výpomoc, pod ktorú spadá napomáhanie pri zriadení a vedení *ad hoc* tribunálu jedinečného pre každý prípad.⁴⁹ Aby sa rešpektovala rôznorodosť členov, sekretariát stáleho arbitrážneho dvora je plne prístupný v šiestich jazykoch spojených národov. Pričom samotný proces môžu viesť v jazyku na ktorom sa dohodnú.

2.3. Dohody o hostiteľskej krajine

Na to, aby sa mohol stať SAD ešte širšie prístupným, bola schválená „Dohoda o hostiteľskej krajine“, ktorá umožňuje, aby sa spory pred SAD vykonali bez permanentnej fyzickej prítomnosti SAD na danom území. Vďaka tomu garantuje krajinám maximálnu možnú mieru procesnej autonómie. Účastníci sporu vykonávajú svoje funkcie podobne, akoby to bolo v Mierovom paláci. Hostiteľská krajina musí zabezpečiť privilégia a imunity, priliehajúce osobám v konaní. Teda Dohoda o Hostiteľskej krajine umožňuje stranám v spore, ktoré sa nachádzajú v danej krajine alebo jej blízkosti, aby plne využili flexibilitu a efektivitu konaní spravovaných SAD. To obsahuje celý rad výhod pre hostiteľskú krajinu, ktorá takto priláka arbitráže, ktoré by inak boli vykonávané inde:

- zvýšenie medzinárodnej prestíže hostiteľskej krajiny ako rozhodcovského fóra;
- zvýšenie dostupnosti sporov pod správou SAD;
- posilnenie spolupráce medzi SAD a národnými alebo regionálnymi rozhodcovskými inštitúciami a uľahčenie výmeny odborných znalostí (takáto spolupráca však zostáva nepriamou – domáci rozhodcovia priamo nezasahujú do

⁴⁸ Pozri UNCITRAL rules Arts. 6(2) a 7 (2)(b).

⁴⁹ Arbitr v zozname rozhodcov je volený na 6 rokov. Okrem toho k zoznamu rozhodcov členovia súdu z každého členského štátu konštituuju „národnú skupinu“, ktorá je splnomocnená nominovať kandidátov na voľbu do Medzinárodného súdneho dvora. Za Slovensku ju na týchto 4 miestach zastupujú Prof. Dr. Ján Azud, Prof. Dr. Ján Klučka, Dr. Peter Tomka, Dr. Ján Varšo. Členovia súdu môžu navrhovať kandidátov na Nobelovu cenu za mier. Okrem toho vedie SAD aj zoznam expertov na životné prostredie a zoznam špecializovaných rozhodcov. Slovenskú republiku zastupuje Prof. Dr. Ján Klučka ako špecializovaný rozhodca. V oblasti životného prostredia je to Prof. Dr. Igor Mucha. Je zvykom, že krajinu zastupuje jeden odborník. Pozri Members of the permanent court of arbitration, s. 118: <http://www.pca-cpa.org/upload/files/MC%2020120329.pdf>, Specialized Panel of Arbitrators, s. 132: <http://www.pca-cpa.org/upload/files/20110615%20SP%20ARB.pdf>, Specialized panel of scientific experts, s. 62: <http://www.pca-cpa.org/upload/files/20110719%20SP%20SciEXS.pdf>.

sporu, dôležité sú však organizačné skúsenosti a taktiež realizácia odborných stretnutí na výmenu informácií, výber krajín nie je náhodný a obvykle sú podmienené dobrou geografickou polohou;

- zvýšenie domáceho a regionálneho povedomia o rozhodcovskom konaní a ďalších metód riešenia sporov, ktoré ponúka SAD.

2.4. Finančná podpora

Pre chudobné štáty, ktoré sú na zozname Riaditeľstva rozvojovej spolupráce,⁵⁰ bol zriadený v októbri 1994 fond finančnej pomoci⁵¹ ktorý sa zameriava na pomoc rozvojovým krajinám splniť časť nákladov, spojených s medzinárodnou arbitrážou, alebo iným spôsobom riešenia sporov, ktoré ponúka SAD, čím propaguje arbitráž a mierové riešenie sporov aj v krajinách, ktoré by po takomto riešení možno nesiahli. Tento fond je financovaný z príspevkov členských krajín. Jedno z podmienok je aby uzavreli dohodu za účelom predloženia jedného alebo viacerých sporov, (či už existujúcich alebo budúcich) pre urovnanie prostriedkami SAD. Aj keby sa na prvý pohľad mohlo zdať štrukturálne riešenie SAD nezaujímavé, práve ono umožňuje pružné reagovanie na potreby sporových strán a konkurovať, ba dokonca predčiť špecializované súdne dvory.

3. Historicky významné spory

Poukázať však na prínos SAD možno najlepšie na rozsudkoch. V prvých rokoch svojej existencie mu bol predložený značný počet medzištátnych prípadov v otázkach medzinárodného práva verejného, teritoriálnych sporov, zodpovednosti štátov a interpretácie zmlúv. Svojho času bol jedinečnou organizáciou na riešenie medzištátnych sporov. Forma arbitráže sa však vybrala práve kvôli tomu, že sa štáty nechceli zbavovať svojej suverenity. Väčšina rozsudkov má svoju váhu aj dnes a sú citované inými súdnymi dvormi o. i. Medzinárodným súdnym dvorom. Typickým príkladom je prípad *Las Palmas* vedeného arbitrom Maxom Huberom, kde sa definovali pravidlá nadobudnutia štátneho územia efektívnym výkonom štátnej moci.⁵² Spočiatku však fungoval mechanizmus riešenia sporov výhradne štátmi a to konkrétne tými, ktoré boli signatármi dohovorov (či už jedného alebo druhého). Avšak, v roku 1908, sa SAD podujal urovnať spor *Grisbardana*⁵³ (1909) so stranami Švédskom a Nórskom, kde sa jednalo o vymedzenie námornej hranice, pričom druhý štát nebol viazaný dohovorom. V rámci extenzívneho výkladu článku 47, že *rozhodca, ktorý nepatrí do súdu,*

⁵⁰ Riaditeľstvo rozvojovej spolupráce: <http://www.oecd.org/dataoecd/9/50/48858205.pdf>.

⁵¹ Fond finančnej pomoci: http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1179.

⁵² Pozri *Las Palmas case*: http://untreaty.un.org/cod/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf.

⁵³ V prípade *Grisbardana* boli traja rozhodcovia. Z Nórska, Holandska a Švédska pričom iba posledný menovaný bol členom SAD (Ako sporové strany sa neuvádza štát, ale Kráľ), Napr. Nie USA proti Nórsku, ale USA proti Nórskemu kráľovi. USA vs Nórsko, Haag 13 Október 1922: <http://www.pca-cpa.org/upload/files/Norwegian%20Shipowners%20award%20only.pdf>, Pozri bližšie: http://dspace.hil.unb.ca:8080/bitstream/handle/1882/995/PhaseII_NL_Memorial_AnnexOfAuthorities_Volume1_Tab3.pdf?sequence=3.

môže zasadať v rozhodcovskom tribunále sa fakticky rozšírila pôsobnosť SAD na hociktorý štát ktorý si bude arbitráž pred SAD želať. Toto riešenie bolo potvrdené v ďalších dvoch prípadoch v roku 1914 a 1921. Do roku 1914 SAD prijalo ďalších 17 sporov. Ďalšie rozšírenie pôsobnosti SAD nastalo extenzívnym výkladom článku 47,⁵⁴ (dohody z roku 1907), keď sa uplatnila jurisdikcia aj mimo štátov, a to v prípade *Americká rádiová spoločnosť proti Číne*(1935).⁵⁵ Sekretariát tu ponúkol svoje služby aj neštátnemu subjektu. V súčasnosti už SAD môže konať v rôznych kombináciách prípadov akými sú.

- akékoľvek dva (alebo viac) štáty;
- štát a medzinárodná organizácia;
- dve alebo viac medzinárodných organizácií;
- štát a súkromná strana;
- medzinárodná organizácia a súkromná strana;

Bohužiaľ však vtedy ešte neboli zakotvené spôsoby pokojného riešenia sporov tak ako je tomu dnes a medzinárodného obchodu boli taktiež vo svojom rannom štádiu, a preto väčšinu sporov prevzal SDMS a možnosť využitia rozšírenej pôsobnosti nastala až o mnoho rokov neskôr. Po štádiu hlbkej letargie prišlo obdobie množiacich sa investícií medzi štátmi a hlavne rozmach UNCITRAL znova priviedol k životu *ad hoc* tribunály, akými sú Medzinárodná obchodná komora⁵⁶ a Medzinárodné stredisko pre riešenie investičných sporov,⁵⁷ pričom druhé menované vzniklo fakticky priamo z úspechov SAD. Pravidlá UNCITRAL sa však nedajú uplatniť v každom prípade, a preto často vzniká jedinečný systém procedurálnych pravidiel vlastný danému sporu pri tvorbe ktorých získava SAD unikátne skúsenosti.

4. Súčasný stav

Sekretariát už od roku 1988 poskytol svoje služby v ďalších 11 prípadoch, ktoré zahŕňujú odlišné problémy od finančných sporov – teritoriálne a ekologické problémy. V prvom prípade boli sporovými stranami *Veľká Británia proti USA*, v prípade neprimeraných poplatkov za užívanie letiska Heathrow. Ďalej v prípade medzi *Taliansko proti Kostarike*, ohľadom nakladanie s Talianskou bankou. Na príklad teritoriálneho sporu možno uviesť *Eritrea proti Etiópií*, kde zúril konflikt v rokoch 1998-2000. V roku 2000 boli zriadené dve Arbitrážne tribunály. Jeden na demarkáciu hra-

⁵⁴ Úrad je oprávnený umiestniť svoje kancelárie a personál k dispozícii zmluvným mocnosťam, na použitie akejkoľvek rady rozhodcov. Jurisdikcia môže, za podmienok stanovených v pravidlách byť rozšírená medzi ne-zmluvnými mocnosťami alebo medzi zmluvnými mocnosťami a ne-zmluvnými mocnosťami, ak sa strany dohodli na použitie tohto súdu.

Haagsky dohovor pre mierové riešenie medzinárodných sporov,s:

<http://cil.nus.edu.sg/rp/il/pdf/1907%20The%20Hague%20Convention%20for%20the%20Pacific%20Settlement%20of%20International%20Disputes-pdf.pdf>.

⁵⁵ Spor *Americká rádiová spoločnosť proti Číne*: <http://www.pca-cpa.org/upload/files/RCA%20v.%20China.pdf>.

⁵⁶ Medzinárodná obchodná komora: <http://www.iccwbo.org/>.

⁵⁷ Je považovaná za vedúcu rozhodcovskú inštitúciu v sporoch investor – štát: <http://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp>.

níc a druhý na vysporiadania nárokov, vyplývajúcich z porušovania medzinárodného práva počas vojnového konfliktu. V roku 2002 prvý z tribunálov určil hranice, jeho rozhodnutie však nebolo možné v plnej miere vykonať. V roku 2007 vyhlásil, že svoju úlohu splnil. Konania sa uskutočnili vo väčšine prípadov v Mierovom paláci, ale zvolené boli aj iné miesta (Londýn, Paríž, Rím). Aká je však dĺžka takýchto konaní? Medzi najdlhšie patrí prípad letiska Heathrow, trvajúci cez 5 rokov a najkratšie Taliansko a Kostarika, s trvaním menej než jeden rok. Zvyčajne sa však prípady pohybujú niekde v tomto rozmedzí. Rozhodnutie sudcov nemusí byť jednostranné. Tieto faktory, akými sú dĺžka sporu a hodnotenie sudcov, sú obvykle priamo úmerné komplexnosťou celého problému. V zásade môžeme povedať, že je cítiť súperenie dvoch cieľov pri arbitráži. Prvý hovorí, že medzinárodná spravodlivosť má byť „zadarmo“, zatiaľčo druhý sa snaží redukovat' ceny v prípade promptného riešenia sporu.⁵⁸ V už spomínanom prípade *Americká rádiová spoločnosť proti Číne*, platili obe strany. Zo súčasnosti je vhodné spomenúť arbitráž *Abyei* medzi Sudánom a Sudánskym ľudovým oslobodzovacím hnutím/armádou. Je to vhodný príklad na poukázanie čerpania finančnej podpory z fondu finančnej pomoci, kde strany dostali grant v hodnote 500,000 eur.⁵⁹

Arbitráž však nie je jediným spôsobom medzinárodného riešenia sporov. Na štátoch je stále možnosť výberu, napríklad v prípade *Rainbow Warrior*, kde sa uplatnila mediácia hlavne z dôvodu medzinárodnej blamáže Francúzska. Výber mediácie nie je náhodný, nie je totižto pre strany záväzná no navonok došlo k uplatneniu práva.

Povaha rozhodcovských konaní je zaväzujúca. Výhodou arbitrážneho konania je to, že jeho výsledok môže zostať iba medzi stranami a nemusí byť nikdy zverejnený. Rozsudok dokonca nemusí byť ani odôvodnený pokiaľ si to strany želajú. Ich vymáhateľnosť je podobne ako u iných medzinárodných obchodných arbitráží daná New Yorkským dohovorom.⁶⁰ Medzi dôležité faktory prečo si strany vyberajú SAD sú všetky výhody arbitráže:

- časová nenáročnosť,
- možnosť zvolit' si sudcov,
- cena,
- záväznosť a vymáhateľnosť.

SAD prináša rozhodcovské konania a právne vedomie do krajín tretieho sveta, ktorým priamo finančne dotuje, aby spory riešili pokojným spôsobom. Generálny tajomník ako orgán určuje menovacie orgány arbitráží medzinárodných sporov po celom svete. Hoci je momentálne zamerané hlavne na prípady obchodného styku je fakticky v pôsobnosti neobmedzený. Pomáha pri výmene medzinárodných informácií skrz dohody o hosťiteľských krajinách, prezentuje sa medzinárodne aj publikačnou činnosťou a interakciou s inými súdmi. Je poprednou inštitúciou v oblasti riešenia problémov spojený s pravidlami UNCLOS a UNCITRAL a aj keď spory týkajúce sa medzinárodného obchodu, investícií a duševného vlastníctva môžu zahŕňať rôzne

⁵⁸ Prospech stálego arbitrážneho dvora and medzinárodného Sekretariátu k arbitráži medzi štátmi, Guillaume G.: <http://www.pca-cpa.org/upload/files/Guillaume%20EN.pdf>.

⁵⁹ PCA movie: <http://www.wx4all.net/pca/movie/english/index.html>.

⁶⁰ Pozri PCA summaries supra note 51.

kategórie predmetu sporu a zvyčajne sú riadené osobitnými právnymi predpismi, SAD je vhodný pre všetky, bez ohľadu na ich odbornú spôsobilosť.⁶¹ Spory nie sú viazané iba na štáty a v neposlednom rade sú rozhodnutia SAD akceptované ako jedny z najlepších a tešia sa veľkej vážnosti.

Záver

Čo prinesie budúcnosť? Vzhľadom na rozsiahlu globalizáciu je predpoklad, že sporov pred SAD bude pribúdať. Zostáva totiž faktom, že aj keď spory rastú exponenciálne súdne dvory ich nestíhajú riešiť vzhľadom na svoje kapacity. Netreba však zabúdať, že medzinárodná arbitráž je stále iba možnosťou a nie povinnosťou a preto sa SAD sústreďí skôr na obchodné právo zastrešené pravidlami UNCITRAL a UNCLOS než na spory medzi štátmi, ktoré nemajú vôľu svoje problémy riešiť pred medzinárodnou inštitúciou. Finančná podpora a rozšírenie pôsobnosti SAD aj mimo štátov ako výlučných sporových strán je jednoznačne prínosom. Táto skutočnosť je však nevyhnutnosťou ak zoberieme do úvahy jeho nečinnosť v čase keď sa zameriaval iba na medzištátne spory. Určité napätie je možné badať aj zo strany vnútroštátnych súdov ktoré taktiež začali postupne riešiť obchodné spory. Ich vzťah s SAD je ale vyriešený v osobitných dohovoroch. A preto si myslím, že SAD bude v budúcnosti naďalej prinášať nové pokrokové spôsoby pokojného riešenia sporov, ktoré sa podľa mňa budú zameriavať hlavne na väčšiu voľnosť rozhodovania arbitrov a vytvorenie zoznamu expertov vo viacerých špecifických odvetviach než je v súčasnosti len enviromentálna problematika. Tak aby nakoniec zaručil ľuďom na všetkých kontinentoch to na čo bol prvotne zriadený a to je zabezpečiť skutočný a trvalý mier.

⁶¹ Permanent Court of arbitration, United Nations Conference Suitability of the PCA, s. 32, UN, 2003.

Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov

Ivan Puškár

Úvod

Právna úprava medzinárodných investícií je jednou z hlavných oblastí medzinárodného ekonomického práva. Rovnako ochrana investícií a riešenie investičných sporov v medzinárodnom práve je témou, ktorá v súčasnosti nadobúda dôležitosť. Celosvetové organizácie, inštitúcie a pravidlá medzi inými štruktúrami boli vytvorené, aby zlepšili a regulovali medzinárodnú investičnú aktivitu. Medzinárodné inštitúcie ako je Svetová banka a jej Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov sú významnými hráčmi na poli medzinárodného ekonomického poriadku. Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov predstavuje nezávislé a neutrálne fórum pre rozhodovanie investičných sporov a bližšie sa s ním oboznámime v nasledujúcich kapitolách.

1. Právny režim medzinárodných investícií a ich ochrany

V súčasnom medzinárodnom ekonomickom práve je problematika medzinárodných investícií predmetom úpravy mnohých medzinárodných investičných zmlúv prijímaných v záujme úpravy bilaterálnych vzťahov alebo prostredníctvom kompetentných medzinárodných organizácií (regionálne, multilaterálne zmluvy). Spoločným znakom väčšiny týchto zmlúv je snaha vytvoriť priaznivé investičné prostredie a komplexné účinné medzinárodné mechanizmy podpory a ochrany investícií, zakotvujúce aj alternatívy riešenia prípadných vzniknutých sporov.¹

Pokiaľ ide o mechanizmy riešenia sporov z medzinárodných investícií rozlišujeme vo všeobecnosti dva základné mechanizmy. Jedným, historicky starším, je diplomatická ochrana a druhým je medzinárodná arbitráž, respektíve zmierovacie konanie.

Diplomatická ochrana, poskytovaná štátmi, ktorých príslušníkmi boli vyvlastnením, znárodnením alebo podobným opatrením postihnutí investori, predstavovala pôvodne jediný mierový prostriedok riešenia sporov z investícií. Príčinou toho bola skutočnosť, že vtedajšie ponímanie individuálneho zahraničného investora (či už v postavení občana iného štátu, alebo právnickej osoby so sídlom v inom štáte) z hľadiska medzinárodného práva neumožňovalo investorovi priamo stíhať hosťovský štát za porušenie jeho záväzkov vyplývajúcich z medzinárodného práva. Z pohľadu právnej povahy je diplomatická ochrana zo strany štátu generálnym prostriedkom ochrany práv jeho štátnych príslušníkov.²

V období 60. a 70. rokov 20. storočia došlo k veľkému posunu v prostriedkoch riešenia investičných sporov medzi štátmi a investormi iných štátov. V tomto období boli vypracované rozhodujúce dokumenty upravujúce pravidlá rozhodcovského

¹ Martyniv, H., Budjač, M., Hurná, L.: *Medzinárodné ekonomické právo*. Bratislava : EKONÓM, 2010. s. 105.

² K inštitútu diplomatickej ochrany pozri bližšie: Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, Bratislava: IURA Edition, 2011, s. 262 a nasl.

a zmierovacieho konania pri riešení sporov vyplývajúcich z medzinárodných investícií. Okrem pravidiel Komisie OSN pre obchodné právo (UNCITRAL),³ ktoré sú významným vzorom pre početné stále rozhodcovské súdy, bol v roku 1965 prijatý Washingtonský dohovor,⁴ ktorý ustanovil Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov a rozhodujúci a v súčasnosti najvýznamnejší mechanizmus a priestor na riešenie investičných sporov štátov a investorov na priamej báze. Išlo o vytvorenie tzv. hybridného mechanizmu riešenia sporov, ktorý zodpovedal hybridnej povahe daných medzinárodnoprávných zmluvných aktov.⁵ Je potrebné v tejto súvislosti pripomenúť, že zmluvné strany sa zaviazali, že v prípade sporov, ktoré budú postúpené na riešenie v rámci rozhodcovského konania Medzinárodnému centru pre riešenie investičných sporov, nebudú svojim príslušníkom poskytovať diplomatickú ochranu. Druhým momentom, ktorý prinieslo toto obdobie bola prvá vlna bilaterálnych investičných dohôd, ktorá predznamenalala právnu úpravu riešenia týchto sporov formou rozhodcovského konania, a to inkorporovaním osobitných rozhodcovských doložiek. Práve kombinácia mechanizmov zavedených Washingtonským dohovorom a ustanovení bilaterálnych investičných zmlúv položila základy na novodobé moderné riešenie sporov z medzinárodných investícií.

2. Dohovor o riešení sporov z investícií medzi štátmi a občanmi druhých štátov (Washingtonský dohovor)

Washingtonský dohovor⁶ je multilaterálnou zmluvou, ktorá bola prijatá pod záštitou Svetovej Banky vo Washingtone 18. 3. 1965 s účinnosťou od 14. októbra 1966. Hneď po nadobudnutí účinnosti sa stal základom pre organizáciu neutrálneho a nezávislého riešenia medzinárodných investičných sporov medzi host'ovskými štátmi a zahraničnými investormi.

Ešte pred samotným rozborom Medzinárodného centra pre riešenie investičných sporov (ďalej len „ICSID“ alebo „Centrum“) a konaním pred ním si priblížime aspoň stručne hlavné dôvody, ktoré viedli k prijatiu tohto Dohovoru a ICSID. Cieľovou rovinnou bolo vytvorenie osobitného spoľahlivého systému medzinárodnej arbitráže investičných sporov pre zahraničných investorov, ktorí plánovali umiestniť svoje investície v štátoch s nízkou úrovňou politickej i právnej kultúry, ako aj nerozvinutou a zaostalou ekonomikou. Jedným z dlhodobých cieľov Medzinárodnej banky pre obnovu a rozvoj je dosiahnutie rozvoja ekonomiky v ekonomicky i sociálne nestabilných štátoch. Jedným zo spôsobov vzbudenía dôvery zahraničných investorov v bezpečnosť a vôbec zmysel umiestnenia zahraničných investícií v rozvojových

³ Dostupné na internete: http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1064.

⁴ Dohovor o riešení sporov z investícií medzi štátmi a občanmi druhých štátov. Vid' nasledujúce kapitoly.

⁵ Martyniv, H., Budjač, M., Hurná, L.: *Medzinárodné ekonomické právo*. Bratislava: EKONÓM, 2010. s. 139.

⁶ Uverejnený Oznámením Federálneho Ministerstva zahraničných vecí č. 460/1992.

štátoch bola myšlienka vytvorenia osobitného neutrálneho fóra rozhodovania medzinárodných investičných sporov.⁷

Hlavným sponzorom v súvislosti s prijatím Washingtonského dohovoru sa stal Aaron Broches, generálny tajomník Medzinárodnej banky pre obnovu a rozvoj.⁸ Agitoval za vznik nestranného a stabilného fóra pre riešenie investičných sporov a postupne zorganizoval konzultačné stretnutia právnych expertov v Ázii, USA, Európe a Afrike. Celková medzinárodná situácia si vyžiadala prijatie komplexného dohovoru pre oblasť medzinárodných investičných sporov.

Napriek rýchlemu procesu prijatia Dohovoru a založeniu ICSID však Dohovor ostával nevyužitý a ICSID stagnovalo, rozhodujúc minimum prípadov – jeden až dva spory ročne neboli výnimkou, až do začiatku deväťdesiatych rokov, kedy v súvislosti s prudkým rozvojom medzinárodného práva zahraničných investícií nastal „baby boom“⁹ sporov predkladaných na rozhodovanie v medzinárodnej investičnej arbitráži v ICSID. Stredisko sa tak stalo hlavným fórom pre rozhodovanie investičných sporov s priemerným prírastkom dvoch nových sporov každý mesiac.¹⁰

V súčasnosti sa prehodnocuje význam Washingtonského dohovoru a dôvodov na hodnotenie je niekoľko. Prvým dôvodom je v súčasnosti viac ako štyridsaťročná doba platnosti dohovoru. Ďalšími dôvodmi sú negativistické tendencie štátov Latinskej Ameriky (napr. vypovedanie Washingtonského dohovoru Venezuelou v januári tohto roku). V súvislosti s cieľmi dohovoru však môžeme konštatovať, že boli splnené. Je potrebné ale spomenúť dva aktuálne problémy arbitráže investičných sporov, ktoré vznikli práve v súvislosti s Washingtonským dohovorom. Prvým je nejasná otázka možnosti vypovedania Washingtonského dohovoru členským štátom a s ním súvisiace následky. Dohovor zakotvuje možnosť jeho vypovedania v článku 71, a to písomne s nadobudnutím účinnosti po uplynutí šiestich mesiacov od jeho doručenia. V súvislosti s vypovedaním vzniká problém vyplývajúci z charakteru samotného dohovoru, ktorý nie je medzinárodným dohovorom „hmotnoprávnym“, ale procesným, určujúcim procesný postup urovnania medzinárodných investičných sporov. Z uvedeného vyplýva, že vypovedaním dohovoru členským štátom zahraniční investori s ich priamymi zahraničnými investíciami strácajú prístup k spoľahlivému spôsobu riešenia investičných sporov, ktorý je jedným zo základných faktorov rozhodujúcich pre umiestnenie investície zahraničného investora na území host'ovského štátu. Keď investor túto záruku stratí môžeme konštatovať ohrozenie zahraničnej

⁷ Chovancová, K.: *International Arbitration of Investment Disputes/Medzinárodná arbitráž investičných sporov*, Bratislava, Bratislavská vysoká škola práva, 2009. s. 221.

⁸ Franck D., Susan: The ICSID Effect? Considering Potential Variations in Arbitration Awards. In. *VIRGINIA JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW*, Vol. 51:825, 2011. s. 837.

⁹ Alexandrov A., Stanimir: THE “BABY BOOM” OF TREATY-BASED ARBITRATIONS AND THE JURISDICTION OF ICSID TRIBUNALS: SHAREHOLDERS AS “INVESTORS” AND JURISDICTION RATIONE TEMPORIS. In. *The Law and Practice of International Courts and Tribunals* 4: 19–59, 2005. s. 20.

¹⁰ Chovancová, K.: *International Arbitration of Investment Disputes / Medzinárodná arbitráž investičných sporov*, Bratislava, Bratislavská vysoká škola práva, 2009. s. 227.

investície zo strany host'ovského štátu.¹¹ Následne problematickými zostávajú už začaté ICSID arbitráže voči host'ovskému štátu, ktorý dohovor vypovedal. Ako budú vykonané rozsudky voči štátu, ktorý po vydaní rozhodcovského rozsudku už nebude členom dohovoru, napriek tomu, že v čase začatia arbitráže ním bol? Ako uvádza Chovancová¹² štát je povinný pokračovať v už začatej ICSID arbitráži, tzn. nie je oprávnený ju prerušiť a zvoliť alternatívnu metódu riešenia.

Druhým problémom v súvislosti s Washingtonským dohovorom je otázka charakteru dvojstranných investičných dohôd (Bilateral investment treaties, BITs). Je otázne či je možné BITs považovať za jednostranný súhlas s ICSID arbitrážou v zmysle Washingtonského dohovoru. Keď dvojstranná dohoda o ochrane investícií zakotvuje len možnosť voľby arbitráže bez akýchkoľvek alternatív, nie je jasné, či je aj súhlasom oboch zmluvných strán dohody s ICSID arbitrážou v konkrétnom spore. Stanovisko viacerých autorov k tejto otázke je negatívne. Súhlas si vyžaduje aktívnu pozitívnu participáciu dvoch strán, pretože nie je jednostranným úkonom, a taktiež ICSID arbitráž je zvyčajne v BITs zakotvená ako jedna z viacerých možností, druhou možnosťou pre sporové strany môže byť napr. ad hoc arbitráž podľa Rozhodcovských pravidiel UNCITRAL.¹³

3. Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov (ICSID)

3.1. ICSID a Skupina Svetovej banky

Skupina Svetovej banky (World Bank Group) je zoskupenie, ktoré združuje päť úzko prepojených subjektov – Medzinárodnú banku pre obnovu a rozvoj, Medzinárodné združenie pre rozvoj, Medzinárodnú finančnú korporáciu, Mnohostrannú agentúru pre investičné záruky a Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov.¹⁴ Spoločným poslaním piatich inštitúcií Skupiny Svetovej banky je riešenie celosvetového problému chudoby a zvyšovanie životnej úrovne.

3.2. ICSID – základná charakteristika

Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov (International Centre for Settlement of Investment Disputes, ICSID)¹⁵ je medzinárodná inštitúcia založená vyššie spomínaným Washingtonským dohovorom, ktorý vstúpil do platnosti v roku 1966. ICSID neurovnáva ani nerozhoduje spory, ale z inštitucionálnej povahy vytvára rámec na nezávislé rozhodovanie zmierovacích komisií a rozhodcovských súdov kreovaných pre každý individuálny prípad. Rozhodovanie právnych sporov medzi oprávnenými subjektmi pred ICSID, ktoré podlieha súhlasu sporových strán, môže mať podobu zmierovacieho alebo arbitrážneho konania. ICSID je považované za vedúcu medzinárodnú rozhodcovskú inštitúciu predstavujúcu základňu na rozhodovanie investičných sporov medzi štátmi a investormi. V súčasnosti má Washington-

¹¹ Tamže, s. 231.

¹² Tamže, s. 233.

¹³ Tamže, s. 233.

¹⁴ <http://www.worldbank.org/>.

¹⁵ <http://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp>.

ský dohovor 157 signatárov, 147 z nich ho taktiež ratifikovalo. Slovenská republika dohovor podpísala 27. septembra 1993. ICSID bolo teda vytvorené ako nestranné fórum disponujúce prostriedkami riešenia právnych sporov potenciálnymi stranami, prostredníctvom zmierovacích alebo arbitrážnych procedúr.¹⁶ ICSID však treba vnímať v širších súvislostiach aj ako prostriedok podpory a stimulovania hospodárskeho rozvoja v globálnych intenciách a in concreto formou garantovania ochrany a právnej istoty pri realizácii medzinárodných investícií a transferu kapitálu.¹⁷

ICSID tvorí Sekretariát a Správna rada. Správna rada je vedúcim orgánom strediska a skladá sa zo zástupcov (zvyčajne ministri financií) všetkých signatárskych štátov Washingtonského dohovoru, tajomníka a zástupcu tajomníka. Ako vedúci orgán zastupuje ICSID na summitoch so Svetovou bankou, ktoré sa konajú raz ročne. Jej predsedom je prezident Skupiny Svetovej banky, ktorým je v súčasnosti Robert B. Zoellick. Ďalším orgánom je Sekretariát, ktorý sídli v ústredí Svetovej banky vo Washingtone a ktorý plní pri organizácii ICSID arbitráže významnú funkciu, pretože inštitucionálne a organizačne zastrešuje arbitrážne konania. Je totiž zodpovedný nielen za bežnú administratívu, ale je aj hlavným komunikačným prepojením medzi sporovými stranami, rozhodcovským tribunálom a ICSID Strediskom. Zaujímavosťou je poskytovanie právnych poradcov sporovým stranám prostredníctvom Sekretariátu ako aj výber jedného tajomníka pre každý zostavený ICSID tribunál, ktorý je zodpovedný za registráciu, zaevidovanie a uchovávanie spisu v konkrétnom spore, pre ktorý bol tribunál zostavený. Okrem toho je tajomník aj asistentom ostatných rozhodcov, je zodpovedným za organizáciu pojednávaní atď.

3.3. Jurisdikcia ICSID pre riešenie sporov z investícií

Kľúčovým prvkom každého medzinárodného súdneho či arbitrážneho orgánu sú ustanovenia upravujúce jeho jurisdikciu. Tým je totiž dané, kedy a za akých podmienok môže taký orgán vykonávať svoju súdnu právomoc. Je to o to dôležitejšie, že v medzinárodnom práve všeobecne a ani vo Washingtonskom dohovore nie je stanovená obligatórna jurisdikcia. Preto je v každom prípade nevyhnutné skúmať, či bol daný súhlas dotknutého štátu, aby bol určitý spor z oblasti ochrany investícií podriadený súdnej právomoci ICSID.

V zmysle ustanovení Washingtonského dohovoru súdna právomoc *ratione materiae* Centra sa vzťahuje na každý právny spor vznikajúci priamo z investície medzi zmluvným štátom (alebo orgánom alebo zastúpením zmluvného štátu určeným ICSID týmto štátom) a občanom iného zmluvného štátu, o ktorom strany v spore písomne súhlasia, že sa predloží Centru. Zároveň platí, že pokiaľ strany vyslovili súhlas, nemôže žiadna z nich jednostranne svoj súhlas odvolať.¹⁸ Súhlas strán

¹⁶ Dostupné na:
http://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=CasesRH&actionVal=ShowHome&pageName=AboutICSID_Home.

¹⁷ Martyniv, H., Budjač, M., Hurná, L.: *Medzinárodné ekonomické právo*. Bratislava : EKONÓM, 2010. s. 141.

¹⁸ Článok 25 ods. 1 Washingtonského dohovoru.

s rozhodcovským konaním podľa dohovoru je zároveň považovaný za súhlas, ktorý vylučuje všetky ostatné prostriedky riešenia sporu. Zmluvný štát však môže vyžadovať vyčerpanie miestnych správnych alebo súdnych postupov ako podmienku svojho súhlasu s rozhodcovským konaním podľa dohovoru.¹⁹ Z hľadiska vecného Washingtonského dohovoru neobsahuje žiadnu definíciu investícií, pričom sa domnievame, že zdanlivo abstraktný prístup k tomuto pojmu nachádza svoj význam v jeho extenzívnom poňatí z pohľadu založenia jurisdikcie ICSID.²⁰

Z hľadiska vymedzenia pôsobnosti *ratione personae* sa na účely dohovoru občanom iného štátu rozumie:

- c) akákoľvek fyzická osoba, ktorá mala občianstvo iného zmluvného štátu, než je strana štátu v spore v deň, keď sa strany dohodli predložiť taký spor zmierovaciemu alebo rozhodcovskému súdu, ako aj k dátumu, ku ktorému bola žiadosť registrovaná, ale nezahŕňa žiadnu osobu majúcu k obojm dátumom tiež občianstvo zmluvného štátu strany v spore a
- b) akákoľvek právnická osoba, ktorá mala príslušnosť iného zmluvného štátu, než je štát zmluvnej strany v spore, v deň, keď sa strany dohodli predložiť taký spor na zmierovacie alebo rozhodcovské konanie, a akákoľvek právnická osoba, ktorá mala príslušnosť strany zmluvného štátu v spore k tomuto dátumu a ktorá na základe zahraničnej kontroly, na ktorej sa strany dohodli, by sa mala na účely tohto Dohovoru považovať za subjekt iného zmluvného štátu.²¹

Citované ustanovenie vymedzuje podmienky, ktoré musí spĺňať akákoľvek fyzická alebo právnická osoba, aby bolo možné sa z jej strany dovolávať právne relevantného založenia právomoci ICSID.

3.4. Formy vyjadrenia súhlasu s právomocou ICSID

Kľúčový pojem písomného súhlasu strán v spore vyvolával interpretačné ťažkosti. Dnes je však možné na základe doterajšej rozhodovacej praxe urobiť určité závery. Predovšetkým sa uznáva, že otázka či strany vyjadrili súhlas s právomocou ICSID, nemôže byť zodpovedaná na základe vnútroštátneho práva, ale riadi sa medzinárodným právom ako vyplýva z čl. 25 ods. 1 Washingtonského dohovoru. Vždy sa považovala za nesporný písomný súhlas strán v spore arbitrážna doložka obsiahnutá v dohode medzi hostiteľským štátom, stranou dohovoru a investorom, ktorý je občanom alebo právnickou osobou iného zmluvného štátu. V počiatkoch fungovania Centra boli všetky spory, ktoré sa dostali do jeho právomoci založené práve na týchto doložkách.²²

Zásadnú zmenu priniesol až známy prípad *Asian Agricultural Products Limited (AAPL) v. Srí Lanka*.²³ Rozhodcovský tribunál ICSID v tomto prípade vôbec po prvý-

¹⁹ Článok 26 Washingtonského dohovoru.

²⁰ Martyniv, H., Budjač, M., Hurná, L.: *Medzinárodné ekonomické právo*. Bratislava : EKONÓM, 2010. s. 113.

²¹ Článok 25 ods. 2 Washingtonského dohovoru.

²² Šturma, S.: *Mezinárodní dohody o ochraně investic a řešení sporů*, Praha: Linde, 2008. s. 117.

²³ *Asian Agricultural Products Limited v. Democratic Socialist Republic of Sri Lanka* (ICSID Case No. ARB/87/3). Dostupné na internete:

krát uznal, že investor nemusí byť nutne v zmluvnom vzťahu s hostiteľským štátom, ale že sa môže priamo odvolať na záväzok prijatý týmto štátom voči jeho domovskému štátu v bilaterálnej dohode o podpore a ochrane investícií. Ak sa teda hostiteľský štát v takejto zmluve zaviazal k arbitrážnemu riešeniu sporov s investormi, naplnil tak podmienku písomného súhlasu a investor sa môže samostatne obrátiť na ICSID. Nie je preto potrebná ďalšia dohoda s rozhodcovskou doložkou. Podľa interpretácie rozhodcovského súdu je podmienka písomného súhlasu s právomocou Centra zo strany investora splnená tým, že podal arbitrážny návrh.²⁴

3.5. Obmedzenie súhlasu s jurisdikciou ICSID

Článok 25 Washingtonského dohovoru iba vymedzuje maximálny rozsah súhlasu s jurisdikciou, ktorý môžu strany dať. Nič im nebráni, aby vyjadrili svoj súhlas užším spôsobom. Strany môžu obmedziť svoj súhlas vylúčením určitých druhov sporov alebo výpočtom otázok, ktoré podliehajú jurisdikcii Centra. V praxi sú pravidlom široké doložky, úzko formulované doložky predstavujú skôr výnimku. Široké doložky sú všeobecne výhodnejšie, pretože pri zúžení súhlasu s jurisdikciou môžu vzniknúť problémy s určením presnej právomoci rozhodcovského tribunálu.²⁵

4. Zmierovacie konanie

Washingtonský dohovor rozlišuje zmierovacie a rozhodcovské konanie ako dva spôsoby riešenia sporov. Rozdiel medzi nimi spočíva v záväznosti výsledku oboch konaní a taktiež aj v samotnom priebehu konania. Výsledkom rozhodcovského konania je nález, ktorý je pre strany záväzný. Výsledkom zmierovacieho konania je dohoda. V praxi je preto uprednostňované rozhodovanie v rámci rozhodcovského konania.

Zmierovacie konanie sa začína na základe písomnej žiadosti zmluvného štátu alebo občana zmluvného štátu, ktorú zaslal generálnemu tajomníkovi ICSID.²⁶ Generálny tajomník pošle kópiu žiadosti druhej strane a ak neexistujú dôvody pre jej zamietnutie, žiadosť zaregistruje. Potom je vytvorená zmierovacia komisia, ktorá je zložená z jedného zmierovacieho sudcu alebo akéhokoľvek nepárneho počtu zmierovacích sudcov vymenovaných podľa dohody strán. Ak sa strany nedohodnú, bude sa komisia skladať z troch zmierovacích sudcov, z ktorých jeden bude vymenovaný každou stranou a tretí, ktorý bude predsedom komisie, po dohode strán.

Úlohou komisie je objasniť sporné záležitosti medzi stranami a usilovať sa o dosiahnutie dohody medzi nimi na základe vzájomne prijateľných podmienok. Na účel riešenia sporu má komisia vypočuť strany a získať akékoľvek informácie, ktoré môžu prispieť k dosiahnutiu dohody. Komisia tiež môže stranám predkladať odporúčania. Sporové strany majú poskytnúť komisii súčinnosť. Každá zo strán má právo predkladať komisii písomné stanoviská.

http://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=CasesRH&actionVal=showDoc&docId=DC676_En&caseId=C140

²⁴ Šturma, S.: *Mezinárodní dohody o ochraně investic a řešení sporů*, Praha, Linde, 2008. s. 117.

²⁵ Tamže, s. 121.

²⁶ Čl. 28 Washingtonského dohovoru.

Ak strany dosiahnu dohodu, komisia vypracuje správu s uvedením sporných náležitostí a s konštatovaním, že strany dosiahli dohodu. Pokiaľ sa bude komisia v akejkol'vek časti konania domnievať, že dohoda v rámci strán nie je pravdepodobná, uzavrie konanie a vypracuje správu o tom, že sa spor prejednával a stranám sa nepodarilo dosiahnuť dohodu.²⁷

5. Rozhodcovské konanie

Rozhodcovské konanie²⁸ má veľa spoločných znakov so zmierovacím konaním, má však aj viaceré odlišnosti. Začína sa rovnakým spôsobom ako zmierovacie konanie na základe písomnej žiadosti, ktorú podáva zmluvný štát alebo občan zmluvného štátu generálnemu tajomníkovi ICSID, ktorý jej kópiu zašle druhej strane. Kreovanie rozhodcovského súdu je taktiež podobné tomu pri zmierovacom konaní. Skladá sa z jedného alebo akéhokoľvek počtu rozhodcov vymenovaných na základe dohody strán. Ak sa strany nedohodnú na počte rozhodcov a spôsobe ich vymenovania, bude sa rozhodcovský súd skladať z troch rozhodcov, jeden bude vymenovaný každou stranou a tretí, ktorý bude predsedom, po dohode strán. V prípade nevytvorenia rozhodcovského súdu v lehote 90 dní od registrácie žiadosti alebo v dohodnutej lehote, vymenuje predseda Správnej rady ICSID na žiadosť hociktoorej strany a po porade s oboma jedného alebo viacerých rozhodcov. Rozhodcovské konanie sa pritom skladá z dvoch samostatných častí, písomnej a ústnej, okrem prípadov, keď sa sporové strany dohodli inak. Písomná časť sa začína podaním žiadosti o začatie konania, nasledujú písomné vyjadrenia žiadateľa, protistrany a reakcie oboch strán. Ústnu časť tvorí vypočutie sporových strán, ich právnych zástupcov, svedkov a expertov, ktorým môžu členovia rozhodcovského súdu klásť otázky.²⁹

Výhodou rozhodcovského konania je, že je delokalizované – miesto konania arbitráže nezohráva typicky významnú úlohu, tak ako v klasickej medzinárodnej arbitráži.³⁰ Ďalšou výhodou je čiastočne privátny charakter – pojednávania so sporovými stranami ako aj konkrétny obsah podaní sa nezverejňuje. Existencia a stav jednotlivých začatých arbitráží sa však zverejňuje na oficiálnej internetovej stránke Centra. Čiastočne verejný charakter arbitráže je prospešný, pretože žiaden štát snažiaci sa investorov prilákať, totiž nemá záujem na tom, aby bol verejne dehonestovaný v prípade, keď spor v ICSID vyhrá zahraničný investor. Ide najmä o nechuť potenciálnych nových zahraničných investorov o investovanie v štáte, ktorý nevie zabezpečiť vhodné prostredie a zázemie pre realizáciu zahraničných investícií investorov.

Výsledkom rozhodcovského konania je rozhodcovský nález, vydaný v písomnej forme a podpísaný členmi rozhodcovského súdu, ktorí o ňom hlasovali. Samotný súd rozhoduje väčšinou hlasov všetkých svojich členov. Rozhodcovský nález je pre strany záväzný a nemôže byť predmetom odvolania prípadne iného opravného prostriedku.

²⁷ Pozri články 32-35 Washingtonského dohovoru.

²⁸ Okrem tohto pojmu sa v medzinárodnej arbitrážnej praxi a teórii udomácnil aj „familiárny“ názov ICSID arbitráž.

²⁹ Články 37-47 Washingtonského dohovoru.

³⁰ Chovancová, K. :*International Arbitration of Investment Disputes / Medzinárodná arbitráž investičných sporov*, Bratislava, Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 239.

Výnimku predstavujú tie, ktoré sú uvedené vo Washingtonskom dohovore.³¹ Každá strana je teda povinná dodržiavať a plniť podmienky rozhodcovského nálezu, akoby to bolo konečné rozhodnutie súdu v tomto štáte. Výkon rozhodcovského nálezu sa spravuje predpismi týkajúcimi sa výkonu súdnych rozhodnutí platných v štáte, na ktorého území sa takýto výkon žiada.³²

6. Osobitosti ICSID arbitráže

Právnu úpravu ICSID arbitráže je potrebné vnímať ako aplikáciu Washingtonského dohovoru a Rozhodcovských pravidiel ICSID.³³ Osobitosti spočívajú v kompozícii rozhodcovského tribunálu, v konaní pred rozhodcovským tribunálom, v jeho oprávneniach, predbežných oprávneniach a rozhodnom práve a v osobitnom charaktere rozhodcovského rozsudku. Samostatným osobitným prvkom je taktiež interný proces zrušenia rozhodcovského rozsudku, sebestačný a nezávislý, bez nutnosti akéhokoľvek zásahu súdnej moci.

Zloženie rozhodcovského tribunálu bolo rozobraté vyššie, pozornosť ale upriamime na výber kandidátov na rozhodcov zo Zoznamu rozhodcov vedeného ICSID. Ako už bolo spomenuté, rozhodcovský tribunál zostávajú sporové strany, v prípade, že sa nedohodnú na jeho zložení, urobí tak predseda Správnej rady ICSID. Pri výbere rozhodcov predsedom strany strácajú možnosť výberu rozhodcov s rovnakou štátnou príslušnosťou ako majú sporové strany. Strany síce nie sú povinné vybrať rozhodcov zo zoznamu rozhodcov vedeného ICSID, sú však povinné dodržiavať obmedzenie uvedené v článku 39 Washingtonského dohovoru, a teda väčšina rozhodcov musí mať štátnu príslušnosť rozdielnu od štátnej príslušnosti sporových strán, okrem prípadov, keď bol rozhodca určený dohodou sporových strán. Pri výbere rozhodcov je dôležitá nielen ich príslušnosť, ešte dôležitejšie je kvalifikačné kritérium. V súlade s článkom 14 Washingtonského dohovoru majú byť rozhodcovia nielen osobnosťami s vysokou morálnou integritou, ale najmä renomovanými odborníkmi v oblasti práva, obchodu, priemyslu alebo finančníctva. V čl. 14 ods. 1 je zvlášť zdôraznená nutnosť výberu rozhodcov z radov právnikov. ICSID vedie Zoznam zmierovacích sudcov a Zoznam rozhodcov. Každý zmluvný štát môže vymenovať do každého zoznamu štyri osoby, ktoré môžu, ale nemusia byť jeho občanmi.³⁴ Predseda môže vymenovať do každého zoznamu desať osôb. Osoby takto vymenované do zoznamu majú mať každá inú národnosť.

Vlastné konanie pred rozhodcovským tribunálom je upravené v kapitole II. až V. Rozhodcovských pravidiel. Rozhodcovský tribunál je povinný zasadať po prvýkrát v lehote 60 dní od jeho zostavenia. O konkrétnom termíne prvého zasadania rozhoduje predseda tribunálu. V rámci predbežnej procesnej konzultácie sa sporové strany vyjadrujú na základe vyzvania predsedu tribunálu k rozličným procesným otáz-

³¹ Ide o tieto opravné prostriedky výklad, preskúmanie a zrušenie rozhodcovského nálezu. Pozri články 50-53 Washingtonského dohovoru.

³² Čl. 54 Washingtonského dohovoru.

³³ Rules of Procedure for Arbitration Proceedings (Arbitration Rules).

³⁴ Slovenskú republiku zastupujú David A. Pawlak, Peter Tomka a Ján Varšo.

kam napr. určenie jazyku konania, výber formy konania atď. Predbežná konzultácia je dôležitá aj z toho dôvodu, že sporové strany sa tu prvýkrát stretnú a majú prvú možnosť vzájomnej spolupráce. V rámci konferencie pred pojednávaním sa sporové strany spolu s rozhodcovským tribunálom snažia o vzájomnú výmenu potrebných informácií a určenie nespochybniteľných skutočností v konaní. Rozhodcovský tribunál zároveň určuje procesné lehoty a je oprávnený aj na ich predĺženie. Nasleduje písomné konanie a po ňom ústne. Účast' tretích strán na pojednávaniach je možná so súhlasom sporových strán (napr. ak existuje značný záujem tretej strany na realizovanej arbitráži). Po vypočutí svedkov, znalcov a po prednesení posledných záverečných argumentov právnych zástupcov sporových strán sa považuje rozhodcovské konanie za uzavreté.

Jedno zo základných oprávnení rozhodcovského tribunálu umožňujúce neprerušovaný priebeh arbitráže je oprávnenie tribunálu rozhodnúť o námietke voči vlastnej právomoci. Námietka môže byť podaná jednou zo sporových strán u generálneho tajomníka ICSID. Rozhodcovský tribunál na ňu prihliadne a bude o nej rozhodovať len vtedy, ak bola podaná pred uplynutím lehoty na podanie obhajoby alebo bola podaná pred uplynutím lehoty na predloženie vyjadrenia žalovaného k žalobe, pokiaľ námietka bola podaná voči vedľajšiemu nároku.³⁵ Podaním námietky sa konanie preruší, a to do rozhodnutia o nej. K podanej námietke sa môžu vyjadriť všetky sporové strany.

V ICSID arbitráži môže predbežné opatrenia vydávať len rozhodcovský tribunál. Výnimkou z tohto pravidla je dohoda sporových strán v dokumente, v ktorom je zaznamenaný aj súhlas sporových strán s arbitrážou, v súlade s ktorou môžu sporové strany žiadať o vydanie predbežných opatrení i súdne orgány.³⁶ V súlade s článkom 47 Washingtonského dohovoru môže rozhodcovský tribunál predbežné opatrenia len odporučiť, nie však nariadiť. Rozhodcovský tribunál ho môže vydať v urgentných prípadoch v záujme zachovania práv sporových strán na návrh sporových strán alebo z vlastnej iniciatívy. Pokiaľ ide o rozhodné hmotné právo aplikované tribunálom pri rozhodovaní sporu, platí zásada rozhodovania tribunálu v súlade s právom, na ktorom sa dohodli sporové strany. Ak sa strany nedohodnú na rozhodnom hmotnom práve, bude rozhodcovský tribunál rozhodovať podľa hmotného práva sporovej strany – host'ovského štátu, vrátane kolíznych noriem jeho právneho poriadku a v súlade s medzinárodným právom. To v praxi znamená, že každý aplikovaný právny predpis musí byť v súlade s medzinárodným právom. V opačnom prípade má v súlade s článkom 42 ods. 1 Washingtonského dohovoru prednosť právo medzinárodné pred hmotným právom host'ovského štátu, a to aj napriek tomu, že tribunál rozhoduje spor práve podľa právneho poriadku sporovej strany host'ovského štátu.³⁷ Okrem toho ICSID tribunál môže rozhodovať *ex aequo et bono*, ak ho strany oprávnia na takéto rozhodovanie.³⁸

³⁵ Pravidlo 41 Rozhodcovských pravidiel.

³⁶ Pravidlo 39 Rozhodcovských pravidiel.

³⁷ Chovancová, K.: *International Arbitration of Investment Disputes / Medzinárodná arbitráž investičných sporov*. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2009. s. 275.

³⁸ Čl. 42 ods. 3 Washingtonského dohovoru.

7. Opravné prostriedky

Opravné prostriedky sú považované za zrejme najosobitejší prvok ICSID arbitráže, apelačný proces je totiž interný a výber opravných prostriedkov obmedzený. Washingtonský dohovor a Rozhodcovské pravidlá okrem klasickej možnosti výkladu a preskúmania (revízie) upravujú len jeden riadny opravný prostriedok, a to zrušenie rozhodcovského rozsudku (nálezu).³⁹

Inštitút výkladu (interpretácie) rozhodcovského rozsudku slúži na objasnenie významu prípadne sporných častí rozsudku. Podanie žiadosti o výklad nie je časovo obmedzené časovým limitom. Pretože potreba výkladu rozsudku môže vzniknúť i v priebehu dlhšieho časového úseku po vydaní rozsudku.

Inštitút prieskumu môžu sporové strany využiť v prípade, že sa po vydaní rozhodcovského rozsudku zistila skutočnosť, ktorá mohla rozhodujúcim spôsobom ovplyvniť rozhodnutie tribunálu. Preskúmanie rozsudku nie je a ani nemôže byť odvolaním sa voči rozhodcovskému rozsudku. Podanie žiadosti o preskúmanie je časovo obmedzené, žiadosť môže byť podaná v lehote 90 dní od zistenia rozhodujúcej skutočnosti a do troch rokov od vydania rozhodcovského rozsudku. Pri oboch inštitútoch platí, že najpovolanejším rozhodovacím orgánom je pôvodný ICSID rozhodcovský tribunál, ktorý rozsudok vydal.

Právna úprava zrušenia rozhodcovského rozsudku ako jediného možného riadneho opravného prostriedku, ktorý môžu strany využiť po ukončení ICSID arbitráže, je ojedinelou v kontexte skutočne všetkých ostatných rozhodcovských pravidiel medzinárodných i regionálnych rozhodcovských inštitúcií. Dôvodom nie je ani tak samotný inštitút zrušenia rozhodcovského rozsudku, ale postup jeho zrušenia, v ktorom nefiguruje žiaden príslušný súd v mieste konania ICSID arbitráže, ale interná ad hoc komisia. Ad hoc komisia koná na základe žiadosti sporovej strany o zrušenie rozhodcovského rozsudku podanej v súlade s čl. 52 Washingtonského dohovoru.

Washingtonský dohovor ani Rozhodcovské pravidlá nepovoľujú sporovým stranám vzdať sa vopred práva na podanie žiadosti o zrušenie rozhodcovského rozsudku. Ak by sa totiž sporové strany mohli vzdať tohto práva, vylúčili by možnosť jediného opravného prostriedku, ktorý majú k dispozícii. V praxi by tak mohlo dôjsť k nátlaku „silnejšej zmluvnej strany“, t. j. investora alebo host'ovského štátu s cieľom dosiahnuť dohodu, ktorou by sa sporové strany vzdali možnosti zrušenia rozsudku.⁴⁰ Z tohto teda vyplýva, že nad rozhodcovským rozsudkom vykonáva „kontrolu“ samotné ICSID.

Členov trojčlennej ad hoc komisie určí predseda pôvodného rozhodcovského tribunálu v spolupráci so sporovými stranami zo zoznamu rozhodcov. Pri podaní žiadosti o zrušenie rozhodcovského rozsudku platia rovnaké pravidlá ako pri žiadosti o výklad a preskúmanie rozsudku, a teda žiadosť musí byť podaná v písomnej forme,

³⁹ Kapitola VII Rozhodcovských pravidiel.

⁴⁰ Chovancová, K.: *International Arbitration of Investment Disputes / Medzinárodná arbitráž investičných sporov*, Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2009. s. 287.

v lehote 120 dní od vydania rozsudku a musí byť riadne odôvodnená. Žiaden z členov komisie nesmie byť rozhodcom pôvodného rozhodcovského tribunálu, ktorý vydal rozsudok; mať rovnakú štátnu príslušnosť ako ktorýkoľvek z členov pôvodného rozhodcovského tribunálu a taktiež nesmie mať štátnu príslušnosť totožnú so štátnou príslušnosťou sporových strán. Keďže ad hoc komisia plní funkciu jediného zrušovacieho a svojím spôsobom aj odvolacieho orgánu je požiadavka na maximálnu objektivitu samozrejmalá. Funkciu ad hoc komisie si však nemôžeme mýliť s funkciou odvolacieho súdu, pretože komisia môže rozhodcovský rozsudok len čiastočne alebo úplne anulovať, nie však modifikovať obsah rozhodnutia *in merit*.⁴¹

Dôvody zrušenia rozhodcovského nálezu sú zakotvené vo Washingtonskom dohovore. Ich aplikovateľnosť je však obmedzená, pretože je potrebné dokázať očividné prekročenie rozhodcovskej právomoci. Ide o týchto 5 dôvodov: rozhodcovský tribunál nebol riadne zostavený, rozhodcovský tribunál očividne prekročil rozhodcovskú právomoc, rozhodca sa dopustil korupcie, došlo k závažnému porušeniu základných procesných pravidiel, rozhodcovský nálež nebol odôvodnený.⁴²

Záver

Základným cieľom Washingtonského dohovoru sa už od jeho samotného prijatia stala podpora medzinárodného investovania na základe vytvorenia nezávislého a neutrálneho rozhodovania medzinárodných investičných sporov v rámci ICSID. Môžeme konštatovať, že ciele tvorcov dohovoru sa naplnili. Ako vyplýva z dokumentov UNCTAD, súčasné tendencie vo vývoji riešenia sporov medzi investormi a štátmi ako zmluvným stranami bilaterálnych investičných zmlúv v celosvetovom meradle potvrdzujú skutočnosť, že absolútna väčšina každoročne vzniknutých investičných sporov je riešená na pôde Medzinárodného centra pre riešenie investičných sporov.⁴³ Zo všetkých 357 známych investičných sporov, 225 bolo riešených na pôde ICSID.⁴⁴ ICSID preto môže a má byť vzorom nestrannosti, efektívnosti a spravodlivosti v oblasti riešenia medzinárodných ekonomických sporov.

⁴¹ Tamže, s. 289.

⁴² Článok 52 ods. 1 Washingtonského dohovoru.

⁴³ Martyniv, H., Budjač, M., Hurná, L.: *Medzinárodné ekonomické právo*. Bratislava : EKONÓM, 2010. s. 142.

⁴⁴ UNCTAD: *Latest Developments in Investor-State Dispute Settlement*. Geneva and New York: UN, 2010, s. 2. Dostupné na internete: http://www.unctad.org/en/docs/webdiaeia20103_en.pdf.

Medzinárodné súdnictvo a medzinárodné právo (k 90. výročiu založenia Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti)

Zborník príspevkov z V. študentského sympózia konaného dňa 12. apríla 2012 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach.

Zostavovatelia: Mgr. Adam Giertl
Mgr. Ľubica Gregová Širicová

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Odborné poradenstvo: Univerzitná knižnica UPJŠ v Košiciach
<http://www.upjs.sk/pracoviska/univerzitna-kniznica>
Rok vydania: 2012
Náklad: 100 ks
Rozsah strán: 208
Vydanie: prvé
Tlač: EQUILIBRIA, s. r. o.

ISBN 978-80-7097-957-0

ISBN 9 78-80-7097-957-0

9 788070 979570